

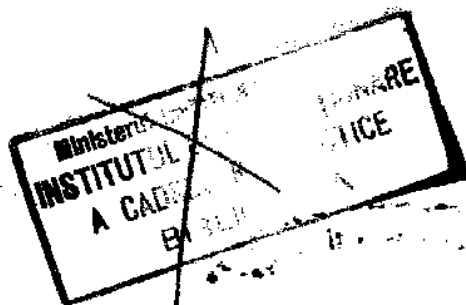
Coperta: Cristea Müller

853.0
C 14 G
G. CĂLINESCU

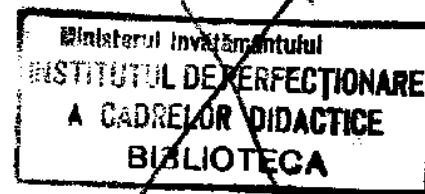
O P E R E

5

BIETUL IOANIDE (1)

00
28999 V

Editarea volumelor 1—4 ale acestei ediții a fost supravegheată de autor. Începând cu acest volum operele lui G. Călinescu se tipăresc sub îngrijirea redacției sau a colaboratorilor externi. Textul romanului *Bietul Ioanide* s-a stabilit pe baza celor două ediții din timpul vieții scriitorului (1953 și 1964), respectându-se modificările din ultima ediție și corectându-se erorile de tipar prin colajonare cu prima ediție (autorul nu a mai avut răgazul să efectueze corectura ediției a II-a). În cazul câtorva erori similare în cele două ediții, ne-am luat îngăduința corectării, marcând cuvântul respectiv cu un asterisc (vezi vol. 6, pag. 274, 308, 364).

NOTA REDACȚIEI

1967

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

BIETUL IOANIDE

Cînd Gaittany aminti lui Ioanide că a doua zi urmau să se-ntîlnească la cinci, la ceaiul oferit de Saferian Manigomian, Ioanide protestă cu o vehemență crescîndă.

— Dar ai spus că vii ! obiectă zîmbind deconcertat Gaittany.

Nu înțelesese bine, sau aruncase vorba din politeță, fără a medita mai mult, pretindea el. Și intră într-un șuvoi de explicații, cu mult prea abundente. Casa lui Manigomian nu-i plăcea, excesul de iarbă din curte îi deștepta imaginea cimitirului, individul avea prea mare respect de vegetal și lăsa scaietele să crească în crăpături de trotuar. Totdeauna spusese că arhitectura trebuie să se purifice de orice natură vie. Intrarea cu coloane de tencuială îi făcea rău.

— Sinistru !

— Domnule Ioanide, observă persuasiv Gaittany, însă dumneata ai spus despre casă că e superbă, că-ți aduce aminte de un monument de Palladio exilat în altă climă.

— Nu pot să sufăr, continuă Ioanide și mai îndirjit, odăile lui nemăsurate, fumurii, încărcate cu mobile de *bric-à-brac*. Ce-nseamnă casetoanele

alea spoite, pereții zugrăviți în imitație de stil pompeian, draperiile roșii de la ferești înfoiate și legate la brîu cu cordoane, ca pe vremea prințesei Matilda? Și apoi o să ne arate iarăși pendulul și o să ne spună să-i ascultăm apele (Gaittany tăcu, căci știa că asta era cea mai mare plăcere a lui Ioanide cînd mergea la Saferian). Și ce, o să ne dea ceai în aceleași cești albastre preistorice, a căror porțelană s-a tocit de buzele a nu știu cîte generații? În materie de ceai nu vreau arheologie, doresc igienă, ceașcă nouă Rosenthal, fără pretenții de anticărie. În casa lui, cînd dă ceai, pute mereu a cafea prăjită. E o combinație de arome care nu-mi convine. Este cum aș mîncă portocală cu sardele. Dar nu, la Manigomian nu mai mă duc! Soră-sa e imposibilă.

— A murit, domnule, acum un an, încercă Gaittany a întrerupe argumentația.

— A murit? E un fel de a spune, a rămas umbra, ce zic, umbrele ei multiplicată. Această femeie era geniul negrului și al jeurilor, fustele păreau că-i creșteau din carne ca niște solzi. Cred că nu le scotea niciodată, trebuie să fi avut cel puțin douăsprezece, iar pe dedesupt — pantaloni lungi de dantelă, ca pe vremea *Franțuzitelor*. Săraca, mirosea vechi. Sînt convins că fustele ei revin în casă ca strigoi.

— Cît ești de nedrept! obiectă timid Gaittany. Era o femeie extrem de inteligentă (și subliniind), te prețuia într-un mod deosebit.

În fond însă, Gaittany, lipsit de imaginație și foarte sugestionabil, luînd în serios pe oricine se exprima cu convingere, se invadea de motivările de fantezie ale lui Ioanide, închipuindu-și că un om ca el poate avea realmente astfel de repulsii, absurde pentru altul.

— Îmi pare rău, bătu el în retragere, regret mult, am fi petrecut o oră plăcută.

Ioanide însă nu părea el însuși convins de rațiunile lui, încît căuta să le consolideze. Întrebă superficialu la ce oră era ceaiul. I se spuse că la cinci, teoretic, dar că realmente nu vor fi toți decît pe la șase.

— Sigur, ripostă Ioanide, vom sta pînă aproape de opt, ca de obicei, cînd apune soarele. Ai văzut cum se vede de la el apusul? Astrul alunecă în chip vizibil, și dacă reinterpretezi mișcarea, ai sentimentul clar că tu te ridici cu pămîntul. Evit de la o vreme să mai ies la ceasul cînd apune soarele. Bucureștiul e un maidan de unde revoluția astrilor e prea spectaculoasă. Sînt bătrîn, dinamica cerească mă neliniștește, îmi dă senzația de a fi veșnic în călușei. Caut orizonturi acoperite, care să-mi dea iluzia a sta pe un teren ferm. Dumnezeua poți să rîzi, un om ca mine, care se izolează, vede universalul și ignorează particularul. De altfel sînt arhitect, ca să construiesc am nevoie de o siguranță minimă, vederea asta a învîrtirii mă demoralizează. Cum am să construiesc eu pe o bilă care zboară în aer? Hotărît, nu mai ies seara. Mă scol de dimineață, lucrez în casă cu geamul deschis, în ciripitul vrăbiilor, și circul în oraș ziua, sub regim solar egal. Cum vezi, fug de orice peisaj care predispune la contemplație. De altfel, dacă aș ști că Manigomian și-a schimbat ceștile, și ceaiul ar fi la o oră posibilă sau cu o lună mai tîrziu, cînd programul soarelui se modifică, aș veni.

Ioanide spunea toate aceste enormități într-un ton de badinaj, dorind parcă să insinueze că e conștient de neseriozitatea lor și că e în căutarea unui pretext fantezist. Cînd Gaittany plecă aproape convins, Ioanide nu-și putu reține un gînd critic: 9

« Mare dobitoc! » Cu toate acestea, el însuși începuse a crede în posibilitatea pretextelor sale. Însă în realitate lucrul era mai simplu: singura cravată pe care o putea pune într-o astfel de împrejurare i se rupsese în mână. De unde repulsia complicată împotriva casei Saferian Manigomian.

A doua zi, Gaittany lămuri societății că Ioanide nu poate veni « luna asta », fiindcă îl supără apusul soarelui. Răsunară felurite rîsete și chicote, numai Saferian, întins pe sofa, zîmbi cu împăciuire din buzele lui groase, clătînd din cap neîncrezător. Se aflau în salon, așezați pe mari scaune încrustate cu sidef, într-un cerc în jurul sofalei, Angela Valsamaky, Panait Suflețel, Dan Bogdan, Ion Pomponescu, Bonifaciu Hagienuş, Andrei Gulimănescu, Gonzaly Ionescu, Gaittany și, evident, Smărăndache și Smărăndăchioaia.

O scurtă topografie a locului nu-i de prisos. Era o încăpere foarte mare și înaltă, de tavanul căreia atîrna un gigantic lustru de alamă, autentic bisericesc, cu douăzeci și patru lumini electrice. Pe o latură se afla o sofa lată și scundă (sofaua lui Saferian), învelită cu un covor oriental, peretele respectiv fiind el însuși acoperit cu un șal turcesc bătînd în nuanța tutunului uscat, iar de o parte și de alta — cîte o fereastră înaltă, acoperită cu draperii de pluș roșu. Aproape îndată lîngă unghiurile odăii, către acest perete, uși cu două batante, încununuate cu un fronton grec foarte complicat, cu detalii, și vopsite cu un lac alb impecabil, contrastînd cu sîngele închegat al zugrăvelii, se deschideau către alte odăi laterale. Pe unii din pereții cu ușă albă, deasupra unei mensole-altar de marmură, se vedea o excesiv de mare oglindă venețiană, încadrată într-o ramă îngustă de argint afumat și astfel înclinată,

încît transporta tot interiorul salonului într-un plan adiacent nebulos și la un cat mai înalt. Oglinda compunea privitorului o figură negricioasă, corectată subtil, un cap de bronz. În restul salonului, în jurul a două mese rotunde de metal încrustat și întarsiat, sprijinite pe picioare de grifon, se îngrămădeau cu mult prea numeroase fotolii, bergere franceze cu tapiserie Aubusson. În mijlocul celor două mese pseudoantice era cîte un crater de marmură cu două anse din care ieșeau buchete artificiale de flori de sidef. Pe pereți, printre o sumedenie de mici picturi în ulei, reprezentînd peisaje orientale, încadrate în rame combinate din bucăți de fildeș și linii de abanos, tronau două mari portrete de femei, în rame de stuc poleit, prea de tot late și brodate ca ușile de la altare. Femeile pictate în maniera lui Mirea sau a lui Stoenescu, adică cu o mare ușurință a pensulei, dar totdeodată cu o anume veleitate rembrandtiană, semănau una cu alta, cu deosebirea că una era mai vîrstnică, obosită în contururile feței, în vreme ce a doua era o fată ca de optsprezece ani, ovală la față, specific ochioasă, cu buze cărnoase armenești. Pe o masă ședea trîntită o rîșniță turcească de cafea, cilindroidală, foarte ornamentată și ea cu arabescuri. De asemeni, pe mensola de sub oglindă se îngrămădeau ca într-o vitrină vreo douăzeci de sfeșnice de argint, de toate dimensiunile. Pe o ladă de formă italiană (o *cassapanca* sculptată cu flori și capete de îngeri) se ridica un vraf de cărți îmbrăcate în piele, pîrînd — după aspectul lor de vechime, cotoarele imprimare în aur și găurile de cari — ediții din secolul al XVIII-lea. Cine le deschidea avea surpriza de a constata că sînt tipărite cu caractere armenești. Dușumeaua de scîndură vopsită și ceruită era aproape toată

ascunsă sub covoare persane. Soba nu arăta nici ea ca oricare alta, ci asemeni celor bătrânești, cu două coloane și ornamentații baroce, însă construită în teracotă albă. Acum nefăcându-se foc, o mare icoană pe lemn a sfântului Nicolaie se rezema între coloane pe postamentul de sus. O curiozitate pentru neinițiat reprezenta într-un colț un vraf de chili-muri și covoare împăturite și întoarse pe dos, ca într-o prăvălie de anticărie. Mirosea în aer a cafea, dar și a ceva putred și descompus.

— Și zi, nu vine Ioanide, regretă Angela Valsamaky, cu glasul ei gros, silindu-se a nu mișca prea mult buzele violent vopsite cu *rouge* și a nu-și crăpa fina tencuială de pudră și fard de pe fața ei senilă. Păcat! Ce om original!

— Hei. . . zise Panait Suflețel sărind de pe scaun în mijlocul odăii și trecîndu-și pieptenele degetelor prin părul alb, contrastînd cu fața tînără. Ioanide e epicureu, Ioanide umblă acum după femei. El e Ahile în veșnică expediție erotică, filozoos, iubitor de viață!

— Canalia! șopti amabil doamna Valsamaky.

— Domnule, ești nedrept! protestă rîzînd Gaittany fără să treacă la apărare.

Dan Bogdan, mișcîndu-și puțin buza, interveni academic:

— Eu cred că Ioanide lucrează, are planuri. Îl socotesc, după umila mea părere, cel mai mare arhitect pe care l-am avut.

— Da, domnule, confirmă entuziast Gaittany, plin de o mulțumire personală.

— Așa cred și eu, adăugă mult mai moale Andrei Gulimănescu.

Gura lui ședea mereu crispată într-o sfortare de a prinde opinia cea mai răspîdită.

— Și ce plănuiește? întrebă inocent doamna Valsamaky.

— Un turn, răspunse din marginea modestă, unde ședea, Smărăndache.

Fu un ris general, care demoraliză pe Gaittany, încît îl făcu să ridice din umeri și să scoată puțin vîrfurile limbii afară, în semn de posibilă eroare.

— Domnul Ioanide, vorbe atunci rar și blînd Saferian de pe canapeaua lui, are idei mari, este artist, îl cunosc. . .

— Desigur, continuă Dan Bogdan, Ioanide nu-i un profesionist, el visează lucruri, poate imposibile deocamdată la noi, care însă sînt normale în altă parte. Eu mă mir că nu se duce în străinătate. Sînt sigur că ar face o carieră strălucită, am vorbit cu oameni care îl prețuiau extraordinar, nu se sfiau a declara că e un geniu.

Ion Pomponescu, la auzirea cuvîntului « geniu », avu o tresărire de indispoziție și păli, ca și cînd ar fi fost direct atins. Era un bărbat înalt, bine legat, cu mustața forfecată mîncată de caniție, îmbrăcat cu smoching tivit, ceremonios, politicos, important și solemn, de o infatuare discretă.

— Ei-ei! corectă el conciliant « enormitatea ». Nu neg meritul lui Ioanide, dar chiar așa, așa. . . E un om priceput, care dacă ar fi fost ordonat putea să ajungă cineva.

După această sentință, Pomponescu își roti ochi-rile blajine și suficiente asupra celor de față.

— Așa e! întări aproape strigînd Gulimănescu, veșnic solicitant și care avea știri că Pomponescu, fost ministru, putea să intre în minister.

Gaittany cerceta ceva foarte atent în agendă, Dan Bogdan rămase solid pe poziția lui, surîzînd malițios, Saferian dădea din cap, ceilalți tăcură.

— Ce face, unde stă? întrebă Gonzalv Ionescu, pentru care Ioanide reprezenta neantul pur.

— Cine știe unde stă?! zise Panait Suflețel. Ioanide e cleric vagant, fără domiciliu fix.

— Nu, domnule, observă Gaittany, are locuință!

— Stă lângă Șosea, explică și Saferian.

— Nu primește pe nimeni! obiectă Gulimănescu, rămânând iarăși cu gura căscată la Pomponescu, spre a vedea dacă a nimerit-o.

— Se zice că-l dau afară proprietarii, afirmă Pomponescu între solemn și ironic. Parcă dumneata l-ai surprins, domnule Smărăndache, nu-i așa?

Smărăndache nu așteptă vreo invitație și începu a debita anecdota pe care o știa pe dinafară. Fusese într-o zi să caute pe Ioanide, trimis de Pomponescu, și-l găsisse în mijlocul străzii, cu lucrurile toate pe trotuar. Planșe, suluri albastre de hîrtii de calc, mese, scaune, cărți, vase de bucătărie, perne ședeau toate morman. Ioanide își așezase un fotoliu în drumul plin de iarbă (strada, într-un cartier nou, era foarte puțin frecventată de vehicule, fiind nepavată la un capăt) și reconstitua pe o masă niște machete plesnite de clădiri, rînduindu-le în jurul unei presupuse piețe în miniatură.

— Dar ce face cu machetele? se informă Gonzalv Ionescu, cu o mirare dezvăluind incomprehensibilitatea pentru el a unei asemenea fapte.

Panait Suflețel lămuri:

— Ioanide e un visător! Neprimind de la nimeni comanda de a face un for roman, el îl execută în ipsos.

Nepricepînd subtilitățile lui Suflețel, Gonzalv Ionescu își continuă ancheta, ca și cînd ar fi fost vorba despre un individ imposibil:

— E însurat?

— E însurat, răspunse madam Valsamaky, o cunosc pe Elvira lui.

— Are și copii, completă Pomponescu.

— Or fi mari acum! bănuie madam Valsamaky, nu i-am văzut de mult, doar pe fată, acum doi-trei ani.

— Fata are aproximativ douăzeci și doi de ani, informează Dan Bogdan; băiatul e mai mic cu un an ori doi.

Smărăndăchioaia, care șezuse tăcută lângă Smărăndache, mărturisi că ea l-a văzut pe Ioanide, împreună cu alți prieteni, într-un palat în regulă, pe bulevard, că Ioanide i-a primit la miezul nopții într-o sală enormă cu șemineu, lustruri, mobile somptuoase, gobelinuri, oglinzi venețiene. Știa precis că Ioanide locuia acolo, cum i-a și afirmat. Discuția între musafirii lui Saferian Manigomian în jurul cazului Ioanide se continuă aprinsă, și astfel se stabili că Ioanide șezuse într-adevăr un an sau doi într-un astfel de palat, construit de el. Convenția cu proprietarul fusese ca Ioanide să locuiască în casă un timp determinat. Așa proceda de obicei, fie că era vorba de o construcție mare, fie de una minusculă. Ioanide clădea pentru gustul lui și se complăcea în interioarele pe care le crease. Încerca părerea de rău a pictorilor de a se despărți de tablouri și adesea visa utopic să distrugă pe proprietari și să confişte imobilele construite de el. Probabil că întîmplarea cu aruncarea afară pe trotuar se datora unui conflict cu un client puțin rafinat, care, văzînd că arhitectul întîrzie să părăsească locuința la termenul convenit, îl scosese brutal din casă.

— Eu nu l-am văzut niciodată cu nevasta! observă Gulimănescu.

— E o femeie foarte fină, zise Pomponescu, bucuros a acorda merite soției și a le scădea pe ale soțului.

— Elvira a fost o frumusețe rară, completă madam Valsamaky.

— Ceea ce-i curios, mărturisi Dan Bogdan, este că Ioanide nu iese niciodată nici cu nevasta, nici cu copiii și nu-i poți vedea decît separat pe fiecare.

— Aici nu-i numai vina lui Ioanide, zise madam Valsamaky. Elvira a fost totdeauna independentă. Unde se duce ea, nu merge și altul, ea are lumea ei. Copiii îi seamănă.

— Din ce trăiește? anchetă iarăși cu naivă compătimire Gonzalv Ionescu.

— Din ce trăiește! ridică din umeri Pomponescu. E profesor la Școala de arhitectură; chiar dacă nu construiește des, are lucrări, e imposibil să moară de foame. Dacă n-are bani, de vină e dezordinea.

— Poate și Elvira! comentă madam Valsamaky.

— De ce? întrebă Gonzalv Ionescu.

Madam Valsamaky, care uitase că se află în societate și făcuse o observație pentru sine, își dădu seama de imprudență și, femeie avizată, dădu înapoi.

— Să lăsăm oamenii în pace! Nimeni nu poate pătrunde secretele alcovurilor. Ioanide e un om original, e șarmant, ce mai vorbă!

Și povesti cum într-o zi venise la ea arhitectul cu buzunarele pline de cireșe amare din speța aceloră cărnoase, sangvinolente și tot așa de dulci precît de amăruie. «Madam Farfara, zisese el (doamna Valsamaky iscălea Angela Valsamaky, născută Farfara), am să-ți spun un secret: am mîncat din bunica dumitale!» «Ce oroare! exclamase madam Valsamaky. Ce-ți veni?» «Totuși, e perfect adevărat!» Și Ioanide reaminti doamnei Valsamaky-Farfara că la moșia Tămburești, unde era înmormîntată bunica, creștea în vecinătatea imediată a mormîntului bătrînei Farfara un cireș amar, încărcat vara de

fructe, pe care copiii îl jefuiau cu mare lăcomie. El mîncase de atîtea ori, cățarat în pom, din acele cireșe mustoase... «Așadar, vezi că nu mint! Asta e viața. Fructele intră în sîngele nostru, iar sîngele nostru hrănește fructele.» Madam Valsamaky tăcu, zîmbind cu emoție, ceea ce nu se lămurea prin anecdota însăși. De fapt ascunsese ceva; Ioanide mai zisese: «Madam Valsamaky-Farfara, buzele tale sînt roșii ca cireșele amare de la Tămburești!» și o privise drept în ochi. Ioanide avea acest mod între ceremonios și brutal de a se purta cu femeile, știind să dozeze bine extremele. Erau cam mulți ani de atunci, și madam Valsamaky fusese turburată. Dar Ioanide schimbase tonul deodată, trecînd la o convorbire inocentă și lipsită de orice paradox. «Nu vorbesc pentru tine, o ironizase mental Ioanide atunci, naivă madam Farfara, vorbesc Ioanei.» (Ioana era fata doamnei Valsamaky.)

Bonifaciu Hagienuş, un fel de silen cu pielea falcilor căzută, individ versatil și servil, epicureu nu lipsit de fineță, povesti și el, scandalizat, cum întîlnindu-l odată pe stradă pe Ioanide, pe care nu-l cunoștea personal, după ce-l căutase peste tot, întrebîndu-l dacă este domnul Ioanide, acesta i-a răspuns fără nici o clipire: «Nu!» și i-a întors spatele.

— Ceea ce m-a surprins odată pe mine, ducîndu-mă la el acasă, zise Dan Bogdan, este că doamna Ioanide nu mi-a putut spune unde e. Lipsea de acasă de vreo două luni, doamna însă părea cu totul indiferentă.

— Ei se înțeleg foarte bine, zise madam Valsamaky. Sub indiferența și răceala lor e o prietenie veche. Să nu birfești pe unul către altul cînd se ceartă, că se uită foarte urît.

— Mă rog, întrebă Pomponescu, unde dispăre Ioanide?

— Cine știe?! se hazardă Gulimănescu. L-am zărit odată cu o domnișoară.

— Lucrează, domnule, îi luă apărarea Gaittany, merge prin provincie, unde construiește.

— Cum era fata? chestionă madam Valsamaky.

— Înaltă, subțire, cu ochii foarte albaștri.

— E Pica, fata lui, identifică madam Valsamaky.

— Eu l-am văzut, vorbi Hagienuş tremurându-și fălcile de plăcerea delațiunii, cu alta brună, cu ochii de migdală și buze foarte groase, roșii.

Spunînd aceasta, privirile lui Hagienuş căzură asupra unuia din tablourile de pe pereți.

Pe chipul lui Saferian trecu o neliniște: Armeanul se propti în mâini spre a se ridica.

— Să mergem la ceai, invită el, să-l lăsăm în pace pe domnul Ioanide, săracul! El nu e aici să se apere.

Gaittany și Suflețel săriră și apucară pe sub brațe pe Saferian. Acesta avea dificultăți la mers, picioarele sale păreau umflate, făcea pașii cu mare încetineală. Chipul lui contrasta cu îmbrăcămintea largă și comodă. Avea o față măslinie, arabă, complet rasă, nas arcuit, fin, un rîs protocolar, plin de benig-nitate.

— Poftiți la ceai, poftiți!

Cei doi îl lăsară pe un scaun, în capătul unei mese lungi dintr-o cameră alăturată, ceva mai mică. Pe masă erau cești de porțelan ornamentate cu dragoni albaștri (ceramică autentic orientală) pentru ceai, precum și largi feligene pentru cafea, căci « ceaiul » lui Saferian era eclectic. În farfurii, la mijloc, erau expuse și unele gustări. Mai multe erau tăvile cu migdale, stafide, năut, smochine și un fel de coră-bioare. El, Saferian, nu bea ceai, ci cafea, iar între

două cafele mînca migdale. Odaia avea un mobilier de sufragerie în lemn sculptat de o complicație fantastică. Bufetul în special bătea recordul. Era ca un bufet obișnuit, cu un cat superior aplicat peste un parter, însă în dimensiuni așa de mari, încît servitoarea nu putea ajunge cu mîna la cheia ușii de sus și se urca pe un scaun. Sculptura lui cu ecusoane, frunze și volute era înrudită cu aceea a pupitrelor și jeturilor din bisericile baroce occidentale, mai frenetică totuși, de un țesut indiscernabil. Atenția musafirilor, care sorbeau fie ceai, fie cafea, era îndreptată asupra unei alte mobile de lemn. Aceasta era un pendul, extravagant ca tot interiorul lui Saferian. Un artist francez îl construise pentru un bogătaş din Siria, făcînd toate hatîrurile cumpărătorului, fără a putea să iasă din sfera unui anume înnăscut bun-gust. Printr-o întîmplare oarecare, pendulul intrase acum în proprietatea lui Saferian. Pe un postament cu două trepte ședeau două statui de femei în mărime naturală, sculptate astfel că fibra lemnului își arăta apele pe la genunchi și pe pîntece. Între cele două femei era atît spațiu cît să încapă pendulul propriu-zis, încît ecranul se afla între subsuorile femeilor, care își împreunau mîinile deasupra orologiului, ținînd în palme un mic glob. Celelalte brațe libere erau lăsate de-a lungul coapselor. Pe deasupra capetelor femeilor trecea un ornament în volute, închipuind un fel de fronton curb. Discul pendulului era mare și greu, ținut de o baghetă șerpuitoare și brodată, limbile ceasului aveau forma de frunză. Era șase fără un minut.

— Vedeți limbile? atrase atenția Panait Suflețel. Acum se produce « erupția de sunete », cum spune Ioanide. Păcat că n-a venit!

— Nu mă părăsește pe mine domnul Ioanide, observă zîmbind Saferian.

Deodată, se auzi o notă muzicală difuză, ca vibrația unei coarde de harfă, după care urmă altă notă. Alternanța se repetă încă o dată, apoi bătură șase lovituri unisone de gong. Rezonanța era atît de mare, încît ecourile comentau bătăile esențiale precum pulverulența unui joc de ape țîșnitura centrală.

— Minunat! șopti Gaittany.

— Ioanide! sări deodată în sus Suflețel, cu mîinile prin părul zburlit. Uite-l pe Ioanide!

Într-adevăr, acesta sta rezemat de canatul ușii și asculta.

Cînd ultimul ecou se stinsese, veni la madam Valsamaky, îi luă mîna ceremonios, i-o sărută în virful unghiilor, foarte vopsite, apoi se așeză simplu la masă și mușcă dintr-o smochină.

— Sînt bune smochinele, nu? interogă Saferian pe Ioanide.

— Foarte bune! confirmă acesta, învîrtind fructul, palpîndu-i carnea sămîntoasă. Smochinele, curmalele îmi calmează frica de putrefacție. Toate sucurile care puteau să fiarbă și să descompună țesuturile s-au evaporat și au lăsat o mumie vegetală îmbălsămată.

Gaittany, constatînd satisfacția lui Saferian, făcu din mîină un gest de elogiu cu semnificația « v-am spus că Ioanide e plin de spirit », apoi, semnalînd mișcarea imperceptibilă de persiflare a gurii lui Pomponescu, care avea aerul să spună că Ioanide bate cîmpii, întrerupse parabola degetelor și moderă zîmbetul. Arhitectul își turnă în ceașcă un ceai de culoarea rozei, limpede ca un alcool, și aruncă în el cu un clește de argint o mică bucată cubică de zahăr foarte dur. Privind cum se ridică din ea o

crizantemă eterică de molecule dulci, se gîndea la madam Valsamaky-Farfara, al cărei contur facial îl surprinsese neplăcut. Observase o nouă stratificare a fălcilor, un seism discret al întregii musculaturi, acuzînd senilizarea. Stucatura de pudră sublinia fenomenul în chipul cel mai flagrant. Aducîndu-și aminte de obraji ei de altădată, netezi ca porțelanul, Ioanide simți un fior moral, pe care căută să și-l anuleze învîrtind lingurița în ceașcă. Era de aceeași vîrstă cu doamna Valsamaky, și peripețiile organice ale prietenei sale îl turburau ca un aviz pentru sine citit în oglindă. Cînd îi sărutase mîna zărise modificarea încheieturilor, uscăciunea pergamentoasă a pielii. Madam Farfara nu mai avea parfum biologic, mirosea a colonie și a *cold cream*. Își ascundea involuția cu procedee chimice. Prin mîneca ei de dantelă neagră, lui Ioanide i se păru a distinge un braț violaceu și flasc. Ca și cînd ar fi ghicit gîndurile arhitectului, madam Valsamaky își ținea mîinile mai mult pe sub masă, așezîndu-se în poziții avantajoase și studiate.

— Smochinele dau apendicită, avertiză inocent Gonzaly Ionescu, neintuind nici una din reflecțiile subtile ale arhitectului.

Acesta îi aplică imediat, mental, calificativul « dobitoc », tare însă îl amenință sarcastic, fixîndu-l cu ochii săi inverosimil de albaștri:

— Am o știre importantă pentru dumneata, iubite domn!

Nu i-o spuse totuși, ci întorcînd capul spre madam Valsamaky o chestionă direct:

— Ioana?

— Bine! zise aceasta cu finețe. E o fotografie a mea de acum douăzeci de ani.

Surprins în reflecțiile intime, Ioanide lăsă capul în jos. Pomponescu, luînd smochinele ca pretext,

evocă imagini dintr-o călătorie în Africa, vorbește despre abundența și lipsa de valoare comercială a fructelor exotice, trecu ca printr-o asociație intim-plătoare la primirea pe care i-o făcuse intelectualitatea la o conferință foarte gustată, publicată după aceea în una din cele mai însemnate reviste de arhitectură și arte plastice. Debita totul cu tonul voit modest al unui ministru condescinzând la confidențe față de subalternii săi și urmărea gradul de atenție al celor de față, atins de absența morală a lui Ioanide, care sorbea, indiferent, ceai. În schimb, Gulimănescu, înfricoșat de a nu cunoaște conferința lui Pomponescu, ceru lămuriri, își notă titlul și numărul revistei. Gaittany, care la început receptase cu totul detașat confesiunile lui Pomponescu, căutînd chiar a stabili complicități din ochi pe socoteala naratorului, la gestul lui Gulimănescu deveni subit devotat, și scoțîndu-și notesul făcu în el niște semne cu stiloul de aur. Cu toate aceste atenții, Pomponescu nu părea încîntat. Infatuarea se amesteca la el cu un sentiment ascuns de suferință morală, și amabilitatea se doza cu ura. Știa că respectul celor de față este superficial și interesat, niciodată nu primise o laudă spontană, necoruptă. Succesul său social fusese prematur și împiedica aflarea adevărului în materie artistică. Din chipul cum toți ocoleau chestiunile ce-l interesau, refugiindu-se în complimente de conveniență, bănuia rezervele. Ioanide era elogiât în fraze delirante ori atacat cu vehemență, se ghicea într-asta valoarea lui paradoxală, problema pe care o reprezenta. Iubit sau detestat, Ioanide exista. Pomponescu ar fi dorit ca specialiștii să discute, să se aprindă asupra operei sale, să afirme sau să conteste; dimpotrivă, aceștia ședeau muți sau omagiau pe omul politic. În ciuda

acestei lucidități și a sentimentului de zădărnicie corespunzător, Pomponescu nu putea să-și reprime antipatia față de Ioanide, pe care-l invidia pentru nepăsarea-i copilărească, semn al unei încrederi suverane în meritul său. Îl detesta și pentru că acesta nu apela niciodată la serviciile sale. Pomponescu nu-și făcea iluzii asupra zelului unui Gulimănescu ori Gaittany. Amîndoi se prezentaseră în dimineața aceleiași zile în vizită de politeță, pe temeiul zvonului ministeriabilității. Dan Bogdan, acela care ședea mai rezervat, gata parcă oricînd a da un verdict în spiritul justiției și care luase apărarea lui Ioanide, era prea bine cunoscut lui Pomponescu. Avea un număr infinit de frați, surori, nepoți și nepoate, pentru care intervenea, solidar și neobosit, cu cele mai meschine solicitări. De aceea, Pomponescu își manifestă ciuda pe inadvertența lui Ioanide punîndu-i o întrebare echivocă:

— Ce vezi în ceai, domnule Ioanide?

— Transparențe! răspunse acesta cu un zîmbet chinezesc.

— Ioanide e poet! exclamă Suflețel săltînd pe scaun, pieptănîndu-și părul înfoiat cu degetele, visează sirene!

Într-adevăr, Panait Suflețel nutrea opinia sinceră că Ioanide este inapt pentru orice operă pozitivă, un epicureu și un contemplativ.

Ioanide nu dezminți prin nimic această ipoteză, din contră, se abstrase și mai mult. De fapt, el recapitula portretul etic al lui Gonzalv Ionescu, pentru care deținea o știre. Gonzalv urmărea o catedră de geografie, în vederea căreia făcea eforturi obsedante, degenerare în cinism. Întocmise o listă de profesori, completată cu observații amănunțite asupra vîrstei, sănătății, familiei, operelor, antecedentelor. Purta

totdeauna cu sine, într-o geantă voluminoasă, o listă de lucrări, în care figurau cele mai neînsemnate articole de jurnal și recenzii asupra lor, iscălite cu inițială, scrise tot de el. În fiecare an Gonzalv compunea cel puțin două articole, pe care le comunica în extras corpului profesoral de la toate facultățile existente, alegîndu-și subiectele astfel încît să poată cere calificarea și pentru altă catedră vacantă, de istorie de pildă. Cînd cineva scria vreun studiu ce i se părea a călca peste domeniul lui, intra în panică, și dacă într-adevăr studiul în chestiune absorbea conținutul articolului său, întocmea o recenzie-extras, în care insinua reaua calitate a materialului sau lipsa ineditului. În geanta lui Gonzalv intra o întreagă dezbatere. La apropierea pensionării unui profesor, făcea vizite de vivificare a atenției corpului profesoral, împărțea extrase și memorii de lucrări, combătea în prealabil candidații posibili. Nici un scrupul nu modera teribila sa obstinație. Gonzalv, tare pe tabloul său de profesori și candidați, nu se ferea să denunțe pe un competitor că a scris în defavoarea lui Pomponescu, dacă acesta era ministru, să facă aluzii la eliminarea din școală a unui copil al candidatului, pentru furt. Pierduse orice frînă, orice conștiință a nedelicateții, ar fi fost în stare să furnizeze date la darea în judecată a unui profesor, spre a-i lua catedra. Ioanide îl considera respingător, totuși nu-l brusca. Îi plăcea să-l privească din cînd în cînd, să-i admire, zicea el, perfecția abjecțiunii. Ceilalți n-aveau exact aceeași părere despre Gonzalv. Obiectivul Dan Bogdan, care își formula judecățile prin compilație, era impresionat de părerile a ceea ce numea el critica. Din moment ce specialiștii îl prețuia, nu putea să-l treacă cu vederea. Toți îi acordau — fără vreun examen mai adînc, pe

simplică vizionare a extraselor și memoriilor — titlul de « muncitor onest ». Pomponescu nu-l stima; totuși, sensibil la adulație, nu se putea scutura de impresia articolelor pe care acesta le scria asupra-i.

Bonifaciu Hagienuş nu credea de loc că Ioanide e un visător. Îl socotea, dimpotrivă, pozitiv, viclean, corupător de femei. Își exprima în el propriile lui aspirații, agravîndu-se în transpoziție. Cu toate că nu insistase, din considerație pentru Saferian, asupra cazului cu fata brună, cu ochi migdalați, Hagienuş era sigur că nu se înșelase. Spusese vag că-l văzuse pe Ioanide cu fata, fără a determina unde, fiindcă o dată îl zărise pe stradă, iar a doua oară, în dimineața aceleiași zile, chiar în casa lui Saferian. Între Hagienuş și arhitect exista deci o complicitate, de aceea amîndoi se priveau fix, hieratic. Într-adevăr, Ioanide, care pretindea că nu poate veni la ceai, vizitase totuși (uitînd de chestiunea cravatei) în aceeași zi pe armean, de unde probabil siguranța blîndă a acestuia din urmă că arhitectul nu va lipsi. Hagienuş, în veşnică penurie de bani, căpătase de la Saferian un împrumut, făcîndu-se a-i aduce o ediție rară, în depozit, pe care acesta o refuză delicat. Cînd Silenul nostru intră în salon, dădu ochii cu Ioanide, care se afla în cadrul uşii de la odaia alăturată, opusă sufrageriei, într-o ținută ce s-ar fi numit dezordonată dacă faptul de a fi tuns rusește în cap și energia trăsăturilor de cvincvagenar spiritual n-ar fi înlăturat orice idee de neorînduială. Pe umerii arhitectului se încolăceau două mîini puternice, deși lustruite ca sideful, iar pe un obraz se apăsau buzele cărnoase ale unei femei tinere, oacheşe, în care Hagienuş crezu a recunoaște pe Sultana, fata lui Manigomian. Fata dispăru precipitat. Prefăcîndu-se a nu fi observat nimic, Hagienuş întrebă

de Saferian. Arhitectul răspuse că acela va veni de jos, el însuși o luă apoi pe urmele Sultanei. Mai târziu, din aceeași direcție sosi greoi, sprijinit pe brațul unui servitor, Saferian Manigomian, căruia bineînțeles Hagienuş se feri a-i face vreo aluzie la cele văzute. El era un om discret, malițios, care se bucura când întâlnea pe cineva în situații dificile, fiindcă savura din ochi complicitatea secretă. Ioanide nu-i dădea nici o importanță, știind ce căuta Hagienuş la Saferian. Cunoștea calvarul casnic al acestui umorist. Fiind văduv, avea nevinovata slăbiciune de a adăposti un soi de guvernantă, prea tânără, pe care însă copiii săi — doi băieți și o fată căsătorită — o dădeau afară îndată ce nu căpătau bani de la el. Acum se întâmplase iar acest accident, și Hagienuş se împrumută ca să înduplece pe dușmanii guvernantei sale.

Convorbirea continuă pe tema fructelor, Hagienuş declarând că niciodată nu va mai avea senzația pe care a încercat-o lângă Malaga, într-o livadă de portocali, când a desprins fructul proaspăt din pom. Fălciile lui tremurau încă de voluptate la evocarea feliilor de portocală roșii ca sângele și amare. Gulimănescu nu se lăsă mai prejos și vorbi despre orangeriile din Sicilia. Dan Bogdan, care fusese și el acolo, mîncase un fel de scorușe al căror nume îl uitase. « Nespole », le identifică Gulimănescu. Fiecare silindu-se a părea cît mai erudit, însăși madam Valsamaky-Farfara susținuse că nicăieri ca la Paris nu putuse obține o mai excelentă *belle poire*. Convorbirea fiind urnită, se urmă cu deviații neprevăzute. Smărăndache nu scăpă nici de astă dată ocazia de a descrie formidabila *bouillabaisse* pe care o mîncase la Marsilia. De aci trecură la saramurile foarte piperate, pe care madam Valsamaky

le excomunică, lăudînd, dimpotrivă, mîncările cu zahăr. Atunci Hagienuş destăinui o rețetă veche de mîncare de morcovi cu o litră de zahăr pisat și cu zeamă de la două lămii. Madam Valsamaky o găsi extravagantă și veșteji pretenția bărbaților de a se amesteca în chestiuni culinare. Printr-o simplă deviație, fiind vorba de o slugă bătrînă pricepută în anumite mîncări, de care aminti Pomponescu, trecură la tema fidelității, și de aci, printr-un salt firesc, dar totuși surprinzător, la încrederea în tratatele de pace.

Smărăndăchioaia întrebă atunci:

— Domnule Pomponescu, ce spuneți, oare o să fie război?

Toți, afară de Ioanide, se întoarseră către cel interpelat, ca spre un om bine informat. Acesta luă un aer de circumstanță, voind a sugera ponderea pe care o punea în rezolvarea unor asemenea probleme grele. Adevărul este că Pomponescu nu avea nici cea mai mică putere de analiză politică și că, indiferent la evenimentele cosmice, se conforma orbește opiniei șefului său de partid, sau mai degrabă avea această veleitate, fiindcă acela nu enunța niciodată vreo opinie clară.

— Este dificil să ne pronunțăm, își dădu părerea Pomponescu; sper în cumiștenia marilor puteri. Incontestabil, popoarele învinse de ieri au dovedit o vitalitate care cere o înțelegere nouă a situației, un spirit de concesiie.

— Da! aprobă scurt Gaittany, însă cu glas de confidență, ca o pipăire a situației morale.

Dan Bogdan formulă rezerve, ca întotdeauna, afirmînd că nu vede cum prin concesiie se poate ajunge la vreo înțelegere cu o nație care vrea totul în chip brutal, fiind gata a o lua de la capăt.

Discuția nu avu noroc în direcția aceasta, deoarece Pomponescu, prudent, schiță un zîmbet enigmatic, spre a insinua complexitatea problemelor și trebuința de a examina un material deocamdată nedivulgabil. Hagienus, Gulimănescu, Dan Bogdan chiar, n-aveau nici un gust să contrarieze pe Pomponescu, de aceea nu alimentară controversa. Dintre toți, numai Ioanide rămăsese complet absent și, ciugulind din migdale, din smochine, din tot ce era pe masă, surîdea ca pentru sine. Pomponescu fu încredințat că arhitectul îl persifla pe el și se simți invadat de o indispoziție psihică ce se manifesta prin mușcarea buzei de sus, inclusiv a perilor din mustață. Pe de altă parte, Ioanide mai era obiectul de contemplație și reflecție al lui Gonzalv Ionescu. Acesta se întrebă sincer cum un om așa de mediocru ca arhitectul — asta era opinia lui — poate fi profesor în învățămîntul superior și un personaj cu reputație. Ioanide nu era un om de știință, nu avea publicații suficiente. Gonzalv nutrea cultul « științei », pe care o înțelegea ca o contabilitate la zi despre tot ce a apărut în materia respectivă, transcrisă după regulile aparatului critic. Pentru Gonzalv Ionescu, o carte devenea un pachet de hîrtie lipsit de orice valoare, indiferent de ideile ei, dacă un autor ar fi fost citat greșit, cu lipsa bunăoară a anului apariției operei sau necunoașterea unui articol de gazetă recent, cu raport la teza respectivă. De aceea, în general el declara învechite toate lucrările și propunea refacerea lor. Dacă i se întîmpla, personal, să scape un punct de bibliografie oricît de neînsemnat, Gonzalv cădea în panică, apoi în melancolie, alerga prin librării și-și retrăgea toate exemplarele posibile, comandînd în pripă un *erratum* volant, pe care îl lipea pe ele, retrimițîndu-le astfel la cunoscuți,

avînd totodată grijă a publica și un articol explicativ într-un jurnal, din care apoi de asemenea scotea extrase. Gonzalv cheltuia energie și bani cu specialitatea lui, fiind într-o veșnică pîndă bibliografică. La nevoie, se împrumuta, își întocmea un buget rectificat în minus pe cîteva luni, spre a putea merge în străinătate să se pună la curent cu publicațiile. O critică a lucrărilor lui însemna pentru el un cataclism. Imediat tipărea un răspuns cu motiverări, adesea cu violențe, și, înarmat cu el, vizita pe specialiști, căutînd a-i informa și oral asupra cazului. Cel puțin Gonzalv avea sentimentul că face operă riguroasă de știință, și asta îl ajuta să suporte o existență insipidă pentru oricare altul. Socotînd că nu putea fi un om de știință serios dacă-și depășește limitele, Gonzalv Ionescu considera literatura, teatrul, plăcerile vieții, în fine, drept specialități ori « discipline » și-și interzicea foarte conștiincios orice verdict. « Ce zici de laguna asta ? » îl întrebuse odată Ioanide, în Cișmigiu, voind să-și continue prin el impresia asupra bazinurilor asimetriche cu pretenții de lacustritate naturală. Gonzalv nu înțelese și, speriat, confesă că nu era specialitatea lui. Cel puțin așa nara întîmplarea Ioanide, care nu uita să facă pe Gonzalv « dobitoc ». De aceea, Gonzalv Ionescu privea, contemporan cu Pomponescu, la distratul Ioanide și se simțea revoltat din toată inima de neseriozitatea lui. În treacăt fie spus, Ioanide nu persifla în acel moment pe Pomponescu, reflecțiile lui fiind următoarele:

« În Asiria aș fi avut de lucru, nici vorbă. Aș fi ridicat Babilonul pe Euphrat, zidind în cărămidă și bronz. Nu mă-ncurcam cu reparații. Scobeam un șanț uriaș în chip de pătrat, umplîndu-l cu apă, și din lutul respectiv scoteam cărămida cu care clădeam

zidul exterior. În mijlocul pătratului aş fi construit un turn ameţitor, punînd paralelipiped peste paralelipiped. Lipeam peste tot basoreliefuri colosale şi monştri de teracotă. Cu aztecii lui Moteczuma cu siguranţă m-aş fi înţeles. Ministrul de lucrări publice Chihuacoatl pare să fi fost un om deştept. La Iztapalapa şi Temixtitan aş fi făcut nişte cetăţi lacustre mai somptuoase decît Veneţia şi Petersburgul, într-un stil baroc mirific, cu temple în onoarea vulcanului Popocatepetl. Aceşti oameni aveau imaginaţie, nu erau burghezi care comandă cu bucata. Natural, nimic nu e sigur pe lume. Spaniolii au picat peste ei ca din lună, şi totul a fost ras. Ce ştii dacă din planeta Marte ori Sirius nu cad nişte jigăanii inedite, pentru care scrierea noastră e mai hierografică decît nodurile mexicane? N-are de-a face, vreau să construiesc...»

Gîndindu-se ce-ar zice dobitocii aflînd ce idei trec prin mintea sa, Ioanide rîse aproape deschis, de unul singur, şi-şi mai umplu o ceaşcă de ceai. Văzu pe Gaittany căscînd şi consultîndu-şi impacient ceasul. Ştia că acesta nu poate să şadă locului mai mult de o jumătate de oră, cel mult un ceas, după care, epuizîndu-şi doza de « perfect » şi « da », îşi lua bastonul şi trecea, după agendă, la altă reuniune, unde apărea purificat complet de ceea ce observase cu puţin înainte, nefăcînd nici o aluzie la circulaţia sa, părăsînd a nu avea altă intimitate decît a oamenilor pe care îi vizita în prezent. Gaittany trăia în sfere suprapuse, cu desăvîrşire izolate între ele, în aşa mod că niciodată nu se întîlnea într-un cerc cu membrii celorlalte. Umorul lucrului era că Gaittany, care insistase pe lîngă Ioanide să vină în casa lui Saferian, în care acesta era în fond un familial, căuta acum să fugă cu protocol.

Gaittany mai avea şi alt tic, anume de a face semn celor mai apropiaţi lui într-un cerc dat să plece împreună cu el, după scurgerea timpului convenţional, ca şi cînd ar fi avut de gînd să rătăcească puţin cu amicul pe stradă, să se dedea unei intimităţi în doi. Însă abia ieşiţi pe trotuar, după doi-trei paşi, Gaittany îşi planta prietenul şi, scuzîndu-se infinit, lua o trăsură, spre a-şi urma peregrinaţiile lui mondene. Gestul său ieşea din inocenţă, căci nu-şi închipuia că cineva poate să stea mai mult la o vizită. După plecarea lui, se întindeau la Saferian discuţii aprinse şi interminabile, întrerupte uneori de o masă la care erau reţinuţi, prin improvizaţie, trecîndu-se pînă peste miezul nopţii. Ba uneori cei rămaşi plecau de acolo, vara, în vreun local public deschis şi continuau şezătoarea lor foarte accidentată intelectualiceşte şi care plăcea atît de mult lui Saferian. Toţi, afară de Gonzalv Ionescu, om casnic şi auster, şi Gulimănescu, pe care îl controla nevasta, acceptau aceste prelungiri boeme, chiar Pomponescu şi Dan Bogdan. Deşi îl detesta pe Ioanide, Pomponescu era din fire sociabil şi preţuia senzaţia de tensiune morală şi intelectuală, cultivînd o uşoară mizantropie. Musafirii lui Saferian erau nişte inamici care aveau nevoie unul de altul.

În fine, Gaittany, somat de limbile ceasului, se ridică şi, salutînd cu afecţiune toată asistenţa asemenea unui actor la sfîrşitul piesei, căutînd a da gesturilor şi glasului nuanţele cele mai dulci cu putinţă, plecă. Pomponescu se ridică şi el cu gravitate, ca şi cînd ar fi suspendat o şedinţă, imitat automat de Andrei Gulimănescu, care n-avea nici un motiv să plece, dar nu-şi permitea să distoneze faţă de Pomponescu. Dan Bogdan, deşi spirit contradictoriu, părăsi şi el scaunul, aparţinînd grupului serioşilor. La fel

făcu madam Angela Valsamaky-Farfara, care nu crezu de cuviință a rămîne într-o societate prea confidențială. Pomponescu se oferi a o conduce. Gonzalv Ionescu ar fi făcut și el același lucru pentru a nu se arăta discordant, știrea pe care i-o făgăduise Ioanide îl pironia locului, cu toate că acesta simula a fi uitat. Chiar și Panait Suflețel ar fi plecat dacă deocamdată persoana lui Hagienuş nu l-ar fi interesat mai mult. În mare dezorientare se găsiră cîteva minute Smărăndache și Smărăndăchioaia, care se și consultară din ochi. Aceștia reprezentau un cuplu matrimonial de juisori, pe care unii îi și clasau în speța *pique-assiette*, ceea ce era o mare nedreptate, fiindcă ei nu umblau după expediente alimentare, ci după plăcerile societății. De altfel îi chemau toți, notîndu-le lipsa. Smărăndache era un om inteligent, de foarte bună familie, crescut și alintat de numeroase rubedenii pînă într-acolo, că la treizeci și cinci de ani nu mai putea sta în casă nici măcar o oră. Suferea de un fel de anxietate, de un nomadism urban, care-l făcea incapabil de a scrie două rînduri și de a citi o carte în întregime, după ce făcuse totuși la Londra foarte bune studii. Smărăndache știa totul din vremea școlărității și din auzite, nimic mai mult. Ratase orice carieră, iar protecția atîtor personae influente îi dăuna, fiindcă acei care îi gustau prezența și anecdotica nu credeau totuși că e cazul a-l scoate din acest rol de familial simpatic. Cînd era ministru, Pomponescu îl reținea la masă, ca să aștepte de la el ce spune lumea despre ministerul său, nu se gîndea cu toate acestea să-i ofere vreo situație. Alintat de toți, rudă cu cei mai mulți, Smărăndache nu pierdea speranța unui accident fericit, iar pînă atunci își satisfăcea instinctul său social trecînd dintr-o casă într-alta, colpor-

tînd, spunînd anecdotele momentului cu tact și mansuetudine. Smărăndăchioaia îi semăna ca o picătură de apă, cu nuanța că în vreme ce lui Smărăndache îi trebuia colocviul spre a-și justifica interior lipsa de activitate productivă, ea înțelegea viața în chipul unui carnaval continuu. Prin urmare, Smărăndache și Smărăndăchioaia se consultară din ochi și conveniră tacit că în casa Manigomian nu mai era nădejde în acea seară de nici o complicație festivă. Armeanul zîmbea afabil în dreapta și-n stînga, părea însă visător și melancolic. Hagienuş, Suflețel erau ei înșiși subalterni în societate, nu luau singuri nici o inițiativă. Soții Smărăndache se retraseră dar și ei, după ce li se acordă permisiunea să se orienteze telefonic asupra locurilor unde puteau să se plaseze în acea seară.

Cei cinci rămași se priveau unii pe alții din felurite unghiuri morale de vedere. Gonzalv fixa insistent pe Ioanide spre a-i smulge știrea, în vreme ce acesta, ignorîndu-l, se uita discret interogativ în ochii lui Saferian, care voia să spună cu clătînări blînde din cap că doctorul Rapig Sahazizian și nepotul său Kevorg sosise, așa că o încercare cu privire la Sultana se putea începe. Ioanide părea a înțelege ceea ce clipea din ochi Manigomian. În același timp, Hagienuş și Suflețel schimbau priviri suspecte, cel dintîi căutînd a evita pe ale celui din urmă. Hagienuş, doctor în limbi orientale, bibliofil, era funcționar superior în minister, și de el depindeau numirile la muzee. Suflețel pusese ochii pe o pinacotecă, ignorată de toată lumea, îndeosebi de public, așezată într-o superbă casă boierească cu parc, și dorea arzător să obțină direcția, ca să intre în apartamentul destinat conservatorului. Ideea de a se plimba într-o casă spațioasă, cu bibliotecă,

tablouri, camere nenumărate, îi răpea somnul. Prefera să rămână mai departe actualul conservator decît să vină altcineva. Spre a fi sigur de concursul lui Hagienuş, Sufleţel, care poseda ceva avere, nu se sfii a-i împrumuta cu poliţă în regulă o sumă însemnată. La scadenţă, Hagienuş nu plăti, precum nici Sufleţel nu protestă poliţa. Sufleţel renunţă la bani pentru post, îi trebuia cambia ca s-o arate la cunoscuţi, eventual s-o reproducă în facsimil în reviste în cazul cînd ar fi fost trădat. Acum direcţia devenea vacantă, deoarece fostul conservator demisionase, şi Sufleţel ameninţa din pupile, fără alte comentarii, pe bietul Hagienuş, care căuta să scape de obsesie, fiindcă el nu-şi ţinea cuvîntul dat decît cînd nu mai avea încotro.

În tot timpul acestei pipăiri morale, convorbirea continuă pe motive fără importanţă. În fine, Gonzalv Ionescu nu mai putu răbda.

— Domnule Ioanide, zise el foarte apăsător, ca să acopere orice altă intervenţie, ai spus că-mi dai o ştire. Ce ştire?

— Aşa e, recunosc Ioanide fără precipitaţie, am să-ţi dau o ştire, şi încă foarte importantă. Ermil Conţescu...

— Ei? făcu impacient Gonzalv. (Conţescu era titularul catedrei de geografie pe care o pîndea.)

— Ei bine, a avut acum trei ore un atac de apoplexie!

Toţi cei de faţă, oameni în vîrstă, primiră vestea foarte mişcaţi. Malign, Ioanide adăugă cu indiferenţă crudă:

— Se zice că dorinţa lui este să-i urmeze la catedră ginere-său René Popescu.

Gonzalv făcu la început o figură uimită, sîngele îi explodează în faţă de o bucurie nestăpînită, apoi,

la ipoteza unui contracandidat, deveni alb ca varul şi, uitînd orice decenţă, îndrăzni a discuta succesiunea:

— René Popescu e un candidat fără seriozitate, nu mă îndoiesc că onoratul consiliu va şti să aprecieze.

Nemaiştiind ce zice şi ce face, scoase din geanta lui voluminoasă un morman de broşuri şi le împărţi la cei de faţă, apoi, scuzîndu-se, ieşi repezit pe uşă.

— Nenorocitul, medită Ioanide cu glas tare, sculîndu-se în picioare să plece, se duce să vadă dacă a murit...

Şi luînd altă smochină începu s-o mănînce.

II

În drum spre casă, cu mîinile la spate şi cu gîndul adunat într-un singur punct, Ioanide îşi bătea capul să rezolve o problemă care îl chinuia de cîtva timp. De două săptămîni, el şi doamna Ioanide erau supăraţi, şi ca atare, conform obiceiului, nu vorbeau decît strictul necesar. De fapt, Ioanide era acela care începuse ostilităţile, într-o dimineaţă iritată. Cînd i se întîmpla acest lucru, Ioanide, după o fază oratorică în care evoca şi enumera volubil toate vechile erori ale doamnei Ioanide, trecea la o muţenie aproape absolută şi la o indiferenţă politicoasă. Venea la masă, invitat de doamna Ioanide, mîncea fără a spune nimic, cu ochii de obicei înfundaţi într-o revistă, turna amabil apă ori vin şi în paharul lui, şi în al doamnei Ioanide, căreia îi răspundea printr-un da ori nu sobru cînd era întrebat dacă mai vrea ori nu dintr-un fel, şi se purta, într-un cuvînt, ca un om binecrescut faţă de o persoană străină silită a mîncea la aceeaşi masă a unui restau-

rant, din cauza aglomerării. Lui Ioanide aceste supărări îi conveneau, căci îi simplificau viața, scutindu-i-o de orice gesturi inutile. Intra ori ieșea din casă, se așeza și se scula de la masă, stătea aplecat meditativ asupra biroului, mulțumit că nimeni nu-i spunea o vorbă de prisos, după un mecanism perfect. După prînz, doamna Ioanide aducea cafeaua în birou, Ioanide făcea un mic gest blînd de semnălare, ridică îndată ceașca, fără a-și desprinde atenția din mijlocul planurilor lui.

Însă după două săptămîni Ioanide se simți apăsător de situație, prin chiar paradoxala ei cordialitate. Natural, știa bine că doamna Ioanide avea toate cusururile din lume, că supărarea lui se documenta pe o lungă listă de crime mărunte, însă în atîtea zile umoarea neagră îi pierise în întregime și privind cu coada ochiului la doamna Ioanide o găsea inofensivă, necesară, distinsă. Simțea că se află într-o situație ridiculă. Dar motivul principal de agasare îl constituia faptul că uitase cauza inițială a supărării, cu toate că n-avea nici o îndoială de soliditatea ei. Dacă acum Ioanide sta absorbit în farfurie ori în jurnal, la masă, acesta era un fenomen nu de distracție, de astă dată, ci de concentrare. Ioanide căuta să-și rememoreze ordinea conflictului, să meargă la originile lui. Văzîndu-l astfel încordat, doamna Ioanide îl credea încă supărat, dar făptuia o eroare. Aceste mișcări ale sufletului soțului ei îi scăpau cu totul, și ea îl judeca pe Ioanide prin psihologia ei, care era însă radical deosebită și în orice caz mai elementară.

Cu astfel de chin cerebral pășea arhitectul spre casă. Ajuns, deschise ușa cu cheia, mașinal, intră în odaia lui neoficială de lucru, care îi slujea și de dormitor, întoarse comutatorul electric și mîngîie

cîinele încolăcit, în așteptare, chiar în mijlocul pernei. Plimbîndu-se mereu cu mîinile la spate prin camera aproape lipsită de mobile, cu suluri de hîrtie de calc și cu cărți aruncate pe lîngă pereți, Ioanide se silea a pune stăpînire pe un moment al conflictului. Ducînd mîna la gît spre a-și scoate cravata, simți că gulerul i se lărgește brusc și rămase cu nasturele rupt în mîină. O lumină îi trecu prin minte. Unul din actele conflictului fusese acesta: Ioanide găsisese cămașa fără un nasture și fiind grăbit luase singur un ac cu ață, nu fără ostentație, și-și cususe nasturele sub ochii doamnei Ioanide.

Furios, trăgînd concluzii din această pasivitate, Ioanide întări nasturele peste orice trebuință. Era îndemînatic, și doamna Ioanide îi prețuia sincer tehnica.

Cu acest element minimal, Ioanide reconstitui toate fazele certei. În ziua memorabilă, sculîndu-se din pat, ochii îi căzuseră pe candelabru. Brațele acestuia erau pigmentate cu excremente de muscă. Ioanide impută că se puteau da instrucții servitoarei să curețe obiectul. Doamna Ioanide obiectase că femeia n-avusese timp. Atunci Ioanide, a cărui memorie era enormă la infinitul mic, cînd i se dădea o coordonată, îi aduse aminte că în repetate rînduri, cînd ar fi fost vreme, observase acest lucru și că niciodată nimeni nu se atinsese de candelabru. Ceea ce deplora el, prin urmare, nu era atît macularea obiectului, cît inerția totală. O dată defînită această inerție, năvălise în creierul lui Ioanide o sumedenie de alte exemple.

— Unde este ceaiul? strigase el exasperat.

Doamna Ioanide rămăsese mirată. Nu știa de nici un ceai. Ioanide îi răspunse că cu o lună

în urmă își manifestase dorința de a bea ceai cu lămîie, pentru care lucru adusese și o lămîie, fruct devenit rar, și că după o scuză, valabilă doar cîteva ore, cum că slujnica nu știe să prepare ceaiul, dorința fusese uitată cu totul.

— Unde este lămîia? țipase atunci Ioanide, după o lună.

Prin interogații violente, aflase că lămîia putrezise și fusese aruncată. Lui Ioanide faptul i se păru îngrozitor. În el văzu o ilustrație meschină a unei incompatibilități sufletești, lipsa totală de atenție, de devotament. De la episodul cu lămîia, Ioanide trecuse îndată la un caz mai vechi, care luă proporții. Cu ani în urmă, stătuse cîtva timp într-un sanatoriu, cu piciorul în ghips, din cauza unei luxații, și dorise să i se aducă ceva mai delicat de mîncare. Doamna Ioanide, distrată, îi trimisese un pachet pe care servitoarea îl rupsese pe drum și din care căzură cîteva mere mînjite de unt. Ioanide aruncase pachetul pe fereastră, și întîmplarea, cînd se supăra, lua dimensiuni retrospective fantastice. La evocarea chestiei cu merele mînjite de unt se adăugă alt incident. Doamna Ioanide avea acest obicei lipsit de tact și explicabil printr-o incoercibilă oroare de scandal, de a fugi de pe locul conflictului. Acest gest de retragere din fața reproșurilor i se părea lui Ioanide cel mai nedelicat. Conflictul se alimentase treptat cu incidente noi (nasturele) și reevocări, prin stingerea memoriei la punctul mort, unde se aflau. Acum Ioanide privi nasturele fără nici o supărare. Luă un ac și așezîndu-se pe pat și-l cusu singur, și unicul sentiment care-l stăpîni fu orgoliul că numai el știa să coasă bine un nasture.

Terminînd cusutul, dezbrăcîndu-se și punîndu-și pijama, Ioanide merse la comutator și stinse lumina, apoi deschise fereastra. Cea mai mare parte din an, afară de iarnă și zilele prea răcoroase, dormea cu geamurile deschise, învelit bine în două pături pe patul lui de fier, simplu, cvasi soldățesc. Altfel, avea senzația că se sufocă. Fereastra odăii lui răspundea pe latura stîngă a curții și se deschidea asupra împrejmirii de zid a casei vecine. Fiind însă aproape de stradă, puteai vedea, aplecat asupra ei, și grilajul din față, iar dinăuntru, pe liniște, pașii trecătorilor erau audibili. Stingînd lumina, Ioanide constată că o pată mare, albă, secționînd întunericul pe zidul din apropiere și care s-ar fi bănuït a proveni de la becul din odaia lui, nu dispărea, indiciu al unei surse străine. Totdeodată, cîinele mîrîi în somn. Apoi pata albă fu înghițită de beznă, dar Ioanide, care avea urechea foarte fină, simți zgîlțîitura reținută a ferestrei de sus, ce se deschidea. Acolo dormea Pica. Aruncînd o ochire înspre stradă, distinse o umbră bărbătească, aplecată cu mîinile asupra grilajului, în așteptare. Ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, indiferent, se îndreptă spre pat și se întinse pe spate, cu mîinile sub cap. Deși căuta să se abstragă cu totul accidentului, sensibilitatea lui nu putea, prin obișnuință, să respingă intuiția exact cronologică a faptului ce se petrecea în jurul său. Ghici că Pica, după ce privise pe fereastră, ieșise din camera ei cu picioarele goale, ca să nu fie auzită, și cobora jos în curte pe scara de serviciu. Ioanide crezu chiar a determina momentul cînd părul Pichii trecu hoțeste pe sub cerceveaua odăii lui. Cu toate că se împăcase în gînd cu madam Ioanide, nu putu să n-o interpeleze, tot mental, în vederea unei posibile explicații:

« Ascultă, Elviro, nu crezi că e necesar să supra-veghezi pe Pica? »

« S-o supraveghez? se mira madam Ioanide cea imaginată de arhitect. Parcă știam că ești împotriva oricărei poliții a părinților în viața copiilor. »

« Nu m-am exprimat exact... Vreau să zic: s-o consiliezi... să-i deschizi ochii... »

« S-o consiliezi pe Pica... Ai haz... Știi bine că nu se uită la ce spun eu. Idolul ei ești tu. »

« Astea sînt definiții de-ale tale. N-am să devin confesor de fete nubile. O mamă e datoare să cîștige intimitatea copiilor, a fetelor îndeosebi, să se facă necesară. »

« Mă agasezi cu teoriile tale! Altădată tu mă sfătuiai să nu-i importunez, să lăsăm să lucreze natura. N-am nici un talent în pedagogie. »

Ioanide trebui să recunoască, nu fără ciudă, că imaginea Elvirei avea dreptate. Într-adevăr, clamase de multe ori împotriva siluirii conștiințelor juvenile, dîndu-se exemplu pe sine, care, ignorat complet de părinți, se orientase singur, izbutind a se ridica după căderi temporare. Propria experiență, zisese, nu poate fi înlocuită cu precepte.

« Am zis, replică el, și ce-i cu asta? Teoria este bună cu mine și cu tine, cu elementele normale; nu rezultă de aici că trebuie să abandonăm cu totul pe cine nu confirmă regula. »

« De unde știi tu că Pica e anormală? Îți seamănă ție! »

Ioanide se irită în fantazie, făcînd un salt nervos în pat.

« Nu-mi seamănă mie, madam Ioanide! (Așa-i zicea Elvirei, paroxistic.) De unde ai mai scos asta? »

Madam Ioanide își jucă c-o mîină perlele de la gît, căutînd să se domine spre a nu scoate vreo

vorbă care să indispună pe arhitect (cînd semnala aceste indicii de « tact », acesta se supăra și mai rău).

« Îți seamănă la temperament... e pasionată... în fine, ce să mai vorbesc, e fata ta! »

« Parcă nu e și a ta? »

« Mă vezi pe mine în mediul pe care îl frecventează ea? »

« Nu, firește, însă are obiceiul a frecventa medii necunoscute celorlalți membri ai familiei, ca tine... »

« Asta-i acum... Știi prea bine unde mă duc eu... n-am mistere pentru nimeni... iar începi? »

« În fond, ai dreptate, de unde scoți totuși că are vreo analogie cu mine? Eu, stimată madam Ioanide, în viața mea sentimentală sînt condus de concepții, am o disciplină, pun tot atîta rațiune ca și în arhitectură... nu sînt victima impresiilor de moment și mai ales nu mă las tîrit... »

« Va fi cum zici tu, zise fără intenție specială madam Ioanide. »

« Cum, se înfurie arhitectul, pui la îndoială vorbele mele, vrei să spui că nu-i așa? Am abandonat eu vreodată cauza noastră? » (Prin « cauză » Ioanide înțelegea dragostea, fidelitatea, însă, nevrînd să pară bombastic și să dea exemple rele de sentimentalism, austeriza expresiile.)

« N-am zis asta... Te scandalizezi degeaba... Nu vād de ce iei lucrurile în tragic... Fata are înclinare pentru un tînăr, poate că instinctul este bun, ce motiv avem s-o contrariem? »

« Cum așa? Fata noastră alături de...? »

« Ioanide, ești foarte nostim. Cine nu te cunoaște ca mine te crede cel mai extravagant dintre oameni, tată denaturat. În realitate, ești un burghez care

vrei să-ți măriți fata cu cine vrei tu, după socotelile tale. . . »

« Nu e adevărat ! strigă Ioanide, în gând, atins într-un punct vulnerabil. Nu mă amestec în treburile copiilor dacă se conduc singuri bine. Dar dacă se prăbușesc, să-i las în părăsire ? Asta este pedagogia dumitale ? »

« Mi se pare că exagerezi. Ce, Gavrilcea e așa de rău ? »

Ioanide își frînse mâinile, ca în fața unui dezastru.

« Elviro, e un imbecil, un asasin, un animal inferior. »

Madam Ioanide n-avea nici o cunoaștere de oameni, conducându-se în viață numai după regulile sociale și fără nici o analiză psihologică. De aceea ceru lămuriri :

« Știi ceva despre el ? »

« Cît știi și tu ! Nu mă interesează faptele lui, fizicul mi-este suficient. În obrazul presărat cu furuncule supurante, în falca proeminentă de jos, în țesitura frunții, în ochii înfundați, în picioarele enorme, în privirea plină de bănuicli și în limbajul sărac și prudent citesc viitorul lui. Fata mea, împecheată cu o gorilă ! Și ce nume ! Gavrilcea ! »

« Tu ești un mizantrop, visezi o omenire inexistentă. Țștia sînt oamenii de azi. »

« Nu vreau oameni excepționali. Pica are nevoie de un animal onest, inofensiv. »

« Admit că tu ai dreptate, ce-i de făcut ? Ești inteligent, plin de autoritate, ia măsuri. »

« E misiunea ta de mamă să stai de vorbă cu fata, s-o luminezi. . . »

« N-am nici o aptitudine, zise rece madam Ioanide, care era de-o nemaipomenită intransigență cînd era vorba de programul ei de viață. Nu mă pot înțeleg

cu ea, n-avem nimic comun. Eu am făcut-o, dar atîta tot. . . Vreau tihnă. »

Ioanide recunoscuse în sinea lui că madam Ioanide avea dreptate, deoarece și el nutrea de mult același sentiment de incompatibilitate între el și copii. Nu voi să recunoască fățiș acest adevăr.

« Știi tu ce face acum, zise el indignat, progeneritura ta, Pica, a cărei odaie e alături de a ta ? A coborît cu picioarele goale scara de dîndos și, în camizol, sărută furunculele lui Gavrilcea ! »

« Fi donc ! se scandaliză madam Ioanide de limbajul soțului ei. Ai o fantezie !. . . »

« La urma urmelor, e o chestie de igienă a familiei, nu permit înjosirea sîngelui meu. Facă ce pofteste. . . Cu gust ! N-are simț estetic, asta este, cum îndrăznești să-mi spui că-mi seamănă mie ? »

« Bine ! S-admitem că pe mine m-ai luat din motive artistice, glumi galant madam Ioanide. Spune și-tu ce să fac, nu e în firea mea să ies afară să fac scandal. »

« Din păcate, nici în a mea ! Mîine să vorbești cu Pica, să-i atragi atenția asupra primejdiilor. . . »

« Ioanide, înțelege odată că mi-e imposibil. . . »

« Ești de o rea-voință înspăimîntătoare. Obstinația ta întrece toate marginile. Vrei să-ți comunic o ispravă nouă ? Nasturele de la cămașă s-a rupt, și eu, eu personal l-am cusut. Paharul de apă de pe masă e plin de cristale de la o limonadă de acum doi ani. Pînza de păianjen pe care ți-am semnalat-o lîngă sobă e nestingherită. Oglinda n-a fost ștersă de excrementele de muscă. . . »

Ioanide ar fi continuat dacă nu și-ar fi adus aminte că lichidase conflictul. Dîndu-și seama de cauza reală a nervozității și a dialogului interior, se ridică din pat și ieși din odaie spre a trece în birou.

Aproape fără să vrea, trînti uşa, cum făcea cînd se afla în discordie cu doamna Ioanide. Aceasta, de sus, auzind zgomotul neobişnuit la oră tardivă, ieşi în capătul scării şi, aplecîndu-se pe balustradă, întrebă încet:

— Tu eşti, Ioanide? De ce-ai trîntit uşa?

— Nu-i nimic, răspunse arhitectul cu glasul cel mai afabil, te rog să mă ierţi, am ceva de lucru.

— Mă speriasem, credeam c-a intrat vreun hoţ.

« Această femeie inocentă, gîndi Ioanide, nu vede nimic în jurul ei. Ea nu ştie că acum m-am certat cu ea. »

« Bietul Ioanide! medita doamna Ioanide reintrînd în iatacul său. Munceşte necontenit. Ce om superior! Supărarea lui este fără nici o răutate, cu ea îşi face rău lui însuşi! Mă bucur că i-a trecut. »

Ioanide se sculă în zorii zilei, hotărît să stea de vorbă cu Pica. După ce se plimbă cu mîinile în buzunare, în sus şi-n jos, prin casă, trecînd dintr-o odaie în alta şi făcînd o repetiţie mentală a dialogului, se simţi în imposibilitate de a încerca întrevederea. Nu ştia cum să-nceapă şi i se părea absurd să-şi moralizeze fata. O ştia mîndră şi mai ales foarte sensibilă şi nu găsea argumentul hotărîtor. Să-i impute că se întîlneşte noaptea cu un tînăr fără ştirea părinţilor? Dar aşa se începe orice dragoste, aşa făcuse şi el cu Elvira, şi Pica ar fi putut să-i reproşeze că spionează şi mai ales că ea însăşi îl văzuse pe el, Ioanide, în situaţiile cele mai delicate, fără a-l denunţa mamei sale şi reprimînd orice gest trădător. Să-i spuie că Gavrilcea e monstruos, că e un tip de delicvent? Pica era înflăcărată şi linguşitoare, l-ar fi luat de gît, l-ar fi tras de mîină spre canapea, şi acolo i-ar fi demonstrat cu aerul cel mai graţios că Gavrilcea seamănă cu Apollo de Belve-

dere şi e o mină de inteligenţă şi de forţe morale. Ce nu poate ingeniozitatea unei fete îndrăgostite! În scurt, Ioanide se temea să deschidă violent problema, gîndindu-se că era posibil să fie el însuşi victima unor aprehensiuni exagerate. Era mai bine să ia lucrurile de departe, să culeagă informaţii. Gavrilcea era prietenul lui Tudorel, pe el avea să-l cheme. Sună servitoarea şi-i porunci să invite pe domnul Tudorel să nu plece în oraş înainte de a-l vedea, în birou. Servitoarea stătu puţin năucă, neînţelegînd de care Tudorel era vorba, şi nu se dumiri decît cînd Ioanide o lămuri cu oarecare parapon că e vorba de domnul Doru. (« Iată, pufni el în sineşi, un nume stupid! Doru! Ce vrea să zică lipsa de gust onomastic! Cum o să descopere un Doru Cuba ori Filipinele? Astfel de nume apasă ca o fatalitate, dizolvă personalitatea! ») După ce ieşi servitoarea, Ioanide se simţi invadat de o nelinişte, ca şi în ipoteza de a vorbi cu Pica. Vîrsta critică a lui Doru, privirea lui echivocă, aci supusă, aci enigmatic de recalitrantă, reprezentau pentru el probleme, şi oricît îşi da silinţa să evoce sufletul său de la vîrsta respectivă, se simţea intimidat. Luase totuşi o hotărîre şi trecîndu-şi palma dreaptă peste capul ras îşi constitui o ţinută solemnă. Cîteva ciocănituri precipitate în uşa de la intrare îl făcură să se îndrepte spre vestibul, deşi mirat că Doru intra prin faţă în loc să vină din interior. Deschise uşa şi, plin de surpriză, se trase doi paşi înapoi, perplex, în faţa Sultanei.

— Dumneata, blîgui el, la mine, aşa de dimineată? Ce s-a întîmplat?

Niciodată Sultana nu îndrăznise a-l căuta acasă. Costumul ei, discret şi elegant (un *tailleur* de stofă neagră foarte moale, siluetînd liniile trupului plan-

turos, dar zvelt, o crizantemă artificială la butonieră), nu denota nici o dezordine. Numai cearcănele din jurul ochilor negri, focoși, pe-o față foarte brună și lucioasă, acuzau o mistuire interioară. Sultana era frumoasă, în ciuda unei definiții fizice prea violente și a unor sprâncene excesiv de stufoase. Un puf dens făcea o umbră deasupra buzei de sus, întărind o dată cu viziunea solidității șoldurilor și a pulpelor impresia de animal viguros.

— Nu trebuia să vii aici! adăugă Ioanide ca pentru sine, privind îngrijorat în toate părțile.

Sultana, ca o somnambulă, păși înainte și era gata să treacă pragul biroului, când arhitectul o luă de mână și o duse repede în odaia în care dormea, închizând în urmă-i toate ușile. Ideea că Tudorel putea să vină dintr-o clipă într-alta îl impacienta. După aceea se întoarse spre Sultana, care se așeză pe un scaun, și o chestionă din privire, din ridicarea umerilor. Intrată în alt regim de lumină, fizionomia fetei trăda, spre deosebire de figura din portretul din ulei, o vîrstă agitată, douăzeci și șapte, douăzeci și opt de ani, în plină agresiune a singelui. Degetele mîinii, scoase din mănușă, îi tremurau nervos.

— Trebuie să-mi dai o mîină de ajutor, zise Sultana cu un glas de contralto în surdină. E-ngrozitor, numai tu poți să mă scapi.

Ioanide nu clipi la tutuire și păstră o atitudine blîndă, nici paternă, nici complice.

— Sînt oricînd gata să-ți dau un sfat bun.

— Ce sfat? ripostă fata disprețuitor. Vreau să scap de chinul acesta. Te rog să vii cu mine.

Arhitectul nu îndrăzni a mai cere lămuriri cu vorba, deschise numai ochi mari, interogativi.

— Tata a chemat un cunoscut al nostru, un doctor, care a venit cu un nepot, Kevorg. Doctorul zice

că trebuie să mă mărit și-mi propune pe nepotul său.

— Nu știam de asta, minți moale Ioanide, care însă era perfect în curent cu toată onesta intrigă.

Sultana trebuia măritată, îndepărtată din calea sa, și Kevorg, tînăr cult, agreabil și foarte solid corporal, prezenta șanse de a-i conveni.

— Am auzit de el, continuă; e un tînăr dintre cei mai distinși. . . admirabil. . .

— Este, mărturisi Sultana în modul cel mai simplu, însă mie îmi plăci tu.

Ioanide avu o tresărire pe fața sa în general imperturbabilă și aruncă o privire anxioasă spre ușă. Limbajul acesta pasional și direct, acum mai brutal ca oricînd, îl surprindea.

— Domnișoară Sultana, încercă el să dea convorbirii o ținută oficială, nu uita că sînt prietenul domnului Manigomian și ca atare unul care mă preocup de viitorul dumitale. Cum pot să-ți plac eu, *mon Dieu?* Vrei să rîzi, aha, glumești. . . (Sultana făcu un gest brusc de denegație, dezvăluind o idee fixă.) Sînt bătrîn, în definitiv, am doi copii mari, sînt om însurat, pentru numele lui Dumnezeu, impropriu de aventuri!

— Soția dumitale, făcu Sultana un gest de dispreț, poți s-o lași oricînd, știu perfect că nu-i acorzi nici o importanță. . . Nici nu ești obligat să dai divorț. Sînt liberă, mergem în Egipt, unde am rude. Tata îmi oferă bani. Acolo poți construi și piramide dacă vrei.

Fața lui Ioanide deveni deodată serioasă și, ca și cum arhitectul ar fi uitat că este cu cineva în odaie, începu să se plimbe în sus și-n jos, cu mîinile la spate, meditănd. Sultana îl privea crezînd că reflectează asupra propunerii. Ioanide era însă profund

jignit și trecea printr-o criză morală acută. Ideea de a se despărți de Elvira i se păru de o absurditate totală, iar faptul că trecuse prin capul fetei — ca o vină a sa personală, pentru că numai purtarea lui abstractă față de soția sa ar fi putut da naștere unei asemenea opinii greșite. În realitate, Ioanide, în ciuda libertăților pe care și le lua, nutrea un devotament absolut pentru Elvira și se gândea la ea chiar când o neglija în chipul cel mai scandalos. Familia lui reprezenta o instituție sacră, neglijată în tot cursul anului, afirmată însă solemn în zilele festive. Îi repugnau afecțiunile și demonstrațiile, mulțumindu-se cu noțiunea morală tacit consimțită. Ceea ce stima la Elvira era faptul că aceasta intuia punctul său de vedere, evitând scenele vulgare de explicație, acceptând comedia dezinteresului reciproc. Cu cât era mai liber, cu atât Ioanide se simțea mai legat. Și acum să vină o fată care să-și închipuie că fiindcă o sărutase și-o strânsese în brațe din curiozitate se va desface de Elvira, cu care ducea de atîta timp o luptă comună! Ioanide se simți foarte culpabil de lipsa lui de austeritate. Cauza era, cugeta el, trista împrejurare de a nu găsi în țară o misiune care să-i absoarbă toate puterile în câmpul cerebral. Nu i-a comandat nimeni nici un Palazzo Pitti, nici un Versailles. Era superficial senzual când nu era ocupat, mai mult curios de forme și experiențe, și cu cât înainta în vîrstă i se părea a descoperi la foarte multe femei, mai cu seamă tinere, un prestigiu al bărbatului matur, rece și îndrăzneț cu nepăsare. Ioanide avea un mod de a ameți pe unele femei prin excentricitatea lui volubilă, prin artiștiile de idei și tensiunea lui spre o faptă glorioasă inedită, care-i procura succese neașteptate de el, în vreme ce nu le avea acolo unde le căuta. Dacă după o perorație

arunca ochii duri asupra asistenței, fizionomia lui de faun fără vîrstă, ca și turnată în bronz, din speța aceleia pe care D'Annunzio și-o făcuse către bătrîneță, producea o cutremurare femeilor mai intelectualizate. El n-avea nimic boem în ținută și, cu toată presupusa dezordine a existenței sale, privirea lui era autoritară și îndreptată fără greș spre un țel foarte îndepărtat. Observînd asemenea fenomene de oscilație, Ioanide nu-și putea reține impulsia de a controla forța sugestiei lui, și cu cît gestul era mai indiferent și pur experimental, cu atît efectul se dovedea mai infailibil. Cazul Sultanei era mult mai simplu și mai complex totodată. Fata lui Saferian era o pasională frenetică, asupra căreia moartea unui logodnic produsese o depresiune nervoasă, convertită după un an în exaltare erotică. Medicii prescriau călătoria sau, în lipsă, o discretă libertate a vieții sexuale. Saferian nu mai avea motive obiective de a păzi pe Sultana împotriva unui accident după logodna ce fusese o scurtă căsătorie. Iubindu-și fata, ar fi recurs la cele mai insolite căi spre a o vindeca. Încercarea de a-i găsi un soț dăduse greș, iar libertățile ce i le acorda, nu fără spaimă, rămîneau nefolosite, deoarece Sultana nu era vițioasă, ci numai aprinsă. Ea visa iubiri violente în condiții imposibile. Abia văzu și ascultă pe Ioanide, atunci când acesta făcu cunoștință cu Saferian, cu cîțiva ani în urmă, și Sultana se concentră asupra lui, crezînd a-și fi găsit obiectul pasiunii sale. Fiind singur cu Sultana, Ioanide, imprudent, observîndu-i fixitatea rătăcită a privirilor, nu fu în stare să-și învingă obișnuința și bătu ușor cu mîna obrazul fetei, care, de loc scandalizată, stătu într-o crispată așteptare. Atunci Ioanide, mai mult amuzat, petrecu mîna peste mijlocul ei, ceea ce avu drept efect o

năprasnică reacție din partea Sultanei. Aceasta, anticipînd, se lăsă cu ochii închiși în brațele lui Ioanide, consternat de prea repede succes și profitînd de el din decență. Fata îl căută și în oraș, îi scrise, îl găsi, însă Ioanide, după o scurtă fază de intimitate, cunoscînd mai de aproape pe Saferian, deveni din ce în ce mai distant. Dar acum lucrurile luau o față neplăcută. Sub tonul măsliniu al obrazului se ghicea paloarea. Sultana slăbea, căpăta cearcăne în jurul ochilor. I se găsi un mic revolver sidefat în noptieră. Ioanide și Saferian, fără multe explicații, prin aluzii, înțelesesă situația. Lui Saferian îi venea greu să facă mărturisirea, la urma urmelor era mai nimerită o legătură a Sultanei cu un om inteligent ca Ioanide, ea ar fi putut fi salutară. Ar fi evitat orice semn că are vreo cunoștință de asemenea raporturi. Numai gîndul unei astfel de propuneri rușina pe Manigomian, ca fiind o jignire pentru prietenul său, căruia îi acorda o mare stimă. Pe de altă parte, Ioanide găsea brutală retragerea sa bruscă din joc și considera cu o confrățească simpatie îngrijorările lui Saferian față de starea psihică a Sultanei. A continua jocul era penibil, a-l înceta — o primejdie. De aceea, patern și curtizanesc totodată, Ioanide urma să întrețină unele mici speranțe în Sultana, s-o amuze, lăsîndu-se tutuit, în șoaptă, cu pericolul (de fapt cu grijă evitat de Saferian) de a fi surprinși, concedînd anume gesturi senzuale, cu o sfortare savantă de a le purifica și raționaliza. Într-o asemenea împrejurare surprinsese Bonifaciu Hagienuș pe Ioanide și pe Sultana. Acum însă afacerea luase proporții. Sultana nu era propriu-zis o bolnavă, ci un temperament erotic obsedat, care voia să treacă la fapte, să smulgă. Ioanide nu avea vreme pentru astfel de aventuri. Ce mai tată era el! Pe de

o parte se scandaliza de purtările Pichii și voia s-o citeze spre a o moraliza, și el însuși aici, la cîțiva pași de Elvira, ședea de vorbă cu Sultana. Aducîndu-și aminte de Tudorel, arhitectul ieși repede din odaie și trecu în birou, unde băiatul îl aștepta, întîmpinîndu-l, i se păru, cu o imperceptibilă ironie. Tudorel fu repede concediat și invitat să vină după masă.

Întors în camera sa, Ioanide fu oarecum mirat de a regăsi pe Sultana, într-atît gîndurile îl absorbisera cu totul. Considerînd nedelicată prezența fetei în aceeași casă cu Elvira, arhitectul își adună toate resursele spre a o scoate afară. O prinse de amîndouă mîinile, trăgînd-o șăgalnic de pe scaun, o tapă ușor pe obraz, consimți chiar cu lașitate a fi îmbrățișat și sărutat.

— Sultana, zise el, da, de multe ori am visat să merg undeva departe, cu o ființă care mă înțelege, ca tine. Evident, ideea ta este ademenitoare. Nu văd însă graba. Cine ne stă în cale? Tatăl dumitale te asigur că nu. O plecare necugetată reprezintă un scandal social, penibil pentru domnul Saferian și chiar pentru mine. Un soț care-și părăsește soția și copiii mari nu e om care să inspire încredere unei tinere femei. Dacă fug și de tine, acolo? E mult mai cuminte să facem lucrurile onorabil, să încerc a convinge pe soția mea, lăsînd-o într-o condiție asigurată, apoi... mergem. Pînă atunci nu ne împiedică nimeni să cultivăm aceleași sentimente și aici... Du-te acum, te rog, aștept pe cineva, lasă-mă să studiez problema...

Sultana păru mai calmată și se lăsă trasă și împinsă spre ușa odăii și spre aceea a vestibulului, în pragul căruia se mai întoarse o dată, cu brațele către umerii lui Ioanide. Acesta răsuci ușurat

cheia, simțindu-se combătut de două senzații contrare: una de rușinea de a fi profanat spațiul său casnic, alta de voluptate. Indignat împotriva lui însuși, merse hotărît să caute pe Elvira spre a-i mărturisi leal accidentul, vindecându-i indispoziția morală pe care i-o autoriza. Dar Elvira plecase de acasă și nu știa deci nimic, și singurul martor al întîmplării putea să fie Tudorel. Ioanide își luă pălăria, să iasă în oraș spre a-și risipi ciuda. În poartă dădu ochii cu Dan Bogdan.

— Ce cauți pe aici, stimate coleg? îl întrebă.

— Pe dumneata!

Ioanide, fără a vădi vreo uimire, redeschise poarta de fier și făcu loc musafirului neprevăzut, căutînd să ghicească motivul ce-l determina să-l viziteze, după ce în seara precedentă se întîlnise. Descuie ușa de la vestibul, apoi pe cea de la birou. Dan Bogdan, modest în gesturi, șovăitor de prea multă supraveghere, deși făcînd de departe impresia stăpînirii de sine, datorită redusei sale emoționabilități, privi cu interes pereții, tavanul, mobilele. Nu cunoștea noua locuință a lui Ioanide, și, intrat în birou, examină foarte curios totul, oprindu-se la gravuri, pipăind tencuiala cu degetul. Mărturisi arhitectului că apartamentul i se pare foarte frumos, ceea ce produse plăcere vădită aceluia. Biroul lui Ioanide era de altfel nu se poate mai simplu, într-o casă economică, ridicată de el pentru un proprietar care îi cedase folosința pe cîțiva ani, în schimbul unui rest de cont neachitat. Vestibulul avea tavanul în butie, ornat cu desene în stuc alb, pereți în roșu pompeian și un dalaj de plăci de travertin. Biroul izbea printr-un tavan pătrat, în mijlocul căruia se înălța o ușoară boltă, acoperită cu un mozaic bizantin, avea pereți albi dați cu caolin peste un strat de

ipsos absorbant, rafturi sumbre de cărți de jur împrejurul încăperii, pînă la înălțimea glafului geamului, gravuri reprezentînd monumente arhitectonice ilustre, edificii de Palladio, un Piranesi, o copie în peniță după *Turnul Babel* de Breughel Bătrînul. Fereastra era de metal vopsit în gri și, avînd cerceveaua aproape disparentă, scotea în evidență plăcile de cristal. Vreo trei fotolii de piele roșie de un contur rectificat, redus la o geometrie cît mai exactă, se aflau pe lingă rafturile pline cu cărți legate, cu cotoare cromatice, în general opere asupra arhitecturii și artelor plastice. O ediție din *De architectura* de Vitruviu, îmbrăcată în piele, se afla pe birou. Interiorul era foarte sobru. Dan Bogdan rămase totuși surprins, și cu dreptate, întrucît mozaicul cu lujerii și aurăria lui pe o suprafață așa de albă și cu antiteza rafturilor în tonul nucului luau ochii. Printr-un lanț, atîrna de mijlocul bolții un candelabru mic de alamă cu cîteva lumînări. În ușa fără cadru de lemn și cu partea superioară curbată, ce conducea spre sufragerie, arhitectul introdusese de o parte și de alta doi mici pilaștri orientali, foarte brodați, pe care îi căpătase de la Manigomian și pe care avea, nici vorbă, de gînd să-i scoată în caz de mutare. Glaful ferestrei era dintr-o felie de travertin. Satisfăcut de mirarea și plăcerea vizibilă ce se constata pe fața lui Dan Bogdan, Ioanide uită supărările recente și deveni expansiv.

— Ghici, zise el, care este tot secretul acestui trucaj? Căci nu-i decît o odaie comună, cinci metri pe șase, într-un apartament ieftin.

Bogdan se codi, mai dădu o ochire întregului spațiu, apoi opină că mozaicul.

— Da și nu! Mozaicul e un soi de epatare facilă a ochiului, care n-ar avea nici un efect dacă pereții

ar fi acoperiți cu tapet sau cu o zugrăveală. Dimpotrivă, suprafața solidă, regulată, comentată din loc în loc de margini de bună calitate, piatră, lemn greu, oferă un efect minunat. Burghezii uzează acum *calcio vecchio*, care e o insultă adusă ochiului, o lepră cu pretenții... se mînjesc cu el sălile de restaurant sau cocioabele în ruină. În România n-avem meșteri florentini, nici spații murale somptuoase, expuse soarelui arzător. Rezultatul e trivial. Climatul nostru reclamă var, pe un zid zdravăn, gros, fără fisură. Ia privește ce candoare, ce naivitate! Ioanide tîrî un fotoliu și se instalează în fața unui perete, demonstrativ. Am să fac, vesti el, niște odăi pavate cu piatră, cu tavan în grinzi de stejar și blăni de brad, cu ferestre în chenar de granit, pereți văruiți. N-am să pun nimic în ele, decît cîte un divan acoperit cu cit, ca în casele boierești. Toată Africa de nord consacră calciul plin de candoare sorbind arșița soarelui. Fantome albe și umbre negre!

Dan Bogdan aprobă teoria lui Ioanide, capabil de entuziasm calm sub durata fanteziei altora, și, cu toate că nu se pricepea în arhitectură, nici n-avea vreo vocație artistică, atrase atenția că și în Grecia albul e frecvent.

— Da, domnule, var, marmură și cactuși!

Ca și prins de interesul convorbirii, Bogdan îl întrebă pe Ioanide ce planuri de lucru avea, dar acesta desfășură înainte-i un vraf de schițe, reprezentînd clădiri ce n-aveau nimic de-a face cu construcția civilă normală și particulară: o bazilică, un edificiu amețitor, cam în stilul monumentului lui Mausoleu, ce se vedea însă a fi riglat de un mare număr de caturi, un fel de palat comunal din blocuri de piatră, un for semicircular cu statui colosale în nișe...

— Ce sînt astea? se informă Dan Bogdan strîngîndu-și gura într-o speță de ironie, în timp ce ochii căpătau o lucire critică. Le construiești undeva?

— Aș! protestă Ioanide. Nu poate fi vorba de construcție la noi, mă joc cu imaginația. Dar totuși exercițiul meu are un tîlc. Pînă cînd o să stăm așa într-o adunătură de cocioabe? Bucureștii trebuie să-și ridice odată un monument fundamental, în jurul căruia să pivoteze orașul, ca Luvrul la Paris, Kremlinul la Moscova, Palazzo Vecchio la Florența, Domul la Milano și celelalte. Nu-mi pasă ce va fi. Anume puncte trebuiesc complet curățate, și pe ele înălțate edificii cardinale, indiferent ce destinație li s-ar da ulterior. Uite, dacă punem asta aci la mijloc, care ar domina cu profilul său tot orașul, am pune dincoace un for circular sau rectangular, din care am face tot ce poftim: muzeu, spital... Orașul, n-avem încă orașul!

Ioanide băgase de seamă, vorbind, ironia lui Dan Bogdan, și de aceea strînse repede hîrțile și moderă entuziasmul. Obiceiul acesta al atîtor oameni de a apropia pleoapele și a strînge buzele într-un ostentativ zîmbet sceptic îl observa tot mai des la o categorie de oameni avînd de altfel o notă comună: lipsa de volubilitate, discreția prudentă. S-ar fi părut că o familie de oameni dispare, înlocuită prin alta. Ioanide cunoscuse pe Stănică Rațiu, exponent al umanității generațiilor lui, gălăgios, capabil de toate malignitățile, însă deschis la vorbă, formulîndu-și pe față admirațiile și ostilitățile. Acel om îi inspira încredere, i se părea apt să priceapă orice. Acum se înmulțea tipul individului placid, plin de rezerve mentale, supraveghindu-și toate cuvintele, în stare de tăceri monstruoase. Ioanide avea de-a face cu multe exemplare de acest fel, între care

Butoiescu, constructorul său. Pe acesta îl pătrundea perfect (aşa credea măcar). Butoiescu revela prin reticenţe şi jocuri ale fizionomiei, ireprehensibile parcă, din cauza puterii gândului pe care nu voia să-l exprime din respect, o judecată complet eronată, rezultată dintr-o presupunere pripită. Ioanide se enerva de naivitatea acestei opinii ghicite în scepticismul politic al jocului de expresie, o combătea cu vehemenţă în gândul lui, găsind că e inutil a o denunţa, fiindcă Butoiescu ar fi tăgăduit-o cu îndărătnicie, păstrînd aceeaşi ținută obsecvios ironică, ceea ce ar fi însemnat acum că insinuează firea bănuitoare a arhitectului, psiholog hazardat. Cu Dan Bogdan cazul şedea altfel. Acesta, în momentele sale de ironie facială, era impenetrabil pentru arhitect.

« Oare ce vrea să spună? se irită Ioanide. Că delirez, făcînd planuri extravagante? Cu toate astea, el însuşi recunoaşte că, teoretic, sînt rezonabile, comunică asta la toţi, pare convins. »

Ioanide, fire lucidă şi foarte analitică, complica pe Dan Bogdan, al cărui suflet era mai elementar. Bogdan nu ironiza, zîmbetul lui trăda un efort muscular de a-şi ascunde surpriza şi incompetenţa. El admira din tot sufletul pe Ioanide (cînd îl admirau alţii, rezistînd mai mult la îndoiala altora), se temea totuşi de a se pronunţa înainte de a pricepe. Hiera-tismul gurii îi servea să cîştige timp. Dan Bogdan schiţa acest gest chiar cînd n-avea nici o emoţie intelectuală de înfruntat, automat şi preventiv în faţa oricărui obiect nou. Cînd privise mozaicul de pe tavan, Bogdan avusese o clipă aceeaşi ironie de rumegare a impresiei.

Devenit rece, prin efectul enigmaticei rezerve mentale a lui Dan Bogdan, Ioanide se aşeză într-un fotoliu şi, ca într-o întrevvedere obişnuită, aşteptă

de la musafir, cu o anume interogaţie din ochi, motivarea vizitei matinale. Bogdan întîrzia s-o dea şi, cu tot aerul lui preocupat, de altfel permanent, se părea că prezenţa lui este numai convenţională (arhitectul era totuşi convins că nu). După oarecare muţenie reciprocă, vizitatorul informă pe Ioanide că starea lui Ermil Coşescu era mult mai bună. Nu numai că nu murise, dar nu suferise nici un accident — paralizie, afazie; medicii se îndoiau chiar că fusese o veritabilă congestie, poate numai un fenomen benign de anemie cerebrală, o epuizare nervoasă. Coşescu se simţea totuşi slab, avea cefalalgii şi o anume oboseală generală şi şedea în pat sub observaţie.

— Nefericitul! exclamă Ioanide ridicîndu-se repede de pe fotoliu şi făcînd cîţiva paşi prin birou.

— Cine? se miră Dan Bogdan, găsind că, aplicată în cazul lui Coşescu, expresia era inoportună, măcar în acea zi.

— Gonzalv Ionescu. Iar a ratat catedra. Cînd o afla, se-mbolnăveşte.

— A aflat, confirmă Bogdan, rizînd încet de neprevăzuta poantă a arhitectului. A fost şi la Coşescu acasă. Probabil că va veni să te vadă şi pe dumneata.

— De ce? se sperie Ioanide.

— Vrea ca în timpul bolii să i se ofere suplinirea catedrei lui Coşescu şi îmi închipui că te va ruga să intervii pe lîngă Coşescu însuşi.

Ioanide ridică mîinile spre mozaicul din plafon ca de o calamitate ridiculă, iar Dan Bogdan îşi reluu iritantul rictus ironic, care acum se explica prin aceea că acesta, trăit în atmosfera meschină a consiliilor profesionale şi avid de propuneri şi litigii, găsea lucrul foarte legitim. Dacă un profesor nu-şi poate ţine cursul, e firesc să fie suplini-

Aspectul formal înăbușea la Bogdan sentimentele umane, afară de cazul când o minte liberă i le sugera. Arhitectul, impacientat, scoase ceasul din buzunar și-l consultă, ceea ce reprezenta o somație discretă pentru Dan Bogdan. Acesta își adună toți mușchii feței într-o sforțare ultimă, privi și el ceasul ca să câștige timp, apoi mărturisi că în afară de plăcerea de a-l vedea venise cu o mică rugăminte. O asociație americană oferise la institutele universitare un dar de pantofi de bizon, care se împărțeau cu recomandăția autorității școlare. Avea un nepot de soră la Școala de arhitectură și-l ruga să-i dea o referință bună. Ca să nu rîdă, Ioanide își descărcă energia frecîndu-se repede cu palmele peste capul depilat. Pentru ce fleac făcuse Dan Bogdan o vizită așa de solemnă, acceptînd discuția asupra necesității de a se ridica domuri uriașe în București și despre efectul mozaicului bizantin pe suprafeții văruiți? De fapt, îl admira. Își ocrotea atît de mult familia, fie și colaterală, încît pentru o pereche de ghete cerea audiență și pierdea cîteva ore. Hazul întîmplării era altul. În timp ce Dan Bogdan solicita cu atîta umilitate un nimic, el, dacă i s-ar fi cerut același lucru, ar fi luat o mină oficială și îngrijorată de dificultăți, ar fi reclamat depunerea unei cereri, revenirea printr-un telefon, așteptarea deciziei consiliului și alte mizerii de astea, prin care prietenul de la ceaiul lui Saferian devenea de nerecunoscut. Pedanteria și, într-o măsură, intenția, lipsită de eleganță formală, de a mări proporțiile serviciului cerut îl făceau să se poarte astfel. Ioanide scrisese cîteva rînduri pe o hîrtie, pe care o înmînă lui Dan Bogdan. Acesta se ridică să plece. Ioanide îl conduse pînă la poartă și-l urmări cum dispăru în colțul apropiat al străzii. Cînd însă întoarse capul în cealaltă

parte, zări pe Gonzalv Ionescu scrutînd numerele de la porți, în mînă cu voluminosul ghiozdan. Situația devenea periculoasă. Ioanide plănui un moment de a-și lua repede pălăria din cuier și a fugi în direcția apucată de Bogdan, pe urmă se răzgîndi, închise poarta cu cheia (fiecare din casă avea o cheie proprie), închise și ușa de la vestibul, trase în birou o mică, scurtă cortină de velur roșu peste cristalele ferestrei și, cu pălăria pe cap, ieși în fundul curții. Aici, ziduri de doi metri înălțime despărțeau locuința lui de construcțiile laterale și din fund, ridicate tot de el, într-o parcelare. O scară scurtă ședea rezemată de un pom. Ioanide nu ezită. O sprijini pe zidul din fund, dînd într-o curte ce răspundea pe o stradă paralelă, se urcă sprinten pe ea, poposi puțin pe muchia zidului, care acolo era dublat de un coteș sistematic de găini, ridică scara și o întoarse pe partea cealaltă, apoi coborî semnalizat de cotcodăcitul păsărilor și ieși pe poartă. În răspîntie, de unde se vedea și strada lui, avu gustul de a privi ce face Gonzalv. Acesta zgîlția clanța, apăsa soneria (stricată), părea foarte contrariat de solitudinea imobilului. Ioanide plecă nu se poate mai satisfăcut.

Însă la prînz se întoarse acasă foarte supărat. Se întîlnise pe drum (zi plină de accidente dezagreabile) cu un individ, Oprescu, mai vîrstnic cu vreo cincisprezece ani și care-l cunoscuse cînd el, Ioanide, era băiat de vreo paisprezece ani. Oprescu era un om inofensiv, dar faptul de a-l fi știut pe Ioanide juvenil îl autoriza, în filozofia lui gherontocratică, să aibă față de arhitect, cînd îl întîlnea, la cîțiva ani o dată, o ținută protectoare și pînă la un punct surprinsă. Avea aerul de a se mira că acel băiat a putut să ajungă un om matur, mergînd pe picioarele sale,

și să aibă un rost în viață. Nu posedă nici o idee despre ce este Ioanide acum, nici măcar nu se interesează, și de fapt nici n-ar fi înțeles, persista deci în ținuta lui condescendentă, ca un învățător informându-se de soarta școlărilor săi. În vorbirea sa calmă și bonomă intra o nuanță de comizerare neintenționată, explicabilă prin inocența și prin temperamentul simplist euforic, evident în fața rumenă și mustățile întoarse galic peste buze.

— Măi Ioanide, ce mai faci tu, ce mai învîrtești?

Așa îl întâmpinase Oprescu pe Ioanide, care apărea ca un vagabond trăind din expediente.

— Bine, bine, căută acesta să curme dialogul.

— Ești căsătorit, ai copii?

— Ca toți oamenii, răspunde vag Ioanide.

Oprescu își mîngîie mustățile, medită o nouă întrebare, în fine o pronunță:

— Măi Ioanide, tu trebuie să fii destul de în vîrstă acum! Cîți ani să tot ai? Stai să vedem. Cînd te-am cunoscut eu. . . (Și se opri să facă niște calcule în minte.)

Pe Ioanide, chestia asta îl enerva mai mult ca oricare, și în fond Oprescu îl supăra prea puțin, știindu-l maniac; observase cu toate astea ce lipsiți de tact sînt mulți oameni care insistă asupra trecerii timpului asupra noastră, ca și cînd navigația cronologică n-ar fi egală și fatală pentru toți. Dacă vreunul îi amintea că e îmbătrînit, Ioanide replica îndată că într-adevăr îmbătrînise cu exact atîți ani ca și interlocutorul său. Un fost elev, tînăr, îl revoltase cu cîțiva ani în urmă prin declarația că atunci cînd va avea și el cincizeci de ani, ca Ioanide, se va decide la o operă de construcție gratuită. Însă Ioanide nu avea atunci decît patruzeci și cinci de ani, și afirmația individului i se păru nedelicată, întîi pentru că îi

atribuise fără control o vîrstă pe care n-o atinsese și pretindea a n-o arăta, al doilea pentru că acela îl exilase egoist într-o vîrstă de demisie morală. Dan Bogdan avea alt obicei agasant. Zîmbind sarcastic (așa i se părea lui Ioanide), semnala fără greș firele noi de păr alb.

— Domnule Ioanide, îl prevenea, ca și cum era cu puțință să ia măsuri grabnice pînă nu se prăbușea, îți albește părul.

Ioanide se indispucea nu de nuanța părului, ci de insinuarea de decrepitudine, detesta pe « dobitoc » și privind-se în oglindă constata că arăta neschimbat și că acele cîteva fire de păr alb într-o parte unde îl avusese totdeauna cărunt erau accentuate de lumina solară. Și în definitiv, ce are de a face culoarea părului? Îi ședea bine. Totuși, continua observare a lui Dan Bogdan (devenită tic, prin carența fanteziei) îl plictisea atît de tare, încît într-o bună zi se rase în cap. Dan Bogdan îl chestionă, natural, asupra motivului neobișnuitei acțiuni; nu bănuia vreodată că el era cauza noii înfățișări a lui Ioanide.

Cum Oprescu se pregătea să-i comunice rezultatul calculelor, arhitectul îl privi fix cu ochii lui albaștri, aproape opalini în bătaia soarelui, și cu expresia cea mai serioasă zise:

— Domnule, mă confundăți, eu nu mă numesc Ioanide!

Și lăsă pe bătrîn înmărmurit.

După masă, Ioanide primi pe Tudorel în birou. Aștepta cu emoție acest moment dificil, deoarece fiul său i se părea tot atît de impenetrabil ca și tagma celor mulți moralmente căreia îi aparținea Dan Bogdan. Arhitectul făcea silințe să-și rememoreze firea lui de la vîrsta echivalentă, și nu izbutea. Practic, folosea autoritatea și cunoștințele

sumare și obiective asupra epocii juvenile, cu toate acestea rămânea ceva indefinibil, ce rezista înțelegerii și voinței sale. Astfel, câinele său Ștolț revela sufletul cel mai candid și mai plin de mansuetudine, ochii lui exprimau o abdicare totală în fața voinței stăpînului, și totuși erau momente cînd Ștolț, dînd din coadă și lăsîndu-se jos, refuza cu respect a se supune. Avea o voință, o rațiune a sa ireductibilă. Așa va fi cazul și cu adolescenții (presupunem Ioanide), nu mai puțin imposibilitatea de a prinde toate elementele sufletelor lor îl turbura. În general, arhitectul observase că spiritul tinerilor cu care avea mai des de a face e suspicios, oscilant, tras între doi poli: admirația subită pentru cîte un om matur (veșmînt schimbat al instinctului supunerii filiale) și o recalcitrantă tot atît de subită, degenerînd în dezamăgire și dispreț sarcastic pentru același om. Greutatea pentru Ioanide de a-și forma o noțiune despre tineri venea de acolo că nu putea să-i surprindă în intimitatea lor nestînjinită, discutabilă și ea din punct de vedere al sincerității. Cunoștea pe tineri în fața sa, iar în aceste condiții, ei, paralizați de superstiția omului matur, disimulau, fie făcînd paradă de exuberanță, fie tăcînd. Ioanide se întrebă dacă Tudorel aflase cazul cu Sultana în dimineața acelei zile, și, cu toată recea stăpînire de sine, avu însuși senzația de a privi oblic, interpretînd totdeodată privirea aceea hotărît piezișă a lui Tudorel drept conștiință a complicității. Poate Tudorel nu știa nimic. Nu era chip de a verifica, fiindcă de l-ar fi întrebat, răspunsul negativ nu i-ar fi inspirat încredere. Problema conștiinței lui Tudorel rămânea (gîndea Ioanide) pentru totdeauna insolubilă. De aceea trecu peste ea și întrebă pe băiat cum merge cu studiile, cum petrece, silindu-se a fi cît mai

camaraderesc. Îi contempla în același timp fața. Slab, asimetric din cauza aceasta, avînd ceva din lineamentele lui Ioanide, însă atenuate, extorcate de ardență și deciziune, era lipsit de volubilitate. O ezitare continuă întrerupea vorbirea și gesturile. Cu cine semăna oare la moral? căuta Ioanide o imagine în arhiva familiei, sprijinit pe teoria saltului peste o generație a tipurilor ereditare. Tudorel răspunse la întrebarea lui Ioanide că merge la cursuri (urma Dreptul) cît e strict necesar, că nu i se par captivante, iar arhitectul îl asigură că n-are nici o intenție să-l controleze, că și el în aceeași condiție fugea de școala oficială (cît era permis avînd în vedere specialitatea), preferînd lectura, experiența directă, prietenii. Apropo de prietenii! Ce fel de individ era Gavrilcea, cu care îl vedea mereu? Era el un om onorabil? Tudorel, fără energie deosebită, zise că da.

— Cu ce se ocupă, insistă Ioanide, e coleg cu tine?

Răspunsul fu negativ, Gavrilcea nu era student la Drept. Îl cunoștea din cercurile de amici.

— Probabil, emise Ioanide ipoteza în chipul cel mai detașat, spre a nu jigni pe Tudorel, e un tînăr inteligent, îl cultivi pentru plăcerea convorbirii.

— Avem concepții comune, zise Tudorel cu o modestie care i se păru arhitectului ironică și agresivă.

— Aha, aveți concepții! Foarte frumos! glumi Ioanide. Să mi le destăinuieți și mie odată. Vă invit pe amîndoi.

Propunerea fu înregistrată în tăcere și cu rezervă. Ioanide își alcătui o ținută gravă și confidențială și, ridicîndu-se în picioare (nu putea sta locului), vorbi astfel lui Tudorel, rămas pe fotoliu:

— Dragă, te-am chemat să mă consult cu tine. E o chestiune care de fapt te privește în mod deo-

sebit, ca unul ce ești fratele Pichii. Responsabilitatea familiei de aci încolo cade asupra ta. Am motivele mele să cred că între amicul dumitale Gavrilcea și Pica există legături sentimentale. Ce rost are să mă amestec în treburile voastre? Nici unul, firește, afară de acela al unui sfătuitor mai experimentat. Voi treceți acum printr-o criză, m-aș simți culpabil să mă dezinteresez cu totul. Oare socotești tu că Gavrilcea e un om serios, vreau să zic cu sentimentul onoarei, demn pentru sora ta, crezi în fine că putem să lăsăm lucrurile să se desfășoare în voia lor? Fiindcă dacă n-ar fi astfel, aș considera de datoria ta să lămurești pe Pica.

— Între Pica și Gavrilcea, zise Tudorel cu o nuanță de fanatism și pedanterie juvenilă, e o comunitate de concepții.

— Ce tot îmi dai zor cu concepțiile? începu a se irita Ioanide. De concepții îți vorbesc eu? Care concepții?

Luat pripit, tînărul tăcu. Arhitectul se crezu obligat să-și îndulcească pedagogia.

— Dragă Tudorel, tu ești acum un bărbat în toată puterea cuvîntului, responsabil, îți dai seama prin urmare că o fată poate fi împinsă la un gest greșit care să-i strice existența. Întrebarea banală este dacă Gavrilcea are intenții serioase și nu abuzează și dacă avînd intenții serioase e un om capabil de a fi un soț bun.

Tudorel declară că nu poate răspunde dacă Gavrilcea și Pica nutreau gînduri matrimoniale, dar că era incredințat că amîndoi împărtășeau aceeași concepție de viață. Termenul « concepție » îmbăta în mod învederat pe tînăr, care trăda satisfacția intimă de a-l profera.

— Cum, bre, tresări Ioanide, și dacă domnul Gavrilcea al dumitale și domnișoara Pica au concepția coabitării libere, tu nu te amesteci?

Tudorel, lăsînd puțin pleoapele, cu un zîmbet ce i se păru lui Ioanide foarte echivoc, spuse:

— Ce drept avem să ne amestecăm în viața altora?

« Să știi, bănuî arhitectul, că ipochimenul face aluzie la mine. M-a văzut. » Cu toate acestea, socoti că nu există analogie veritabilă între purtările lui și ale Pichii. Pretenția de filozofie a lui Tudorel îl intrigă. Își dădu seama că nu e nimic de scos de la el și ridică ședința sfatului familial. Înainte de despărțire, Ioanide, luîndu-și fiul de braț, se plimbă cu el pe dinaintea rafturilor de cărți.

— Îmi vorbești de concepții, prea bine, nu te văd niciodată intrînd în birou și căutînd cărți. Uită-te, aici sînt lucruri ce pot să te intereseze, acum e vîrsta cînd sufletul e apt de cele mai puternice emoții cerebrale. Cere-mi cărți, orice vrei, ești liber să alegi. Ai curiozitatea ideilor, nu-i așa?

Tudorel făcu o grimasă.

— Cărțile sînt lucruri moarte, e mai interesantă viața.

— E un sofism și ăsta. Cărțile sînt mortăciuni pentru Gonzalv Ionescu, care se mulțumește să le citeze la bibliografie, dar pentru noi sînt viața surprinsă în ceea ce are ea mai acut. A ridica terme, a face diguri, a vedea piese de teatru, a discuta sisteme de filozofie, aceasta e viața oamenilor superiori.

— Acești oameni sînt rari, se încăpățîna Tudorel, nu pot să am talentul dumitale. . .

— N-am nici un talent! protestă Ioanide. Am numai avînt și iubire de muncă. Trăiesc pentru fapte,

și mor dacă sînt împiedicat de la ele. Cu tine trebuie să stau odată serios de vorbă.

Și cu aceasta, Ioanide concedie pe Tudorel. Era îngîndurat. În casa lui, din singele lui, se ivise o ființă care gîndea altfel decît el și mai ales într-un chip pe care îl ignora. Arhitectul, turburat, se duse în odaia sa și se-ntinse pe pat. Trăise o zi plină de contrarietăți și se descoperea la sfîrșitul ei, la vîrsta de cincizeci de ani, în fața unor realități cu totul nebănuite pînă atunci. Cîinele Ștolț sări pe pieptul său, se tîri cu botul pînă aproape de gîtu-i și după ce-l linse ușor pe obraz, oftînd, își culcă capul pe labe, privindu-l. Liniștit, Ioanide închise ochii și se lăsă în voia dormitării.

III

Strada Tritonilor nu amintește nici pe departe oceanul ori mitologia clasică, precum s-ar presupune din nume, datorîndu-și probabil apelația unor primari mîndri de ascendența noastră romană, deoarece alte străzi de evocație antică (Sirenelor, Ciclopilor, Minotaurului, Numa Pompiliu, Decebal, Traian, Virgiliu etc.) formează împreună cu ea o familie poetică. E o stradă puțin frecventată, lipsită de orice expresie edilitară, pavată toată (trotuare inclusiv) cu bolovani. Casele au numai parter, și excepțional, în interiorul curților, dependințele sînt sporite cu cîte un etaj scund ca un mezanin. Departe de arterele principale, într-o suburbie vastă și labirintică, fără o notă distinctivă, strada e intruabilă pentru un ochi deprins cu indiciile plastice. Nu există nicăiri în apropiere vreo piață cu fîntînă sau monument, nimic tipic. Cîte-o

biserică văruiată, învelită cu tablă, răsare din cînd în cînd înaintea ochilor, însă trecătorul străin nu știe dacă e aceeași, ori alta, fiindcă sînt vreo cîteva aproape identice în monotonia lor. În acest cartier relativ recent, ale cărui începuturi de aglomerare datează de la sfîrșitul secolului precedent și care s-a consolidat treptat după 1900, nu se întîlnește nici o cocioabă. Locatarii aparțin unei burghezii mijlocii, care s-a strîns aici fără a dizloca pe alții, și locuințele, deși nu aspiră la somptuozitate, sînt îndeobște suficiente și confortabile, cu toate că obligate la un spațiu relativ restrîns. Nici un imobil nu poartă pecetea marelui stil. Ridicate de constructori sau de arhitecți de mîna a doua, ele sînt de cea mai variată arhitectură, imitații ale manierei Mincu, stil Sécession (ușă în potcoavă, balustrade învelite în niște enorme frunze de stuc, ca și făcute dintr-o ceară care, topindu-se, a rupt contururile), cubism platificînd acoperișurile și provocînd astfel eroziunea suprafețelor pe timp de ploaie. Curțile în general au mici grădini. Cum însă casele sînt așezate unele la drum, altele cîteva metri îndărăt sau în fundul curților, străzile n-au linie, și din păcate nici vegetația nu este așa de plastică încît să înghită golurile. Impresia generală, pe ploaie, e a unui parc de materiale așezate cu socoteală la anumite distanțe. Ioanide zicea că individul născut într-un astfel de cartier reprezintă congenital un nenorocit fără sentimentul formelor, că acolo nici pămîntul, nici cerul n-au caracter și prin urmare nici oamenii. Prefera mahalaua cea mai infectă, care prin noroiul și colibele într-o rînă te face să visezi coloane dorice și unde un nuc într-o curte are semnificația unei erupții a forței vegetale. Arhitectura, spunea el, e în continuă antiteză cu natura.

Cînd o desființează complet, ca în Piața San Marco din Veneția, sau o supune regimului geometriei, ca în Giardino di Boboli de la Florența, atunci e triumful ei, al ordinii umane. În fața acestei soluții nu mai există decît una tot artistică: simularea abandonului în fața vegetației, donjonul de piatră acoperit cu iedere, izolat într-o pădure alpestră. Altfel, înseamnă a mînji iarba cu var. În strada Tritonilor, totuși, două puncte se semnalau îndată vederii. Unul îl constituia o casă la drum, ridicată de la nivelul solului pe un soclu de piatră, astfel încît înălțimea ei era, pentru un parter, impunătoare. Avea patru ferestre mari la stradă, împodobite fiecare cu cîte un mic fronton grec de piatră. Locuința poseda două intrări, pe dreapta și pe stînga, întocmind fiecare cîte o *loggia* pe coloane ionice, la care urcai pe cîte o scară cu balustradă de piatră. Acoperișul era de olane, restul pereților — albi, gardul — dintr-un grilaj rar de fier (un *cancello* sever, neînflorit), iar porțiunea de trotuar, printr-o excepție, era pavată cu dale de piatră. Simplificarea aceasta a unei case banale, concepută pe o schemă regulată, era opera lui Ioanide. Îndată peste drum se recunoaște și celălalt punct insolit, prin același dalaj al trotuarului. Aci construcția era mai scundă, cu toate că solidă. Un zid înalt, alb, cu muchie de olane, ascundea curtea și se oprea în flancul casei, care avea la stradă o ușă de stejar și o fereastră. De fapt, ușa răspundea într-o tindă, unde se afla adevărata intrare. Deasupra ușii era aplicată o falsă pisanie de piatră brodată, contrastînd cu candoarea zidului. Impresia generală era a unui clastru de tip oriental și de la începutul secolului al XVIII-lea. Tot Ioanide fusese acela care, răsînd toată ornamentația de majolică a unei

imitații de stil Mincu și aplicînd împrejmuirea de zid, dăduse casei o înfățișare agreabilă, iar curții cu tindă un aspect de *chiostro*. El făcuse asta fiindcă în casa clasică din strada Tritonilor locuia Erminia Hergot, iar în cea orientală — Ermil Coșescu, cumnatul ei. Îi plăcea să facă, unde era posibil, la prieteni, mici transformări, pentru care ridica pretenții pecuniare cu totul modeste și uneori nici una, afirmînd că numai așa putea garanta că va mai da ochii cu un amic locuind într-un imobil ce insultă regulile artei.

Ermil Coșescu se afla într-o odihnă de observație; sta întins, învelit într-un pled, pe un divan lat în birou și primea vizitele amicilor. Casa lui constituia acum un alt cerc de reuniune. Cîteva zile după îmbolnăvirea sa, pe la unsprezece dimineața, cînd primea, pe scaune, pe marginea divanului erau adunate o mulțime de persoane: Panait Suflețel, Gulimănescu, Smărăndache și Smărăndăchioaia, Gonzalv Ionescu (acesta ședea atent, religios, pe un scaun mai la o parte și, cu geanta pe genunchi, sorbea toată convorbirea), frați și rude ale lui Coșescu. Exact la unsprezece și un sfert, într-o trăsură ale cărei roți se auziră rostogolindu-se pe caldarîm, sosi și Gaittany. De la ușă deschise larg brațele într-un gest de interogație și interes atît de ipocrit profesional, încît, îndată ce Coșescu îl asigură că este mult mai bine, cu un « perfect » zgomotos, satisfăcut, desființă orice inutilă căinare. Se mecanizase în aceste obligații mondene și le îndeplinea cu seninătatea absentă a episcopului care binecuvîntează, neindispunînd totuși pe nimeni, fiindcă Gaittany avea o artă înnăscută a mistificației sociale, stridentă la oricare altul. Ioanide rîdea. Gaittany, care poseda un număr incalculabil de

rubedenii în cele mai notorii familii, avea aproape zilnic pe agendă câte-o vizită de făcut. Acum venise de la un fel de mătușă nonagenară moartă, în casa căreia exclamase de circumstanță un ȚȚ-ȚȚ de dezolare, după care, vindecat repede de melancolie, după sărutări de mâini și salutări, se retrase în pripă, tăind din notes punctul efectuat. Bineînțeles, Gaittany nu era omul necivilizat care să spună lui Conțescu de unde venea, vorbind de funie în casa spînzuratului; adevărul este că cele două vizite, la o moartă și la un bolnav, prezentau în program ceva sinonim: obligația socială și plăcerea de a circula. În curînd, trecînd drumul, apăru și Ioanide cu Hergot. Fiindcă atmosfera de îngrijorare fusese înlăturată, și bolnavul găsea plăcere să asiste la convorbire, cei de față începură comerajul.

— Nu știți isprava! se repezi Suflețel în mijlocul odăii, cu părul vilvoi, într-o comică indignare.

— Ce ispravă? întrebă Gulimănescu, prefăcîndu-se ignorant, spre a savura, ca de obicei, necazul altuia.

— Canalia, *monstrum horrendum!* strigă Suflețel, care la supărare latiniza.

Gaittany rîse satisfăcut spre cei de față, în semn că ședința este foarte reușită. În fine, Suflețel își vărsă ciuda, aducînd de știre că Bonifaciu Hagienuş îl trădase, numînd ca director al Pinacotecii pe pictorul Aslan.

— I-am împrumutat bani, se lamentă Suflețel, poftim polița. Și scoțînd hîrtia din portofoliu o trecu pe dinaintea fiecăruia. *Vana fides!* căzu el în fine dezolat pe scaun.

Gulimănescu îl sfătui foarte serios s-o publice în facsimil. Suflețel lămuri cu aer înfrînt că-i era imposibil. Monstrul îl avea la mîină, putîndu-l

persecuta și în alte împrejurări. Mai era în perspectivă încă un post, și Suflețel trebuia să se resemneze. Felonia lui Hagienuş era într-adevăr foarte curioasă, și ea se explica prin motive aproape imponderabile, ce scăpau deocamdată vigilenței victimei. Cînd Pomponescu ieșise de la Saferian, fusese imperceptibil atins de rămînerea lui Suflețel, pe care o interpretează ca o indiferență față de persoana sa, în ipoteza mai cu seamă a ministeriatului. Gestul i se păru astfel, în comparare cu zelul celor care îl însoțise, în frunte cu Gulimănescu. Acesta din urmă îl întovărășise pînă acasă, și pe drum, din maliție gratuită, asigurase pe Pomponescu că Suflețel e un mare admirator al lui Ioanide. Pomponescu învinse o mică convulsie a feței. Indispoziția, cu totul obscură, ar fi rămas inefficientă dacă Hagienuş, din servilitate, n-ar fi făcut a doua zi o vizită lui Pomponescu, într-un fel de prezentare înainte de evenimentul oficial. În biroul lui Pomponescu, rezemat de un raft de cărți, zărise un portret al acestuia, executat de Aslan și oferit prezumtivului ministru. Același Aslan vînduse ministerului un număr de tablouri prin mijlocirea lui Hagienuş, care primise un procent însemnat drept cadou. Tablourile erau mediocre și fură trimise Pinacotecii, a cărei direcție o reclama Suflețel, dar și Aslan. Hagienuş consultă cu mină nevinovată pe Pomponescu pe cine să numească director de pinacotecă, încunoștințîndu-l că are în vedere pe Panait Suflețel, dar că din păcate ridică pretenții și Aslan. Pomponescu avea totdeauna prezentă în minte soluția cea mai elegantă, și cînd era invadat de amarele lui indispoziții evita să se pronunțe clar împotriva cuiva, lăsînd să opereze sugestia. La auzul numelui lui Suflețel, cu imaginea lui Ioanide înainte,

Pomponescu aprobă din cap, ca fiind un candidat din cei mai serioși.

— În general însă, adăugă, ca și fără raportare la numirea inevitabilă a lui Suflețel, e bine ca la muzee să se numească artiști plastici, pictori, sculptori, după caz.

Hagienuş crezu a înţelege insinuația lui Pomponescu, și a doua zi propuse ministrului în funcțiune numirea lui Aslan, astfel că Pomponescu fu scutit de orice responsabilitate personală.

— Cum îți explici asta? ațîță Gulimănescu rana lui Suflețel.

Gura îi era întredeschisă de o inconștientă satisfacție.

— *Omnia sunt ingrata!* oftă Suflețel cu mai multă prudență, fiindcă el bănuia pe toată lumea, și el însuși era dispus să ducă lupta mai departe și cu orice mijloace.

Hagienuş nu se înfățișa în conștiința lui ca un om odios, ci numai ca unul care fusese mai isteț decît el.

Acum Smărăndăchioaia găsi de cuviință, spre a se afla în vorbă, să îndemne pe Smărăndache să plaseze anecdota, pe care acela o spusese de atîtea ori, asupra sicriului lui Hagienuş.

— Ce sicriu? întrebă Conțescu.

Lui Smărăndache, om cu pulsul societății, i se păru a surprinde pe fața geografului oarecare paloare, panică (se înșela), și de aceea se roși pînă în vîrfurile urechilor la ideea gafei de a vorbi despre coșciug în casa unui bolnav. Totuși, îndemnat de Conțescu, spuse că Hagienuş păstra în casă sicriul de plumb cu osemintele soției sale, fiindcă vînduse moșia unde fusese mormîntul.

Gaittany înregistrase toate momentele convorbirii cu semne de cel mai mare interes, făcute mai ales

cu mîna. O actriță franceză — se povestește — avea mari succese chiar cînd rolul său era nul, redus la ascultare. Ea plasa atunci « efecte », adică mirări, bătăi din palmă, rîsete, schime ale feței, creînd replici mimate. La fel proceda Gaittany. Cînd voia să indice excelența unei fapte sau a unui om despre care se vorbea, făcea cu mîna o spirală ascensivă. O spirală întoarsă, descensivă, însemna discreditare. Dacă cineva cînta la pian, Gaittany își lăsa capul cu ochii închiși pe speteaza scaunului, extaziat și plin de o fericire teatrală, și cu degetele mîinii drepte în vînt schița gestul execuției pe claviatură. Avea grijă totuși să consulte impresia generală, și de era defavorabilă, atunci, brusc, spirala își muta direcția de la septentrion la meridian. Ioanide povesti cu o prefăcută indignare cum îl găsisese pe Hergot, care asculta totul ca un școlar cuminte, cu capul în jos, zîmbind cu bunătate. Era un bărbat înalt, puțin cam pletoric, cu fața roză și păr blond, rar. Cu tot numele nemțesc, era român curat, dintr-o familie răzășească, și bănuia a se trage dintr-un ostaș al lui Ștefan cel Mare poreclit astfel ori poate de origine străină. Hergot profesă medicina infantilă și trăia în casa albă cu două *loggia*, împreună cu soră-sa, ceva mai tînără, Erminia, celibatară ca și el. O altă soră, Paulina, se căsătorise cu Conțescu. Erminia fusese cu un sfert de secol în urmă obiectul unei iubiri mistice din partea lui Ioanide, care apoi, instabil, o uitase pentru Elvira. Dar Erminia luase platonismul în serios și rămăsese credincioasă imaginii lui Ioanide. Arhitectul și Erminia își reluară apoi raporturile în forma prieteniei discrete și suave, însemnînd pentru unul aspirația către puritatea de care nu era totdeauna apt, iar pentru celălalt o adorație ilimitată pentru valoarea idolului

său. Ioanide își făcuse în podul casei lui Hergot o odăiță în care se refugia când voia să fie liniștit sau când se plictisea de lume, și Elvira, care știa de aceste capricii, nu-l căuta niciodată aici și nu frecventa pe Hergoți. În schimb, însă, Conțescu și Paulina, avînd în vedere că între Erminia și arhitect exista o logodnă spirituală, îl numeau pe Ioanide în glumă « cumnate ».

— Spune, cumnate, zise deci Conțescu, ce-a mai făcut Hergot?

Acesta își pierdea clientela, și așa puțină, prin specializare și prin excentricitatea cartierului, din cauza indolenței și sentimentalismului său. În dimineața acelei zile, în vreme ce, în haină de casă, examina butucii de trandafir din grădină, se prezentase la poartă, prinzîndu-se cu mîinile de grilaj, o fetiță care privea din simplă curiozitate. Lui Hergot i se păru palidă, și apropiîndu-se crezu a constata o tumefiere a unui ganglion submaxilar ce dădea feței o ușoară asimetrie. (« Bieții copii! medită doctorul, toți sînt amenințați de scrofuloze și alte manifestații de mizerie fiziologică. ») După o scurtă anchetă asupra părinților, Hergot convinse pe fetiță să intre în cabinet, ca s-o consulte gratuit, promițîndu-i bomboane (avea borcane pline cu pastile de eucaliptol, mentă). În anticameră, cu desăvîrșire goală (cu excepția a două scaune), fetița fu atrasă de un obiect inedit. De soba înaltă de teracotă era rezemat un violoncel. Ea întinse mîna în direcția lui. La ieșirea din cabinet, nu mai putu rezista ispitei și întrebă pe doctor ce este acel lucru de la sobă. Hergot, docil, îi răsuci instrumentul pe amîndouă fețele, apoi, cu arcușul, făcu o probă. Fetița îl invită foarte simplu:

— Cîntă!

Hergot se așeză pe unul din cele două scaune, sub globurile lămpii de gaz aerian, și făcu o gamă. Dar fetița, vrăjită, deveni exigentă și-i pretinse să cînte « de-adevărat ». Hergot, copilăros el însuși din fire, nu rezistă unei asemenea invitații și, cerînd concursul Erminiei, trecu în odaia de-alături, unde se găsea un pian cu coadă. Fetița fu poftită pe o canapea veche (și aici mobilierul era foarte redus, pierdut în marea dimensiune a camerei, pentru că Paulina, măritîndu-se cu Conțescu, luase mobilele cele mai notabile ale familiei, iar Hergot nu fusese în stare a le înlocui). Acompaniat de Erminia, Hergot execută întîi în fața fetiței, care bălăbănea picioarele în aer și sugea bomboane, bucăți ușoare, *Träumerei* de Schumann, un *Adagio* de Bach, apoi, înfierbîntat, uită scopul pedagogic al concertului și cîntă *Serenada* lui Borodin, din Brahms și din Haydn. Cînd sosi Ioanide, din sala de așteptare ieșea trîntind ușa o accidentală clientă, cu un băiat de mîna, care nu izbutise a descoperi nici un doctor în acea casă. Din salonul lui Hergot emanau valuri de muzică.

Cea mai mare plăcere la narațiune o manifestă (digital) Gaittany, care, consultînd puțin ceasul, profită de ocazie spre a face salutări dulci și bezele la fiecare, după natura raporturilor, și ieși repede pe ușă, spre a se urca în trăsura ce-l aștepta încă afară. Numai Gonzalv asculta totul posac, atent, preocupat parcă să prindă știri mai serioase. Un singur element nou reținuse Gonzalv: strînsa relațiune dintre arhitect și Conțescu, de care nu avusese nici o idee, pentru că socotise pe Ioanide cu totul în afara intereselor sale, și cînd îl căutase acasă făcuse asta din simplu tic. Expresia « cumnate », al cărui umor nu-l pricepu, îl alarmă. Se decisese să strîngă

raporturile cu Ioanide, la nevoie să-l solicite ca arhitect. Vizitatorii străini, spre a nu obosi bolnavul, plecară. Gonzalv tot nu se hotărîse să se ducă, și se apropiase chiar cu scaunul de Conțescu. Ioanide înțelese îndată că doi adversari ședeau față-n față, unul pe divan și altul pe scaun, amîndoi smeriți, hotărîți a lupta pe viață și pe moarte. Era curios să știe cine va învinge. Gonzalv, care la început i se păruse numai caraghios, începu să-l intereseze ca un individ relativ mai complex. Părea prada unei anxietăți secrete, ca unul care, pus în fața unei speranțe neașteptate, o vede compromisă. Căpătase umbre ușoare în jurul ochilor și arăta mai bolnav decît Conțescu însuși, care, rumen la față și cu o figură odihnită, făcea impresia de a se repauza după baie. « Nenorocitul, medita Ioanide, crede că toată chestiunea este să moară Ermil. Dar Ermil prezintă o forță colectivă, o clasă viguroasă, ridicată pe sfărîmăturile alteia, și care nu cedează locul cu una, cu două. » Gonzalv rămînea un diletant al arivismului, folosind instrumente de epocă romantică. Arhitectul observase, cînd intrase în birou, doi frați ai lui Conțescu, doi cumnați, care acum trecuseră în sufragerie, unde stăteau de vorbă cu Paulina. Conțescu avea o fizionomie cam plîngăreață, de o modestie prea bătătoare la ochi, încolo, sub acest aspect onctuos nutrea un suflet ferit de orice dezordini ale fantaziei, calculat și îndărătnic. Frații săi de dincolo, masivi la față, respectuoși în priviri și scrutători, trădau originea rurală. Erau fii de preot, urmaseră toți profesii intelectuale solide, ca printr-un consens, surorile fuseseră măritate după bărbați cu rosturi tot atît de trainice în sfera intelectuală. Plasamentul familiei se continuase colateral la veri și la noua generație a fiilor, fiicelor și nepoților. Lista generală

ar fi dovedit că familia Conțescu constituia o forță invizibilă în cercurile universitare. Ermil era profesor de geografie la București, un frate profesor la Facultatea veterinară, altul profesor de chimie la Cluj, altul profesor de economie politică la Brașov, un cumnat profesor de anatomie la Facultatea de medicină din Iași, altul conferențiar de patologie generală la București. Verii, nepoții erau aproape toți plasați în aceeași zonă. La ei se adăugau ginerii. Numai puține rude erau extrauniversitari, însă și acestea dețineau posturi de comandă prin ministere și instituții. Unul era director de bancă, altul medicșef de spital. Așa precum agricultorul caută să aibă cît mai mult pămînt și să-și consolideze prin moștenire, alianță și cumpărare patrimoniul, familia Conțescu își adjudeca posturile din învățămînt (facultăți, politehnici, laboratoare). Chiar la Școala de arhitectură, secretarul era un tînăr Conțescu. Familia nu acaparase aceste posturi prin intrigă sau printr-un plan concertat. Toți erau muncitori și merituoși și pătrunseseră aproape fără a ști unul de altul. Dar cînd se întîlniră laolaltă și luară cunoștință că se aflau pe un teren comun, încercară un sentiment de mulțumire și solidaritate. Nici unul dintre Conțești nu era o minte excepțională, și Ermil îi simboliza perfect. Acesta studia cu mare conștiințiozitate și prudență, nu tipărea un rînd pînă nu se informa asupra tuturor publicațiilor, era un specialist eminent după opinia tuturor, în curent cu orice-l privea, un profesor bun, fricos de orice hazard intelectual și lucra fără grabă la un manual de biogeografie, în vederea căruia își agonisise un ierbar colosal, denumit *exiccatum*, în mai multe volume și pentru care Ioanide practicasă într-un perete al sălii niște rafturi de stejar negru. Acesta

era și singurul lux fin al casei Conțescu. Încolo, geograful cumulase mobilele comerciale ale părinților săi cu acelea în stil vetust de la Paulina. În birou, rafturile de cărți și fotografiile de regiuni muntoase dădeau încăperii oarecare ținută, pe care o stricau două busturi de ipsos ale lui Goethe, tânăr și bătrîn. În zadar încercase Paulina să le scoată, Conțescu, fără a înțelege motivul de ordin estetic, susținea că nu se poate lipsi de imaginea aceluia care scrisese *Metamorphose der Pflanzen*. « Prin urmare, gîndi Ioanide, Gonzalv își face iluzii. » Pentru Conțescu, lumea universitară a devenit un sat cu rubedenii, și fără cea mai mică rea-voință va descoperi un succesori printre rudele sau printre actualii și eventualii gineri ai familiei. Un candidat posibil ar fi fost chiar René Popescu, ginerele său, care însă ar fi preferat altă catedră, fiind un pur naturalist. Arhitectul comitea totuși o greșeală subestimînd imaginația lui Gonzalv Ionescu, bărbat în stare de a face față celor mai disperate situații.

În fine, Gonzalv se ridică și plecă, și Ioanide rămase singur cu Conțescu, care dorea să-i ceară un sfat. Arhitectului nu-i plăcea să stea mult în casa geografului, mai ales cînd erau de față și femei. Toate (exceptînd pe Paulina) erau profesoare, învățătoare, chimiste, farmacistele, doctorițe, intelectuale într-un cuvînt de ordin profesional și de proveniență recentă, tari pe noțiunile învățate în școală, cu oroarea ineditului, de un patriotism fără nuanță, gata de a respinge orice valoare nouă în numele « povestitorilor neamului » sau al lui N. Griurescu, « marele zugrav al țaranului român ». Ioanide era un om fin și blazat și se agasa de dogmatismul acestei rase sănătoase, însă fără subtilitate.

Știa prea bine că nimeni nu-l înțelegea aci, recunoștea totuși rezerva respectuoasă a tuturor, voința de a nu lua atitudine ostilă față de un bărbat devotat familiei. Îl apărau din sentiment de grup, fără adeziune, și Ioanide sări ca mușcat de șarpe cînd auzi pe una (« o dobitoacă ») făcînd gafa de a regreta în fața lui (neștiind cine-i arhitectul) că se stricase fațada veche așa de frumoasă a casei cu majolică galbenă, verde și cărămizie. Deci, auzind glasuri de femei alături, Ioanide, punîndu-și o mînușă, spre a inculca graba, întrebă:

— Ei, cum stăm?

Conțescu nu sta nici bine, nici rău, și oricare altul în locul lui ar fi trecut prin grele momente. Trupul său nu era făcut pentru munca sedentară de birou, și oricît, vara, cu un rucsac în spate și cu băț cu cioc de fier, ar fi explorat munții, hrana prea orășenească îi lustruise pielea și-i provoca acea lacrimogenitate a ochilor. Conțescu prezentă arhitectului o mapă de carton în care erau prinse și numerotate cîteva hîrtii, un dosar în regulă, alcătuit cu grija cu care geograful își aduna fișele în cutii și exicatele în ierbar. Se găseau acolo rețetele doctorului, un program dietetic, variația tensiunii, analiza glucozei în sînge, numărătoarea globulelor roșii și albe, buletinul de dozarea ureii. Procentul ureii era puțin sporit peste normal, și geograful arătă lui Ioanide o carte în care pusese un semn și care trata amănunțit și cu grafice despre fenomenele uremice. Conțescu îl mai asigură că se afla într-o anomalie cu totul ușoară și că norocul fusese că descoperise la timp boala. Acum ținea un regim strict, măsurînd alimentele cu cîntarul, luînd mesele la ore matematice, iar din cînd în cînd mai citea prescripțiile din dosar, ca să nu facă vreo eroare în dozarea

medicamentelor. Nu era ipohondru și punea temei în medicul său curant precum credea în știința geografică. Ioanide se plesni cu mânușa de antilopă peste mână, ca să-și disimuleze gândurile. Hergot îi destăinuise că, după toate probabilitățile, Conțescu suferea de o dezordine în funcțiunea aparatului circulator și de dificultăți în toate celelalte funcțiuni. Pretutindeni, limita normalului fusese atinsă și puțin depășită. Deși tensiunea nu era alarmantă, iar travaliul rinichilor se făcea încă satisfăcător, avusese totuși un proces congestiv, care era un semnal. Medicina nu putea să citească prea departe și să prevină alte accidente. Conțescu n-avea o boală cu debut, dezvoltare și încheiere, ci o manifestare de involuție organică, așa cum o au toți de la o anumite vîrstă. Era de văzut dacă echilibrul se va menține. În definitiv, comenta Ioanide, Conțescu era la o etate cînd trebuia să se exerciteze în sentimentul zădărniceii, chiar dacă ar mai fi trăit încă pe atît de aci înainte (ceea ce, serios vorbind, era în afara oricărei posibilități). Conțescu însă, întins pe divan, cu dosarul medical într-o parte, cu tratatul de medicină într-alta, nu părea a fi de loc pasibil de gânduri sinistre. El îi mărturisi lui Ioanide că boala îi stricase planurile de lucru, ceea ce necesită o nouă distribuție a orelor și a materiei. La facultate nu avea de gînd să pună suplinitor. Asistentul era însărcinat să citească lecțiile pe care Conțescu le redactase dinainte și pe care acum le revedea. (« Adio, Gonzalv ! » exclamă Ioanide în sine.) Cu toate acestea, contactul cu studenții era insuficient pe calea asta, și Conțescu plănuia să dubleze peste o lună orele de curs și seminar, pentru a cîștiga timpul pierdut. Peste vară, ca să concilieze prescripțiile medicale cu programul de lucru, geograful

socotea să se instaleze statornic într-o regiune muntoasă din Muntenia, unde avea un teren. Pînă acum se adăpostise în cort, ducîndu-se și venind, periodic, cu trenul. Credea că e mult mai nimerit să-și clădească o casă sus, spre a sta acolo cu familia, cu studenții colaboratori, cu bibliotecă și hîrtii. El ar fi organizat cercetările, fără să se deplaseze personal, de la balconul său. Era necesară însă o casă încăpătoare, în vederea găzduirii unui număr mare de persoane. Conțescu întrebă pe Ioanide dacă transportul materialului — cărămidă, var — nu ar costa prea mult.

— N-avem nevoie de cărămidă, zise Ioanide.

Și-i lămuri că într-o regiune cu granit și cu lemn găsea aproape tot materialul la fața locului. Bazamentul casei și hornurile urma să se facă din piatră, iar corpul din drugi de lemn. O astfel de construcție putea lua dimensiuni oricît de mari și era mai solidă și mai călduroasă decît oricare alta.

— Vreau o casă durabilă, de locuit în permanență, insistă Conțescu, spre a fi bine înțeles.

— Poți sta și trei secole. Dar, apropo, cît vor dura explorațiile dumitale?

Conțescu își verifică în minte o anume socoteală, apoi răspunse că zece-cincisprezece ani, spre a realiza o monografie completă a regiunii din punct de vedere geobioantropologic. Ioanide plesni iarăși cu mânușa. Avusese o mătușă care, în vîrstă de optzeci și patru de ani, era foarte agasată de o albeață la un ochi, ce se agrava mereu, cu toate tratamentele.

— Cum, se indigna ea, toată viața am să rămîn așa? (Ea spunea « toată viața » ca și cînd milenii de existență s-ar fi deschis înainte-i.)

Conțescu mai întrebă cît ar costa ridicarea *chalet*-ului. Ioanide, care era foarte expeditiv, cerînd

oarecare informații, grifonă în pripă pe o foaie de hîrtie o schiță de casă alpină și un plan. Geograful fiind foarte mulțumit, Ioanide făcu un calcul în metri cubi de piatră și de lemn, adăugînd manopera. Știa totul pe degete, pentru că avea în acele locuri furnizori și meșteri pietrari și lemnari. Suma totală aproximativă, la care s-ar fi adăugat onorarul arhitectului și al constructorului, păru lui Conțescu surprinzător de rezonabilă. Ioanide îl asigură că onorarul său nu era de natură să-l preocupe, că și-l va fixa însuși cu cea mai mare modestie, mai ales dacă îl va lăsa să-și facă sus la mansardă o cameră pentru uzul și după gustul său. Ioanide avea să se repeadă într-o zi spre a lua aerul locului, după aceea, lucrările, făcute cu meșteri locali, ar fi fost supravegheate săptămînal de Botticelli.

— Care Botticelli? se miră Conțescu.

— Ilie zis Botticelli, constructorul meu.

Constructorului îi zicea Butoiescu, după localitatea în care se născuse. Prietenii și inamicii lui Ioanide îl porecliseră Butoi, și, fiindcă era inseparabil de arhitect, fusese înglobat în firma Ioanide & Butoi, deși Butoiescu era slab și scurt. Spre a-i da o reparație morală, Ioanide îi tradusese numele în acela de Botticelli. Arhitectul promise a-i executa comanda într-un timp record, în așa chip încît la vară construcția să fie utilizabilă. Pe deplin mulțumit, Conțescu rugă pe arhitect să facă planul și-i arată intenția de a-i pune la dispoziție anticipat suma trebuitoare.

Peste cîteva zile, Ioanide dispăru din București. Plecase cu Butoiescu, să vadă terenul lui Conțescu și să întocmească echipa, prilej mai degrabă de a scăpa de Sultana. Locul acestuia se afla în apropierea unui sat mic, de la care începea regiunea mun-

toasă. Întîi merseră cu trăsura de-a lungul unei ape repezi rostogolindu-se printre bolovani, în satul în care ședea pietrarul, pe care-l găsiră fasonînd piatră de construcție cu un ciocan greu, turtit la amîndouă capetele. Mirosul muntenesc specific, amestecînd emanațiile bradului și ale turmelor de oi, învioră pe arhitect. Stătu cîteva minute rezemat de balustrada podului, privind la spumele apei. Podul se găsea în partea cea mai lată a văii, constituind centrul satului, ce se întindea de o parte și alta a rîului și pe cîteva rîpe alăturate. După aceea însă, valea, luînd-o în sus, se strîmta. Zgomotul clocotit și surd ce se auzea provenea de la un punct unde rîul cădea într-o scurtă cataractă, îndoindu-se asemeni unui balot de mătase desfășurat. Nici o moară sau piuă nu exista prin aceste părți, apa fiind prea repede ar fi rupt fusele, nu era loc pe rîpă spre a se așeza o cît de mică colibă. Aci era altă climă decît la cîmp, pomii nu înfloriseră. Jos însă, pe drumul Bucureștilor, Ioanide fusese plăcut impresionat, ca estet (fără considerație pentru latura economică), de multitudinea fluturilor. Pe zeci de kilometri de-a lungul liniei ferate, marginile cîmpului erau acoperite cu o floare albă mișcătoare, o ninsoare parcă ridicîndu-se în sus într-un viscol suitor. Chiar și de-a lungul apei, roiuri izolate de fluturi persistau a se ridica spre deal, și mulți căzuseră în apă.

— Mînia lui Dumnezeu! observă vizitiul; anul ăsta n-o să avem poame.

Pe Ioanide recolta nu-l interesa însă în nici un chip, și operele de economie politică erau singurele pe care nu le admitea în bibliotecă. El găsea că o livadă de pruni nu se acordă cu un templu grec, că pinii, chiparoșii, palmierii, cacteele aveau altă

ținută decorativă și că, în fine, o invazie de fluturi nu strică peisajului. Se feri să exprime aceste reflecții poetice de frică să nu surprindă pe vizitiu și pe Butoiescu. Acesta din urmă ar fi zîmbit, fără îndoială, discret, sau, mai rău, cum făcea de la o vreme încoace, spre a evita orice conflict vizual cu arhitectul, și-ar fi compus o față complet inexpressivă. La ideea aceasta, entuziasmul pentru fluturi al lui Ioanide fu stricat.

«Nu sînt decît două atitudini posibile, decise arhitectul: ori a admite principiul totalei gratuități a naturii, a admira cu mine franc năvălirea fluturilor, ori a reprobă estetismul și a se îngrijora de recolta livezilor. Ce vrea să zică această neutralitate? Refuz a merge cu mine, intenție totdeauna de a mă mistifica, rămînînd totuși pe poziția lui.»

Însă Butoiescu nici nu bănuia de data aceasta cazul de conștiință al lui Ioanide, ci, om lipsit de imaginație, rămăsese uimit cu discreție și cuviință de sensul inedit pe care îl luase fenomenul, după el banal. Avea și el o livadă acasă și nu se gîndise vreodată la analogia fluturilor cu florile. Împreună cu pietrarul și cu Butoiescu, împrumutînd niște cai mărunți, obișnuiți cu urcușul, arhitectul porni a doua zi spre satul cu terenul lui Conțescu. Părăsiră valea rîului și o luară pe una laterală, foarte repede, și pe fundul prăpăstios al căreia se scurgea un fir de izvor ce creștea pe vreme de ploaie. Rădeau peretele de granit al dealului, pe deasupra căruia se auzeau talangele unor capre și țipete foarte îndepărtate de copii, căci drumul urca în serpentină, și pe deasupra masivurilor pietroase se ridicau alte planuri. O fîntînă cu tub de fier și jgheab, cîteva punți peste șuvoaie mici de apă căzînd spre un platou împestrițat cu floricele albe, cîte un adăpost

de lemn anunțau satul. Intrarea acestuia o forma o rîpă. Pe marginea ei se plecau cîteva nuci uriași, ale căror crengi, în căutarea soarelui, înaintaseră orizontal spre vale. Străbătură satul îngust, cu mici grădini, în povîrniș pe lingă case, salutați de grohăituri de porci și lătrături furioase, și ieșiră la capătul celălalt, unde locuia, foarte aproape de locul lui Conțescu, o rudă a pietrarului. Acolo se întindea un alt mare platou, acoperit cu un covor de iarbă grasă, pe care pășteau risipite grupuri de capre și de vite mari. O biserică minusculă cu un mic cimitir alături închidea satul. Mai departe se vedeau negre păduri de fag și de conifere, dominate în fund de crestele lucitoare ale munților pleșuvi. De aci încolo nu mai era nici o așezare de om afară de colibe. Pădurile le exploata un proprietar și se auzeau lovituri de topor și hîriituri de joagăr mecanic. Ioanide întinse o pătură pe iarbă și se culcă jos, lăsînd pe pietrar să vorbească cu gazda, a cărei casă se zărea în apropierea bisericeței și care nu era lipsită de stil. Se vede că scopul ei primitiv fusese de a sluji drept dugheană pentru petreceri în afara satului, căci avea un parter scund, cu stîlpi groși de lemn și obloane, iar deasupra, cat cu prispă. Casa era făcută evident din drugi de lemn, însă acoperită cu tencuială și văruiată. Acoperișul era de olane. Lui Ioanide i se păru încîntătoare de la distanță, așa îndreptată către un infinit de iarbă și spre crestele munților.

— Aci, zise el de pe pătură, mi-ar place să trăiesc. («Conțescu are dreptate!») Am să-mi cumpăr și eu un stîngen de pămînt coala, și să-mi fac o casă între cîteva nuci. La ce bun toată arhitectura noastră, iubite Ilie Botticelli? declamă Ioanide, mîncînd niște flori mărunte de pajiște. Totul e perisabil.

Oamenii ăștia dețin toate secretele artei pentru nevoile lor. Casa trebuie să se piardă între copaci și pășune, să se pătrundă de aromele pământului. . . un cort mai durabil. Aci peretele e burdușit cu greieri, cîntă, patul miroase a sulcină. Îmi fac negreșit o casă țărănească, o copie sinceră după una dintr-astea, fără nici o artă înaltă. Mă-ntorc la popor.

Ioanide găsi piatră cioplită și măsurată cubic chiar la fața locului, prin împrejurarea că un proprietar, care vruse să construiască un mare grajd pentru vite, renunțase și vindea materialul. Lemn de asemeni se afla. Tigla ce se aducea de la vale era scumpă și fărîmicioasă. Butoiescu dădu ideea — recunoscută ca excelentă — să se acopere casa cu draniță. Astfel, totul avea să coste foarte puțin, afară de ciment și var, ce trebuiau transportate de la oraș. Arhitectul, după ce se învărti pe locul lui Conțescu spre a determina direcția și așezarea cea mai potrivită a casei, simți o foame devorantă și exprimă față de ceilalți speranța că vor mânca omeric. Presupunerea lui Ioanide nu se adeveriră și fură de la început întîmpinate de pietrar cu un scepticism curios. Gazda nu prevăzuse că oaspeții vor fi nevoiți să cumpere de mîncare din sat, bănuise că boierii își vor fi adus de la oraș, unde sînt de toate.

— La oraș găsești, teoretiză arhitectul, ceea ce vine de la țară. Aici e izvorul. Sper că lapte este.

Lapte însă nu se afla, pentru că era din zorii zilei trimis la oraș. Unt nu făcea nimeni. Ioanide, surprins, întrebă cum se explică duhoarea de zer și caș din sat. Într-adevăr, mai toți făceau brînză, însă o aveau arvunită toată la negustorii lor, și în casă păstrau foarte puțină pentru mîncare. Arhitectul visase un prînz sălbatic, cu un miel ori cu un ied la frigare. Nici vorbă nu putea fi de așa ceva.

Turmele, foarte departe de sat, erau ale boierilor, oamenii aveau cîte o capră, două pentru lapte, mai mult nu. Însă Ioanide, care auzise grohăituri și guițări și zărise cîteva scroafe scurmînd cu rîtul pe lîngă garduri, dori un purcel. Gazda zîmbi, cu oscilări din cap. Nu aveau oamenii porci mulți, fiindcă nu găseau ce să le dea de mîncare. Cartofii sînt greu de prășit pe rostogolitura dealului. La oraș se cresc porcii bine, unde sînt birturi și rămășițe de la bucătărie! Afară de aceea, și purceii erau sau arvuniți dinainte, sau de-a dreptul destinați ca acoperire a unor datorii. Astfel, gazda creștea cu chiu, cu vai șapte purcei ca să plătească porumbul pe care îl împrumutase de la un om pe toamnă. Ioanide, contrazis în instinctele sale naturiste, se posomorî. În cele din urmă se resemnă cu o găină friptă sau cu ouă. Femeia gazdei își acoperi gura într-un gest de zădărniciie.

— N-are, boierule, nimeni găini pe aici.

— Nu sînt boabe, lămuri bărbatul, scumpe foc! Cîntecul unui cocoș trîmbiță o dezmințire. Femeia, înțelegînd aluzia, urmă:

— Ținem cîte-un cocoș și cîte-o găină pentru clocit, acum găinile au căzut cloști și nu mai ouă. Puii, cînd ies, îi vindem să plătim și noi dările.

Situația fiind disperată, se ținu un scurt consiliu între pietrar, gazdă, nevasta acestuia, fetele lui, de treisprezece și zece ani, soacra, a cărei rezoluție fu de a se dibui ouă și brînză la cîteva babe care se presupunea a mai fi avînd. Fetele primiră sarcina de a executa misiunile, și mama lor însăși, ieșind la pîrleaz, strigă la vecinele ei. Întîi se ivi o bătrînă, care adusese în mîna tremurătoare un singur ou. Intrarea în posesia lui nu fu ușoară, deoarece baba, care nu vînduse de mulți ani ouă, nu știa prețul

și se temea să nu fie înșelată. Pentru ea, oul avea o valoare inestimabilă. Ioanide știa aproximativ că la București un ou costă șizeci de bani, și de aceea oferi un leu, doi lei, cinci, cât vrea mătușa. Bătrîna căzu pradă celei mai cumplite incertitudini, luînd generozitatea arhitectului drept un semn că ouăle sînt foarte scumpe. În cele din urmă, consimți a-și preda marfa. După ea se îndemnă și altă femeie, care trăgea cu urechea mai la o parte. Ea aduse într-o căciulă cîteva ouă, pe care le ascunsese de bărbatu-său. Un om veni cu două hălci de caș încă prea proaspăt, a căror vînzare se făcu foarte dificil, nu din cauza prețului, ci a greutății. Omul n-avea cîntar și se ferea să le dea după ochi.

Ioanide se culcă devreme într-o odaie de sus, ce i se înfățișă ca foarte ademenitoare. Patul era tare, totuși bine învelit cu scoarțe și încărcat cu un mon-ticul de perne curate. La o oră nehotărîtă din noapte fu zguduit de un cutremur. O forță fizică se izbea în casa de drugi și o clătina. Ioanide bănuî a fi scroafa, poate vreo vacă. Sentimentul de singurătate pe care îl încerca la oraș cînd pașii tardivi se auzeau pe trotuar îl pierdu aci, mai ales cînd auzi frecvente accente de tuse. Spre ziuă, în crepusculul matinal, percepu o bîzîitură colectivă și insistentă pe deasupra capului său, înspre grindă. Presupuse că vreun păian-jen prinsese o gînganie sau că albine intraseră în casă. Îi veniră în memorie versuri din *Eneida* lui Virgil, pe care le învățase pe dinafară la școală:

*Ac, veluti in pratis, ubi apes aestate serena
Floribus insidunt variis, et candida circum
Lilia funduntur, strepit omnis murmure campus.*

Cîteva tălângi și țipete de copii anunțau capre
8 în mers. Cînd se sculă constată că niște muscoi

violacei dădeau tîrcoale grindei unse, de care atîr-nase cîndva o slănină. Ioanide își modifică profund ideea despre idilicul rural. Gazda și nevastă-sa, cu un ferăstrău mare de două persoane, tăiau un buturug, în vederea aprinderii focului și încălzirii unui ceaun ce aștepta trîntit afară, căptușit cu pojghița uscată a mămăligii. Fata cea mare, cu un enorm tambur de scoarță pe cap, se pregătea să meargă la moara din vale, la măcinat porumb. Purceii guițau într-un loc ascuns și izbeau o piedică de lemn, în vreme ce scroafa, tîrînd un lanț greu de gît, scurma prin fața casei. Altă fată veni încărcată cu verdețuri. Ioanide își dădu seama că toată această muncă dură n-are alt scop decît a pregăti mîncarea purceilor și, poate, mămăliga oamenilor. Sărăcia, reaua concepție economică răpeau acestor ființe bucuria contemplării naturii. Fetele i se părură arhitectului surprinzător de frumoase și aparținînd unei clase fizionomice locale. Aveau fața prelungă și plină, așa cum era concepută eugenia anatomică în epoca Thorwaldsen și Canova, profilul bustului, al picioarelor era de asemeni rotunjit, zvelt cu soliditate. Dinții spatulați întăreau impresia de atletism suav. Și, cu toate acestea, copiii tușeau.

Gazda mai avea un fecior care tînjea. La spital i-au spus că are apă la plămîn. Întîia imagine a lui Ioanide cînd văzuse fetele fusese a unui templu vechi simplu și sever ca acela sicilian de la Segesta, dominînd pașnic platoul cu fineață în perspectiva crestelor sclipitoare ale munților. Cu picioarele goale pe treptele lui, sprijinite cu mîinile de coloane, fetele ar fi fost statuare. Un sculptor cioplînd simulacrul nud al uneia putea să-l așeze în altar ca pe o divinitate juvenilă. Astfel de idei nu treceau prin gîndul nimănui aici, deoarece hrînirea purceilor

și agonisirea de porumb absorbeau toate energiile fizice și morale. Pentru spirit, abia înjghebaseră o bisericuță de cărămidă, spre sanctificarea mormintelor. Și cu toate astea Ioanide își amintea a fi citit că secta mormonilor din America izbutise a strînge o sumă considerabilă și a ridica un sanctuar la Navoo. Asta înseamnă că o societate umană sănătoasă, în luptă aprigă cu natura, cum era cazul mormonilor, are nevoie de opere de ficțiune plastică.

— Botticelli, vorbi Ioanide, întins pe un trunchi lat ca un pat, aruncat pe marginea pădurii, opera noastră arhitectonică va fi foarte anevoioasă, aci nu e liniște.

Butoiescu-Botticelli rîse politicos și nu răspunse nimic, deși nu admitea carența liniștii în această pustietate. Era obișnuit cu paradoxiile arhitectului.

— Liniștea, iubitul meu, e un sentiment figurat, rezultînd dintr-un contrast savant. Cînd vaca roade temelia casei și fluturii se strîng pe capul meu, asta este o indiscreție nepermisă. Liniștea se obține cu linii și spații. Dacă pe un promontoriu de stîncă faci un castel cu ferestre bine încheiate, cu săli mobilate familiar, cînd întorci ochii de la tablourile de pe pereți spre cîmpul infinit din vale ai sensul izolării. Ceea ce crezi tu că este singurătate, aceea se numește urît. Acești oameni n-au atins încă treapta sublimă a melancoliei fiindcă nu cultivă marea geometrie.

O fetiță și un băiat se opriră lîngă butuc. După oarecare codire, băiatul scoase din sîn două ouă, întrebînd pe arhitect dacă cumpără. Acesta le apucă îndată și le mută în buzunarul surtucului său, întinzînd băiatului o monedă de douăzeci de lei. Fata avea în frunză o bucată mare de caș. Arhi-

tectul o luă și pe aceasta, plătind-o. Copiii o rupseră la goană veseli. Ioanide frînse cașul în două, dădu jumătate lui Butoiescu și începu să muște din bucata rămasă, fără a-și întrerupe reflecțiile.

— Pe mine mă cheamă Ioanide, continuă el mestecînd, ceea ce ar însemna că sînt grec. De fapt sînt român, cineva probabil a fost grec de origine în familia mea. De aceea se luptă în mine două porniri contrare: una de a construi fără nici o preocupare de utilitate, alta de neîncredere în viitor. Toată lumea asta suferă de o panică latentă, se teme de actele curajoase, ca și cînd ar aștepta un cutremur care să dărîme totul. Biserica e așa de mică, încît o poți duce în căruță. Civilizația noastră e făcută pentru a fi purtată oricînd pe spinarea calului, nimeni n-are curajul de a pune piatră peste piatră și a întemeia ceva solid. Dacă mă nășteam în Illinois sau în Cambodge ai fi auzit de mine.

Abia sosit în București, Ioanide fu apucat de braț pe stradă de Bonifaciu Hagienuş, care, tremurîndu-și fălcile, cu zîmbetul cel mai captivant, îi zise:

— De cînd te caut, domnule Ioanide! Am să-ți fac o mare rugăminte.

Arhitectul așteptă doleanța lui Hagienuş, care însă găsi că mai avea nevoie de introduceri.

— Eu totdeauna te-am prețuit, domnule Ioanide, nu știu dumneata ce părere ai despre mine. Talentul dumitale e recunoscut.

Ioanide înlătură impacientat cu mîna în vînt complimentul.

— Eu spun adevărul, insistă Hagienuş. Lumea rea mă birfește, dumneata nu lua în seamă... știi cum sînt amicii. Eu cunosc pe dinafară lucrările dumi-

tale: casa Chiriadi, casa Penescu, Școala nr. 12, Banca populară...

— Cu ce te pot servi, domnule Hagienuş? căută arhitectul să curme adulațiile impieगतului orientalist.

— Nu pot să-ți spun în drum, te rog să poștești la mine.

— Când?

— Acum dacă vrei. Nu stau departe.

Curiozitatea birui pe Ioanide. Hagienuş locuia într-o casă veche, în fundul unei curți adânci. Odăile erau mari, neîngrijite și unele probabil întunecoase, prin faptul că lumina le venea prin mijlocirea unui geamlîc. Pe coridoare te izbeai de cufere, lăzi înalte. Apartamentul propriu al lui Hagienuş impresionează totuși plăcut pe Ioanide și fu un fel de surpriză. El se compunea dintr-o încăpere foarte mare, căptușită mai toată cu rafturi de cărți, și dintr-o odăiță alăturată, fără ușă, slujind drept cameră de dormit. Nu era nimic de gust, la drept vorbind, acolo, ci numai câteva mobile uzate: o masă învelită cu o față nouă de catifea, vreo două fotolii verzi, foarte desfundate. Pe un scrin mic, o ceașcă de cafea rămăsese încă înnegrită lângă o mașină de spirt. Un simplu bec cu abajur verde de tablă smălțuită atârna deasupra mesei, de un fir lung cu scripete. Neglijența era răscumpărată însă de înfățișarea colecțiilor de cărți înșirate, îndeșate, puse morman pe jos, pe lângă dulapuri și scaune, pe prichiciul sobei, pe glaful lat al ferestrelor, pe scaune. De obicei, un asemenea cumul face impresia de anticărie, ceea ce nu era cazul aci, căci volumele erau mai toate legate în pergament, piele, pînză și de formate uneori impunătoare. Se vede că o minte le organizase în aparentă dezordine.

Afară de asta, Hagienuş posedă un număr nu mic de fragmente de basorelieful și inscripții de aspect mic-asiatic, un sarcofag redus, de epocă creștină, al vreunui copil (în care erau aruncați papuci, galoși), medalioane mari și mici de bronz puse pe masă, unele ca greutatea peste hîrtii.

După ce îmbie pe Ioanide să stea, Hagienuş continuă captația morală ca și când ar fi fost convins că arhitectul avea o opinie rea despre el și că întîmplarea cu Suflețul trebuia să fie în gura tuturor.

— Domnul Suflețul, își urmă el ideea fixă, crede că eu pot să hotărâsc la minister așa cum vreau. Am făcut tot ce-am putut, l-am recomandat călduros ministrului (Hagienuş își puse mîna pe piept cu semnificația că se jură pe sufletul lui, apăsînd pe cuvîntul « călduros »). Nu sînt ingrat, domnule Ioanide, am să-i fac serviciul cu întîia ocazie ce se ivește.

Cu toată insistența, de altfel indiferentă pentru Ioanide, sau poate chiar din cauza ei, Hagienuş nu inspira nici o încredere. Fizionomia lui obișnuit ilară, piețile obrajilor căzute prin îngrășări și slăbiri alternative, un mic aer de viclenie și de complicitate în ochi pledau în contra vorbelor lui. Văzînd că disculparea specială nu produce efecte vizibile asupra lui Ioanide, Hagienuş trecu la confesiuni de ordin general.

— Îmi văd de treaba mea, domnule Ioanide, nu fac rău nimănui. Îmi place liniștea. Eu m-am pregătit pentru știință, nu pentru ca să fiu funcționar de minister. Cred că știi, am făcut doctoratul la Bonn, m-am abilitat pentru profesorat. Dacă nu mi-au făcut catedră!... (Ultimele cuvinte fură spuse cu o comică dezolare, ca și când Hagienuş ar fi rîs el însuși la ideea de-a fi numit profesor.)

Ioanide puse mîna la întîmplare pe o carte mică dintr-un vraf și desfăcînd-o citi *Pro Mysteriis Eleusinis* (Lipsiae, 1745), luă alta, asemenea, de un german, tot în latinește, tratînd *De Poesi Orphica*. Bonifaciu Hagienuş, crezînd a fi găsit un punct sensibil la Ioanide, sări și începu să-i scoată cărți din raft, ediții de autori greci și latini de la Renaștere încoace, unele încheiate în copci de metal, lexicoane de limbă sanscrită, arabă, volume din *Epigraphia Indica*, enciclopedii, studii germane, engleze, așa de speciale, încît toată biblioteca părea bizară unui profan. Lui Ioanide i se păru foarte straniu ca Hagienuş să citească Thomas Hyde, *De religione veterum Persarum*.

« Nu cunoaștem niciodată bine pe oameni, medită el; ei au încăperi închise pentru ochiul superficial. Te pomenești că și Botticelli al meu cînd mă privește așa nemișcat se gîndește la misterul revoluțiunilor planetelor! »

Hagienuş părea interesat și de filologia clasică, într-o secțiune a rafturilor se zăreau *Magnum totius latinitatis Lexicon Facciolati*, *Thesaurus Linguae Graecae* de Henri Etienne, Du Cange. Însă pe muchia dulapului inferior din fața doctelor opuri lexicografice era ținut deschis cu ajutorul unei medalii un mic volum vechi. Un semn de carte, pe deasupra, dovedea că pagina era în consultație. Aruncîndu-și ochii, Ioanide citi aceste rînduri:

« *Ad excitandam venerem.*

Nimm Wachtelfett, vermenge es mit ein wenig weisser pulverisirter Niesswurzel zu einer Salbe, und streiche die Schaam damit. »

Bibliofilul tresări puțin și căută a atrage musafirul în altă parte.

— Cunoști pe copiii mei? întrebă el, și întinse lui Ioanide niște fotografii.

Una îl reprezenta pe el, Hagienuş, atunci cu mustață, împreună cu o femeie tînără și trei copii, dintre care o fetiță ședea pe genunchii mamei, în vreme ce tatăl își sprijinea mîna stîngă pe umerii unuia din băieți. Alte fotografii tratau individual pe copii. Băiatul cel mare făcuse școala militară și se fotografiase cu pampon. Semăna puțin cu Hagienuş, cu toate că slab, neavînd nimic de intelectual. Fizionomia îl trăda ca pe un farsor, capabil de toate nebuniile. Fata, într-altă fotografie, părea foarte frumoasă. Fața îi era prelungă, zîmbetul spiritual și gales, ținuta liberă și sportivă. În ochi, însă, ca și Hagienuş, avea un mic rîs viclean. Hagienuş se înverșuna să-i demonstreze lui Ioanide calitatea fizică a copiilor săi, scoțîndu-i tot soiul de fotografii. Deodată, foarte emoționat, zise:

— Păcat că n-ai cunoscut-o pe maică-sa! Ce femeie, domnule Ioanide! Am pierdut tot. Ia privește.

Și cu mîna îi arătă o fotografie mare în ramă, atîrnată în perete, după toate indiciile o copie mărită a unei fotografii mici și în care fata lui Hagienuş părea îmbrăcată într-o rochie demodată.

— Am pierdut tot ce aveam mai scump pe lume! repetă Hagienuş, și pleoapele, obrazii, colțurile gurii începură să-i tremure pripit într-un început de plîns.

Ioanide înregistră contrastul între Hagienuş sentimental și acela consultînd rețeta *ad excitandam venerem*. Cît despre soție, știa că Hagienuş o înmormîntase, așa cum dorise răposata, la țară, pe o mică moșie pe care o cumpăraseră de altfel cu banii ei. Chipul cum transportase Hagienuş pe moartă devenise anecdotă. Înelise sicriul în hîrtie și-l

legase bine ca pe un pachet, se încuiase într-un compartiment, cu încuviințarea șefului de tren, căruia îi dăduse un bacșiș (linia era secundară și puțin frecventată), pusese sicriul, de-a lungul, pe o banchetă, iar el se întinsese liniștit pe cealaltă și dormise pînă la destinație.

Hagienuş făcu soției o piatră de mormînt sculptată cu un portret în medalion în maniera lui David d'Angers. Mai tîrziu, un tînăr sculptor de talent îi făcu și o statuie. Un arhanghel ducea de mîna pe tînăra decedată, în mărime naturală, spre mormînt, cu spada arătînd cerul. Însă după zece ani, Hagienuş, avînd nevoie de bani, vîndu locul și scoase mormîntul împreună cu osemintele moartei, pe care le culese într-un sicriu de metal, după spălarea cu vin și toate ceremoniile tradiționale. Smărîndache susținea că Hagienuş depozita acum sicriul în casă.

Hagienuş își luă o ținută serioasă, ceea ce însemna la el a fi puțin comic, și zise :

— Te-am chemat, domnule Ioanide, fiindcă cunosc talentul și nobleța dumitale. Fac la dumneata un apel prietenesc.

— Mă rog... așteptă Ioanide.

— Bineînțeles, voi plăti onorarul care se cuvine, pe care am să te rog numai să-l fixezi așa avînd în vedere că sînt un biet intelectual cum mă vezi. Dar plătesc...

Hagienuş vorbea ca și cum ar fi fost convins că nimeni nu pune temei în solvabilitatea sa, iar fața-i recăpătase obișnuita viclenie și umilință cinică.

— Spune, domnule, odată, se impacientă Ioanide, și vom vedea!

Atunci Hagienuş îi mărturisi că cumpăraseră un loc de veci la cimitirul Bellu și că acolo se simțea

dator să reînsumeze osemintele soției sale, făcîndu-i un cavou vrednic de ea, în care să se înmormînteze și el, fiindcă, din păcate, toți sîntem muritori.

— Crezi în Dumnezeu, nu-i așa, domnule Ioanide? Eu cred, mărturisi candid Hagienuş cu zîmbetul lui păgîn de Silen.

— Nu te știam mistic! se miră Ioanide.

— Păi ce să fac, domnule Ioanide, spuse Hagienuş în stil aproape ștregăresc, înțelepciunea poporului e mai tare ca toate cărțile. Uite aici, am tot soiul de opere de învățați. Spun ele mai mult decît *Biblia*? Toți marii oameni au fost religioși.

În timpul acesta, Ioanide, scoțîndu-și batista din buzunar, rostogoli o monedă de o sută de lei, care căzu fără zgomot pe covorul moale. Zărînd-o, se ridică mecanic și-o culese dintr-un instinct de ordine. Dar cînd o puse pe masă și constată că Hagienuş, tot vorbind despre credința în Dumnezeu, o fixa atent, se află, din cauza excesivului său spirit de complicație, într-o situație din cele mai ridicule. Învîrți moneda de valoare neînsemnată, fără a se decide s-o pună în buzunar. Soluția de a întreba pe Hagienuş de nu cumva moneda îi aparținea i se păru meschină și absurdă. Ce rost să întrebî pe alții despre un lucru evident al tău? Și de altfel îi plăcea să creadă că Hagienuş va înălța din umeri. Închipuindu-și totuși că ar fi reclamat moneda, fu cuprins de o indignare mentală, nu din avariție, ci din absurditatea ca printr-o simplă întrebare nelalocul ei un obiect oricît de insignifiant ce-ți aparține să treacă în mîinile altuia. Avariția prezumată a celuilalt îl surprîndea. Imaginîndu-și însă că Hagienuş ar fi refuzat moneda, simți un fel de jenă de a o relua. Era a lui, însă

Hagienuş nu văzuse poate căderea ei. I se păru a zări o sclipire ironică şi cupidă în ochii bibliofilului, care avea aerul a refuza să reclame piesa dintr-un sentiment de decenţă, socotind că şi el ar proceda la fel. « Însă cum, se gândi Ioanide, să las moneda pe masă, s-o arunc numai fiindcă mi-a picat jos fără martor? Dar acesta e un snobism neînchipuit. » Ioanide întinse deci mâna spre monedă şi o repuse în buzunar. Curios! Deşi moneda era cu siguranţă a lui, avu sentimentul a fi sustras-o celuiilalt. Fu foarte nemulţumit de situaţie şi dădu toată vina pe mizerabilul obicei de a alambica totul. Ar fi trebuit să ia piesa de jos şi s-o pună de-a dreptul în buzunar, fără nici o ezitare. Mult mai simplu i se arată acum ipoteza de a găsi o monedă străină. Atunci ar fi zis: « Am găsit pe duşumeaua dumitale, iubite domnule Hagienuş, o monedă, o ţin ca *porte-bonheur* ». Şi Hagienuş l-ar fi aprobat. Micul caz de conştiinţă, relativ scurt, nu ocupă decît fundul minţii lui Ioanide, în timp ce atenţia principală se îndrepta spre neobişnuita mărturisire a lui Hagienuş. Acesta veni în fine la chestiunea pentru care îl adusese în casă. Voia ca Ioanide să-i construiască cavoul întocmindu-l aşa încît să se potrivească la el şi grupul statuar al îngerului şi soţiei.

— Foarte bine, spuse Ioanide, dar unde e acum mormîntul soţiei dumitale?

Hagienuş clipi din ochi, ruşinat, încurcat.

— Păi, deocamdată aici.

Şi cu mâna arată spre un dulap cu cărţi. Acolo, între tomuri, pe postamentul rafturilor de jos, lucea un chivot de metal, pe care Ioanide nu-l luase în seamă, ca o cutie de bani portativă Fichet.

— Dar statuia?

— Am şi statuia, adăugă Hagienuş, de astă dată înviorat, cu un gest de şiretenie. Ia te uită!

Şi-l duse pe Ioanide la un geam ce răspundea în fundul curţii. Acolo, între doi pomi, îngerul cu spada ondulată îndreptată spre fereastra orientalistului ducea de mîna pe fosta doamnă Hagienuş.

— Perfect! declară Ioanide. Numai că eu nu mă angajez cu construcţia, fie şi pentru prieteni, eu sînt arhitect, îţi fac planul şi-ţi recomand pe cineva foarte modest, care îl va executa.

Şi cu creionul îi schiţă pe dosul unui plic, la repezeală, ideea sa. Avea să facă o *aedicula* albă şi zveltă cu lanternă, cu o uşă de bronz, în faţa căreia ar fi dus un mic drum de dale de piatră. Îngerul, aşezat cu picioarele la nivelul dalajului, ar fi călăuzit pe moartă spre poarta de metal, arătînd cu spada în direcţia lanternei, simbolizînd cerul.

— Numai un artist ca dumneata e în stare să găsească o asemenea idee! zise Hagienuş entuziasmat şi adulator totdeodată. Aşa ceva nu poate plăti un om ca mine, dar am să-ţi plătesc totuşi, fii sigur.

— Fireşte, admise Ioanide ironic, gratis n-am să-ţi fac. Cînd planul va fi gata, ţi-l voi înmîna contra cost. Bineînţeles, cu preţ pentru amici.

Hagienuş păru încîntat şi, dînd glasului o nuanţă confidenţială cu clipiri din ochi şi scuturări ale pungilor obrazilor, chemă pe arhitect în faţa unui volum gros, bine legat, şi-i arată fără comentarii o colecţie de reproduceri de desene japoneze, înfăţişînd teribile scene sexuale. Nefiind ipocrit, Ioanide le privi fără reproş şi emoţie, intrigat mai mult de violentele contraste din firea orientalistului. Cînd împinse uşa să iasă afară, o femeie mai mult slabă fugea în vîrfurile picioarelor spre fundul coridorului. Desigur, privise în odaie pe gaura cheii.

În biroul lui de la parter, Saferian, așezat pe scaun și înconjurat de patru bărbați în picioare, contempla un portret în ulei, rezemat în apropierea lor de speteaza unui scaun de paie ordinar.

— Este un Ingres, nu mai încape îndoială, zise unul dintre cei patru, un bărbat cu părul roșcat, tăiat scurt, rotund la față și nas, părînd un contabil. Nuanța tabac a hainelor sale, o blîndeță distinsă a privirilor infirmău această ipoteză. Era un critic de artă și un artist discret, care-și neglija opera, deși mai valoroasă decît își închipuia însuși, și căruia, din cauza priceperii lui în materie de istoria artelor, amicii îi ziceau Expertul. Saferian Manigomian îl consulta în mod obișnuit.

— Și apoi, zise Demirgian — un fel de comisar general al lui Saferian, cel mai tînăr și mai înalt dintre cei patru și cu nasul teribil de cocoșat — avem scrisoarea care autentifică.

— N-avem nevoie de scrisoare, urmă Expertul, stilul e cea mai bună dovadă. E un tablou autentic, se simte siguranța mîinii, graba de a scăpa de comandă.

Expertul deschise un volum de format mare, dintr-un raft, și-l răsfoi înaintea celor de față, insistînd asupra portretelor. Era o monografie a lui Ingres cu excelente planșe în culori. Alt bărbat dintre cei patru, om în vîrstă, cu mustața tăiată englezește, urmărea cu mare emoție explicațiile criticului, mutîndu-și ochelarii cînd asupra monografiei, cînd în direcția tabloului de pe scaun. Acesta era inginerul Nacu, colecționar de artă, în măsura economiilor sale. Portretul nu reprezenta desigur o operă eminentă, era totuși o remar-

cabilă piesă din epoca de maturitate. Vina ei se putea să fie mai degrabă de a fi un dublet artistic, executat în pripă, cu schimbarea liniamentelor individuale. Aducea mult cu portretul doamnei Gonse, din 1852, și fusese executat în 1853, la Paris, precum rezulta din scrisoarea ce însoțise trimiterea tabloului. O româncă locuind la Paris în acel an îl comandase, și pictorul refăcînd șablonul (mîna proptită în obraz, ca la dagherotip, păr negru și împărțit pe creștet printr-o cărare, bonet de dantelă) introdusese figura unei femei mai în vîrstă, cu nas grecesc și mai pronunțat și cu un aer general de matroană, încărcată de bijuteriile de zestre. Modelul nu avea o expresie spirituală, era un specimen de femeie orientală. De unde o anume impresie decorativă. Dar, în sfîrșit, se simțea mîna maestrului.

Și Saferian, și Nacu păreau foarte mulțumiți, cu deosebire că acesta din urmă arăta și îngrijorare cu privire la preț. Nu putea oferi sume mari. Saferian știa aceasta, și de vreme ce-l chemase avea socoteala lui.

— Ei, întrebă el mai mult din ochi pe Expert, cît crezi?

Expertul zise că valoarea adevărată a tabloului nu se putea fixa în România, ci numai printre cunoscătorii lui Ingres. Aci în țară prețul era în mod fatal în raport cu ofertele obișnuite, adică mai nimic. Era mai bine să-l ia domnul Nacu, cu un preț comercial, ca să nu se piardă piesa.

— Șaizeci de mii, decise atunci Saferian, timid.

Inginerul schiță un gest de satisfacție și scoase îndată bancnotele din portofoliu, întinzîndu-le lui Saferian, care le vîri, fără a le da importanță, într-un sertar de sus al biroului său. Tabloul fu învelit

într-un sac subțire, scrisoarea pusă într-un plic de pânză, și amîndouă obiectele predate cumpărătorului, care, nerăbdător, le duse la micul său automobil de două locuri. Expertul plecă și el. Prin birou începură să treacă, sub călăuzirea lui Demirgian, spre odăi laterale, oameni cu saci trainici, bine cusuți și plumbuiți. Un miros de mirodenii și cafea se răspîndi în toată încăperea. Nu mai rămăsese în apropierea lui Saferian decît un bărbat cam de vîrsta acestuia, tot astfel ras și brun la față și cu profil arab, deși cu nasul mai încovoiat armeneste, reprezentînd o ameliorare a nasului lui Demirgian. Acesta era doctorul Rapig Sahazizian. El ședea acum pe un morman de covoare întoarse pe dos și împăturite, puse unele peste altele pe dușumea. Trebuie lămurit că « biroul » lui Saferian nu era decît o mare odaie cu aer de depozit. Pe un perete, rafturi adînci ca acele din prăvălii erau pline cu pachete de chilimuri, caramaniuri, șaluri vechi turcești și alte asemenea lucruri de aspect textil. În două vitrine vechi se vedeau îndesate pahare de cristal, sfeșnice, bibelouri, o adevărată anticărie, față de care biroul ordinar, de brad lustruit, al lui Saferian distona. Pe el se înșirau, paradoxal, cîteva cupe pline de spițerii, piper negru, scorțișoară, ceai. O candelă proptită de un trepied de sîrmă ardea în fața unei icoane bătute în argint și rezemate deasupra unei mari case de bani.

Rămași singuri, cu excepția lui Demirgian, care intra și ieșea din odăile lăturalnice, însoțind oamenii cu sacii, Saferian și Rapig începură a vorbi armeneste și amîndoi arătau foarte preocupați, iar cel dintîi chiar trist. Încetul cu încetul, semănară frazele armenesti cu cuvînte românești, iar în cele din

urmă, după examinarea sumară a fondului, convorbirea continuă în limba română, pe care doctorul Rapig, crescut în România, o vorbea curent, însă cu un accent foarte gutural. Saferian oftă adînc:

— Of, of, vin ani grei, s-au dus vremurile de acum treizeci de ani!

— Nu trebuie ținut nimic angajat pe loc, rezumă după toate aparențele doctorul Rapig colocviul în armeneste.

— Așa am să fac.

Cînd Demirgian, terminîndu-și supravegherea transporturilor, veni cu o notă de sacii depozitați, Saferian îi făcu recomandăția:

— Să spui la prăvălii să vîndă... mai culant.

— Mai ales să nu mai cumpere, să ia în comision, sfătui doctorul Rapig.

— Așa! aprobă Saferian. Numai cînd e ceva rar, artistic, să mă consulte.

— Domnul pe care îl știți, de la bancă, spuse după o oarecare ezitare Demirgian, a căutat ieri un covor persan, dar i-a plăcut grozav numai acela din vestibul.

— Covorul meu din casă? se miră cu blîndețe Saferian. Sînt aici și sus atîtea. Nu i le-ai arătat?

— Îl vrea numai pe acela.

— Dar nu-i de vînzare, nu i-ai spus?

Demirgian nu dădu prea multă importanță argumentului și insistă:

— Îl plătește foarte bine.

Și dintr-o discreție profesională, deși era prezent numai doctorul Rapig, față de care Manigomian nu avea secrete, Demirgian scrise pe hîrtie o cifră înaintea patronului. Acesta o privi lung, foarte meditativ, netrădînd nici o cupiditate, și, jucîn-

du-se cu degetele pe marginea biroului, zise ca spre a se scuza către doctorul Rapig:

— E la bancă. . .

Acela clătină capul aprobativ.

— Dă-i-l, oftă Saferian, ce să facem, așa e comerțul, pune în loc pe ăsta de aici (și cu degetul indică în raft un covor împăturit).

Un spectator neprevenit s-ar fi întrebat ce comerț face Saferian în parterul unei case aristocratice. Chestiunea nu era cu totul simplă, deși cu anume laturi determinate. Saferian Manigomian era în forma cea mai ridicată a profesiei lui un anticar de artă, făcând trafic de opere plastice, covoare rare, uneori mobilier. Această operație, în care dacă nu aducea cunoștințe contribuia cu un gust ancestral, ajutat de consiliile Expertului și de sugestiile lumii intelectuale și artistice, Saferian o făcea neoficial, acasă, în relațiile mondene. Nu se putea determina câtă plăcere estetică și cât interes comercial intra în viața de societate a armeanului, fapt sigur este că existau amîndouă, uneori combătîndu-se. Saferian se pasiona de obiectele din depozitul său, și le însușea, ridicîndu-le de la parter la etaj, unde locuia oficial, le expunea și primea felicitări cu cea mai mare încîntare.

— Superb! se oprea un pictor cunoscut în fața unui tablou din școala Claude Lorrain. Dacă aș avea două sute de mii de lei, ți-aș da. . .

Manigomian își freca mîinile de cea mai candidă plăcere morală, însă reținea prețul, asculta comentariile invitaților asupra tabloului, apoi, dacă cineva insista, cu mare părere de rău, ce-i drept, îl da, înlocuindu-l cu altul. Saferian sustrăgea mereu din marfa sa piese, însușindu-și-le pentru plăcerea de a le contempla, și vindea cele mai proprii obiecte din

instinctul de a vinde. Între casa de sus și depozitul de jos deosebirea nu era decît de nuanță. Sus, obiectele aveau o statornicie ceva mai mare decît cele de jos. Acest instinct comercial făcea pe Saferian să îngrămădească lucrurile în casă ca într-un depozit, conștient de provizoratul lor, în vreme ce în depozitul veritabil le desfășura ca într-un interior, cu regretul parcă de a se despărți de ele. Saferian avea spiritul unui negustor nomad. Sub acest trafic distins și amical, înlesnit de întinsele lui relații, Saferian poseda trei magazine în puncte deosebite, al căror beneficiu îi asigura veniturile normale: un magazin de anticărie și obiecte de artă pe Calea Victoriei, un altul de covoare orientale pe aceeași stradă și unul mai modest, de reparații de covoare și obiecte de Orient, într-un pasaj. Prin trei prăvălii de grade felurite, Saferian lua contact cu toate zonele publicului. Uneori la reparații pica o piesă așa de interesantă, încît clientul era convins s-o vîndă prin demoralizarea asupra trăinicieii ei. Covorul trecea apoi la magazinul de artă. Manigomian mai finanța din cînd în cînd expoziții plastice, retrospective, de maeștri, contribuind la scumpirea operelor. Un specialist ori Expertul publica și o monografie ad-hoc. Afară de aceasta, Saferian comandita cîteva magazine de cafea, fapt pe care mulți îl ignorau. Făcea astfel de frică. Armeanul nutrea un sentiment statornic că orice întreprindere este periclitată, și de aceea se împărțea între mai multe. O frică atavică din vremea cînd corăbiile erau atacate de pirați și bazarele de oști dușmane îl împingea să-și constituie mai multe existențe pe emisfera noastră. Prin sistemul comanditei, al asociației sau al rudelor interpușe, Manigomian mai avea magazine la Smirna,

Damasc, Atena și Cairo. În toate părțile posedă și casă în regulă, pe care o păzea o rudă sau un fost subaltern, și, fără a fi proprietarul cine știe cărui avut în fiecare parte, avea sentimentul că în cazul unei catastrofe se putea refugia în una din aceste localități, la casa lui, continuându-și oricât de modest negoțul. Până la această eventualitate, se folosea de legăturile cu Orientul imediat, făcând afaceri în releu, și probabil că prin asociații săi el era interesat și în combinații mai vaste. Astfel, totdeauna mărfurile orientale îi soseau la Constanța pe un vas grecesc, al cărui coproprietar este probabil să fi fost. Ca și Voltaire, Saferian își așeza baza de operații pe mai multe state, ca să poată fugi ușor dintr-unul într-altul. Deși creștin, avusese o mamă arabă, de unde impulsul migratoriu. Turburările politice din Europa la acea epocă, înghițirea Austriei și amenințarea Cehoslovaciei nelinișteau pe blîndul negustor. Despre aceste evenimente vorbise armenește cu doctorul Rapig Sahazizian, care-i adusese scrisori de la rudele din Orient.

— Sida trebuie să fie mare! zise el către doctorul Rapig, gîndindu-se la fata unui văr din Cairo și privind cu gîndul departe, spre sud.

— E domnișora mare, joca tenis și înota în Nil, îl lămuri Rapig cu greșeli de pronunțare, pe care nu le putu evita din emoție.

Printre covoarele împăturite, o asemenea informație contrazicea noțiunea anacronică de Orient, ce ne-a rămas din pictura lui Delacroix sau a lui Gérôme. Saferian însă închise ochii înduioșat, încercînd a-și strînge laolaltă familia diseminată în Turcia, Siria, Grecia și Egipt. Frica de a fi prins într-un punct al Europei primejdios pentru viața

comercială îl împinsese mai demult pe Saferian să facă speculații mai subtile în scopul de a-și deplasa fondul principal în valori sigure spre alte sedii exterioare, fără a se îndura să gîndească măcar a părăsi țara în care copilărise și al cărei cetățean se socotea și unde ajunsese o figură familiară în cercurile de intelectuali. În timp ce îndrepta valorile spre sud, Manigomian depozita în odăile de jos și în fostele grajduri ale casei boierești saci cu cafea, cu piper, lăzi cu vanilie, scorțișoară, ceai, cacao, tot ce putea să reziste și să se vîndă cu prețuri mari în cantități farmaceutice cînd legăturile comerciale cu Orientul ar fi fost întrerupte. Manigomian se pregătea pentru profesia de speculant de cafea și mirodenii. Așa se explica prezența oamenilor cu sacii și mirosul îmbătător de băcănii exotice. Totodată, fiind un importator principal de asemenea mărfuri, retrăgîndu-le de pe piață, de la firma Vartparonian ori Pelenghian, într-un consemn tacit cu ceilalți negustori, Saferian producea o mică panică de prevedere și o scumpire. Cu totul inocent, el spunea în toate părțile: « N-o să mai avem cafea! Cumpărați cafea! » răsînd el însuși psihoza depozitării.

În timp ce Saferian și doctorul Rapig conversau astfel, cu întreruperi de meditare, fie clătînd din cap, fie printr-o propoziție interjecțională, intră pe ușă madam Angela Valsamaky-Farfara, gătită din ac cu un *tailleur* pepit, punctat în piept cu o crizantemă artificială. Saferian se ridică cu greu de pe scaun. Sărută mîna musafirei pe deasupra biroului și, invitînd-o să ia loc, spuse:

— S-a făcut așa cum a dorit clienta.

— Cu douăzeci de mii? tatonă madam Valsamaky.

— Da!

— Ei, bravo! îi mulțumi aceasta, mi-am îndeplinit comisionul.

Madam Angela Valsamaky-Farfara, circulând în lume bună, adesea scăpătată, făcea astfel de mici operații de samsar, scuzabile prin cele mai bune intenții, deși trăgea și un profit. Prin mijlocirea ei și cu ajutorul plinului de blindețe Saferian, se evita penibila ofertă pe piața comercială. Într-un mic schimb de vorbe glumețe se rezolva o problemă dificilă.

— Mi-i dai acum? mai întrebă madam Farfara, evitând trivialul cuvânt « bani ».

— Îndată.

Și Saferian vîrî mîna în sertar, scoase după ochi o parte din banii de la inginerul Nacu, îi numără, aruncă la loc două hîrtii și puse într-un plic alb, elegant, suma de douăzeci de mii de lei.

Madam Valsamaky luă plicul, se sculă și făcînd un salut cît mai degajat celor doi bărbați, spre a masca orice idee de comerț, plecă încîntată.

Cei doi rămaseră singuri, cufundîndu-se iarăși în gînduri. Nimănui nu-i trecu prin minte umorul comisionului de patruzeci de mii de lei, cîștigat așa de simplu. Dacă i s-ar fi atras atenția, Saferian n-ar fi priceput. Fusese rugat să procure pe tablou douăzeci de mii de lei și-i procurase, vînduse tabloul cu șazeci de mii de lei unui amator vrăjit. Nu înșelase pe nimeni, asta se numea comerț. Sus, ar fi dat tabloul gratis unui prieten, și doamnei Valsamaky i-ar fi împrumutat bani fără murmur și fără înscris.

O trăsură hurui în stradă, și curînd apăru în ușă, radios, Gaittany.

— Să trăiești! zise el împiedicînd pe Saferian să se scoale, nu te deranja. Stau numai o clipă. Mi-ai

spus să-ți recomand persoane care au monede de aur. Mi-a vorbit un colecționar. Are piese foarte bune, de care e nevoit să se desfacă; dacă vrei, te pun în legătură.

— Firește, se grăbi Saferian.

— Poftim adresa și numărul de telefon, l-am prevenit, vine îndată ce-l anunți.

Saferian promise că va face întocmai.

— Perfect! se înveseli factice Gaittany. Atunci, pe diseară!

Și, salutînd cu chipul cel mai îmbietor cu putință, plecă și reluă, conform agendei, cursa cu trăsura, ale cărei roți sonorizară din nou caldarîmul. Rămăși singuri, Saferian și doctorul Rapig Sahazizian începură să vorbească iarăși armenește.

Colecționarul numismatic fu avizat puțin după aceea, deoarece Saferian bănuia, cu marea lui experiență de oameni (însă de astă dată pe nedrept), că Gaittany putea fi direct interesat în vînzarea monedelor. Supoziția avea ca fundament reputația de care se bucura de cîtăva vreme Gaittany de a «o duce prost» și care-i conferea o aureolă de martir. Unii pronunțau chiar cuvîntul « mizerie ». De cîte ori venea vorba de Gaittany, ajunsese un clișeu ca unul să zică deodată: « o duce greu, săracul », aprobat de fizionomiile devenite brusc serioase ale celorlalți. S-ar fi spus că era un caz de interes național, față de care îngrijorarea devenea colectivă. Toată această comedie se întemeia pe obișnuința pe care o au oamenii de lume de a cameleoniza și din sentimentul snob că mizeria persoanelor bine are alt punct de plecare decît a indivizilor de rînd, fiindcă de fapt Gaittany trăia nu se poate mai cu înlesnire. Era director sine cura la o regie comercială de stat, post a cărui titulatură exactă

o ascundea cu grijă și care-l obliga la prezența de formă între orele douăsprezece și două, la amiază. Poseda un imobil în plin centru aristocratic, cam dezgھیocat, e drept, încă plin de decor, o mică moșie cu conac, și cu siguranță avea alte mici venituri, rente, jetoane de prezență în consilii de administrație, toate în perfectă obscuritate. Personalul de serviciu al lui Gaittany se compunea în permanență din bucătăreasă și subretă și doi rîndași, soții respectivelor, cu locuința într-o dependență asupra unui grajd de câteva decenii fără trăsură și cai. Pe rîndași Gaittany îi folosea mai mult drept curieri pentru numeroasele sale misive și-i plasa și pe ei ca oameni de serviciu în instituțiile în care obținea directoratul sau președinția, încît se putea afirma că Gaittany obținea posturi colective, pentru « casa » sa. Instinctul de a porunci era la el incoercibil, și pentru a și-l putea exercita ar fi suportat orice umilințe, răscumpărate însă cu dreptul de a patrona la rîndu-i. Gaittany evita posturile de stat, implicînd o subjecțiune ierarhică, birocra-tismul, umbla numai după instituțiile cu caracter autonom, conferind directorului eminența asupra întregului corp, plăcerea de a da audiențe, de a avea sonerii și servitori, de a sosi și pleca, la liberul arbitru, într-un vehicul. Problema vehiculului decidea la Gaittany de viață și de moarte. Nu poseda personal nici trăsură, nici automobil (asta fiindu-i « mizeria » principală), n-ar fi mers însă pe jos pentru nimic în lume. De fapt, consimțea a face cîțiva pași pe jos, într-o scurtă promenadă intimă, apoi deodată, zărind o trăsură, aproape impacient, făcînd bezele și salutări îmbietoare cu mîna, o oprea și se urca în ea. Acolo sus, răsturnat pe perne, Gaittany lua o poziție sigură de sine, ironic

distantă față de pietoni, chiar disprețuitoare. Îndeosebi sosirea și plecarea, Gaittany le făcea prin îmbarcație, și pentru nimic în lume nu s-ar fi prezentat în vizită la cineva pe jos. Cînd pleca de undeva, de nu avea îndată la dispoziție un vehicul, dădea telefoane, trimitea servitorii, și în cazuri disperate aștepta în fața porții, în speranța prinderii vreunui amic cu mașină, ceea ce se întîmpla prea adesea. Încolo, Gaittany ducea viață ponderată, în felul ei, dormind suficient, mîncînd bine, fără exces, ca orice burghez, îmbrăcîndu-se confortabil și înnoindu-se fără a deteriora și arunca costumele vechi. O chibzuială discretă prezida în economia lui. Interiorul său era distins, combinat din piese de familie și mobile noi, dozate cu gust și cu evitarea aspectului de anticărie și a somptuoziității deplasate. Însă fațada casei era neglijată, geamurile sparte, cu excepția celor de la apartamentul de strictă folo-sință, niciodată înlocuite, curtea, părăsită buruienilor, poarta de fier masiv înclinată, ieșită din piloni, stînd parcă a se prăbuși peste om. Gaittany nici n-o vedea, ieșirea în curte reprezenta pentru el o faptă imposibilă; de la poartă, descins din trăsură, trecea repede pînă la ușă și dispărea în casă. Feres-trele dădeau în curte, înspre dosul înalt al casei vecine. Astfel, Gaittany nu se amesteca în nici un fel în viața străzii, păstra cea mai desăvîrșită depăr-tare de ea. Dincolo de acest cerc era, dimpotrivă, curios și indiscret. În casa altuia semnala fără jenă orice schimbare, adulmeca toate obiectele, toate cărțile noi, trăgea cu ochiul spre odăile în care nu era invitat, făcea o inspecție în regulă, cerea infor-mații, arătîndu-se extrem de interesat. Uneori își făcea și note în agendă despre originea unui obiect, își lua adrese, numere de telefon, nu lăsa să-i scape

nimic din ce-ar fi putut fi folositor odată. Idealul imediat al lui Gaittany era o sinecură cu automobil, fiind pe cale să-l realizeze. Un om politic cu nume aristocratic (bineînțeles de pe lista de rubedenii a lui Gaittany) lăsase un imobil extravagant și somptuos, un soi de fortăreață tapisată pe dinăuntru cu mătase vișinie și ornată cu mari șemineuri de piatră, imposibil de locuit și greu de transformat într-un oficiu public, grevat de oarecare mici sarcini. Feluriți experți ai grupului de familie (se găseau de tot soiul: arhitecți, ingineri, cunoscători de artă) ajunsese la concluzia că maniera cea mai decoroasă de a se descotorosi cu profit de palatul incomod era de a-l transforma într-o fundație și a-l oferi în anume condiții statului. Casa conținea oarecare mobile colosale din epoca lui Cuza, gravuri, tablouri, o mică colecție de costume boierești, puse în vitrine. Asta ar fi constituit un început de muzeu Carnavalet român, la care s-ar fi adăugat alte donații. În local s-ar fi putut organiza expoziții, reuniuni de artă. Proiectul fu pus în mișcare și, prin întinsele relații, însușit de minister, care constituia o pensie viageră pentru văduva proprietarului casei, acceptând pe Gaittany ca director al muzeului, peste un consiliu ce permitea ministrului să plaseze câțiva oameni. Pe deasupra, donația prevedea și o superbă limuzină, aproape nouă, pe care văduva n-o scosese niciodată din garaj, din lipsă de șofer. Pertractările se ținură în cel mai mare secret, totuși, Bonifaciu Hagienuş, prin forța lucrurilor, fu pus în cunoștință de cauză, de vreme ce operația trecea prin birourile sale. Știind prea bine că Gaittany își va adjudeca, prin chiar natura tranzacției, direcția muzeului, Hagienuş, din ușurătate a caracterului și din malignitate, luă la o parte

pe Panait Suflețel și, jurându-se pe toți zeii Orientului, îl încredință că-și calcă consemnele profesionale numai din iubirea pentru el și ca să-l servească. E drept că el nu putea face altceva mai mult decât să-i destăinuie la timp existența unui nou muzeu, mai important decât celălalt (care nu era de Suflețel — se jura Hagienuş cu o comică apăsare de devotament a palmei drepte în piept). Dar dacă, prinziind de veste, intervenea la timp, cu siguranță, avînd în vedere meritele sale (Hagienuş lua aici un ton de perfidă admirație), izbutea. Din partea sa, Hagienuş avea să facă imposibilul ca să convingă pe superiori. (« Uite, -ți jur pe copiii mei! ») Hagienuş merse cu maliția așa de departe, încît îi împărtăși lui Suflețel (« Dar te rog, imploră el, să nu spui că ți-am spus eu! ») că treaba depindea în cea mai mare măsură de Gaittany, fără a-i explica mai mult cum stă chestiunea. Suflețel, deși naiv, avea ca principiu al vieții de a da mereu din coate, încît, fără a se întreba asupra intențiilor umoristice ale lui Hagienuş, înțelese că există încă o șansă. Cu adresa în mîină, găsi imobilul viitorului muzeu, îi dădu tîrcoale, intră îndrăzneț în curte, vorbi chiar cu văduva donatoare, sub pretext a se interesa în mod special de obiecte și mobile din trecutul țării, descusu o servitoare bătrînă, puse pe nevastă-sa să facă anchete printre soțiile posibilibilor amatori, spre a surprinde dacă nu cumva solicitau același muzeu. Apoi se hotărî a-l călca pe Gaittany însuși. În ziua cînd Saferian vindea portretul lui Ingres, la nouă dimineața, Suflețel intră în curtea lui Gaittany, pe sub poarta în prăbușire. Geamurile de la birou erau deschise de perete, și Suflețel auzi niște strigăte oribile, imposibil de acordat cu persoana locatarului. « Dobitocule, striga

un glas parcă asemănător cu al lui Gaittany, dar formidabil, strident, imperios ca al unui arendaș față de argați, să-ți vîri mințile-n cap altă dată! Te zvîrl pe ușă afară!» O umbră se agita în sus și în jos prin odaie, precum arătau răsfrîngerile în sticla ferestrei date de perete. Suflețel, fricos și avid de scandaluri, se ascunse între ferestre, ca să asculte. Scandalul se potoli însă îndată, punctat de o trîntire a ușilor. Tot ce făcea Gaittany — căci era el — nu avea durată. Atenția, plăcerea, mînia, toate țineau cîteva clipe. Cu toate că foarte rar, Gaittany era violent și autoritar și nu suporta contradicția. Izbucniri brutale, totuși fără trivialități, nu-și permitea decît în cea mai strictă intimitate a casei, ca un fel de igienă a nervilor. În afară, nervozitatea se manifesta prin bătăi mărunte cu degetele în masă, prin răcorirea cu un evantai improvizat și zîmbete silite în toate direcțiile. Gaittany își domina brusc iritația, și niciodată în public n-a fost văzut făcînd scandal, călcînd cîtuși de puțin decorul. La enervare, își disimula complet reacția, o resorbea înainte ca ceilalți să bage de seamă, rămînînd cu extraordinarul avantaj al celui care-și păstrează calmul. De aceea, Suflețel se îndoi aproape că Gaittany era autorul grozavelor invective. Cînd sună, și îi ieși la scară însuși Gaittany cu brațele deschise, într-o explozie de bucurie factice de a-l vedea, Suflețel se întrebă dacă tot scandalul precipitat nu fusese o iluzie. . . Gaittany părea omul de totdeauna, incapabil de disonanțe sociale, calm și egal ca niciodată. Suflețel îi vorbi despre muzeu, îi ceru informații. Gaittany nu lăsă a-i scăpa nici o mișcare de contrarietate, cu toate că fu plictisit de a constata că afacerea se ebruitase, și făcîndu-se a pricepe sensul strict al cuvintelor lui Suflețel

îl informă că într-adevăr era vorba să se înființeze o astfel de fundație, că i s-a oferit lui direcția, însă pînă acum nu e nimic aranjat, ministerul ezită, n-are bani. Gaittany îi tăia apa de la moară, scurt, lui Suflețel. Înainte de altfel ca acesta să poată, după ce-și trase sufletul de ciudă, să spună ceva, schimbă vorba, întrebîndu-l ce face, unde-și va petrece vacanța de vară și aducîndu-i aminte că în seara aceleiași zile fusese convocat la o agapă amicală. Mai mult, ridicîndu-se, cu aerul cel mai simplu din lume, Gaittany se oferă să conducă pe Suflețel cu trăsura, care între timp sosise, unde voiește, concediindu-l astfel net. Suflețel era un om în stare de a suporta orice; de data asta simți neapărat nevoia de a merge la Hagienuș spre a-l proclama «canalie», «*perfidus et impudens senex*», «*horridus fraudator*», «*mendax ignominiosus*». De aceea, preferă să plece singur pe jos, în prada celei mai vii și comice agitații, izbind cu bastonul, gros ca o bită și răsucit, în trotuar. Agapa de care îi vorbise Gaittany și asupra căreia în aceeași dimineață făcu aluzie și lui Saferian era într-adevăr plănuită pe seară, în grădina hotelului «Continental». Cu puțin înainte de a emite teribilul strigăt către servitor, Gaittany chemase la telefon pe Ioanide, vestindu-se ca de obicei cu tonul cel mai captivant din lume:

— Gaittany!

— Ei? întrebă acela.

— Domnule, zise Gaittany, căutînd a ataca chestiunea cît mai dulce, ne-am gîndit să luăm o masă împreună, seara e foarte agreabil, vreme minunată. La «Continental». Bucătărie excelentă, are pește, ce-ți place duminale.

Ioanide își făcu plăcerea de a pune lui Gaittany întrebarea cea mai spinoasă:

— Foarte bine, să viu, nu zic, dar cu cine voi avea onoarea?

Gaittany, dregîndu-și glasul, îl asigură că era vorba de o masă între prieteni obișnuiți: Saferian, madam Farfara și ceilalți, nimic neprevăzut.

— Vii, nu-i așa? Prezența dumitale e capitală, ești pivotul serii, fără dumneata contramandăm!

— Bine-bine, am să văd!

— Perfect! înregistrează satisfăcut Gaittany, te așteptăm.

Întrebarea lui Ioanide asupra componenței grupului nu era fără rost. Gaittany avea obiceiul de a organiza mese în scopul de a întreține relațiile sau de a întări unele raporturi utile, adunînd laolaltă indivizii cei mai eterogeni, puși pe listă după socalții personale. Cînd invita, nu împărțasea numele celorlalți decît la presiuni mari și mărturisind numai persoanele grate celui care se interesa. Astfel, la mesele puse la cale de Gaittany, dacă nu erai vigilant, te trezeai alături de un inamic, iar în cazul cel mai bun, de figuri total inedite. Ioanide își puse în gînd să ia parte la banchet numai spre a vedea ce combinații face Gaittany și în ce scop.

Pe la amiază, Ioanide vizită pe Saferian. Acesta primise pe numismatul cu pricina și cumpărase un număr de monede de aur. De fapt nu venise colecționarul în persoană, ci fiul său, un tînr ca de douăzeci și opt de ani, cu fața foarte prelungă, însă de stil paralelipipedic, manierat, degajat la gesturi și la inteligență, nu mai puțin o speță de tont superior care afecta bruschețea tinerilor de origine țărănească sau burgheză. Se recomandă

Hangerliu. Saferian închise ochii molatic, spre a-și consulta memoria, care îi spuse că această familie, în parte scăpătată și cu multe vechi relații, în sînul căreia prin căsătorii intraseră și armeni, se ilustra în surdină prin participarea unor membri ai ei la mișcări politice subversive. Hangerliu era un nume care în anunțurile mortuare ședea alături de acela al lui Gaittany. Manigomian arătă lui Ioanide monedele puse în cutii de catifea cu ochiuri. Acesta le examină fugitiv și rămase deodată foarte încordat asupra uneia din ele, pe care o și scoase din cutie, scrutînd-o atent pe o parte și alta. Era o medalie reprezentînd templul și statuia Junonei din insula Samos, al cărei nume se citea dedesubt (Samion). În fond, nu era medalia originală, ci o copie modernă de aur. Ioanide o scutură îngîndurat în mină, o jucă în palmă, apoi zise cu ton indiferent:

— Dă-mi mie medalia asta, spune-mi cît ai dat pe ea. Este o copie după un original din colecția lui Mavros și mă interesează pentru stilul templului.

Saferian făcu un gest de cesiune totală, și Ioanide, preocupat, strecură medalia în buzunar și plecă, motivînd a fi tîrziu. Părea foarte ciudat ca o medalie de aur să întristeze un om, de aceea Manigomian clătină din cap intrigat spre ușa pe care ieșise arhitectul. Pe stradă, în drum spre casă, Ioanide scoase iar medalia, se opri, o privi pe față și pe revers, iar o aruncă cu ciudă în buzunar. Nu mai încăpea îndoială. Era aceeași piesă pe care Ioanide o dăruise lui Tudorel de ziua lui, îndemnîndu-l s-o păstreze ca un *porte-bonheur*. Tudorel prin urmare o vînduse. Sau poate o dăruise, ceea ce ar fi fost, aparent, mai puțin grav. Dar de unde pînă unde cunoștea Tudorel pe Hangerliu, om cu totul în afara sferei de existență a lui Ioanide? Chestiunea asta trebuia lămurită.

În apropierea casei sale, arhitectul, devenit brusc mizantrop, semnală doi indivizi mergînd pas la pas și cu mâinile la spate, ca și cînd ar fi așteptat pe cineva. Pentru o stradă așa de liniștită, evenimentul i se păru neobișnuit. Unul din indivizi avea manta de ploaie, celălalt mergea cu capul gol și probabil din plictiseală își netezea părul cu un pieptene. Cei doi se lăsară duși de pași pînă mai sus de casa lui Ioanide, la un colț de stradă, apoi se opriră față în față în postură de convorbire, fără a-și spune totuși nimic, în fine, schimbîndu-și poziția mâinilor de la spate în buzunare, se întoarseră cu aceeași lentă indiferență. Lui Ioanide îi făcură o impresie detestabilă. Unul din ei îi aruncase o privire cinică din niște ochi spălăciți, agravați de o despicare a buzei de sus. Arhitectul intră în curte și urmări de acolo pe suspecti, care meraseră pînă la capătul celălalt al străzii, apoi, foarte tihniți, se întoarseră înapoi, astfel încît Ioanide, intrat acum în birou, îi putea vedea de la fereastră cum treceau nepăsători, fără a arunca vreo uitătură în dreapta sau în stînga. Ioanide avu impresia că ipochimenii filau pe cineva între două puncte apropiate ale străzii, centrul fiind casa lui. Ideea îi apărea absurdă, probabil că pîndeau o servitoare, dar doi? Arhitectul trecu în sufragerie, unde, contrar obiceiului, găsi pe Tudorel punctual la masă. Pica însă lipsea, telefonase că nu vine, fiind reținută de o prietenă. Lipsise și noaptea precedentă, dar acest lucru nu i se spusese lui Ioanide.

— Cum persistă unele nume aristocratice, vorba vine, fanariote! zise arhitectul cu aerul de a prinde un motiv de conversație. Există Moruzești, Mavrocordați, Calimachi, Cantacuzini, care se mișcă, trăiesc, apar cînd nu te gîndești. De pildă (aci

Ioanide, făcînd o lungă pauză, fixă în ochi pe Tudorel), am făcut cunoștință cu unul Hangerliu, din familia celui tăiat de turci. Pînă acum nu știam că există un asemenea exemplar. Mă întreb cu ce se ocupă ăsta. (Ioanide era să zică: «Mi se pare că vinde monede vechi», dar se reținu.) Probabil că ai auzit de el, circulă prin cercurile voastre (Ioanide dădu ultimului cuvînt o nuanță echivocă și privi iar pe Tudorel, care bîlbîi ceva în felul unei afirmații, recompunîndu-și îndată o figură impenetrabilă). Pe toți ăștia îi găsești în anunțurile mortuare ale familiei Gaittany.

— Ce om simpatic! constată doamna Ioanide despre Gaittany.

— Dobitoc! decretă scurt arhitectul, vîrîndu-și o bucată de friptură în gură.

O asemenea sentință închidea orice discuție, și masa se sfîrși în tăcere, Ioanide renunțînd la orice veleitate de anchetator. În fond, digresiunea Gaittany îl scosese din prezent și-l întorsese la preocupările lui utopice. Ioanide construia în imaginație, găsindu-și în această ocupație liniștea spiritului. Paraponul împotriva lui Gaittany avea o cauză recentă. Acesta din urmă aflase de la alții de proiectele lui Ioanide și, ambalîndu-se subit, după obiceiul lui, ceruse insistent să le vadă. Arhitectul nu făcea caz de schițele lui, nici nu le populariza, dar nici nu întreținea mistere ce i se păreau de prost-gust. Proiectele, desfăcute de viziunea lor totală, reprezentau pentru studenți simple teme abstracte de monumente. De aceea, Ioanide le diminuase în foi litografiate, pe care însă, pentru uzul său personal, le legase laolaltă, punîndu-le inscripții și prevăzîndu-le cu un plan *à vol d'oiseau* al întregului oraș ipotetic. Un astfel de album intim îi împrumu-

tase lui Gaittany prin servitorul trimis anume pentru asta. Se pricepea Gaittany în asemenea lucruri? Ioanide era încredințat că nu. Însă Gaittany avea un entuziasm, fie și factice, ajutat de o posesie a limbajului intelectual, cu care crea atmosferă în jurul unui fapt, și fusese în felurite momente cel mai de seamă agent moral gratuit al lui Ioanide. Ajutat de autoritatea altora, Gaittany era superb de înflăcărare și părea a înțelege totul. Spre deosebire de Dan Bogdan, satelit și el al opiniei curente, însă plin de reflecțiune, doritor a studia orice, Gaittany abandona obiectul entuziasmului la cea mai mică bănuială de eroare, ca și când ar fi fost la mijloc siguranța sa personală. În aceste împrejurări, Gaittany era brutal față de mințile fine, în ciuda perfectelor lui maniere. În cazul recent, înapoiase lui Ioanide albumul cu o grabă precipitată chiar în cursul zilei și cu o carte de vizită, pe care scrisese « cu vii mulțumiri ». Pentru doamna Ioanide asta însemna desăvârșitul bonton, Ioanide vedea dincolo de aparențe și era sensibil la mizeria morală. Gaittany în mod normal ar fi chemat la telefon și ar fi zis bombastic: « Domnule, ți-am văzut albumul! Te felicit! Eminent! (Apoi, în culmea exaltării.) Excepțional! Ești un mare bărbat! Tot ce faci dumneata mă interesează! Să trăiești! » Ioanide nu se îmbăta de loc de asemenea ditirambe și calma pe interlocutor cu propoziții anodine: « S-auzim de bine! Să fim serioși! » etc. Știa totuși că Gaittany nu-l lua de loc peste picior, ci se afla într-o secundă de delir. Mai știa că acela chema la telefon și pe alții, punându-i la curent cam așa: « Domnule, trebuie să vezi neapărat albumul lui Ioanide. Ex-cep-țio-nal! Mare bărbat! » ș.c.l. Dacă prin urmare Gaittany înapoiase albumul cu o carte de vizită, asta nu se

interpreta decât într-un fel. Fie din lipsa unui sprijin moral exterior, fie prin înrîurirea negativă a cuiva, Gaittany se îngrozise de absurditatea schițelor lui Ioanide și într-o mișcare de comizație i le restituise repede, ca să evite întâlnirea telefonică. El uza de conveniențe, fiind încredințat că toată lumea le adoptă. Iar în cazul de față sensul era că Gaittany spera că arhitectul va evita penibila situație de a insista asupra unor regretabile prostii, lui Gaittany îi era afară din cale reluctant să roșească pentru Ioanide. Într-adevăr, puțin după aceea Ioanide și Gaittany întâlnindu-se, acesta din urmă roși (« Nenorocitul! » comentă mental Ioanide) și, înțelegând că nu poate eluda aluzia la album, zise numai:

— Sper că ai primit albumul! Ți l-am trimis!

— Evident, răspunse arhitectul.

Atunci Gaittany, cu un « perfect » concludiv, schimbă vorba cu energie, grăbindu-se a scurta întrevederea. Ceea ce lui Ioanide i se părea o pură imbecilitate, bănuind de altfel cum se petrecuse lucrurile. Probabil că Gaittany arătase albumul cuiva, vrînd a culege adeziuni la interesul său, iar acela strîmbase din nas, emițînd vreo opinie defavorabilă asupra arhitectului. Gaittany cu siguranță apăruse pe Ioanide, ieșind însă cu totul demoralizat în sinea lui și convins de nulitatea desenurilor. Ca urmare, expediase repede, cu o formulă socială, albumul, spre a ieși dintr-o afacere pentru el regretabilă. Sentimentul acesta de penibilitate scandaliza pe arhitect și-l făcea mizantrop. Cum se poate să roșești la tablourile fie și mai slabe ale unui pictor reputat? Ce are de-a face aici jena? N-ai decât să-ți exprimi rezerva, o nereușită nu te scoate din societate. Crușarea misterioasă, fără motivare, e tocmai o negliobie, o totală lipsă de tact. Gaittany om de

lume, pentru că se bucură de un temperament egal și minuieste câteva formule stereotipe ca niște sigilii! Lipsă totală de imaginație! Din moment ce solicitase desenele, putea foarte bine să improvizeze un scurt comentariu despre necesitatea unei curajoase opere de construcție, declarând că a fost foarte interesat de viziunea lui Ioanide, să-i ureze succes, ba chiar să formuleze unele obiecții, spre a-i dovedi că a luat parte la planul de gândire al arhitectului. Însă Gaittany nu era capabil de nici o invenție, și Ioanide avea deplină dreptate când pretindea că el nu intuia nici pe departe miezul lucrurilor. Ceea ce nu știa Ioanide era că Pomponescu venise la Gaittany cu un arhitect francez, nu din cei mai valoroși, pe care voia să-l introducă în societatea bucureșteană. Cu acest prilej fusese desfăcut și albumul lui Ioanide. Arhitectul străin, citind pe de o parte în ochii lui Pomponescu o sentință oficială, fiind pe de altă parte complet plin de prejudecăți și ignorant în materie de arhitectură sud-est europeană, emise părerea paternă că n-ar trebui stricat pitorescul « turc » al Bucureștilor prin decor parizian. Dacă în Pomponescu, Gaittany nu prea credea, socotindu-l inamic al lui Ioanide, insinuația francezului îl zdrobi, și Ioanide deveni pentru el un om pierdut, cel puțin deocamdată.

După masă arhitectul intră în birou, unde contemplă o mare planșă dintr-o mapă desfăcută. Era un proiect în porțiuni și mai mult în manieră de gravură al Căii Victoriei, nu în stil occidental, cum zicea prietenul francez al lui Pomponescu, ci în stil neogrec, în spiritul Greciei de la Ister, după limbajul lui Ioanide, care susținea că noi, fiind aproape de Grecia antică, trebuia să reluăm anume tradiție direct de la vatra ei. Ioanide participase în

anul 1933 la C.I.A.M. (Congresele internaționale de arhitectură modernă), care își formulase concluziile în Charta de la Atena și cunoștea personal pe Le Corbusier. Dacă admitea principiul « cetății radi-oase » și al « orașului linear », suspecta abuzul de grădină ca ducând la natură, dușmanul în Bărăgan al artei arhitectonice. Geometrismul fantezist în alb al lui Le Corbusier nu i se părea grec, ci o obsesie a misteriosului solar african. Orașul trebuia să aibă o semnificație morală, să inculce sentimentul de demnitate umană și de forță, de aceea clădiri, statui, străzi trebuia să constituie un edificiu unic, ca un poem finit. Calamitatea cea mare a Bucureștilor era, după Ioanide, că n-avea un fluviu alături, ca Tibrul, Neva, Sena, Dunărea, ori marea, ori în fine o legătură prin canale grandioase cu Istrul și Pontul Euxin. Factorul acvatic se putea totuși deocamdată suplini prin fântâni și bazine. În proiectul lui Ioanide Calea Victoriei forma o suită neîntre-ruptă de clădiri absolut egale, cu etajele în linie, în număr de nouă. De la un capăt la altul, privirea trecea printre două planuri exact paralele. Varietatea se obținea prin diversificarea detaliilor. Din distanță în distanță, suprafețele erau susținute pe pilaștri de piatră, pe coloane străbătând o parte sau toată înălțimea, aci pornind pe deasupra parterului-soclu cu masonerie de granit, cu bosaje în diamant, aci dimpotrivă formând un porticat real sau fictiv. Din când în când, balustrada coperișului era populată de șiruri statuare. În zonele severe, fațadele erau complet plate sau străbătute vertical de linii costale, formând serii de pilaștri mai eterici. Ferestrele erau în general de metal. Fiecare întretăiere de străzi forma o mică piață circulară, pătrată sau octogonală, cu un *jet d'eau* în mijloc, în așa fel încât toate

țișnirile se vedeau în perspectiva infinită, întrerupte de două mari statui ecvestre de bronz, care în concepția lui Ioanide trebuia să fie copii gigantice sau imitații după *Alexandru cel Mare* de Euthykrat și *Amazoana călare* de Strongylion din Muzeul național din Napoli, specimene de vigoare ale celor două sexe. Spre mijlocul străzii, cam peste drum de fostul Teatru Național, Ioanide plănuia o reinterpretare a propileelor ateniene, formînd un soi de galerie, însă exclusiv din piatră și cu evitarea oricărei aparențe de pastișă. În două puncte exterioare, pe care Ioanide nu le fixase încă, desenîndu-le separat, s-ar fi aflat două mari foruri: forul Traian, circular, cu copia Columnei lui Traian și statuia uriașă a imperatorului într-o nișă, și forul rectangular al lui Decebal, cu reconstrucția Trofeului de la Adam-Klisi prin piesele originale, conținînd o statuie grandioasă a lui Decebal la un punct de ieșire și un arc de triumf cu scene dacice, simplificație a arcului lui Constantin, la alt punct de ieșire. Ioanide vedea acest for în Piața Victoriei de azi.

Contemplîndu-și astfel schița, arhitectul se simțea parcă stropit de apa havuzurilor în timp ce călca pe dalajul ipotetic al Căii Victoriei (pe care n-ar fi fost admis nici un vehicul) și viziona în gînd bronzurile de Euthykrat și Strongylion. « Imbecil! gîndea el despre Gaittany. Îmi trimite o carte de vizită și mă ocolește înspăimîntat. În capul lui e mucilagine. Ideea amazoanei și a cascadelor nu deșteaptă nimic în creierul lui, preocupat de lucruri meschine. Sînt curios să văd ce e cu masa de astăseară. » Ioanide închise mapa ca și trîntind-o și merse la fereastră. Pe trotuar nu trecea nimeni. Însă aruncîndu-și ochii peste drum, unde nu era

nici o clădire, zări pe cei doi indivizi preumblîndu-se ca și mai înainte, cu capetele întoarse de astădată în direcția celuilalt trotuar. Ioanide își netezi bila capului în semn de reflecție, apoi, ridicînd din umeri cu indiferență, luă o carte din raft, părăsi biroul și se duse în celula lui cubiculară.

V

Arhitectul sosi cu oarecare întîrziere la masa de la « Continental » și se încredință că de data aceasta Gaittany nu mințise. Nu participau decît obișnuiții Saferian, Pomponescu, Hagienuș, Suflețel, Gulimănescu, Dan Bogdan, Smărăndache și Smărăndăchioaia (care aflaseră ca din aer de reuniune), madam Valsamaky-Farfara, în această seară în mod excepțional cu Ioana, fata ei. Era și Gonzalv Ionescu, care nu fusese invitat, dar care, fiind informat de masă, se făcuse a intra întîmplător în grădina restaurantului și ceruse învoire a-și muta tacîmul. Inedit era doar un tînr înexpresiv, cu obrazii foarte drepți, ca și cînd mușchii ar fi fost extirpați pe dedesubt, și căruia Gaittany părea a-i da o foarte mare importanță. Era poate dintre inexplicabilele relații obscure ale lui Gaittany (socoti Ioanide), foarte utile pentru afacerile sale, niciodată însă destăinuie. Ioanide înțelese numaidecît că festinul se dădea în onoarea lui Ion Pomponescu, care ședea foarte înțepat în capul mesei. Gaittany, bănuind că Pomponescu intră în minister, căuta să-l încînte în chipul acesta. După oarecare trecere de timp, arhitectul pricepu de asemeni că tînrul cu obrazii plăți urma să devină director de cabinet

al lui Pomponescu în eventualitatea ministeriabilității. « Va să zică (gîndi el) se pune bine și cu organele intermediare. » Ioanide nu știa însă tot. Gaittany nu se punea bine cu tînărul pentru simplul motiv că acesta era omul său, un membru al numeroasei sale familii. Prin legăturile cu alți oameni politici, Gaittany impunea discret lui Pomponescu un director de cabinet, pe care acela nici nu se gîndea să-l refuze, spre a nu contraria pe aceia care îl acceptau în componența ministerului. Astfel, Gaittany avea intrare liberă și chiar control, întrucît priveau interesele sale, în ministerul eventual al lui Pomponescu.

La sosirea lui Ioanide se produse o oarecare mișcare neobișnuită, schimbări misterioase de priviri. Gaittany păru arhitectului alarmat în felul său subtil, iar Pomponescu rigid. Totuși, i se dădu lui Ioanide cu toată ceremonia un loc imediat la stînga lui Pomponescu, pe o latură în fața Ioanei, care ședea în partea cealaltă. Așezat la locul său, în vreme ce chelnerii începeau să aducă întîile elemente ale cinei, Ioanide făcu o revizie fugitivă a fizionomiilor. Gulimănescu îl privea cu o mare curiozitate, cu nuanță de satisfăcută compătimire, așa cum îi era obiceiul ori de cîte ori cineva se afla într-o dificultate reală sau presupusă. Suflețel se sălta mereu pe scaun, fixîndu-l cu complicitate, Hagienuș rîdea cu fălcile tremurînde, ceilalți manifestau un fel de seriozitate chibzuită. « E ceva la mijloc », presupuse Ioanide. Îndată, însă, nu putu descoperi ce. Fusesse într-adevăr ceva. Smărăndache, spre a se afla în treabă și a obliga, adusesese o revistă străină de artă și arhitectură, scrisă în mai multe limbi și abia sosită, o revistă de avangardă ponderată, în care un român, făcînd studiile în străinătate,

publica un articol despre Ioanide, reproducînd și cîteva schițe. Sensul articolului era în general că Ioanide reprezenta primul arhitect mare al școlii creatoare urbanistice după cîteva generații de arhitecți profesionali mai mult sau mai puțin merituoși. Ioanide renunțase la pitoresc și specific de suprafață, căutînd a concilia viziunea *a priori* a arhitectului cu spiritul peisajului local. Cînd Pomponescu sosisse, Gulimănescu, din epatare pentru orice autoritate, îl întrebă dacă știe despre articol. Acela, circumspect, neștiind despre ce e vorba și nevrînd să se manifeste satisfăcut în cazul cînd ar fi fost la mijloc un atac împotriva arhitectului, zise că nu. Gulimănescu ceru revista și, la îndemnul tuturor, citi articolul, care se termina cu aceste rînduri:

« România se află azi din punct de vedere urbanistic în situația în care se aflau comunele italiene din Renaștere, doritoare a sfărîma umbrele ulițelor medievale și a le înlocui cu o cetate ideală, răspunzînd cerințelor frumosului geometric și sanitar. Ca Hippodam din Milet, ca Leon Battista Alberti, care voia străzi drepte, edificii regulate de egală înălțime, arhitectul român Ioanide concepe orașul ca un singur monument, cu toate dimensiunile numărate asemeni aceluia ale unui templu doric. Dacă guvernele române vor înțelege valoarea acestui mare arhitect, cu un simț excepțional al raportului între ideea arhitecturală transcendentă și sol, România va avea în viitor, dată fiind puțința de a dispune de spațiu vacant, o surprinzătoare reînviere a viziunii eline, eliberîndu-se astfel de influențele bizantine, de Renaștere și de barocul italian, interpretate în detalii și pictural și de așa-zisul stil româ-

nesc, atit de plăcut unor arhitecți români fără concepție și originalitate.»

Cînd lectura articolului fu terminată, se produse o mare și respectuoasă tăcere. Dan Bogdan manifestă o adîncă emoție mută, Saferian legăna capul, încîntat, Gaittany exultă sincer și regenerat, deși cu moderație, spre a nu șoca pe Pomponescu. Acesta rămase perplex, pradă celei mai penibile contrarietăți, neputînd lua nici o atitudine, paralizat pe scaun de aficțiune. Laudele ditirambice aduse lui Ioanide îi cauzau invidie, aluziile însă la mediocritatea restului arhitecților și la școala stilului național, al cărei șef se considera, îi turnau otravă în sînge. Pomponescu, foarte sensibil, prin educație, la stima altora, considera critica mai ales față de femei ca o pierdere de prestigiu. Gaittany, în primul rînd, madam Farfara intuîră situația nu se poate mai clară de altfel, fiindcă toți observase catalepsia lui Pomponescu și păstrau cea mai jenantă muțenie, care ar fi putut fi considerată drept malițioasă dacă de fapt n-ar fi fost ieșită din frica de a contraria un posibil puternic al zilei de mîine. Gulimănescu, înțelegînd tardiv că făcuse o gafă, era tocmai dispus a întreba cine e semnatarul și a-i pune la îndoială competența, cînd Gaittany întrebă pe Pomponescu dacă nu era momentul, în așteptarea lui Ioanide, de a lua cîte un aperitiv. Chelnerii, la un semn, fură de față, propunînd vermut sau țuică. Cu acest gest, printr-un consemn tacit, accidentul articolului fu uitat de toată lumea, fără a fi dat naștere la vreun cuvînt de comentariu. Pomponescu ridică puțin paharul de vermut cu o mișcare obsecvivoasă în direcția femeilor, și astfel impasul fu trecut. Acum, la sosirea lui Ioanide,

Gulimănescu, Suflețel îndeosebi priveau pe arhitect ca pe o victimă, întrebîndu-se cum s-ar fi putut reabilita de tăcerea teribil muștrătoare a lui Pomponescu. Să felicite pe arhitect, ori să considere fondul însuși al articolului nu le trecu prin minte. Ioanide însă, tronînd cu nepăsarea lui, se scuză printr-o știre: Conțescu era din nou grav bolnav, aproape pierdut. Probabil pentru asta venise Gonzalv Ionescu. Comesenii se întoarseră unii spre alții, se întrebară reciproc ce era cu Conțescu, iar în aripa unde se găsea Gonzalv, acesta explică foarte natural că lucrul era inevitabil. Conțescu avea un atac violent de uremie, se sufoca, era ținut în viață cu baloane de oxigen. Gonzalv făcu în încheiere o strîmbătură îngrozitoare de scepticism, care părea să spună că e o lipsă de seriozitate din partea pacientului să se împotrivească deciziilor naturii. La început Gaittany clătină din cap teatral, exclamă artificios: « Săracul ! » și un fel de indignare contra soartei: « Oh ! », apoi cugetă că asemenea știri nu sînt de natură să favorizeze digestia și făcu toate eforturile să gonească fantoma lui Conțescu. Orchestra începea să cînte *Valsul în la major* de Brahms, și Gaittany, profitînd de ocazie, încercă să zîmbească transcendental și să comenteze cu mîna tactul muzicii. « Minunat ! se extazie el. Superb ! » și căută să antreneze și pe doamne în voluptățile lui muzicale. Madam Farfara părea tristă, Ioana placidă, iar Pomponescu, oficios, refuză să lichideze momentul Conțescu. Pomponescu era un sentimental care se vindeca de melancolie prin rememorație, cu care prilej persoana sa ocupa treptat centrul evocării.

— A fost un om foarte interesant Conțescu, decretă el, tăind cu furculița un *oeuf poché Chartres*, l-am cunoscut de aproape la Berlin.

Văzînd noua turnură a lucrurilor, Gaittany se acomodă programului comemorativ. Pomponescu vorbește despre teribila sărăcie a lui Conțescu în capitala Germaniei, unde avea o bursă insuficientă, din care expedia o parte în țară unei surori. Tată-său, preotul, deși om cu destulă stare, la șaisprezece ani cel mult își dădea afară copiii, declarîndu-le: «Te-am făcut mare, acum cîștigă-ți existența și ajută-mă și pe mine!» Popa nu-i trimitea nimic. Conțescu avea o gazdă care îi oferea pe lîngă odaie cafeaua cu lapte dimineața. Asta, de multe ori, era toată masa, și studentul se străduia s-o sporească. Raționarea cea mai strictă era sistemul său, și cum mesele în birturi i se păreau riscante, își cumpăra pentru o lună întregă un aliment rezistent, pe care îl fracționa în treizeci și cinci de bucăți, patru-cinci porții reprezentînd riscurile în caz de întîrziere a mandatului. Într-o zi l-a găsit cu un cufăr plin de cartofi, din care fierbea doi-trei pe zi. La un semn al lui Pomponescu, Smărăndache debită o anecdotă despre sistemul de raționare al lui Conțescu. Acesta căpătase de la tată-său, preotul, treizeci de prescuri, pe care le tăia în jumătate, obținînd șaiszeci de rații pentru două luni. Într-o zi, mîncîndu-i șoarecii o bucată, Conțescu nu vru să riște nimic și cîștigă porția pierdută tăind felii subțiri din celelalte rămase. Aproape toți izbucniră în rîs, și Gaittany, găsind că reuniunea era foarte reușită, patronă cu bună dispoziție servirea celui de-al doilea fel de pe meniul său, anume: *Sterlet grillé au beurre d'anchois*. Gonzalv Ionescu făcu notă discordantă, cerînd din *nos spécialités roumaines*: ciorbă de potroace. Gaittany strîmbă imperceptibil din nas la oroarea de a mînca seara ciorbă, nu zise cu toate astea nimic și, făcînd elogii

cu mîinile în jurul farfuriei sale, ceru adeziunea celorlalți la cega pe grătar. Smărăndache dădu ghes lui Smărăndache să spună chestia cu găina.

— Spune întîmplarea cu găina, îndemnă și Hagienuş, care o ştia și el.

Smărăndache zise că Conțescu căpătase de acasă o găină și boabe pentru ea și hotărîse s-o taie. Însă găina începuse să ouă. Un ou pe zi, asta conveinea lui Conțescu, atît cît ar fi durat și boabele. Preocuparea lui începu a fi care era ziua justă cînd găina ar fi încetat definitiv să ouă, ca s-o taie fără a pierde vreun ou. Începu deci să consulte cărți despre găini, să ancheteze pe alții asupra mediei de producție a fiecărei rase, scrise în străinătate specialiștilor (aci Smărăndache înflorea pe canavaua principală, ca și poezii populare). O babă îl încredință că nu există alt mijloc decît a căuta găina de ou. Conțescu ceru instrucțiuni, se exercită și puse în aplicare metoda. În fiecare dimineață, cu degetul pipăia găina.

— Ei, zise Hagienuş malițios, numai ca să dea formă dialogică anecdotei, cînd a tăiat Conțescu găina?

— N-a mai tăiat-o!

— De ce? Cum așa? întrebare ceilalți.

— Găina se obișnuise cu ceremonia, și de cîte ori se apropia Conțescu de ea ca s-o caute, se lăsa în jos. Atunci Conțescu, de milă, n-a mai tăiat-o.

— Ha-ha-ha-ha! hohoti Gaittany într-un rîs actoricesc, potolindu-se numaidecît.

În realitate nu pricepea de loc umorul chestiunii, fiindcă nu văzuse niciodată de aproape o găină și nu ştia absolut exact cum ouă. Studiile colegiale și le făcuse în străinătate, iar la moșia lui nu pășea sub nici un cuvînt dincolo de conacul propriu-zis.

— Da' întâmplarea cu pisica o știi? întrebă Pomponescu.

Natural, Smărăndache o știa. Conțescu, fiind în explorație geologică, pe cînd ședea la masă, pe marginea unei păduri, nu departe de un oraș, auzi o miolrăitură și zări o pisică voinică, îndesată, lată, care privindu-l fix cerea de mîncare. Conțescu tăie o bucățică de carne și i-o aruncă. Pisica, foarte blîndă, miolrăi satisfăcută, venind din ce în ce mai aproape. Conțescu întinse mîna s-o mîngîie, și atunci pisica, automat, se dădu o dată peste cap. Conțescu o mai netezi o dată, pisica se-nvîrți din nou. Experiența fu repetată de cîteva ori, și nu mai rămînea îndoială că, ori de cîte ori pisica era atinsă cu mîna, descria în aer un cerc deplin. Mirat, Conțescu luă toate semnalmente în carnet, desenă exact pisica, își notă locul precis unde o găsisese, consultă felurite manuale de zoologie, întrebă pe specialiști, în sfîrșit, scrise în străinătate, cerînd informații cărei spețe aparține pisica ce se învîrtește în aer. Totul fără rezultat.

— Ei și? Ce fel de pisică era? se interesă viclean Hagienuș.

— Era o pisică dresată, părăsită de un circ ambulat.

— E bună! admise Gulimănescu, cu gîndul la anecdotă.

« Ce canalii! medită Ioanide. Conțescu agonizează, și ei spun fleacuri. La asta se reduce un om pentru ei.»

Cu toate astea, rîsesese și el. Recunoscuse că dacă anecdotele erau insipide și cu totul meschine față de complexitatea obiectului, ele rezumau nu mai puțin cîteva note caracteristice ale individului. Într-adevăr, Conțescu era de o mare forță a voinței, la nevoie reglementîndu-și existența barbar, avea

o curiozitate naivă și pedantă, care-l făcea să răsfoiască tomuri pentru cea mai neserioasă chestiune și să țină corespondență, era îndatoritor și iubea animalele.

Pomponescu simți mizeria gestului de a evoca un om în pragul morții cu anecdote, și de aceea la friptură (grătar eclectic: *poulets à la broche, rognons, côtes de porc* etc., aduse în piramide, căci lui Gaittany îl plăcea desfrîul vizual), între înghițituri, se simți dator să atragă atenția că, lăsînd gluma la o parte, Conțescu era un bărbat excelent, care trudise din greu ca să-și ajute toată familia, și multă vreme leafa lui fusese grevată de împrumuturi contractate în scopul de a-și întreține frații mai mici. Asta l-a obligat să muncească mai mult, să ia ore suplimentare. « Eh! oftă Pomponescu, multe ar face omul dacă n-ar fi greutatea vieții, opera creatoare cere libertate, bunăstare. Adesea pornim în lume cu intenții mari, dar cu timpul trebuie să renunțăm și să ne mulțumim cu meritul modest de a fi dat și noi o mică contribuție. Sintem o generație eroică! Mai tîrziu, cînd vor veni cei tineri, ajutați de sacrificiile noastre etc. » Pomponescu își compuse o fizionomie așa de filozofică, încît toată lumea, afară de Ioanide, care alegea unele părți mai dure de friptură și le punea cu grijă alături pe marginea farfuriei, aprobă pe Pomponescu prin gesturi (Gonzalv, privindu-l, făcea simultan un gest detestabil: își ștergea foarte serios buzele de suc de friptură cu miez de pîine). Toți păreau a se regăsi în această condiție fatală, care îi obliga să nu producă ceea ce se aștepta de la el. Ioanide se agasa cînd auzea astfel de teorii și numai mestecatul îl împiedica să protesteze. Suflețel citea pe Homer în grecește, ilarul Hagienuș descifra

cuneiformele, Pomponescu nu era de loc un om fără pricepere în specialitate (beton armat), Dan Bogdan era un profesor cu reputație. Toți, într-un fel sau altul, găsiseră în viață mari înlesniri și erau acum cel puțin oameni lipsiți de orice griji materiale. Ce-i împiedica de la creația la care simțeau că sînt obligați? Ca să scrie o mică notă arheologică în zece ani, Hagienuş, omul cu gusturi bibliofile, care posedea cărțile cele mai rare și călătorise de atîtea ori în străinătate, se văieta la toată lumea de dificultățile studiului, de lipsa de concurs. Pentru acea notă, extorca mereu aconturi, ajutoare, delegații în străinătate și, lucru curios, nici un oficial nu se credea mistificat, toți îi dădeau dreptate. Ioanide pretindea că ne aflăm încă în era fanariotă prelungită, indivizii nu vor altceva decît să parvină. Nemaiexistînd boieriile și alte dregătorii sonore, aventurierii caută titlurile veacului: profesor universitar, doctor, arhitect, cînd nu-l pot obține pe cel de ministru. Voluptăților orientale s-au substituit altele: plăcerea de a citi, de a călători. Strămoșul lui Hagienuş vorbea poate turcește și mîncea friganele cu migdale și scortişoară. Acum Hagienuş devora mușchi la frigare și se ocupa cu misterele cabire. Cine-i vedea spunînd anecdote cu găina lui Conțescu și pisica saltimbancă ar fi zis că are de-a face cu niște semidocti. Dimpotrivă, Suflețel, Hagienuş erau putrefiați de cultură.

— Să-mi oprești osul ăsta! notifică Ioanide lui Pomponescu, arătînd cu degetul spre un cotlet pe care acela îl curăța metodic de carne. Și, cum viitorul ministru nu pricepea, îi explică: Pentru Ștolț, cîinele meu!

Atunci Pomponescu, foarte amabil, sistă descarnificarea și luînd un șervețel de hîrtie depuse cu

grijă osul pe el. Madam Farfara se grăbi și ea să ofere cîteva bucăți pe care le socoti agreabile pentru un cîine. Mai mult, Pomponescu disertă asupra fidelității rasei canine, evocă iarăși viața sa în raport cu acest subiect, descrie amănunțit o cățelușă pe care i-o dăruise la Londra un amic englez, adăugă chiar cu ironie bonomă că aceasta fusese singura ființă cu adevărat fidelă pe care o cunoscuse. Infatuarea obișnuită a lui Pomponescu, atenuată de melancolia decoroasă și plină de tact, dădea un rezultat social plăcut. Ministeriabilul cumpărase de la o țigancă cu flori cîte un trandafir, nu mai mult (cu oarecare tocmire), și oferise fiecărei femei cîte unul. Trandafirii erau de altfel mari și superbi. Madam Farfara și Smărăndăchioaia căpătase, respectiv, unul alb și unul roz, Ioana, unul ca singele coagulat. În cele din urmă, Pomponescu ridică paharul și ură sănătate lui Conțescu și toate cele dorite celorlalți. Gulimănescu replică:

— Să vă vedem ministru cît mai curînd!

Pomponescu scutură din umeri precum că nu era în puterea lui să prevadă evenimentul, totuși, acceptă măgulit eventualitatea.

Gaittany însoți sosirea unui soi de meringe cu frișcă cu mari demonstrații. Era prăjitura la care ținea îndeosebi, fără vreun motiv material. Corpul prăjiturii era fad, frișca prea spumoasă și zaharoasă. Ioanide explica astfel lucrurile: la vederea meringii, Gaittany, neavînd nici un fel de senzație personală, a exclamat o dată din pură obișnuință: « Perfect! » Nefiind contrazis de nimeni, a luat tăcerea drept aprobare, și de atunci e « convins » că prăjitura e bună. Așa făcea în toate chestiunile. La cafea, Saferian oferi comesenilor țigări de foi Don Garcia

și alte specialități tabagice, britanice și orientale. Deși Hagienuş nu fuma, ceru o țigară de foi și o vîrî în buzunar. Acum se produse un incident care schimbă ordinea asistenței. Pomponescu solicită doamnei Valsamaky-Farfara să-i ghicească în cafea. Aceasta, după puțină reculegere, căci pretindea a nu fi inspirată, acceptă, însă între timp alți candidați — Gaittany, Saferian, Hagienuş, Sufleţel, Smărăndăchioaia — formulară pretenția să li se citească viitorul și se apropiară, schimbînd scaunele, de ghicitoare, împingînd ceștile de cafea răsturnate pe farfurioare și prevăzute cu un număr de ordine (asta fusese ideea lui Smărăndache). După un examen atent, madam Farfara prevesti lui Pomponescu următoarele: că va face în curînd o călătorie (« În turneu ministerial », presupuse tare Gulimănescu), că va fi obiectul unor calomnii (Pomponescu consimți din cap că lucrul este dintre cele mai posibile), dar că în cele din urmă va izbîndi asupra dușmanilor, că va avea un succes excepțional și o mare satisfacție în dragoste (Pomponescu se apăra cu mîinile, dar se înroși sensibil). Emoția lui Pomponescu nu era o simplă mișcare de societate. De cîtăva vreme tindea către o relație oficioasă cu Ioana, sub protecția doamnei Valsamaky-Farfara. Deși căsătorit, Pomponescu avea un cămin foarte întunecat. Nevastă-sa, de o vîrstă cu el, devenise de cîtiva ani infirmă printr-o anchiloză și-l doctriniza din fotoliul ei, cu concursul mamei ministeriabilului, femeie viguroasă și plină de ambiție. O bună parte din infatuarea lui Pomponescu se datora acestor femei, care nu admiteau pentru el alt regim moral decît acela stabilit de ele. Astfel, după părerea lor, a fi fost și a fi ministru era cea mai mare onoare și, prin urmare, « Jean » trebuia să facă totul ca să

se impună. Despre valoarea ca arhitect a lui Pomponescu mama și soția n-aveau nici o îndoială și refuzau a admite că altcineva poate să se încumete a se compara cu el. Valoarea o deduceau din « poziția socială », singura în care credeau. Probabil că fără stimulentele acestor două femei Pomponescu ar fi fost mult mai sceptic în privința posibilităților sale, femeile îl ambiționau și-l înveninau, de aceea satisfacțiile sociale rezolvau parțial drama lui intimă, dîndu-i o proeminență pe alte căi decît pe aceea a creației. Pomponescu nu renunțase complet la ideea de a face un lucru excepțional. Ideea unei « catedrale a neamului » persista în cercurile « patriotice » și religioase, și Pomponescu era omul la care toți se gîndeau, numai pentru motivul că era un personaj politic și fiindcă profesa verbal și propagandistic, fără intimă convingere, un naționalism vehement în materie arhitecturală. Întrevedea marea bazilică a națiunii ca o biserică dintre cele mai pitorești, precum Mînăstirea Curtea-de-Argeș, ridicată la altă potență. Din cînd în cînd, mai ales în momentele de mizantropie, cauzate de viața politică, Pomponescu intra în biroul lui și lucra la planurile domului. În aceste momente de reclusiune, cele două doamne Pomponescu vorbeau în șoaptă, și dacă vreun musafir se iveau, se decideau cu greu a turbura liniștea lui Pomponescu. Smărăndache juca foarte bine scena asta. În numele doamnei Pomponescu, punea degetul la gură și vestea confidențial:

— Ssst! Jean lucrează la catedrală!

De cîte ori arhitectul ministeriabil dispărea mai mult timp din societate, de întrebă cineva despre el, prietenii malițioși puneau degetul la gură și șopteau:

— Jean lucrează la catedrală.

Existența lui Pomponescu nefiind deci așa de luminoasă cum părea profanilor, legătura cu Ioana reprezenta dacă nu un episod pasionant, cel puțin o diversiune justificată pentru un om public, lipsit de ambianță caldă. Când veni rîndul ceștii lui Hagienuș, care asculta cu gura căscată, pradă celui mai amuzant misticism, madam Farfara îi comunică o existență plină de patimi, ceea ce atrase asupra eroului laudele cele mai echivoce, primite cu un ris plin de plăcere.

— Dar, îl preveni ghicitoarea, ai să ai un proces sau o discuție, așa ceva (Hagienuș, credul, deveni buzat), din care are să te scape un bărbat cu mare influență. (« Poate domnul Pomponescu », bănuie Hagienuș.) În fine, în curînd ai să capeți o casă.

— De unde casă? se miră Hagienuș.

— Asta nu pot să știu eu! se retractă cu umor madam Valsamaky.

— Unde vezi dumneata casă? insistă cel în chestie.

Atunci madam Valsamaky îi făcu semn să se apropie și-i arătă cu un băț de chibrit ce-i slujea de baghetă un mic pătrat negru cu două puncte interioare și-i semnală un fel de ramificație pe care o denumi pom, de unde deduse că e vorba de o casă la țară.

Cum Hagienuș ședea încă perplex, Ioanide scoase un mic sul cu care venise și i-l puse sub nas. Acela rămase vrăjit. Era planul și prospecțiunea mausoleului, reduse la minim prin fotografie, așa cum obișnuia Ioanide.

— Uite-ți casa, zise arhitectul.

În culmea fericirii, exultînd din toată fața, înduioșat de a face o bucurie postumă fostei sale neveste,

Hagienuș sorbi cu ochii fotografia, apoi o trecu și celorlalți, care o admirară. Pomponescu însuși avu bunăvoința de a găsi proiectul foarte impresionant și de gust și felicită pe Hagienuș de achiziție. Însă Ioanide întinse, spre spaima bibliofilului, mîna să-și retragă desenul.

— Banii! notifică el, și pe urmă.

Hagienuș luă o față plîngăreață de copil, întorcîndu-se ca spre niște martori către toți ceilalți.

— Plătesc, domnule Ioanide, ce Dumnezeu?! Plătesc. Mă jur pe ce vrei!

— Pe Proteu! propuse răutăcios Suflețel.

— Eu vreau banii mei pentru concepție, se încăpățîna arhitectul. Nu-ți iau mult. Zece mii de lei, cît mă costă materialul, timpul pierdut. Construcția ți-o inspectez gratis și-ți dau un meșter ieftin de tot.

Hagienuș nu voia să înapoieze planul monumentului, jurîndu-se că va plăti cînd va avea bani. Ioanide pretindea ironic bani peșin, în fine, toți se puseră cheazăie pentru orientalist și semnară solidari împreună cu el că sînt martori la obligația luată de a se plăti lui Ioanide în termen de trei luni suma de lei zece mii. Arhitectul împături frumos chitanța și o puse în portofoliu. Hagienuș întări înscrisul și oral:

— Plătesc, domnule Ioanide, se poate să nu plătesc?

— Să fii atent, zise Dan Bogdan, ca să plaseze și el o vorbă; știi ce-a zis Keyserling.

— Românii sînt mehenghi! traduse Suflețel ideea filozofului de la Darmstadt.

Keyserling fusese și în România, și într-o ediție din *Das Spektrum Europas* improvizase unele defi-

niții ale românilor, nu mai fondate decât lecturile în cafea ale doamnei Valsamaky-Farfara. Unii intelectuali fuseseră scandalizați, alții, printre care și Gaittany, le găseau geniale. Suflețel făcea aluzie la aceste rînduri: «*Der beste rumänische Witz ist tatsächlich byzantinisch; noch heute lebt in Rumänien eine Kunst des Epigramms, die seit der Antike sonst nirgends auf der Welt mehr blüht*». Pomponescu susținu că spiritul nostru e mai mult orientat («*Karaghiozlic*», completă Suflețel sărind de pe scaun și privind cu sarcasm pe tot spațiul mesei, dar îndeosebi spre Hagienuş), evident (consimți și el) un umor de «*karaghioz*» («*Pehlivan*», adăugă Suflețel, iar la ureche spuse celor din jur, ca să nu fle auzit de doamne: «*Pezevnghi*»).

— Și expresia «*măscări*», dezvoltă Smărăndache, care era foarte asociativ la mese, vine de la «*mască*», dovadă a stilului teatral.

Nici Suflețel, care răsuca capul în toate părțile și făcea din ochi, nici Hagienuş, care rîdea din fălci, nu lăsară a se înțelege că teoria «*karaghiozlicului*» i se poate aplica. Hagienuş mai confirmă o ultimă dată, aproape confidențial, între patru ochi:

— Plătesc, domnule Ioanide!

Numai Saferian, armean curat, zîmbea pașnic și inocent. Când Pomponescu tăcu, își exprimă și el opinia asupra problemei, zicînd că orientalii sînt triști, mai mult poeți și moraliști decât spirite sарcastice.

Ioanide însă nu mai era atent. Încă mai demult contemplase pe Ioana, întii cu coada ochiului, apoi privind-o franc cu pupilele lui de un albastru turburător. Cu mîinile bătea darabana pe masă, ceea ce la el însemna, fiind la mijloc o femeie, interes acut și prevestire de furtună. Madam Farfara,

femeie foarte experimentată și intuitivă, spuse, examinîndu-i ceașca:

— La dumneata nu pot să citesc, ești om sucit, uite cum s-a strîns toată drojdia. O să ai o agitație mare, vreo pasiune. . .

Arhitectul, foarte puțin atent la predicțiune, compara cele două femei, pe mamă și pe fată. Fizionomic, madam Farfara și Ioana semănav. Așa plină, cu buze roșii, cu pielea moale și pufoasă ca a piersicii, fusese și madam Valsamaky. Ioana avea însă ceva inedit, mai animalic și picant. Umerii obrazilor îi erau ridicați spre ochi ca la mongole, aducea puțin cu tată-său, a cărui barbă tăiată cu foarfecile în jurul maxilarelor masive și-o amintea Ioanide. În general, Ioana avea ceva planturos și leneș și o mare capacitate de tăcere ardentă. Vocea-i era de contralto, făcuse studii la Conservator și chiar cîntase la Operă, bustul îi era excepțional de athletic, cu sîni ca de piatră și spărgînd bluza, fără a se revărsa. Aci părea focoasă și tăcut spirituală, aci somnolentă. Din această cauză era poreclită «*Indolenta*». Într-un anume moment, Ioana căzu între două atacuri vizuale concentrice din partea lui Pomponescu și a lui Ioanide. În vreme ce acesta din urmă dărăbănăia cu degetele, Pomponescu tăia felioare subțiri de măr și cu o scobitoare le introducea în paharul de vin al Indolentei, asigurînd-o că mărul dă o aromă deosebită băuturii. Aceasta, ținînd trandafirul sub nas, privea felin din ochii ei mari, păstrînd o neutralitate echivocă. Delicat și obiectiv, Pomponescu distribui felii de măr și în paharul doamnei Farfara și al lui Ioanide, care erau mai apropiate.

Întors acasă, Ioanide desfăcu pachetul cu oase și cărnuri și-l puse înaintea lui Ștolț chiar pe pat,

și-n vreme ce câinele, plin de recunoștință, mânca, scoase o foaie de trandafir picată de la Ioana, pe care o răsucise ca pe o foiță de țigară și o virise mașinal în buzunar, și trecându-și-o pe la nas, rămase multă vreme pe marginea patului, absorbit de gânduri.

VI

Ministerul învățământului
INSTITUTUL DE PERFECTIONARE
A CADRELOR DIDACTICE
BIBLIOTECA

În zilele următoare zvonul că ar fi murit Conțescu începu să circule, ajungând chiar la urechile lui Pomponescu. Acesta fixase o dimineață când primea pe « amicii săi politici », acum însă, sub pretextul ministeriabilității, ziua luase proporțiile unei săptămâni. Pomponescu poseda o casă fără etaj, de aparență modestă, într-o stradă dintre Calea Victoriei și Bulevardul Lascăr Catargi. Imobilul era de fapt destul de somptuos, și îndeosebi sala mediană era foarte încăpătoare. Prevăzută cu un gobelin pe un perete și câteva canapele și fotolii, ea slujea de anticameră de staționare a partizanilor profesorului de beton armat. Pomponescu nu mai făcea parte din nici un partid politic, afectând a avea grupul său. Fost de câteva ori ministru, reprezentant al mai tuturor corpurilor de prestigiu, se alegea în permanență în Parlament și se afla gata a intra în cabinetele de compromis, în calitate de personalitate. De aceea, acasă întreținea o mică curte. « Amicii săi politici » veneau în anticamera sa, ședeau de vorbă între ei ca la club, fără măcar a da ochi cu stăpînul casei, care, în biroul său, lucra sau simula a lucra, și din când în când primea pentru câteva clipe un personaj mai important sau pe un partizan aducînd știri din provincie. Bineînțeles, la ieșire,

Pomponescu întindea mîna la toți cei aflați în anticameră și ținea cu ei un scurt colocviu. Pomponescu nu făcea asta numai din emfază și manie politică, ci dintr-o necesitate naturală. Obişnuit din copilărie a vedea casa deschisă, s-ar fi simțit singur dacă nimeni nu l-ar fi vizitat. Tăcerea telefonului cîtăva vreme îl punea în panică. Pomponescu suferea de o neurastenie invizibilă, foarte decentă, de frica de solitudine și de scăderea prestigiului, și făcea politică numai pentru a-și putea întreține un aparat social factice. În fond, cunoștea superficialitatea oamenilor care îl frecventau, invidiind nepăsarea lui Ioanide și totodată mirîndu-se de o existență ce i se părea bizară. De partea sa, doamna Pomponescu ducea aceeași viață de convenție, primind într-un salon adiacent anticamerei pe prietenele sale, mai toate interesate și solicitatoare (lucru ce nu-i displăcea, fiind măgulită a obliga), iar seara avea loc o adevărată ședință (în vremile de putere), în care mai ales doamna făcea intervenții imperioase.

Într-o astfel de zi de anticameră, Pomponescu lua la orele zece dimineața cafeaua cu lapte în sufragerie împreună cu doamna Pomponescu-mamă și doamna Pomponescu-consoartă. Acest moment reprezenta pentru el o adevărată solemnitate domestică. Gătite foarte atent, nepermițîndu-și nici un fel de neglijență, cele două femei luau loc în jurul mesei vaste și rotunde, ce evita dificultățile alegerii locului preeminent. Doamna Pomponescu se sprijinea mergînd pe un baston cu mîner de argint și cu un vîrf gros de cauciuc, soacra călca liber, își aranja părul foarte abundent într-un fel de *toupet* și purta ochelari *pince-nez* legați cu un lăntișor, pe care îi scotea și repunea după trebuință. Cînd Pomponescu intra în sufragerie, săruta mîna doamnei

Pomponescu-mamă, aplecându-se ceremonios, în vreme ce aceasta ridica brațul spre a-i ușura gestul, apoi depunea un mic sărut, aproape numai în efigie și *raccourci*, ca genuflexiile prelaților catolici, pe un obraz al doamnei Pomponescu, însă spre timplă, în semn de austeritate. Pomponescu numea pe nevastă-sa Mamy, iar pe mamă-sa Maman, și amîndouă îl chemau pur și simplu Jean.

— Ascultă, Jean, îl luă în primire Maman, cău-tîndu-l insistent și muștrător cu privirea pe deasupra ochelarilor, silindu-se totodată a ocoli obstacolul unei mari vase cu trandafiri, tu ai citit *Universul*?

— De vreme ce l-ai confiscat dumneata, firește că nu, zise Pomponescu cu ironie respectuoasă, sărutîndu-i mîna. Ce eveniment capital s-a întîmplat?

Era obiceiul lui Pomponescu în general de a persifla discret orice fapt avînd pretenția de a se ridica asupra banalului. N-admitea decît locuri comune și oameni curenți, asta însă dintr-o secretă aprehensiune de a fi depreciat prin jocul inedit al valorilor.

— Oh! se supără de-a binelea Maman, care era o bătrînă plină de temperament, dar e un scandal!

— Într-adevăr, interveni și Mamy cu un aer decis și jignit, e o mare impertinență. Am să iau informații.

Pomponescu, nedumerit, întrebă din ochi despre ce e vorba, așezîndu-se la locul său. Subreta (casa avea o astfel de subalternă în afară de bucurăreasă) îi întinse de pe tavă o ceașcă de cafea cu lapte.

— Aici este un articol, zise madam Pomponescu-mamă, care spune că unul Ioanide e cel mai mare arhitect român.

Pomponescu se roși la față și-și mușcă puțin mustața.

— Cum se poate să se scrie asemenea lucruri? adăugă cu demnă indignare și madam Pomponescu-consoartă.

Ministeriabilul ridică ușor din umăr și, turburat, se preocupă de mestecarea cu lingurița a laptelui. Astfel de chestionări i se păreau mai penibile decît însuși articolul, și — ca și în seara festinului — încercă să ocolească prin tăcere punctul nevralgic, ceea ce nu-i fu posibil acasă, și tocmai în această oră cele două femei pretindeau a lua în dezbatere împreună cu Pomponescu toate problemele la ordinea zilei. Ministeriabilul oftă interior, regretînd indiscreția lor, rușinîndu-se totdeodată de prezența subreței.

— Nu trebuie să permiți, insistă absurd Mamy, să se publice astfel de articole.

Și cu bastonul infirma doamnă păru a bate în dușumea, deși intenția ei nu fusese decît a-l rezema mai solid de scaun.

— Dragă, se scuză Pomponescu cît mai amabil, nu-i posibil să mă amestec eu în treburile gazetelor. Ce rost are? Nu văd nimic scandalos. Ioanide e un arhitect cunoscut, foarte (aci ministeriabilul căută un termen mai slab) merituos, e cineva, nu-i un «ăsta», cum zici dumneata, Maman...

Și cu această generozitate, Pomponescu se simți ușurat, aproape concepu posibilitatea de a conviețui în cîmpul arhitecturii împreună cu Ioanide. Maman însă se arătă implacabilă:

— Aici nu scrie că acest domn, căruia binevoiești a-i găsi merit, are și el o valoare, spune că e singurul arhitect român mare, face aluzie la tine, te atacă.

Pomponescu deveni ușor nervos.

— Maman, exagerezi, e un articol al vreunui prieten al lui Ioanide, are și el partizanii lui, ce are de-a face

toată chestiunea cu mine? Mai bine spune-mi cum stai cu sănătatea.

Madam Pomponescu-mamă, femeie cu obișnuința lumii, deși de vederi înguste, își dădu seama îndată că fiul ei nu suportă conversația pe această temă, înregistrând sugestia lui de a se închide discuția. Acceptă deci scoaterea de pe ordinea de zi a referatului despre articolul din revista străină asupra lui Ioanide, hotărâtă și ea, ca și noră-sa, a se ocupa personal de această afacere. Răspunse la chestiunea despre sănătate:

— Nu tocmai bine, scumpul meu, am sufocații noaptea. Ori pilulele nu-și mai fac efectul, ori farmacistul ăstălalt nu le-a preparat la fel.

Interesant era că, spunînd aceasta, madam Pomponescu, mai mult decît septuagenară, care păstrase pînă atunci o ținută verde, se prăbuși vizibil, ca și Valdemar al lui Edgar Poe, luînd o mască senilă. Pomponescu, deși respectuos față de mamă-sa, avea suficientă obiectivitate ca să observe acest proces. Bătrîna juca teatru, disimulîndu-și adevărata stare. Niciodată nu afirma că se simte bine. Nu dormise destul sau n-avea poftă de mîncare (cu toată dezmințirea dată de fapte la masă), se simțea istovită de puteri. Cînd credea că nu e văzută de nimeni, madam Pomponescu-mamă avea gesturi degajate și rezezi, mergea sprinten. Îndată ce simțea pe cineva apropiîndu-se, începea, după împrejurări, să geamă intermitent (dacă se constituise bolnavă), să tîrască pașii în mers, să tremure fălcile. Părea mai bătrînă cu douăzeci de ani. Poate că n-avea conștiința de a se preface, cădea brusc în infirmitate prin autosugestie. De ce făcea astfel? se întrebaser de atîtea ori Pomponescu. Concluzia la care ajunsese, luînd în examinare și cîteva aluzii

filozofice ale bătrînei, era că mamă-sa se temea de indiferența celorlalți dacă s-ar fi declarat sănătoasă. În fiecare bătrîn există o frică de a fi abandonat și o nevoie de a ocupa conștiința celorlalți. Maman se menținea la suprafață printr-o alianță tacită cu Mamy, care și ea, fiind infirmă, suferea de aceeași aprehensiune, și amîndouă cu puteri sporite își mențineau ascendentul asupra lui Pomponescu, slab prin educație.

Readucerea în discuție a numelui lui Ioanide afectă în chipul cel mai profund pe Pomponescu și-l dispuse la una din acele antipatii secrete, obstinate, de care era capabil cînd se simțea umilit. Indispoziția nu venea decît superficial din cauza articolului și reproducerii lui în *Universul*. Cu o zi înainte, Pomponescu fusese în vizită la madam Valsamaky-Farfara, care avea pretenția de a oferi un ceai, în realitate spre a vedea pe Ioana. Acolo, în salonul demodat și extravagant, cu fotolii de bambu poleite, dădu ochii cu Ioanide, care, călare de-a-ndaratelea pe un scaun, rezemat cu mîinile de spetează, privea insistent la Ioana, care fuma picior peste picior pe o canapea, pîrînd a face mare caz de el. Arhitectul, puțin murdar de moloz pe haina de șantung albastru, construia o casă prin împrejurimi. La intrarea lui Pomponescu nu-și schimbă poziția de călăreț, și ministeriabilul avu impresia că nici Ioana nu făcuse prea mare caz de sosirea lui, rămînînd absorbită într-o conversație începută înainte. Instinctul nu înșela pe Pomponescu. Ioanide, ras proaspăt în cap, se oferise să-i construiască un templu. El îi explicase că nimic nu-l împiedica să execute acest proiect, că puțin îi pasă de lume, toată greutatea era de a găsi un bun sculptor,

care să-i facă statuia plastică precum a Venerei cu delfin din Muzeul național din Roma.

— Dar ar fi un scandal, hohoti amuzată madam Valsamaky-Farfara, care însă era receptivă la ideile cele mai înaintate.

— Nu cred, continuase Ioanide într-un stil pe jumătate himeric, pe jumătate pozitiv, că va fi vreun scandal. Nudul nu va avea nici cap, nici mâini, ca și Venera romană, va fi pur și simplu portretul unui trup splendid (« al unui „animal“ semizeiesc », complini Ioanide mental, foarte conștient de valoarea limitată a frumuseții Indolentei).

— Și, dădu Ioana fumul de țigară pe nas, evident încântată, deși cu calm, de omagiile lui Ioanide, irezistibile prin siguranța cu care acela le debita, și ce să facem cu templul?

— La ce slujesc templele? se întrebă ca și un solitar Ioanide foarte serios. La nimic. . . ele dau un patos, excită spiritul. De pildă, templul pe care ți-l propun ar putea servi ca loc de întâlnire pentru depunerea primului sărut între îndrăgostiți. . . Un loc de cununie materială, solemn, maiestuos. Ioanide își dădea seama că nu putea fi crezut a vorbi serios, de aceea deveni practic: Și pe urmă, cine te împiedică să-l întrebuințezi în sens profan, să dai concerte de muzică vocală? Propun însă pentru decor ca sala să n-aibă scaune. Mobilierul ar fi o alterare a ideii de sanctuar. Lumea să stea în picioare.

— Unde să stea în picioare? interogă Pomponescu când veni, ca să nu pară un intrus acolo unde crezuse a fi pivot.

— În templu! îl informă Ioanide cu o seriozitate comică.

— Aha! înregistrează Pomponescu foarte amar, însă politicos, amabil ca de obicei, domnul Ioanide este exponentul ideii gratuitului în arhitectură.

Lui Ioanide însă nu-i plăcea discuția în public a chestiunilor de specialitate, pedanteria îi repugna, și descălecînd de pe scaun bagateliză însuși convorbirea:

— Glumeam ca să le contrariez pe dumnealor. Îmi pare rău că trebuie să vă las. Am o bina prin apropiere. Ce vreți? Sînt un simplu zidar.

Zicînd acestea, Ioanide, după civilitățile de rigoare, plecă, lăsînd pe Pomponescu stăpîn pe cîmpul de bătaie. Acesta nu se simțea totuși biruitor și șezu multă vreme stînjedit. Dezinvoltura lui Ioanide, ochirile lui de uliu spre Ioana, aprige și sigure, calmul ironic, toate acestea indispuneau pe ministrabil. Prezența arhitectului la faivoclocul doamnei Valsamaky-Farfara, organizat ca un simplu pretext pentru tratativele sale sentimentale cu Ioana, i se păru foarte neconvenabilă și chiar jignitoare. Fusese surprins în intimitățile sale. Ar fi reproșat celor două femei această eroare, dar Pomponescu nu era omul atacurilor deschise. Sub nici un cuvînt nu și-ar fi permis să bîrfească brutal un prieten al casei în care intra, și vreo insinuare oricît de minimă asupra lui Ioanide i se păru inoportună, avînd în vedere că de fapt omul începuse a-l agasa. Alterat sufletește, Pomponescu stătu multă vreme fără a putea scoate un cuvînt. Madam Valsamaky-Farfara căută a repara atmosfera:

— Ioanide, săracul, totdeauna paradoxal și cu capul în nori. Cîte am auzit eu de la el? Trecea plin de var pe stradă, am pus servitoarea să-l scuture puțin. Pe Ioana o cunoaște de mică.

Făcînd aluzie la copilăria Ioanei, madam Farfara voise a atrage atenția că prezența lui Ioanide era

cu totul paternă și inofensivă. Lui Pomponescu îi dispăcu faptul că, plecat pe ușă, arhitectul plana încă în atmosferă, absorbea gândurile femeilor. Ioanide i se păru cinic, fanfaron, lipsit de moralitate. Îl socotea infatuat, reclamagiu și prezumțios sub aere de modestie, era din ce în ce încredințat că așa-zisa lui dezinteresare e numai o formă reversă de parvenitism. Articolul apărut în revista străină și comentat strident în *Universul* dovedea că Ioanide avea gașca lui. (Adevărul era totuși că pînă în acel moment Ioanide n-avea habar de articol, pentru că nu citea ziarele, iar despre revistă, pe care n-o primise, nu-i pomenise nimeni o iotă, ca printr-o înțelegere spontană și tacită.) Apoi arhitectul îi apărea imoral cu ahtierea lui de femei de care auzise și de care era acum mai zdrobitor convins ca oricînd, avînd în vedere că avea familie, copii mari. Un singur moment Pomponescu nu compara situația lui cu a lui Ioanide, fiind sincer în antipatie, pentru că personal se simțea autorizat să împlinească deficiențele căminului său. Madam Valsamaky-Farfara ieși prudent spre a da instrucțiuni de servirea ceaiului, și astfel Pomponescu, înghițindu-și necazul, izbuti a repune stăpînire pe inițiativa lui. Maniera sa erotică era de stil vechi, ceremonioasă, cu puseuri sentimentale, totuși nu improprie a capta femeile, mai ales prevenite și interesate. Întîi de toate Pomponescu scoase dintr-un buzunar al vestei o cutiuță mică, din care extrase un inel decorativ, mai degrabă subțire, a cărui poantă o forma un smaragd într-o rouă de mici diamante.

— Îmi permit, zise el zîbind, să acopăr un milimetru al degetului dumitale cu acest inel.

Ioana întinse degetul, fără nici un protest, și primi inelul și o sărutare afectată a mîinii respective,

apoi, privind darul și așezîndu-l în diferite direcții, ca și cînd l-ar fi cumpărat, recunoscă că e frumos, fără alte manifestații. Nici Pomponescu nu aștepta mai mult, deoarece gesturile extraordinare îl speriau, obligîndu-l la reacții pentru care nu se simțea apt. Acest mod lin de audiență îl mulțumi și deci trecu mai departe la demonstrația orală:

— În viața noastră, domnișoară Ioana (un fel de a vorbi al lui Pomponescu, căci Ioana nu era domnișoară), a oamenilor mai maturi și cu responsabilități (aci Pomponescu rîse, ironizîndu-se singur amabil și indicînd astfel greutatea în care se afla el, ca om de vază, de a-și descoperi unele slăbiciuni), vine un timp în care sufletul încă tînăr nu vrea să abdice și totuși se sfiște să-și dezvăluie aspirațiile. Atunci, cine are norocul a găsi o ființă discretă și înțelegătoare începe o a doua viață. De o astfel de existență nouă am și eu nevoie. Cred că mă înțelegi.

— Te-nțeleg! răspuse Ioana cu un glas liniștit, dar îngroșat în surdina, șoptit profund, din obișnuință scenică.

Pomponescu fu satisfăcut de această corespundere laconică ce-l scutea de gesturi teatrale, Genul său era o discreție pompoasă. Ioana pricepu și ea că o excesivă rezervă putea să bleseze, și de aceea veni spre Pomponescu și, făcîndu-se a mai admira inelul, netezi cu dosul mîinii reverul smochingului tivit al ministeriabilului, scuturîndu-și capul înapoi, într-o mișcare de temperament cu totul castă, care îi relevă dinții superbi și un gît vînjos statuar. Pomponescu nu găsi nimerit a profita prematur de apropiere și, aplecîndu-și capul în jos, sărută doar podul palmei Ioanei. Apoi « ridică ședința » tocmai cînd madam Farfara se întorcea din inspecție.

Acum, consumîndu-și cafeaua cu lapte împreună cu cele două Pomponești, ministeriabilul reevocă pe Ioanide stînd călare pe un scaun și vorbind Ioanei de temple și văzu în arhitect nu numai un concurent în profesie, ci un adversar în viața sa intimă. Ideea că Ioanide ar fi știut de veleitățile lui față de Ioana și că l-ar fi bravat dinadins, luîndu-și o poziție impertinentă, începea să-i intre în cap. Pomponescu simți nevoia să-și calmeze iritația (de altfel de aspect acalmic) și, lucru ce i se întîmpla foarte des, sărutînd mîna mamei și a soției, le rugă să nu-l aștepte la masă. După o oră de audiențe, ieși pe jos, împreună cu viitorul său director de cabinet, care făcea repetițiile eventualei sale misiuni, la Șosea. Avea obiceiul să se plimbe din cînd în cînd astfel, înainte de a lua masa în oraș, totdeauna cu cineva, Pomponescu avînd pînă și melancolia socială și decentă. Pe cînd mergeau alături la pas, zări la oarecare distanță un bărbat cu trei copii în dimensiuni crescendo, o fetiță ca de patru ani și doi băieți, respectiv de vreo șase ani și nouă ani. Copiii se țineau de mîna, iar bărbatul se așezase într-un genunchi în fața fetiței și-i așeza un ciorap, scoțîndu-i totodată pantoful din picior spre a i-l scutura de nisip. Probabil că cu toate aceste îngrijiri fetița se plîngea de oboseală, de aceea bărbatul o luă în brațe, continuîndu-și drumul cu restul lanțului diminuat de mîna. Cînd ajunse în apropierea bărbatului cu trei copii, Pomponescu avu surpriza de a constata că are în fața sa pe Gonzalv Ionescu. Întrebat dacă sînt copiii săi, acela confirmă, intrînd în detalii asupra fiecărui, împingîndu-i înainte spre a-i prezenta, lăudîndu-i. Gonzalv împărtăși lui Pomponescu că toți suferiseră de un ușor pojar și aveau nevoie de aer liber. Copiii erau foarte corect

îmbrăcați, aveau ținută rezervată, dar nu sfioasă și păreau excelent instruiți, căci atunci cînd Pomponescu pomeni în treacăt de Fîntîna Mioriței, băiatul mai mare zise îndată:

— Miorița, oaia păstorului omorît de alți doi păstori.

Pe fața lui Gonzalv se citea o legitimă mîndrie, semn că el era profesorul. Pomponescu făcu observarea că copiii nu seamănă între ei, cu toate că au un aer comun. Gonzalv îl lămuri că lucrul era foarte firesc. Copiii nu erau nici unul frați uterini, fiecare avea altă mamă.

— Cum, se miră Pomponescu, dumneata ai fost căsătorit de trei ori?

— Da! mărturisî modest Gonzalv Ionescu.

Ministeriabilul se crezu dator a face un gest de compătimire față de copiii care-și pierduse mamele, comițînd o greșală pe care Gonzalv nu-l ajută s-o evite. Nici una din mame nu murise, Gonzalv divorțase pur și simplu de cele dintîi două, trăind acum cu o a treia soție, mama fetiței. Luînd în considerație vîrstele copiilor, este evident că despărțirile se produsese în într-un timp relativ scurt. Ca bărbat, Gonzalv Ionescu n-avea nimic de natură să surprindă o femeie. Pe sub firele de păr încă lungi se zărea o prematură chelie; fața îi era accidentată, trupul scheletos, nodurile genunchilor i se ghiceau ca niște bile prin pantaloni. Dacă Gonzalv găsise, cu un copil, o a doua nevestă, și cu doi o a treia, asta era o dovadă că putea avea succes la femeie. Pomponescu tocmai se întreba în sine ce fel de femeie e aceea care să accepte pe Gonzalv, cînd acesta, ca prin instinct, scoase trei fotografii din portofoliu spre a demonstra că fiecare din copii seamănă cu cîte una din soții. Toate erau cel puțin

agreabile și tinere. Pomponescu era impresionat de virtuțile casnice, de aceea concepu o bună părere despre un tată așa de grijuliu de progenitura sa și se gândi că Gonzalv trebuia ajutat să obțină o catedră. Automat își aduse aminte de Conțescu și ceru informații asupra lui. Conțescu nu murise — relată Gonzalv Ionescu în mod flagrant plictisit; dimpotrivă, susținea că se află mai bine.

— E o remisiune aparentă, boala nu iartă, zise tare Gonzalv, iar în sine deplînse neglijarea cursurilor, situația iarăși turbure a catedrei în toamnă, dezorientarea studenților. Într-atît îi intrase în cap lui Gonzalv pretextul solicitărilor lui, încît acum credea sincer în el, uitînd a-l mai comunica și altora, ca un lucru de la sine înțeles.

Conțescu se afla într-adevăr mai bine. Cîtăva vreme suferi de inapetență și de insomnie, apoi căzu în somnolență, dormind fără întrerupere. Medicii îi prescrieră să stea culcat cu capul în jos, de teama unui accident circulatoriu, și cu desăvîrșire liniștit. Ce va fi trecut prin creierul adormit al lui Conțescu nu se știe, clar este că ideea de a rezista cu orice chip toropelii i se înfipse cu putere în cuget, și, fără a se mișca de loc, pacientul începu să-și caute puncte de sprijin în odaie, să vorbească. Chema lîngă el pe un scaun, pe rînd, cîte unul din casă să-i spună din cînd în cînd cîte un cuvînt. Acest cuvînt reprezenta pluta cu care voluntarul Conțescu se ținea deasupra inconstienței. Își dădu silința să mănînce, pofta îi reveni încetul cu încetul, și ceea ce-l indispuinea era acum numai interdicția de a consulta cărți, de a face orice efortare cerebrală. Într-o seară, pe cînd Hergot îndeplinea funcția de doctor de gardă, Conțescu îl întrebă dacă mai cîntă din violoncel. Hergot reținu ideea, și a doua zi

execută lîngă patul bolnavului cîteva bucăți muzicale. Conțescu fu încîntat, arătă tot mai multă sprinteneală, și ameliorarea sa se ivi nu numai pe față, unde dispăruse pungile din jurul ochilor, ci și în mod obiectiv, pe calea analizei. Voința făcuse minuni. Poziția culcată nemaifiind necesară, Conțescu se dădu jos din pat, și acum își petrecea vremea aci într-un fotoliu, aci întins pe o canapea, în speranța de a ieși cît de curînd din casă.

— Să dea Dumnezeu să fie bine! îi ură Gonzalv Ionescu cu asemenea intonație, încît scepticismul bătea la ochi.

Pomponescu se despărți de părintele iubitor, felicitîndu-l pentru copii și promițîndu-i toată solitudinea în cazul cînd... și înlocui gîndul cu un zîmbet și o fluturare a degetelor în semn de ipoteză. Gonzalv însă înțelese îndată că Pomponescu voia să spună « în cazul cînd voi fi ministru ». Luînd ipoteza drept un fapt cert, el se înclină foarte obsecvios și zise:

— Respectele mele, domnule ministru!

Vorbele acestea produsera emoție în cîteva persoane care treceau, și Pomponescu, în ciuda modestiei sale perfecte, formal, savură prestigiul demnităților publice. Pomponescu și aghiotantul lui ajunseră la Rondul întîi, cînd le ieși înainte Smărîndache. Ministeriabilul, mai împăcat sufletește, voi să verifice cum funcționează legenda în public și întrebă pe Smărîndache ce mai este nou. A răspunde la asemenea chestiuni era rațiunea de a fi a lui Smărîndache, care nu era totuși un simplu colporteur. El rotunjea știrile, le dădea aspectul unor ficțiuni, le prevedea cu o poantă și cu o sociologie, transformîndu-le în documente pentru uzul intelectua-lului, știind cu toate acestea să retragă orice aparat

filozofic cînd ascultătorul gusta anecdota simplă. În consecință, Smărăndache răspunse că Conțescu s-a făcut sănătos « subit » și a plecat în explorație științifică în munți. Despre Ioanide spuse că construiește un templu pentru *la Venus bête* (cum ajunsese această știre la urechea lui Smărăndache?), în care urma să se officieze în fiecare vineri. Pomponescu tresări puțin la ultima butadă, fiindcă, făcînd o firească asociație, Venera bestială nu putea fi decît Ioana. Smărăndache nu știa nimic despre ea, el dezvoltase cu spiritul lui ingenios o idee venită prin intermediari de la Ioanide însuși, care nici nu pomenise de vreo *bête*, dar spusesese ceva prin care blama spiritualismul. Despre Hagienuş spuse că a fost bătut de copiii săi cu cărămizi caldeene (figurativ, faptul nu era cu totul fals). Smărăndache mai comunică un lucru care puse pe gînduri pe Pomponescu, întrucît acesta știa că anecdotistul nostru, om foarte inteligent, are un extraordinar fler, trăind în plină opinie publică, și totodată că toate secretele se știu dinainte. Spuse anume că guvernul viitor se formează numai în scopul de a cădea. Și asta părea o butadă, dar Pomponescu avea suficientă experiență spre a ști că un mod de a elimina grupările politice era în vremea din urmă de a le chema la putere efemer. Combinația în care avea de gînd să intre cu « grupul său » n-avea nici o bază electorală, și șansele de a birui în alegeri erau discutabile fără manifestarea unei încrederi ferme de sus.

— Toate le știi, zise rîzînd Pomponescu. Nu vii să iei masa cu mine?

Smărăndache zise că bucuros, însă a lăsat-o pe Smărăndăchioaia într-un loc, cerea permisiunea de a o preveni.

— Să vie și doamna l propusese Pomponescu, care se recrea în prînzuri de acestea în cerc restrîns, cu oameni fără malignitate, distractivi dar respectuoși, acceptînd o eternă distanță.

Smărăndache nu așteptă să i se spună de două ori, alergă să telefoneze, promițînd a fi numaidecît la restaurantul convenit.

VII

Ioanide rămase cu totul surprins cînd doamna Ioanide îi ceru bani, vestindu-l că nu mai are. Îi dăduse nu chiar prea de mult o sumă foarte importantă, un adevărat depozit, prin care înțelegea să scape de orice grijă materială cîtăva vreme. Ioanide nu era avar și uneori putea să pară chiar risipitor, profesa însă prudența. Era pățit și poate, mai mult decît asta, proceda astfel din atavism. O sumă de bani o diviza în două-trei porțiuni, aruncînd o parte prin sertare, făcînd-o uitată. Îi era cu deosebire penibil să apeleze la alții și nu voia să se angajeze în lucrări antipatice. Ioanide era un arhitect cu reputație, pe care mulți l-ar fi solicitat. Clienții burghezi înțelegeau din păcate arhitectura ca o dexteritate de a ridica pe sol ceea ce le trăsnea prin cap lor. Unul văzuse o casă în stil gotic francez și voia astfel de ferestre, altul dorea un aspect de fortăreață hibridă hispano-gotică, cum văzuse prin unele cartiere. Apăruse niște arhitecți specializați într-un șablon, construind castele cu bifore, cu portale de piatră și blazoane fantasmagorice deasupra ușilor, cu crenelurile la nivelul acoperișului, și în loc de piatră — o suprafață țepoasă, realizată dintr-un *calcio vecchio* foarte proeminent. Aceste case aveau un aer de

provizorat, ca niște decoruri de teatru. Ioanide nu voia să construiască în stil gotic, stil romanic etc., ci în stilul său, și după ce obținea toate dezideratele de ordin practic își rezerva să inventeze singur complexul arhitectonic, refuzându-se în special hibridului. «Nu fac barăci, domnule! declara el, făcînd aluzie la prăvăliile și la expozițiile în paianță foarte frecvente în acești ani. O casă cu pretenții de palat, care se scutură cînd dau cu pumnul în ea, mă întristează, mai adăugă el, risipesc forțele în zadar. Parc-aș construi piramidele în cherestea. Știu că ce fac e perisabil, dar cel puțin să am iluzia că durează măcar cîteva secole.»

De aceea, Ioanide nu lucrase nimic pentru stat în multele improvizații festive. Erau destui aceia care înțelegeau pe arhitect, ei erau mai ales intelectuali lipsiți de puțința de a construi. Ioanide găsisse un mijloc de a-i folosi pentru instinctele sale. Repara. În Franța, unde șezuse în vremea studiilor, obiceiul de a ajusta un apartament, de a moderniza construcții vechi era curent, și chiar Ioanide lucrase în această direcție. La noi întreprinderea era oarecum dificilă din cauza exiguității locuințelor și a fragilității lor. Cu toate astea, Ioanide observase că construcțiile de aparență modestă, făcute de zidari pînă prin 1900 și cîteodată și în primul deceniu următor, aveau zidărie solidă și cubaj suficient. Arhitectul, aflîndu-se în casa unui amic posesor al unei astfel de case, zicea deodată: «Bre, de ce nu îndrepti tu casa asta după regulile artei?»

Amicul dădea din umeri, avea aerul să creadă că locuința nu făcea două parale. Ioanide scotea atunci un metru subțire de metal, carnetul și creionul și începea să facă măsurători într-o odaie, urcîndu-se pe un scaun, întinzîndu-se pe pîntec, ca să poată

introduce metrul pe sub mobile. În fine, combina repede o schiță, pe care o lăsa pe masă amicului, indicînd și suma aproximativă. Acesta se lăsa cucerit de idee, devenea obsedat și, aproape fără greș, chema pe Ioanide, care, cu o promptitudine uimitoare, ajutat de Butoiescu-Botticelli, transforma în interior somptuos o odaie banală. După executarea isprăvii, Ioanide venea din cînd în cînd la amicul său și, așezîndu-se picior peste picior, își contempla opera. Niciodată nu se repeta. Clientela de acest soi era așa de largă, încît Ioanide își putea permite a refuza comenzile mari ce nu-i conveneau. De la o vreme, totuși, lumea începea să fie prevăzătoare și, deși Ioanide nu prea știa ce se petrece în lume din punct de vedere politic, simțea ca profesionist apropierea unei crize. Un șomaj în construcție i se părea posibil.

— Pentru numele lui Dumnezeu! strigă el la doamna Ioanide. Ce-ai făcut cu atîția bani?

— Dragul meu, fu răspunsul, știi bine că nu i-am aruncat pe drum.

— Spui absurdități, replică Ioanide; eu îți spun că nu trebuia să cheltuiești atîția bani în așa scurt timp. Ți i-am dat ca o rezervă.

Doamna Ioanide păru foarte mirată (povestea asta se repeta identică din cînd în cînd).

— Sînt atîtea lucruri care trebuiesc în casă. . .

— Trebuie, nu trebuie, nu pot să dau dacă n-am. Doamna Ioanide fu și mai contrariată.

— Dar, Ioanide, dacă trebuie! . . .

— Chestiunea nu este dacă-ți trebuie un lucru, ci dacă poți să-l iei.

— Poți sta nemîncat, neîmbrăcat?

— Poți, dacă n-ai bani.

— Ioanide, ești absurd, sînt lucruri care trebuie. 15

Acest « trebuie » al doamnei Ioanide îl scotea pe arhitect din sărite. Îi era cu neputință s-o facă să înțeleagă că necesitatea unui lucru nu comandă mijloacele de achiziție. Doamna Ioanide suferea de ilogicitate într-anume punct al gândirii; mai mult, Ioanide credea că n-avea putința de a înregistra unele judecăți. Era tot atît de iritant impenetrabilă pe acea porțiune a spiritului ca și Butoiescu. Astfel, Ioanide, ca s-o dizloce din punctul mort al sofismului, se pierdea în exemplificații.

— Scumpă madam Ioanide, să zicem că mă dă afară de la Școala de arhitectură, că e șomaj, că sînt bolnav și nu pot lucra etc. Că nu mai pot, în fine, cîștiga; pot eu să-mi cumpăr blană?

Doamna Ioanide își asculta soțul absentă, total nedumerită, apoi recidiva:

— Sînt totuși unele lucruri necesare!

— Pe care, se supăra Ioanide, nu le poți cumpăra fără bani.

— Desigur.

— Dar de unde bani dacă nu-i ai?

Doamna Ioanide făcea o obiecție dezarmantă:

— De ce să n-ai bani?

— Uite-așa, fiindcă nu-i ai! bătu Ioanide cu palma în masă.

Nevasta lui i se părea în acele momente o ființă cu totul inferioară. Inteligentă, plină de spirit în alte împrejurări, mai ales decoroasă și cu tact în lume, devotată și plină de discreție, doamna Ioanide devenea telurică (asta era expresia lui Ioanide, pe care însă nu-și permitea a o pronunța) cînd venea vorba de mijloacele de existență. Neîntîmplîndu-i-se niciodată să ducă lipsă sau poate fiindcă-și închipuia că bărbatul e oricînd capabil a agonisi bani, sau, în fine, pentru că socotea panica lui Ioanide neîn-

dreptățită și nu se preocupa de ziua de mîine, madam Ioanide dădea impresia a nu avea nici o noțiune de felul cum se cîștigă existența. Toată preocuparea ei era de a stabili « ce-i trebuie », încolo cerea bani lui Ioanide. Intemperanțele doamnei Ioanide îl silise adesea pe arhitect să accepte comenzi neplăcute, ba chiar să solicite avansuri.

— Ei, și acum ce-i de făcut? se-ntreba tare arhitectul de față cu soția sa.

— Să-mi dai bani, Ioanide! răspunse aceasta cu cea mai mare amabilitate și persuasiune.

— N-am, zise Ioanide, și în același timp trăgînd un sertar, scotoci pe sub hîrtii și scoțînd un pachet de bancnote dădu o parte soției sale, care începu să-i numere.

— Nu cred că are să-mi ajungă, Ioanide!

— Elviro, te rog, lasă-mă deocamdată. Vom vorbi diseară, cînd mă-ntorc, voi vedea ce e de făcut. Uite, vine Butoiescu!

Într-adevăr, constructorul intra pe poartă. Cînd fu înăuntru, Ioanide recapitulă pe scurt programul șantierelor din timpul verii, apoi își puse în cap o șapcă de lucrător. Era îmbrăcat în haine de doc cafeniu, vestonul fiind prevăzut cu patru mari buzunare exterioare, prevăzute cu nasturi și clape, în loc de cămașă avînd un tricou de bumbac vîrgat. Părea un mecanic. Arhitectul și constructorul aveau să meargă de dimineață la cimitirul Bellu, spre a pune la punct mausoleul lui Hagienuş. Contrar așteptărilor, în ce privește executarea însăși, orientalistul convenise a angaja lucrarea. Ioanide îi făcuse niște combinații avantajoase, deplasînd lucrători de la alte șantiere, reducîndu-i costul materialului la minim prin folosirea resturilor, îi transportase cu camionul statuia cu înger. Dacă Hagienuş n-ar

fi comandat mausoleul, Ioanide era în stare să i-l facă gratis, simțind că opera avea un caracter de permanență și gratuitate. Lucrarea i-o executa Butoiescu, el, Ioanide, ținea să meargă o zi la fața locului ca să lămurească lucrurile. Cum i se întâmpla nu rareori, tăcutul Butoiescu « critică » la început lucrarea (așa se exprima Ioanide). De fapt Butoiescu nu zisese nimic, dar când, după o zi de consultare, spre a-și face o idee și a întocmi lista materialelor, Botticelli se prezentă înaintea lui Ioanide, musculatura feței sale făcu explozie în direcție centrifugală ochilor, pupilele înseși sugerînd un rîs intens și conținut, iar buzele strîngîndu-se într-o sforțare viguroasă de a se domina prin respect.

— Ascultă, Butoiescule, e ceva care nu-ți convine în planul meu?

Botticelli se retractă cu putere, inhibi toată ilaritatea sa difuză, reală sau numai curat musculară, asigură pe Ioanide că monumentul are să iasă foarte frumos. Mai mult nu putu scoate de la el arhitectul. Când ajunseră cu camionul la cimitir, Ioanide sări în sus de ciudă.

— Ce-i cu statuia, cine a pus-o de-a-ndaratelelea?

Pe fața lui Botticelli se produse iar o revoluție musculară, mai puțin perceptibilă.

— Eu! zise el.

— Pentru ce, omule? Pentru ce?

Un surîs de nesiguranță morală strînse gura lui Botticelli.

— Ca s-o vadă lumea când trece! Am crezut că e mai bine.

— Pe cine s-o vadă?

— Pe răposata!

— Ce-mi pasă mie de lume? strigă Ioanide. Răposata nu înviază, ci intră în mormînt.

Ioanide, știind că Butoiescu nu pricepea metafizica, se calmă, îl luă de braț, simulă cu el o plimbare prin fața monumentului, îi arătă că lumea pioasă avea să treacă între mausoleu și monument pe o cărare pavată ca un peron și cu acest prilej avea să vadă de o parte îngerul ținînd de mîna pe răposata (ca și în mitul Eurydikei), iar de cealaltă — porțile mausoleului. Arătînd cu spada în sus, îngerul dădea a înțelege că prin *aedicula* funerară duhul pornea spre cer și înlătura blînd moartei aprehensiunea firească a necunoscutului. Mormîntul trebuia să fie cît mai alb, cît mai aerian, ca să nu producă nici o idee sinistră. Butoiescu, plimbat de braț de către Ioanide, luă o fizionomie din ce în ce mai concentrată, zîmbi mereu, însă de astă dată cu o nuanță de căință. Acum înțelesese.

— Cum întoarcem acum asta, unde este macaraua?

În fine, Butoiescu plecă cu camionul în căutarea macaralei și a doi oameni, iar Ioanide pînă atunci dădu explicații celor doi zidari, le arătă cum să așeze cărămida. Bazamentul era făcut. Asudat, arhitectul își scoase haina și și-o împături pe un mormînt, șapca și-o atîrnă de grilajul unui altuia, și-n cele din urmă, spre a supraveghea mai comod mișcările zidarilor și mai ales formula mortarului, se așeză jos, pe o lespede mare de mormînt. Întorcînd capul întîmplător, văzu pe cruce inscripția: « Ecaterina Dolfescu, 1866—1885 ». Ioanide făcu un scurt calcul: nouăsprezece ani. Mormîntul nu era îngrijit. Piatra prinsese un soi de rugină. Un roi de furnici forfotea la baza crucii. « Te pomenești, medită Ioanide, că fata nu mai are pe nimeni în familie, e aproape jumătate de secol de atunci. Dolfescu! Nume obscur, cine tresare oare la o asemenea

împerechere de silabe? Mormîntul este inutil.» Ioanide își goni reflecțiile cu violență, ca să nu-i turbure încrederea profesională în valoarea operelor umane, și scoțînd un plaivaz de tîmplar începu a face socoteli pe marginea lespezii mormîntale. Își adună pe o coloană veniturile pe care le aștepta în campania de vară, despărți totalul în sume primite, sume imediat reclamabile și sume de primit în toamnă; apoi înșiră sumele de acordat Elvirei în fiecă lună. Contabilitatea îl calmă puțin asupra viitorului imediat, totuși rezerva pînă la campania viitoare scădea. Ar fi fost necesar să mai ia o lucrare, și nu din cele plăcute lui. « La asta duce intemperanța femeii, incapacitatea ei de ascetism », fu gîndul său.

Abia la amiază sosi camionul cu macaraua și, surpriză, Hagienuş în carne și oase. Butoiescu căutase la acesta o platformă joasă de piatră, pe care șezuse originar statuia, Hagienuş o găsisese în pivniță, deasupra unui butoi de murături, și fiindcă auzise că Ioanide e la Bellu, ținuse să-l vadă, să guste emoția lucrării începute. Adusese cu el și două sticle de vin negru vechi, de pe vremea cînd avea moșia nevestei, să le bea în amintirea răposatei, pe pragul locașului ei veșnic. Hagienuş, văzînd mormîntul pe care ședea Ioanide, spuse că știa al cui este. Ecaterina Dolfescu nu era fată, ci o tînră soție care a murit din facere. A cunoscut-o pe fata moartei, chiar aici în cimitir.

— Zău, domnule Ioanide, mă jur pe ce am mai scump.

Și explică în ce fel. Fata, ținută din scurt de familie, n-avea unde să se întîlnească cu Hagienuş în oraș. Sub pretext că se duce la mormîntul mamei sale, pe care n-o cunoscutese, își dădea întîlnire cu viitorul bibliofil și orientalist la Bellu, și acolo (mărturisea

cu rîs de silen Hagienuş) se sărutau în fața mormîntului, nestingheriți de nimeni.

Hagienuş își plasase mormîntul soției lîngă locul infidelității, care însă, după cît reieșea din vorbele lui, nu era așa de mare, fiind o simplă aventură juvenilă, trecătoare, înaintea căsătoriei sale. Fata se măritase, murise și ea, nu mai rămăsese nimeni din familie în linie directă.

— Așa pier toate! oftă foarte comic Hagienuş.

Dacă Suflețel ar fi auzit și isprava asta, cu siguranță l-ar fi numit vampir, lemur.

La amiază, zidarii opriră lucrul, se așezară să mănînce și îndată apoi se întinseră să doarmă chiar de-a lungul mormintelor. Ioanide pusese și el să se cumpere provizii pentru prînz, și la propunerea lui Hagienuş intrară într-un cavou deschis, care avea o masă de tablă pentru pus flori și candelă și două bănci pentru eventualii vizitatori. Începură să mănînce, iar Hagienuş, turnîndu-le din vinul lui, făcu prezentările răposaiților din cavou, pe care de asemeni îi cunoscutese. Erau acolo soț, nevestă, copii, nepoți de copii ai unei familii Cîrlăropol și un Făurescu, despre care Hagienuş informă că era amantul nevestei, devenit soț după spînzurarea celui dintîi. Madam Cîrlăropol îi înmormîntase pe amîndoi bărbații amical, în același cavou, rezervîndu-și un loc între ei, în care se și afla. Hagienuş debită toate aceste lucruri cu sarcasmul bonom cu care se spun anecdote despre cei vii. N-avea, sau nu părea să aibă, de loc oroare de imaginile mortuare. Scena festinului în cavou era dintre cele mai inedite, și cei trei bărbați vorbiră numai despre iubire, fără a depăși marginile stricte ale decenței. Acum, pentru întîia oară, Ioanide află un lucru pe care nu-l știa, 16

și anume că Butoiescu nu era căsătorit legal, trăind într-o uniune liberă.

— Parcă ai copii! observă arhitectul cu un ușor accent de muștrare.

Copiilor avea să le facă o situație juridică, după cum îl va sfătui avocatul. Nuntă nu putea să facă.

— De ce, omule? se miră Ioanide.

După oarecare codire, dispus și de vin, Botticelli mărturisi că a cunoscut în satul lui o fată căreia i-a jurat să nu se însoare cu altcineva afară de ea. Părinții fetei n-au încuviințat căsătoria, fata trăiește de atunci, cu învoirea lui, cu un altul, el însă, ca să nu-și calce jurământul, n-a făcut cununie.

— Bravo, Botticelli! exclamă Ioanide. Merită să închinăm un pahar în cinstea cavalerismului tău!

Cei trei bărbați ridicară paharul, dar, cum Hagienuș vărsă puțin vin pe pavajul cavoului în fața gurilor mormintelor, de sufletul morților, ceilalți doi repetară și ei gestul, și după acest ritual deșertară câteșitrei paharele pe gît.

Peste câteva zile, Smărăndache răspindea în toate cercurile cunoșcuților vestea că Ioanide și Hagienuș au făcut orgie cu femei într-un cavou din cimitirul Bellu la miezul nopții.

Întorcîndu-se în oraș cu camionul, Ioanide își cheltui vremea trecînd și pe la alte șantiere, dînd instrucții lui Butoiescu, chiar după încetarea lucrului, astfel încît se întoarse acasă pe jos, cu șapcă de mecanic lăsată pe frunte, după ora nouă. Cartierul lui era ca de obicei pustiu. La colțul străzii zări o umbră zveltă feminină care scruta adîncimile străzii ezitînd a lua o hotărîre. Cu cît se apropia, Ioanide se încredința că umbra era Pica. Atunci cînd fu lîngă ea, o prinse de braț.

— Ce faci tu aici?

Fata scoase un țipăt și întoarse spre arhitect ochii de un albastru ireal.

— Pe cine pîndești tu, de ce nu mergi acasă? insistă Ioanide, însă afectuos.

— Mi-e frică, nu pot! se cutremură Pica.

— De cine ți-e frică?

Pica își dădu seama, calmîndu-se, că făcuse o imprudență și se rectifică:

— M-ai speriat tu!

— Haide acasă, o invită Ioanide mai dulce și totdeodată mai hotărît, întinzîndu-i brațul.

Fata se codi, mai aruncă ochii furtiv în direcția străzii, în cele din urmă își virî brațul subțire pe după brațul arhitectului.

— Vom face, spuse Ioanide, o apariție senzațională, eu la braț cu tine. De cînd visez să mă plimb de braț cu fica mea, domnișoara Pica Ioanide. Cred că mă prezint foarte bine și nu te fac de rușine.

Cu mîna dreaptă arhitectul voi să-și îndrepte pălăria, dar dădu de șapcă. Atunci și-aduse aminte că era în costum de lucrător și admise în parte spaima Pichii.

— E adevărat, rîse el, sînt în tricou și cu șapca de apaș. Cu toate astea, cred că spiritele fine vor remarca distincția mea nativă.

Ioanide luă masa cu toți ai familiei. Soția sa era surprinsă, Tudorel privea pieziș. Doamna Ioanide nu îndrăznise să vestească pe arhitect că pînă în seara aceea Pica nu venise acasă. Frica de scandal o paralizase, și optimismul ei îi interzicea să creadă că Pica e capabilă de ceva rău. Nici Ioanide nu le destăinuî chipul cum găsise pe fată și lăsă pe Pica să meargă în odaia ei fără a-i spune nimic.

A doua zi o chemă în birou.

— Pica, intră Ioanide de-a dreptul în chestiune, de ce pîndesc agenții secreți în fața casei?

O paloare subită înfrumuseță fața brună a Pichii.

— Care agenți? îngăimă ea.

— Dragă Pica, eu îți vorbesc ca un prieten, nu cred că tu și stimabilul tău frate Tudorel, zis Doru, nu știți că de atîta vreme doi indivizi dau tîrcoale pe stradă. Am emis toate ipotezele posibile și am ajuns la încheierea că pîndesc casa noastră. Și tu știi asta, de vreme ce n-ai îndrăznit să te întorci acasă și te-am surprins codindu-te să intri pe stradă.

Pica lăsă capul în jos.

— Bun, trase Ioanide o primă propoziție sigură, va să zică pîndesc pe cineva din această casă. Pe mine nu-mi vine să cred. Pe unul din voi sau pe amîndoi, nu-i exclus. Dar pentru ce? Ați făcut vreo faptă rea — crimă, furt?

După cîteva momente de proces interior, Pica izbucni într-un plîns convulsiv și căzu în genunchi, cu capul rezemat de genunchii lui Ioanide. Acesta o ridică pe canapea alături de sine și continuă a-și emite presupunerile calm și savant, în vreme ce cu mîna mîngîia părul Pichii, desfășurat pe umărul său, pe care se culcase acum capul fetei.

— Nu, tu n-ai făcut nici o faptă rea și sînt încredințat, nici haimanaua de Tudorel. Dacă vă filează pe voi, nu vă pîndesc să vă aresteze, ci ca să vă urmărească ieșirile și intrările. Te pomenești că sînteți amestecați în drăciile studentești de care tot aud! Trăiesc pe altă lume, dar am să mă cobor din ea ca să vă apăr. Tu, o fată așa de fină, să te ții de fleacuri! . . .

Cum Pica suspina mereu și șoptea: « N-am făcut nimic rău, tată, nu sînt vinovată de nimic », evitînd

alte lămuriri, Ioanide, fără a-i turbura conștiința prin inchiziție, continuă argumentația.

— Dar mă prind că nu pe voi vă filează indivizii, ci pe altcineva.

— Pe cine? întrebă pierit Pica.

— Pe acel domn Gavrilcea, cu care ești. . . cu care sînteți prieteni. Nu-mi place acest domn. Îl socotesc capabil de crime.

Pica își ridică fruntea de pe umărul lui Ioanide, rămînînd totuși rezemată de brațul lui, și scuturîndu-și părul moale care-i cădea *à zazzera* spre gît, îndreptă ochii albaștri înlăcrimați:

— Tată, ai o idee greșită. Gavrilcea nu-i în stare de crime. Dimpotrivă, are idei mari, e un om bun și curajos.

— Poți să-mi spui și mie care sînt acele idei?

Pica stătu puțin pe gînduri, apoi lăsă din nou capul pe umărul lui Ioanide, aproape plîngînd.

— Nu, nu pot să spun.

— Îmi vine greu, continuă Ioanide tot așa de filozofic, să te cenzurez. Ești majoră, instruită, fata unui om cu concepții înaintate. Am o mare vină că v-am părăsit, dar în fine, asta nu mă autorizează acum să vă torturez. Totuși, dă-mi voie să-ți pun o întrebare: ești tu convinsă că prietenia ta cu acest domn va contribui la fericirea ta?

— Asta nu pot să știu, șopti Pica, însă îl admir, il. . .

— Îl iubești.

Pica lăsă capul cu mai multă greutate pe umăr, în semn de confirmare. Ioanide, indignat în sinea lui, era mai gata să strige: « Îl iubești pe bubosul ăla? »

Se reținu, spre a n-o jigni pe fată, mulțumindu-se a zice:

— Am dreptul să te sfătuiesc, nu să te contrariesc. Tu vei decide cum vei socoti de cuviință. Deocam-

dată, însă, te rog să-mi îndeplinești și mie o dorință. Du-te cu mamă-ta la mare o lună de zile, iar pînă în acea zi nu mai ieși de acasă, nu te mai întâlnești cu nimeni. Măgarii ăștia (se gîndea la agenți) trebuie să dispară de aci, mă plictisesc, mă sufoc, dă-ți seama că acesta nu e aerul în care trăiesc eu de obicei.

Ioanide se ridică de pe canapea, apucă pe Pica de amîndouă mîinile, întorcînd-o puțin în dreapta și în stînga ca s-o privească, apoi o bătă ușor cu palma pe un obraz și o concedie. Cînd închise ușa în urma ei, Ioanide își zise plin de mulțumire: « Ce frumoasă fată am!»

VIII

Gaittany sosi peste cîteva zile la Ioanide, după ce se anunțase la telefon, într-un superb automobil, condus de un șofer în uniformă sobră.

— Să trăiești! zise el deschizînd brațele mari, cu expresia celei mai sănătoase jovialități, adevărată cascadă de soare.

Deși cunoștea foarte bine casa lui Ioanide, Gaittany privi interesat în toate părțile, aruncă ochii pe ușile întredeschise, se aplecă asupra gravurilor, în fine conchise:

— E admirabil! Ești plin de gust. Domnule, ești un mare bărbat, tot ce faci dumneata este eminent.

Și fiindcă Ioanide îi spusese în glumă « bună ziua » ca să parăze elogiile, Gaittany îi împărtăși confidențial cu altă nuanță de entuziasm:

— Ești cel mai mare arhitect român!

— De unde ai mașina asta? se interesă Ioanide cu ochii pe geam.

— Am să-ți spun, zise Gaittany așezîndu-se voluptuos pe un fotoliu și scoțîndu-și mînușa de pe mîna stîngă. Am fost numit conservatorul unui muzeu retrospectiv, o donație, și-am mai vorbit, în care intra și un automobil.

Prin urmare, Gaittany își atinsese idealul vieții. Făcînd relație îndată cu banchetul de la « Continental », Ioanide înțelese că Gaittany pusese mîna pe automobil fără concursul lui Pomponescu, ceea ce era și adevărat. Deci nu-și putu reține întrebarea:

— Pomponescu?

Gaittany îl elimină cu mîna:

— Domnule, e curios, Pomponescu nu mai vrea să fie ministru.

— Te pomenești că « Jean lucrează la catedrală »!

— Ha-ha-ha-ha! rise din toată inima Gaittany, apoi, isprăvind ceremonia rîsului, trecu la relatarea cazului. Domnule, așa se spune. Se pare că l-a convins Gavrilcea să stea în rezervă.

Ioanide pironi pe Gaittany cu pupilele albastre, fără a face vreo mișcare de surpriză.

— Nu știu ce se petrece, mărturisii el în stil nepăsător, nu citesc nici jurnalele.

Și cu mîna îi arătă pe masă ziarele nedescăcute, primite într-o săptămînă și pe care le pusese automat unul peste altul, spre a le da apoi lui Butoiescu-Botticelli. Descoperise o afinitate neprevăzută cu constructorul. În vreme ce Ioanide nu citea nici un jurnal, respingînd cotidianul, Butoiescu citea jurnale vechi, cu totul perimate, interesîndu-l epica pură a faptelor, indiferent de actualitatea lor. Afînd de această nobilă dezinteresare de prezent ca atare, Ioanide strîngea pachete de jurnale necitite în dulap și le dădea lunar constructorului, după ce-i oferise

mormane de ziare din anii trecuți, pe care Butoiescu le consulta cu cea mai mare seriozitate.

Gaityany făcu lui Ioanide o scurtă situație politică. Germanii deveneau din ce în ce mai amenințatori, un război nu era exclus. Influența lor în țară era pe zi ce trecea mai simțită politicește, grupările ilegale, alimentate de ei, stînjeneau guvernul, iar alte partide în incertitudinea viitorului nu ocoleau contactul secret cu ele.

Deodată Ioanide puse lui Gaityany întrebarea precisă, care-i sta de mult pe limbă:

— Cunoști pe Gavrilcea?

Gaityany nu se arătă surprins, dar rîzînd, făcînd volute de evaziune cu mîna prin aer, zise:

— Prea bine nu-l cunosc, mai mult am auzit de el, e unul din șefi, pricepi. . .

— Șef de ce?

Gaityany făcu din cap gestul care însemna: « Fugi de-acî, că nu te cred, pe ce lume trăiești? » dar oral spuse:

— În Mișcare!

Zicînd aceste două cuvinte, Gaityany izbucni iar în ha-ha-ha, arătînd astfel că el însuși își da seama de comicul lor. Însă pentru Gaityany totul era comic, pentru că nu se devota nici unei credințe, avînd totuși grija de a lua contact cu toată lumea, pentru orice eventualitate. Astfel, el, care oferise o masă lui Pomponescu, primise vizita lui Hangerliu și a lui Gavrilcea la așa-zisul său muzeu și fără a face dificultăți acceptase un șofer recomandat de aceștia, acela care se afla acum la volan, așteptînd în poartă, și care avea o anume corectitudine, dacă nu distincție, ușor ironică. Ce rost avea acest plasament nu se întreba, deși intuiția lui îl lăsa să ghicească, el personal nu se simțea de loc stînjenit. În cazul unei

întorsături favorabile oamenilor noi, el se afla protejat, în celălalt caz n-avea nici o responsabilitate, Hangerliu era un om de lume ca și el, care nu se risca.

— Spune-mi, domnule, ce fel de om este acest Gavrilcea, care văd că e un personaj?

Gaityany bătu în retragere, prudent:

— Ți-am spus că doar am auzit de el. Cine este propriu-zis și ce profesează n-aș putea să-ți spun.

Și, conform obiceiului său, încercă să schimbe vorba, revenind tardiv la albumul cu schițe:

— Domnule, Calea Victoriei a dumitale este eminentă. Te felicit călduros. Trebuie neapărat s-o expui.

Drept răspuns, Ioanide, obsedat de ideea lui, zise:

— E unul bubos la față, parcă mîncat de vărsat. Mirabeau, Danton, toate marile canalii sînt ciuruite de variolă sau furunculoși, se vede că asta dă creierului o excitație morbidă.

Gaityany rîse din toată inima de această enormitate nedreaptă față de oamenii Revoluției franceze, nevoind nici să confirme, nici să nege, ca să nu întărească ideea că-l cunoaște pe Gavrilcea, și scoțîndu-și ceasul din buzunar forță lucrurile:

— E tîrziu și trebuie să plec. Să-ți spun pentru ce am venit!

Neavînd încotro, arhitectul îi făcu semn să vorbească.

— Casa în care e instalat muzeul are nevoie de reparații în vederea expozițiilor, fără a se strica stilul original. O simplificație. Ne-am gîndit cu toții la dumneata. Numai dumneata ești indicat pentru un lucru așa delicat. Vreau să fac ceva onorabil. Îți dăm cît vrei, acout imediat, cît vrei. . .

Și Gaittany își luă fizionomia cea mai îmbietoare, privind cu adorație la Ioanide, căruia îi mai șopti încă o dată, spre a nu slăbi efectele: «Ești un artist desăvârșit», arătînd cu mîinile la mozaicul din tavanul odăii.

Ioanide, căruia astfel de lucrări îi conveneau, avînd și nevoie de bani, primi, relațiile lui cu Gaittany fiind de altfel cu deosebire călduroase. Totuși, nu se putu stăpîni de a nu-l ironiza puțin.

— De ce nu-l chemați pe marele Pomponescu?

Gaittany, acela care oferise un banchet lui Pomponescu, azi, cînd ministeriabilul părea a nu mai fi actual, punînd mîna pîlnie la gură, zise:

— Un caraghioz!

Și, rîzînd din toată inima, ieși pe ușă.

Ioanide îl văzu de pe geam întinzîndu-se cu deliciu pe spate în automobil și consultîndu-și nelipsita agendă. Ca întotdeauna vara, arhitectul era prezent în București din cauza lucrărilor, și acum, după ce izbutise a trimite pe Pica împreună cu Elvira, mîncă adesea la Hergot și Erminia, dormind chiar noaptea în mansarda casei lor. Culmea, Conțescu, perfect înviorat, îi da ghes să-i ridice casa de la munte, pentru a se instala în ea din toamnă. Ioanide își făcu planul de a lua pentru cîteva zile pe Tudorel la șantierul de pe locul lui Conțescu, spre a sta de vorbă cu el. Acum Doru pretexta a fi foarte ocupat cu prepararea examenelor de toamnă, rămăsese acasă, dar lipsea cît mai mult de la domiciliu. Această incoerență familială dispăcea din ce în ce mai mult arhitectului și era decis ca într-un timp dat să puie ordine în căsnicia lui. Ioanide avea acest caracter, că, deși solitar în propria lui casă și foarte instabil, transporta spiritul casnic și în escapade, și oriunde se refugia mai mult înjgheba un cămin provizoriu.

Ceea ce-i convenea la Hergot era sentimentul de a se afla într-o familie care ar fi putut deveni, dacă se căsătorea cu Erminia, a sa proprie. Așadar, într-un fel, se vedea pe sine însuși într-o situație ipotetică. Nu-i mai puțin adevărat că Erminia nu era așa cum ar fi fost dacă s-ar fi căsătorit, ea era acum o celibatară, se purta ca atare și avea toate semnele fizice și morale respective. Întrucît îl privește, Ioanide nu lua în considerare, cînd era vorba de trecutul său sentimental, pe această Erminie, care-i deștepta numai vag imaginea de altădată, sufletul său era întors spre trecut, simbolizat într-o fotografie a Erminiei din acea epocă, aflată în odaia de la mansardă. Numai rațional, arhitectul admitea că femeia din fața sa este aceeași de acum peste două decenii și se purta în consecință. Erminia, dimpotrivă, vedea în Ioanide o ființă invariabilă, pe care o venera în actualitatea ei, neputîndu-și în nici un fel închipui omul tînar altfel decît cel de acum. Ba chiar dimpotrivă, la vederea imaginilor retrospective ale arhitectului, rîdea, toate pîrîndu-i-se neserioase față de aceea impunătoare din prezent. «Tu ești prozaică și eu sînt idealist», făcea Ioanide teorii psihologice către Erminia, gîndindu-se la această distanță a viziunii, dar Erminia se scandaliza la ideea de a fi «prozaică», protesta, ea înțelegea prin prozaic un lucru calitativ deficient, un om răucrescut.

— După tine, glumea Ioanide, borșul e prozaic, smîntîna decentă, și prăjitura poetică.

— Sigur! confirmă Erminia foarte pasionată de discuții oricît de abstruse, deoarece orice convorbire însuflețită cu un bărbat, mai ales avînd aerul unei certe intime, îi producea o vizibilă mulțumire.

— Știi tu ce e prozaic, stimabilo? Vezi castronul ăsta de supă? Dacă îl dezgrop peste două mii de

ani și-l expun în muzeu devine sublim prin forma lui, atunci extravagantă și inuzuală.

Hergot lua parte cu o plăcere nespūsă la aceste contențiuni, întorcînd capul cînd spre unul, cînd spre altul, aprobîndu-i pe amîndoi, neîndrăznînd să opteze pentru o teză. Dezvoltarea ideii de prozaic prin exemple culinare nu era accidentală. Ioanide observa grija înfinită pe care o puneă Erminia spre a da aspect delicat în special la ceea ce se atîngea de mîncare și de existența materială (sector în care doamna Ioanide era personal neglijentă, știînd totuși să comande; talentul acesteia era dichisul vestimentar și decorul social). Cu douăzeci de ani în urmă, Ioanide avusese impresia că Erminia nici nu mîncă, trăînd din sorbitura cîtorva picături de apă aproape imateriale. Deși fata era destul de sănătoasă și palpabilă, figura ei inocentă sugera abolirea vieții animale. Acum Ioanide constatase că impresia de aerian provenea la Erminia exclusiv din ochi, din zîmbet. Încolo era plină la obraji, iar la trup, cu înaintarea în vîrstă (avea acum patruzeci de ani), chiar puțin balonată, contribuînd la asta și rochiile comode, croite fără căutarea liniei, cu unica excepție a cîte unui guler foarte atent brodat și a unei camee. Erminia mîncă abundant la masă, chiar cu oarecare lăcomie de copil, plecîndu-și capul deasupra farfuriei. Felul îngrijit cu care mînuia tacîmurile, gesturile supravegheate și discrete distrăgeau atenția celor de față, mai ales că se ridica des, pentru a inspecta bunul mers al serviciului. Erminia semăna mult cu o călugăriță rumenă, căreia olandele scrobite din jurul capului și obrazilor dau *enbom-point*-ului un aer îngeresc. Ioanide nu citase borșul și smîntîna decît fiindcă le avea în fața sa. În ciuda unei anume diminuări de venituri și a unei baterii

de masă reduse, serviciul în casa Hergot lua proporții. Erminia puneă pe masă tot soiul de glastre pline cu preparate reci, printre care glastra cu smîntîna era nelipsită. Eterica de altădată avea ambiția murăturilor delicate, precum ardeii umpluți cu varză, conopida, ciupercile. Ea le mînuia și le oferea cu cea mai mare grijă, ca o farmacistă medicamentele, însă mîncă și ea din ele, cu voluptate, nu afecta în nici un fel disprețul de materie. Căpătase din cauza aceasta pe față puțină scamă roșiatică, și Hergot îi prescrisese un depurativ, niște prafuri, pe care Erminia le și lua pe vîrfurile unei lingurițe înaintea mesei. O altă specialitate a celibatului era dantela. Erminia n-ar fi pus un pahar cu apă fără a strecura pe dedesubtul farfuriei un rotocol de horbotă. Cana cu apă din mansarda lui Ioanide era acoperită de asemenea cu o dantelă. Pernele, imaculate, aveau ochiuri de broderie, nicăieri o suprafață textilă albă nu apărea ca o materie plată, ci dematerializată prin orificii. Rufărie, ciorapi, batiste erau legate cu panglici, și Ioanide zărise niște ciorapi ai lui Hergot uriași, lăbărțați, țesuți cu o înfinită atenție de Erminia, obturați în locurile rupte printr-un grătar subtil de fire de bumbac. Ioanide mai constatase că Erminia nu lega nici un sentiment de jenă față de viața corporală a omului și de ceea ce sugerează, și nu fără uimire descoperise în noptiera din odăița rezervată lui o oală de noapte de porțelan acoperită cu un rotocol de superbă dantelă, întărit cu carton. Erminia se gîndise deci că Ioanide ar putea să aibă nevoie de vas peste noapte. Doamna Ioanide aluneca abil asupra acestui capitol, se făcea a nu înțelege, ascundea pe cît putea toată viața ei fiziologică și se făcea a ignora pe a altuia. În ciuda acestei atenții asupra materiei, Erminia părea mai inocentă decît

doamna Ioanide, care făcea impresia a cunoaște viața pe degete. « Prozaismul » suavei Erminia Ioanide îl înțelegea în sensul că aceasta își închipuia că un ciorap al lui Hergot bine cirpit și dichisit reprezenta un obiect gingaș. Însă un ciorap este un ciorap.

Hergot, la rîndul său, forma pentru Ioanide, cînd trăgea în gazdă la el pe strada Tritonilor, un obiect de observații. Medicina, care ar fi trebuit să fie preocuparea de căpetenie a lui Hergot, cădea pe planul al doilea, astfel cum unii negustori de la sate țin prăvălia închisă, robotind la cîmp, încît trebuie să fie aduși de la brazdă de întîmplătorul client. Hergot se scula vara foarte matinal, își puna un șorț mare de grădinar cu buzunar înainte și ieșea în curte, unde tăia trandafirii, îi stropea cu o stropitoare mică, cu gîtul sitei foarte lung, ca florile să nu se încovoie sub presiunea apei. Blestema pisicile care săriseră peste flori (Ioanide îl auzea de sus), inventa tot felul de împrėjmuiri ale plantelor expuse. Semințele florilor uscate, mai ales ale celor așa-zise de piatră, le colecta în borcane de medicamente etichetate. Evenimentul mic, dizlocarea unei streășini, ruperea unei garoafe, căderea unui pui de rîndunică din cuib aveau mare importanță pentru Hergot, îi ocupau existența, agitîndu-l, stîrnindu-i pasiuni. Hergot, scuturat de micile lui drame, avea obiceiul să vorbească singur, și Ioanide îl zărea din pod dînd din mîini și mișcînd buzele în răspunsuri imaginare pe care le făcea probabil unor preopinienți închipuiți. Afară de asta, Hergot mai avea și o grijă extraordinară de lucrurile neînsemnate, și din senin, cînd nimeni nu se gîndea, întrebă dacă s-a găsit dopul de sticlă de la un borcan. Dar mai caracteristic în viața celibatarului nostru era jurnalul. Ca și unii mari bărbați, Hergot ținea un carnet de

însemnări, în care, după oarecare examen, puteai distinge următoarele puncte de vedere: climatice, economice, horticole, sanitare, psihice. La climatice, Hergot scria de exemplu: « 17/VI, ploaie mărunță între orele 7,20 a.m. și 4 d.m. ». La horticole: « Trandafirul agățător de lîngă streășină a degerat ». La economice: « Pastilele de mentă s-au scumpit cu opt lei ». La sanitare: « Am puțină stare subfebrilă, 37,4 la orele cinci ». La psihice: « Indispus. Nu destul de voios. » Foarte des Hergot însemna în dreptul datei: « Nimic deosebit », și dacă zilele decurgeau în această absență de accidente, însemna mai departe acest lucru numai cu inițialele: « n.d. ». Important în jurnalul hergotian afară de laconismul notațiilor era că toate zilele anului, în număr de trei sute șazeci și cinci, își aveau cronică lor, în așa fel că puteai ști precis cîte zile au fost fără nimic deosebit, în cîte a plouat, a nins, și în cîte Hergot « n-a fost voios ». Se reducea viața doctorului numai la atît? De bună seamă că nu. Petrecerile muzicale nu erau niciodată semnalate, și numai indirect cineva putea infera delectațiile sale din însemnări ca aceasta: « Reparat arcușul violoncel ». Este sigur că doctorul puna pe hîrtie simple hieroglife, în scopul de a-și reconstitui mintal mai tîrziu culoarea zilelor trăite. Astfel, « indispus » trebuie să fi fost rezumatul unui proces complex de melancolie cunoscut direct numai lui Hergot, dacă nu cumva sub aceste vorbe abstracte nu se ascundea vreo agitație neobișnuită, ceartă în casă, probleme grave. Într-adevăr, cînd i se întîmpla o enormitate, Hergot nu putea să se exprime suficient. Sufla ceva mai precipitat, mișca mîinile ca și cum ar fi voit să reclame și sta la îndoială, tremura din buze, și atîta tot. Pe urmă îl vedeai prin curte vorbind singur,

spunînd în gol ceea ce avusese de gînd să spuie altora. Aşadar, jurnalul condensa pînă la limitele neantului o viaţă interioară, făcînd-o indescifrabilă pentru altul. Hergot, spre deosebire de Ioanide, trăia fiindcă era în viaţă, acceptînd faptul banal al existenţei ca pe un fenomen ce nu trebuie discutat. Se făcuse medic, îşi îndeplinea conştiincios datoria, dar nu îndrăznea a crede că poate să contribuie cu ceva la promovarea medicinei, nu avea noţiunea unei opere obiective de îndeplinit în afară de datoria de a trăi. O schimbare calitativă în existenţa sa i se părea imposibilă, şi dacă factorul poştal ar fi devenit prim-ministru, Hergot ar fi manifestat o mică surpriză mută, apoi ar fi continuat să rămîna liniştit în sfera sa, primind noua autoritate. Aşa îl vedea pe Hergot Ioanide, care nu putea sta locului de planuri şi viziuni. În schimb Hergot era lipsit de tensiune proprie şi, depersonalizat, devenea sublim cînd primea un impuls din altă parte. Dacă cineva i-ar fi dat de mină un copil să-l păzească pînă vine, şi nu s-ar mai fi întors o zi, Hergot îşi lua misiunea în serios, nu se clintea din loc. În profesia sa, prea marele zel pentru fiecare caz în parte îl făcea să neglijeze alţi clienţi sincronici, pierdea prea multă vreme cu o consultaţie în cabinet, uitînd pe alţii afară, nu ştia să se smulgă sentimentelor momentane, să fie indiferent. Deşi diagnosticele şi curele sale erau excelente, Hergot în fazele critice ale bolii se înspăimînta, recomanda familiei să aducă un medic cu reputaţie, ceea ce asupra unora făcea impresie rea şi, în ciuda faptului că doctorul chemat găsea că totul e în regulă, Hergot asculta smerit verdictul şi respira cu o vădită bucurie. Din fericire, specialistul chemat îl cunoştea pe Hergot şi-l bătea pe umăr în faţa clienţilor, zicînd :

— Aveţi în faţa dumneavoastră cel mai bun medic de copii pe care-l posedăm, ce mă mai chemaţi pe mine?

Atunci Hergot lăsa capul în jos şi se roşea ca o fată mare.

Ioanide, culcat în mansardă cu geamul deschis, evoca pe Erminia de altădată, o vedea cu ochii, imagina convorbiri posibile, pe care însă nu le realiza niciodată cu Erminia de jos, şi asta nu fiindcă aceasta ar fi fost cu totul indezirabilă, dar fiindcă Ioanide alături de o femeie dorea viguros alta. În mansardă Ioanide era obsedat de Ioana. Afară de asta, Elvira şi Erminia reprezentau pentru el două raporturi sufleteşti de nuanţă morală. Elvira era Junona, şi Erminia — Minerva. Înţia simboliza soliditatea căminului, în ciuda unor accidente, cea din urmă era confidenta. Fenomen curios. Părerea Erminiei despre femei era în general defavorabilă, aceea despre bărbaţi — tolerantă. Spre pildă, niciodată Erminia nu s-ar fi gîndit să reproşeze lui Ioanide infidelităţile sale, presupunînd că vina e totdeauna a femeii neglijate şi că dragostea bărbatului are în ea ceva incoercibil şi de la sine motivabil. Ea găsea femeilor cîte un cusur, lipsă de frumuseţe, neglijenţă, indiferenţă. Pe bărbaţi îi scuza, şi chiar despre Gonzalv Ionescu, pe care, fireşte, Ioanide îl făcuse dobitoc, îl găsi politicoş, îndatoritor. Hergot şi Erminia iritau pe Ioanide la fel ca şi Elvira, prin faptul că duceau respectul de oameni pînă acolo încît îi găseau pe toţi perfecţi. După Ioanide existau trei categorii: indivizi care nu-l interesau de loc şi cărora le întorcea spatele, apoi « dobitocii », în fine, aceia care intrau în definiţia « un om ». Exclusivismul lui pornea nu din mizantropie, ci dintr-o filozofie a faptei. Acela pentru

care avea o stimă nelimitată, considerînd capacitatea lui, era « om ». Ceilalți (excluzînd pe neinteresanți) erau dobitoci, și în categoria asta intrau mai toți oamenii cu care avea de-a face Ioanide, întrucît expresia nu indica disprețul total, ci numai constatarea unei imperfecții. Într-un cuvînt, arhitectul pretindea să judece oamenii după un canon, avînd totdeauna în față ideea unei umanități desăvîrșite, și se supăra pe aceia care acceptau lumea așa cum este. Prin urmare, Ioanide rîse cu poftă cînd Erminia emise bune păreri despre Gonzalv, declarîndu-l « om bun ».

— Gonzalv Ionescu, om ! . . .

— Dar ce este ?

— Maimuță !

Hergot zîmbi cu respectuoasă bună dispoziție la ceea ce socotea o glumă, în sinea lui nu era convins, pentru că el, ca medic infantil, nu făcea distincție între pacienții săi, toți fiind pentru el « copii ». Ioanide avu curiozitatea să vadă ce scrie Hergot în carnetul său — al cărui loc îl știa, căci doctorul nici nu-l ascundea, socotindu-l un fel de registru al casei — în dreptul zilei în care discutase aprins cu el și cu Erminia despre calitatea oamenilor. Hergot scrisese doar : « 37 de grade la umbră ! »

« Mare dobitoc ! » nu se putu el împiedica să exclame.

Îmbrăcat în costumul său de lucrător, Ioanide plecă cu Tudorel la munte, la terenul lui Conțescu. Luase cu sine și două corturi mici paralelipipedice, cu tot tacîmul lor, ca să doarmă afară la aer. Fu puțin cam surprins de a vedea pe Tudorel cu cizme în picioare. Niciodată nu purtase asemenea încălțăminte, și ideea fiului său i se păru din cele mai năstrușnice. Nu-i făcu nici o observație. Pe tot

traiectul, în tren, în trăsură, pe cai, Ioanide băgă de seamă că Tudorel era complet nepăsător la peisaj, clocotul rîului, pereții granitici ai muntelui, brazii nu-l putură scoate din absorbitoria consultare a unei agende. Un timp chiar, punînd cizmă peste cizmă, întins pe banchetă în vagonul gol, Tudorel dormi pe spate, cu mîinile sub cap. Ioanide se miră de completa nepăsare a lui Doru față de femei. Vagonul și coridorul fuseser plini o vreme de femei și fete care se duceau spre munte, îmbrăcate în costume de vară dintre cele mai transparente. O fată, în particular, care ședea pe bancheta din față sa, plăcu lui Ioanide. Avea sandale plate în picioare, iar pe trup o rochie simplă de imprimé cu flori de un roșu fin, care îmbujora fața. Corpul fetei era foarte bronzat de soare, în contrast cu părul blond și dinții albi. Semăna puțin cu Pica, ochii însă îi erau ca cenușa. N-avea alt ornament decît un ceas cu brățară de argint. Ședea picior peste picior, lăsînd a i se vedea profund pulpele, fără a inspira însă nici un gînd indecent, atît era de serioasă și de sigură de sine, dezgolită ca o jucătoare de tenis. Lui Ioanide îi plăceau grozav asemenea imagini, susținea chiar că în orașul construit de el lumea va umbla vara cu costume simplificate, corespunzînd veșmîntului antic, în nici un caz nu punea vreun gînd erotic în admirația lui, mai degrabă încerca o simpatie paternă. Însă gustul lui pentru anatomia tinerelor fete constituia o senzualitate sublimată de artist. Dacă Tudorel s-ar fi căsătorit cu o astfel de fată, Pica și cu această tînără noră i-ar fi plăcut. Fata cu sandale citea o carte englezească, și Ioanide nu se lăsă pînă nu descifra titlul de pe cotor : Stevenson, *Travels with a Donkey (Călătorii cu un măgar)*. Fata era distinsă.

Ioanide făcu semn cu cotul lui Tudorel, cu un gest strengăresc, arătându-i-o. Însă Tudorel rămase insensibil, distrat, și arhitectul avu chiar impresia unei ușoare ironii în ochi, care voia parcă să spună: «Tata e un afemeiat, se ține de lucruri neserioase!» La o stație, o ceată întreagă de doamne și domnișoare salută plecarea unor călători care se suiră în tren. Ioanide iar făcu cu cotul lui Tudorel, căci văzuse vreo două foarte drăguțe. Fusese observat cum stimulează pe Doru, și fetele, care înțeleseseră interesul lui Ioanide, măgulite în fond, rîseră cordial. Cu toate astea, Tudorel fu incoruptibil. Arhitectul concepu o foarte proastă idee despre fiul său, deoarece el credea că instinctul sexual comandă toate faptele bărbatului și că un om apatic e și steril. Toate monumentele memorabile, afirma el, s-au ridicat în onoarea femeii. Văzînd frigiditatea lui Tudorel, Ioanide îl lăsă în pace și continuă de aci încolo să arunce ochii ori de cîte ori — în tren, în stații, pe drumuri de țară — o femeie i se părea interesantă prin ceva, și s-o observe pe cont propriu.

Ioanide așeză corturile chiar lîngă locul de construit, pe marginea unui infim șipot, destinînd unul lui Tudorel. Pentru pietrari și salahori ridică un șopron sumar. Lucrările fură începute îndată, și Doru fu lăsat liber să se distreze cum voiește. Cu acest prilej, Ioanide strînse asupra fiului său multe observații noi. Întîi Doru întrebă pe oameni dacă în sat vin jurnale. Oamenii răspunseră că nu, doar la vale de tot, în stație și în oraș, se puteau afla. Cu poșta primea cine era abonat, caz în care se afla preotul. Doru, revelat deodată ca foarte tenace, întrebă unde stă preotul. Acela nu locuia în acest sat, ci în cel de la podul din vale, de unde pornea să slujească o dată la o lună în fiecare din cele patru

sate de la munte mai apropiate, deci și aci. Avea un cal. Doru se arătă cu totul plictisit de carența jurnalelor și studie foarte serios modul de a coborî la vale. Spre norocul lui, Ioanide comandase ciment și material în oraș, pentru care treabă închiriasse două căruțe, care veneau însă pînă la gura de jos a văii, de unde sacii erau puși pe spinarea cailor, nefiind drum de car. Doru porni cu caii și căruțele în jos și veni tocmai a doua zi, cu un maldăr de ziare pe zilele din urmă pe care le pierduse, și din mai multe publicații. Ioanide trase cu coada ochiului la jurnale, între care unele lui cu desăvîrșire necunoscute, fără a face o cît de mică observație. Doru nu șezuse degeaba jos de vreme ce făcuse o combinație. O cursă de la oraș pînă la satul de la pod aducea zilnic popii ziarele, iar acesta le preda oamenilor cu caii prin care pietrarii lui Ioanide făceau transporturi zilnice. Prin urmare, Doru făcuse cunoștință cu preotul. Tudorel ședea întins pe patul din cort (niciodată pe pajiște), și acolo consulta jurnalele foaie cu foaie și rînd cu rînd, punîndu-le apoi sub pătură.

— Nu te știam așa de interesat de evenimentul zilnic! îl apostrofă Ioanide.

— Trăim în prezent! zise Doru cu ochii în jos.

— E și asta o teorie. Oamenii inteligenți trăiesc într-un prezent legat mereu de trecut și deschis spre viitor și se emoționează numai de marile fapte de construcție. Nu s-a petrecut nimic important, exageră Ioanide ca de obicei, de la Michel-Angelo pînă acum afară de inventarea betonului armat. Și ce te interesează, crimele pasionale, mica publicitate?

Tudorel se arătă jignit.

— Sînt și alte evenimente, mai importante.

- Anume care?
- Evenimente care vor schimba fața lumii.
- Sper că soarele va apune mereu în același loc.
- Nu-i vorba de soare. Europa se transformă.

Ioanide nu putu răspunde imediat, deoarece merse să arunce bucăți de piatră în cimentul de bazament, spre a da un exemplu de proporție lucrătorului. Abia după ce un strat de ciment fu turnat se-ntoarse spre Tudorel.

— Zici că Europa se transformă. Și ce-mi pasă mie?

— De prefacerea ei depinde și viitorul României. Dumneata vrei s-o lăsăm în voia soartei când putem face din ea o țară ca soarele de pe cer?

Ioanide consideră pe Doru cu curiozitate. Imaginea soarelui de pe cer i se păru cam bizară, părea un lucru spus de multe ori, un clișeu, și parcă o mai auzise, totuși exaltarea concentrată a fiului său îi atrase atenția. Doru nu era apatic, cum bănuise, avea o năzuință secretă, care însă — faptul era deocamdată incontestabil — nu se referea la cîmpul culturii.

— În definitiv, domnule, conchise Ioanide, îmi pare bine că te interesează ceva pe lume, fie și soarta Europei; ceea ce mă miră însă este că un asemenea interes s-a născut în jurul meu. N-aș fi crezut. În fine, vom mai vorbi.

Tudorel, în afară de lectura asiduă a jurnalelor, făcea anchete stăruitoare printre oameni, întrebându-i despre satele din jur, de preoți, de învățători, flăcăi și luîndu-și însemnări pe un fel de hărți rudimentare. Nu numai atât, dar se părea că are cunoștințe în partea locului, din moment ce se informa de cutare sau cutare. Pe baza informațiilor, începu să cutreiere regiunea, sub motiv de a se plimba. Lucru curios, într-o zi Ioanide socoti că e

necesar să meargă însuși la oraș spre a alege o dată pentru totdeauna unele materiale asupra cărora oamenii nu puteau decide. Când trecu în căruță, i se păru că vede de cealaltă parte a apei, rezemat de parapet, pe Doru împreună cu câțiva oameni, flăcăi după toate aparențele, toți cu cizme.

« Nu mi-am închipuit ca acest băiat să fie așa de sociabil », gândi el.

În altă zi, fiind duminică, Ioanide fu poftit la masă în vale de pietrar. Doru ceru îngăduința de a pleca mai de dimineață, voind, spunea el, să se bucure de răsăritul din zori. În sat, Ioanide se plimbă împreună cu pietrarul prin părțile lui mai notabile, și în cele din urmă se abătu și pe la biserică. Acolo era slujbă. După ce dădu un ocol locașului pe afară, găsim-l interesant, arhitectul își scoase șapca și pătrunse înăuntru. Doru și câțiva tineri țărani, toți cu cizme, ședeau îngenuncheați foarte spectaculos, nu departe de stranele ctitorilor, priviți de femei mai ales cu interes acut. Preotul, foarte tânăr, cu barbă redusă la un vîrf, ca la muschetari, slujea cu ochii tot spre ei, într-un spirit de înțelegere. Ioanide se întoarse repede pe călcîie și ieși din biserică. Asta întrecea toate așteptările sale.

« E ceva putred în Danemarca ! » glumi el mintal.

Observă că Tudorel primește și corespondență, prin urmare scrisese, își comunicase adresa. Îndată ce o primea, intra în cortul său, unde rămînea multă vreme citind scrisorile, făcînd însemnări. S-ar fi zis că Doru și-a instalat în cort un adevărat birou. Într-una din zile își făcu apariția un plutonier de jandarmi, care întrebă pe Ioanide ce face acolo, îi ceru legitimația, pe care o răsuci multă vreme în mînă, se informă cine era Doru. Ioanide, neavînd vreme să se supere, aproape nu dădu importanță

faptului, deși când jandarmul plecă îi veni ideea că e scandalos să fie astfel suspectat. Își aduse aminte de probabilitatea agenți de pe strada lui și încreți fruntea. Era un « ce » la mijloc, care trebuia neapărat delegat. Doru părea a fi un personaj luat la ochi de autorități.

Arhitectul viri capul pe ușa cortului lui Tudorel, cu gândul de a-l mai chestiona discret; acesta, care avea o hîrtie în mînă, se sperie de neașteptata ivire a tatălui său și rupse hîrtia în bucățele mici, pe care le băgă în buzunar.

— Ștregarule, primești scrisori de dragoste! îl provocă Ioanide, cu ochii fix la o bucățică de hîrtie, scăpată atenției lui Doru și care ca un fluture coborî încet spre sol, pînă ce se opri la marginea foi de cort. Mai ieși și tu la aer puțin, propuse arhitectul spre a scoate pe Doru din cort.

Acesta ieși. Afară, Ioanide reflectă puțin, apoi zise:

— Fă-mi și tu un serviciu, mergi colo pe marginea pîrîiașului și caută-mi cîteva pietre late, lustruite, să le pun deasupra planului, să nu mi-l ia vîntul.

Îndată ce Doru se depărtă suficient, Ioanide se dădu pe după cort, ridică de afară marginea de jos a pînzei și zărind hîrtiuța o culese repede. Abia în crepusculul dimineții, cînd cocoșii cîntau, Ioanide, întins în culcușul său, examinează hîrtiuța. După o minuțioasă scrutare, înțelese că ea conținuse două coloane: una cu inițiale sau poate cu nume întregi, și alta cu calificatii sau așa ceva. Astfel, în stînga, pe bucata găsită în cort, sta scris « T.I. », iar în dreapta « Externe »; deasupra acestui cuvînt se citea « . . . terne », probabil, hîrtia fiind sfîșiată, fusese « Interne ». Orice alte elemente cădeau în hîrtiuțele virite în buzunar de Doru. În rezumat,

foița conținea această notație: « T.I., Externe ». Ioanide, obișnuit pe vremuri să dezlege rebusuri, încercă să pună metodă și căută o serie de cuvinte pentru fiecare inițială. În cele din urmă, avu o lumină: « T.I. » putea să însemne « Tudorel Ioanide ». Așadar, nota ar fi sunat: « Tudorel Ioanide, Externe ». De aci încolo, arhitectul nu mai pricepea nimic, și o anume interpretare o înlătura din capul locului ca ridiculă. Așază hîrtiuța cu grijă în portofoliu și se sculă.

Cînd, punînd la punct lucrurile, Ioanide se sui în trăsură împreună cu Doru, pe podul satului din vale, cu pietrarul pe capră, mai privi o dată spumele apei în rostogolire și se gîndi la contrastul dintre liniștea naturii și agitația vieții omenești.

IX

Întors la București numai după două săptămîni de absență, Ioanide află o mulțime de lucruri noi: copiii lui Gonzalv Ionescu fuseseră grav bolnavi, pe Hagienuş îl dăduseră afară din casă, Conțescu ținuse două lecții libere la Vălenii-de-Munte, Sultana plecase la Constantinopol. Poate că aceste evenimente fără importanță ar fi trecut neobservate, distanța le făcea frapante. Ioanide remarcase des acest fenomen, și acesta era motivul pentru care nu citea ziarele decît la distanțe enorme de timp. Atunci abia băga de seamă că țara avea alt guvern, că patriarhul murise, mulțimea, în sfîrșit, de schimbări într-un interval de timp relativ scurt. Despre boala copiilor lui Gonzalv Ioanide află de la Erminia, adică, de fapt, de la bătrîna ei servitoare, fiindcă nu găsi acasă nici pe Erminia, nici pe Hergot,

care pur și simplu își suspendase consultațiile. În fine, la întoarcerea acestora știu cum se întîmplase lucrurile. Fetița și cei doi băieți ai lui Gonzalv căzuseră cîteșitrei bolnavi, și Gonzalv Ionescu, care la început chemă un doctor pentru adulți, nu putu afla ce boală aveau, fenomenele fiind compatibile de mai multe interpretări. Se putea bănuși, fiind vorba de copii. Gonzalv, cînd era vorba de progenitura sa, își pierdea orice cumpăt, relevînd altminteri aceeași insistență pe care o punea în toate faptele sale: își smulgea părul din cap, alerga pe la toți cunoscuții, cerea informații. Într-o astfel de excitație morală merse și la Conțescu, pe care nu-l găsi (acela plecase pentru vreo patru zile la Vălenii-de-Munte), aflînd în schimb pe soția acestuia, Paulina, sora lui Hergot. Aceasta îl trimise la Hergot. În treacăt fie zis, cu toată disperarea, Gonzalv nu se putu dispensa de a chestiona pe doamna Conțescu în privința sănătății soțului ei:

— Nu e oare o imprudență să plece așa curînd după o boală gravă?

— Doctorul zice că nu.

Gonzalv strîmbă din nas aproape scandalizat; din întîmplare, fizionomia lui speriată nu permise Paulinei a pricepe sensul secret al indignării lui Gonzalv. Hergot primi apelul lui Gonzalv Ionescu cu multă emoție: trei copii bolnavi deodată, asta ieșea din comun. Veni numaidecît. Examină copiii cu cea mai mare grijă, îi privi în gît, îi pipăi pe abdomen, le luă temperatura, așteptînd lîngă ei răbdător scurgerea timpului cuvenit. Fața lui era foarte îngrijorată (tic personal, de origine sentimentală), fapt care alarmă și mai mult pe Gonzalv. După toate aceste ceremonii, executate cu o încetineală

scrupuloasă, Hergot declară că fetița și cei doi băieți aveau scarlatină într-o formă serioasă și trebuiau izolați într-o odaie cît mai aerisită. Dădu imediat sugestii asupra aranjamentului posibil și ajută însuși la scoaterea mobilelor dintr-o odaie. Hergot aduse singur unele doctorii de acasă, puse un vas cu creolină în odaia micilor bolnavi și le făgădui cele mai gustoase bomboane de pe lume. Fie că boala avea o formă severă, fie că pacienții, abia ieșiți din altă boală, o suportau greu, din cauza temperaturii, avură nopți crispate. Băiatul mai mare strigă de cîteva ori « Mamă! ». Gonzalv, speriat, alergă în oraș și aduse pe cele două foste soții, astfel că cele trei mame ședeau acum laolaltă, păzindu-și cei trei copii, alternate de Hergot și de Erminia, care își oferiră serviciile benevol. De cîte ori Hergot scotea termometrul din subsuoara bolnavilor, Gonzalv întreba din ochi, se alarma de o întîmplătoare creștere a temperaturii. Nu mai mînca, ședea pe marginea unui scaun și-și trosnea mîinile, sîcîind totdeodată genunchiul unui picior, în vreme ce falcile se mișcau mestecînd în gol. Hergot oferî lui Gonzalv o băutură calmantă. În ziua cînd temperatura băiatului cel mare atinse o limită supărătoare și Hergot procedă la împachetarea bolnavului într-un cearșaf ud, Gonzalv fu auzit scîncînd în odaia vecină: « Îmi mor copiii, ce mă fac eu? » Nici Hergot nu era de altfel mai puțin emoționat, cu toată banalitatea cazului; se vedea asta în felul cum se schimba la față. În momentul care i se păru mai critic ceru telefonic avizul uneia din somitățile pe care le consulta și care-i răspunse că nu vede, din spusele lui, nimic neobișnuit. Două gesturi în legătură cu aceste întîmplări trebuiesc neapărat reținute. În ziua de panică, precum am

văzut nejustificată, care făcu totuși să curgă sudori pe fruntea lui Hergot și puse încheieturile degetelor lui Gonzalv la mari încercări, Hergot, întors acasă spre a răsufli după ce lăsase instrucții, însemnă în carnetul său numai atât: «Lună plină superbă». Tot atunci, la plecare, Hergot bătu pe umăr pe pieritul la față Gonzalv, care îl însoțise pînă la poartă, spre a-i mai extrage oarecare preciziuni și pronosticuri, și spuse:

— Fii liniștit! Totul merge bine. Copii!... Natura lucrează din plin. Natura are tainele ei. Ia te uită la Conțescu! Voinic, sănătos.

Cu toată sperietura sa, Gonzalv, auzind de Conțescu, redeveni implacabil și-și arată o îndoială malignă în remisiunea lui:

— De, domnule, zise el, crezi c-o să dureze?

Gonzalv Ionescu nu-și concedie fostele soții decît cînd fu absolut încredințat că copiii nu mai au nevoie de nici o îngrijire. Atunci își trimise odraslele la munte, iar el începu tipărirea unui nou memoriu de lucrări.

Al doilea eveniment avu o difuziune mult mai mare. De mult copiii lui Hagienuş aveau impresia că acesta consumă intenționat ce mai are spre a-i frustra de orice succesiune. Cea mai furioasă era fata lui, și nu din cauza soțului, om mult mai rezervat. Pretenția lor era ca Hagienuş să le dea lor toată leafa și să le împartă averea de prin provincie, cîtă mai rămăsese, în schimbul întreținerii. De guvernantă, spuneau ei, n-avea nici o trebuință. Construirea cavoului fu un semnal de explicații. Pentru ce, ziceau copiii, să vîre bani într-un cavou pretențios, cînd o simplă cruce și un grilaj pe locul de veci erau de ajuns? Ei nu pomeneau nimic de grupul statuar, deoarece le spusese cineva că era

foarte valoros și-l puteau vinde cu preț bun, dacă nu la stat, cel puțin la un particular bogat. Capul putea fi retezat și înlocuit cu un altul după asemănarea persoanei căreia cumpărătorul i-ar fi consacrat monumentul. Cum construcția criptei presupunea posedarea de fonduri, copiii cerură să le dea la fiecare o sumă de bani, și, fiindcă Hagienuş nu le satisfăcu cererea, guvernanta fu dată pe ușa afară. Aspectul nostim al chestiunii este că lucrurile nu se petreceau cu scandal vizibil. Atacul se desfășura în etape și în modul cel mai convenabil. La masă, unul din copii, cel mai mare, care era și mai îndrăzneț, făcea introducția, de pildă, în cazul recent:

— Hei, tată, ești în fonduri, construiești cavouri, ia mai dă-ne și nouă ceva, morții cu morții, viii cu viii, sîntem copiii dumitale în definitiv.

— Zău așa, tată, îi lua vorba din gură fata, aş vrea și eu să mă duc la băi.

Hagienuş făcea pe surdul insensibil, se jura că n-are (adevărul este că mințea). Copiii reveneau la șarjă, la alte mese, nedepășind niciodată tonul unei glume cam familiare, dar la urma urmelor respectuoasă, avînd în vedere că Hagienuş, ca tată, se afla oarecum în responsabilitatea lor. După faza aluziilor, urma somația. Băiatul cel mare zicea foarte dulce:

— Va să zică, tată, nu vrei să ne dai nimic. Îmi pare foarte rău că te porți așa cu noi. Asta e ultima oară cînd îți mai cerem.

Hagienuş, atunci, pățit, încerca să se scuze, făgăduia că neapărat luna următoare spera să facă rost de niște bani etc. Dacă asta se întîmpla la prînz, guvernanta nu mai apărea la masa de seară. Ultima comedie decurse exact la fel. Se poate întreba de ce Hagienuş nu scotea o vorbă despre

dispariția guvernantei, de ce nu făcea uz de autoritatea paternă. Motivul este că i s-ar fi răspuns cu argumente la care era sensibil: « Cum, i-ar fi zis fata, în casa în care se află osemintele mamei noastre, dumneata, care pretinzi că ai iubit-o și-i faci cavou, ții o astfel de femeie? » Într-adevăr, Hagienuş venera memoria soției și totdeodată voia să fie respectabil față de copii, încît pe guvernantă n-o putea apăra decît printr-o înțelegere tacită. Cît despre ușurința cu care era eliminată aceasta, fără a face scandal și a reclama lui Hagienuş, exista și aci o explicație. Guvernanta nu era uşă de biserică, și, între altele, copiii o prinseră de cîteva ori furînd obiecte și cărți din odaia lui Hagienuş, fără a o denunța, căci în epocile de acalmie țiitoarea pîndea pașii orientalistului și dădea informații copiilor. Hagienuş, om bătrîn și cu slăbiciuni și tabieturi, suporta foarte greu lipsa auxiliarei sale și, inevitabil, mai devreme sau mai tîrziu, amîndouă taberele cădeau la tranzație și reluau viața obișnuită. Orientalistul își iubea și copiii și nu putea sta multă vreme fără ei, impertinențele lor nu-l prea supărau, socotindu-le ca semne de temperament. La rîndul lor, copiii îl considerau pe Hagienuş șiret, vrednic părinte al lor. Lupta intestinală endemică constituia într-un cuvînt formula existenței familiei Hagienuş. De data aceasta orientalistul se simți jignit și neliniștit de aluziile pe care i le tot făceau de la o vreme copiii că vîră bani în cărți și piese arheologice. Meditînd să-și scoată lucrurile din casă și să le plaseze în altă parte, plecă într-o după-amiază, după conflict, cu un braț de infolii. Seara, cam tîrziu, cînd se întoarse acasă, găsi ușa închisă. După cîteva încercări infructuoase de a deschide, Hagienuş renunță și se întoarse în oraș. În loc să se ducă la hotel,

merse la Saferian, căruia îi notifică foarte comic în obidirea sa (Hagienuş n-avea dignitate):

— Lasă-mă să dorm undeva noaptea asta. M-au dat copiii afară!

Din zilele următoare dormi la biroul său, unde exista o cameră cu canapea. De fapt, copiii nu avuseseră intenția a-l da afară pe Hagienuş, ci închiseseră ușa ca să știe cînd vine și să-l împiedice a mai scoate cărți din casă. Biblioteca lui Hagienuş, după părerea lor, era foarte de preț, și scoaterea ei ar fi reprezentat pentru ei o pierdere. Băiatul cel mare arătase la anticari cîteva volume, aceia recunoșteau valoarea cărților, însă ziceau că nu le cer decît specialiștii, și pierd cu bucata, voiau să cumpere numai cu mormanul, pentru care de altfel ofereau sume derizorii. Copiii înțeleseră că numai Hagienuş ar fi putut vinde cu preț mare cărțile specialiștilor sau instituțiilor și că după moartea lui biblioteca ar fi putut fi oferită cu preț bun Academiei. Ceea ce strînsese orientalistul reprezenta o valoare. Prin urmare, copiii săi protejau volumele și medaliile lui Hagienuş cu un zel interesat, nu mai puțin folositor pentru bibliofil sub durata vieții. Spaima copiilor fu mare cînd văzură că Hagienuş iese pe poartă cu volume învelite în pergament sub braț.

— Tata cară cărțile! strigă băiatul cel mare, care era ofițer, devenit deodată bibliofil.

Se ținu un consiliu de familie, și decizia fu de a se închide ușa, spre a se putea prinde momentul cînd vine Hagienuş, care avea obiceiul să meargă în vîrfurile picioarelor, ca o pisică. Acum lucrurile luînd un aspect grav, copiii bătură în retragere și trimiseră pe fată după tată-său, să-i explice că nu l-au dat afară, să-l îmbie, în fine, să se întoarcă

acasă. Zadarnic luă fata pe Hagienuş de gît, acesta susţinea mereu:

— M-aţi dat afară? Foarte bine! Am să spun la toată lumea că copiii mei m-au gonit.

Şi, într-adevăr, Hagienuş spuse. Dintr-un sentiment de afectare ce nu era suficient de puternic şi se combina repede cu plăcerea de a forma un obiect de interes şi eventual a trage un profit, Hagienuş, cînd îl întreba cineva ce mai face, destăinuia că este o victimă.

— Ce mai faci? îl salută de pildă Gulimănescu.

— Ce să fac, răspunse Hagienuş, ia, m-au dat copiii afară.

— Ce vorbeşti, domnule?! Aş! Cum se poate aşa ceva?

— Iacă se poate!

Gulimănescu era avid de scandalul altora, el însuşi acoperindu-şi existenţa în cel mai perfect secret. Bucuria de a petrece pe socoteala cuiva îi lumina faţa.

— Şi cum s-a întîmplat?

Hagienuş se apucă să nareze cum i-au închis copiii uşa, înflorind povestea, dar vag, fără a spune în fond nimic vătămător pentru familia sa. El pune accentul pe dramatismul situaţiei sale de om rămas fără rost.

— Ei, şi acum ce faci?

— Ce să fac? Am rămas pe drumuri.

Aceste cuvinte însă Hagienuş le spuse clipind şiret, într-un ton de butadă. Nici nu putea face altfel, fiindcă ideea rămîinerii pe drumuri era o mare exagerare. La urma urmei, Hagienuş n-avea decît un colţ de locuit într-o casă cedată copiilor, de leafa şi de veniturile sale nu se putea atinge nimeni. Şederea cu copiii era, nu-i vorbă, o afacere

pentru el, căci cu bani puţini avea o pensiune confortabilă. Dezagrementul îl constituia numai stricarea obiceiurilor. Aşa fiind, de data aceasta Hagienuş se ţinu tare multă vreme, locuind la minister şi luînd masa de foarte multe ori prin grădini de vară, cu prietenii care îl invitau spre a afla de la el « cum a fost dat afară de copii ». Băiatul ofiţer începu să fie cam îngrijorat de această poveste, care ajungînd la urechile superiorilor putea să-i dăuneze în carieră. Chemă deci înapoi guvernanta, care aşteptase liniştită, cunoscînd dinainte deznodămîntul, şi o trimise la Hagienuş să parlatenteze, nu fără a încerca să obţină de la el oarecare promisiuni de bani. Şi astfel Hagienuş se întoarse cu cărţile sale despre Caldeea şi hitiţi în apartamentul lui. « Ce meschine întîmplări! medită Ioanide. Dar există oare altele mai importante? Conflictul temporar între Hagienuş şi copiii săi e mai important în sfera îngustă în care s-a petrecut decît un război între popoare. Evenimentele pretins mari sînt abstracte şi ca şi invizibile. O dragoste, o ură, o încăierare între doi oameni, astea sînt esenţa vieţii reale. Dacă Hagienuş ar fi un intelectual activ, cu talentele sale, şi şi-ar înscrie numele în cîmpul ştiinţei sau al artelor, ce mai excelentă materie pentru biografie calvarul comic al căsniciei sale! » Sufleţel divulgă că Furiile prin voinţa Cerului intraseră în casa lui Hagienuş. Gaityany trase un hohot de rîs, iar Smărăndache, mai răutăcios decît toţi fără voia lui, denumi pe Hagienuş Regele Lear. De acum înainte nimeni nu-i mai zise altfel.

Despre plecarea Sultanei Ioanide află de la Saferian, cu oarecare satisfacţie de a vedea rezolvată de la sine o problemă spinoasă, însă acasă, pe masă, găsi o scrisoare de la ea. Arhitectul ezită

de a o deschide, cum făcea nu rareori cînd voia să-și prezerve spiritul de preocupări supărătoare. După două zile se hotărî s-o citească.

« Dragul meu — zicea Sultana fără alte ocoluri, cu o scriere cam lăbărțată, totuși nu dezordonată — după multe ezitări, m-am decis să plec din țară, după sfatul tatii, care mi-a dat o grămadă de comisioane. Să nu-ți închipui de loc că mă plimb cu mîinile în buzunar, sînt mai ocupată decît un agent de comerț. Kevorg a venit și el cu mine. Aici ne-am despărțit, văzîndu-ne fiecare de treburile noastre. O singură dată am făcut baie în mare, la Prinkipo. Omul ăsta e și la trup, ca și la moral, lipsit de vigoare; nu suportă nici frigul, nici căldura, în mare s-a ținut mereu pe margine, cu un colac de salvare. Uf, ridicul! Să fi fost tu! . . . După ce voi pune la punct treburile tatii, mă duc la Cairo, unde am să mă ocup de chestiunea noastră. Am informații precise că-ți poți face acolo o situație strălucită. Cu talentul tău, găsești angajament oriunde. Ce te leagă pe tine de România? Mergi unde îți convine. Am să aranjez totul, și vin să te iau. Eu nu pot să aștept, vreau să trăiesc repede, violent, cît sînt încă tînără. Ce-mi pasă de prejudecățile burgheze? Sînt liberă, sînt bogată. De aș fi și săracă, sînt capabilă să-mi cîștig singură existența. Cu un om ca tine, străbat pămîntul. . . »

Scrisoarea continua astfel, consumînd două coli de corespondență, plus o foaie, în total nouă pagini. Ioanide distinsese, în ciuda expansiunilor, un ton pozitiv de caracter practic. Aluziile la comisioane nu erau vorbă goală. Saferian, cu care Ioanide vorbi după aceea, spuse cu mare înduioșare:

— Fata asta are stofă de om de afaceri, posedă vocație. Nu oricine poate. La noi, meserie delicată, trebuie să ghicești, să lucrezi iute. Bărbați cu experiență mare nu izbutesc. Foarte iscusită, foarte...

Asemenea păreri din partea unui om serios ca Saferian erau un adevărat certificat, oricît ideea superficială a unei fete exaltate părea a nu se potrivi cu noua imagine. Alte caractere morale rezultînd din scrisoare și în acord cu observările de pînă atunci ale lui Ioanide erau completa lipsă de prejudecăți, o percepție scutită de romantism, pusă în serviciul egoismului vital, și detașarea de orice legături geografice. Sultana avea aerul să spună că poate trăi în Australia sau printre afrikanerii din țara foștilor buri tot așa de bine ca în Olanda sau în Portugalia. N-avea simțul relațiilor invizibile. « Ce te leagă pe tine de România? » Propoziția asta uimi pe Ioanide. Mai tîrziu arhitectul primi o altă scrisoare, din Cairo, înlăuntrul căreia găsi o adresă bătută la mașină, în englezește, din partea unei societăți. Sultana îl lămurea că în privința condițiilor materiale totul era în regulă, depindea numai de el să se hotărască. Angajamente numeroase îl așteptau dacă venea, și ca dovadă îi expedia oferta unei societăți anglo-egiptene care îi fixa un salariu global anual în lire sterline și alte procente, cu subînțelesul că trebuia să se deplaseze pe o rază mare în spațiul extrem-oriental în care lucra compania. Oferta avea aspectul cel mai solid din lume și dădea amănunte din care rezulta că ofertanții erau bine informați asupra lui Ioanide; acesta nu mai puțin o dădu la o parte, ca un simplu joc de imaginație, asemeni scrișorilor de comerț din manuale. Avu intenția de a scrie Sultanei și începu astfel: « Ce te leagă pe tine de România? zici tu. . . »

Cînd făcea însă asta, alte preocupări veniră pe capul lui Ioanide, și scrisoarea rămase nescrisă. «La urma urmei, e tot nebună», spuse Ioanide pentru sine, și aruncă hîrtia mototol în coș.

Tudorel tocmai îi ceruse învoirea să-l lase să facă o excursie cu cîțiva prieteni. De fapt, mai mult îi notificase, de vreme ce era gata echipat, cu valiza făcută, iar plecarea urma să se producă în aceeași zi. Ioanide n-avea, firește, nimic de zis și-l întrebă doar în ce parte a țării merge. La această chestiune Tudorel păru cam ambarasat și susținu că itinerarul îl au prietenii.

— Îmi închipui că ai nevoie de bani, înțelese arhitectul; sper că nu-ți trebuie prea mulți. Nu prea am. Doru zise că n-are nevoie de nici o sumă.

— Asta nu se poate, replică Ioanide, cine are să-ți plătească trenul, masa?

— Avem combinații.

Ioanide se supără de-a binelea.

— Vorba asta « combinații » nu-mi place de loc. Fiul arhitectului Ioanide trăiește pe spinarea altora, tapează? Înțeleg să fii găzduit de prieteni, să faceți astfel încît să vă coste ieftin pe fiecare, dar ca unul să nu contribuie cu nimic nu admit. Cît îți trebuie?

Doru își pierdu oarecum cumpătul, apoi ceru, roșind, o sumă mai degrabă derizorie pentru acea vreme — trei mii de lei.

— Dacă mergeți cu clasa a treia sau vi se dă o reducere și faceți tabără, suma poate să v-ajungă.

Cu toate astea, îi dădu cinci mii de lei, pe care Doru îi virî în buzunar ca pe niște hîrtii fără valoare, neexprimînd nici un interes.

Ioanide începuse de la o vreme a fi curios de copiii săi și se ambiționă a-i cerceta mai de aproape. Totuși, excursia lui Doru ar fi trecut neobservată

dacă în după-amiaza acelei zile telefonul nu i-ar fi produs o nouă surpriză. Cineva întrebă:

— Camaradul Ioanide?

— Da! răspunse arhitectul puțin șocat de expresia « camarad ».

— Eu sînt Hangerliu! zise glasul.

— Aha! înregistrează Ioanide cu un ușor umor, gîndindu-se la medalia samiotă. Și, fiindcă familiaritatea interlocutorului îl intriga, preciză: Aci este arhitectul Ioanide.

— Pardon! se scuză atuncea Hangerliu, și închise telefonul.

« Ce-i cu măgarul ăsta, se miră Ioanide, care camarad Ioanide? »

Dar numaidecît își dădu seama că e vorba de Tudorel. Punînd în raport excursia lui Doru și telefonul, Ioanide își zise că lucrurile nu erau fără conexiune între ele. Voia să afle cu orice chip unde pleacă Tudorel, și l-ar fi urmărit însuși la gară dacă nu s-ar fi temut de a fi zărit. Chemă pe Butoiescu și-l întrebă dacă n-are un băiat deștept la dispoziție. Butoiescu zise că n-avea încredere în altcineva și s-ar duce el. După toate probabilitățile, Doru nu-l cunoștea prea bine, dat fiind că niciodată nu se amesteca în treburile tatălui său. Ioanide îl sfătui să ia o mașină, în cazul cînd Doru ar pleca și el cu un vehicul. Doru însă luă tramvaiul, și Butoiescu putu să-l urmărească nestîngherit, deși cu frica continuă de a nu-l pierde din vedere, din pricina întunericii, căci Doru porni de acasă pe la nouă seara. Butoiescu telefonă abia după ora unsprezece noaptea din gară. Doru plecase cu mai mulți inși, mai toți foarte tineri, cîțiva mai vîrstnici, cu un tren accelerat de străinătate care mergea pe ruta Lemberg.

— Poate s-a dus undeva în Moldova.

— Nu cred, zise Butoiescu; s-au suit toți într-un vagon direct pentru străinătate, pe care scria « Berlin », și din ce-au vorbit la fereastră cu câțiva care i-au condus am priceput că merg în Germania.

— Ești nebun și tu! spuse Ioanide, în culmea consternării.

« În definitiv, cugetă el mai târziu, că s-a dus în Germania nu-i nici o crimă. Dar de ce să nu-mi spună? Și cu ce bani? De unde valuta? Și apoi, când și-a scos pașaportul? Abia a venit cu mine de la țară. Tăcerea băiatului ăsta mă înspăimântă. »

Ioanide era un om care, o dată hotărît într-o direcție, mergea drept înainte. A doua zi se duse la Prefectura poliției și întrebă dacă s-a făcut pașaportul domnului Tudor Ioanide.

— Dar l-a ridicat! zise domnișoara care consultase registrul.

— Așa, prea bine, mulțumesc! salută amabil Ioanide.

Apoi dădu un telefon lui Gaittany, care lipsea din București numai trei zile pe săptămână, făcînd *week-end* la fermă (nu se ducea niciodată la stațiunile climaterice din țară, ci numai în străinătate).

— Să trăiești! se auzi glasul jovial al aceluia.

— Am unele chestiuni de ordin profesional cu Hangerliu, minți Ioanide; i-am dat telefoane și nu răspunde.

— Domnule, a plecat la Berlin!

Și Gaittany făcu un ha-ha-ha plin de semnificație.

Ioanide nu pricepu clar rostul risului, își dădu seama numai, cunoscînd enigmistica lui Gaittany, că Hangerliu plecase pentru o afacere pe care mulți inițiați o știau. De unde risul de complicitate. Arhitectul, în ultima vreme, determinat de anoma-

liile din casa lui, se instruisese puțin în afacerile de ordin politic și intui în linii generale ce voia să spună Gaittany. Nu mai exista îndoială deci: Tudorel însoțise în Germania pe Hangerliu.

Ioanide mai observă că de la o vreme indivizii care pattulau pe stradă dispăruseră.

« Ce mă privește pe mine? decisese altă dată Ioanide, după o lungă meditație. Și eu mi-am croit viața singur! »

Cînd însă își aduse aminte de Pica, se încruntă și-și schimbă filozofia. Ioanide avu ideea de a examina odaia lui Tudorel, de la etaj. Aceasta era mică, asemenea unei celule, cu un pat îngust, o masă simplă și un dulap de haine. O fereastră lată permitea luminii să inunde toate colțurile. Arhitectul nu găsi nimic deosebit în camera lui Tudorel, mai ales nimic caracteristic. Pe masă, un curs litografiat, o sticlă de cerneală; deasupra dulapului, un morman de jurnale, nici o carte, nici o hîrtie. Pentru un student, cam puțin. În dulap nu se aflau decît haine și lenjerie. Ioanide știa precis că altădată Tudorel își umplea odaia cu fel de fel de fleacuri, fotografii, cărți, încît avu impresia hotărîtă că, înainte de a pleca, de astă dată băiatul își ridicase lucrurile, dereticînd prin casă. Ce vrea să zică austeritatea asta? Unde-și ține obiectele? În pod, la altcineva? Masa era acoperită cu un postav verde, ce cădea în jos acoperind partea superioară a picioarelor. Ioanide ridică învelitoarea în sus descoperind sertarul și trase de el. Sertarul era închis, fără cheie. Arhitectul scutură din umăr și dădu să iasă afară din odaie. Dar se întoarse apoi din nou și se așeză pe pat. « Absența de interior e nefirească, reflectă el; băiatul ăsta are preocupări străine de ale noastre, pune tăcere chiar și în expresia fizică indirectă a

persoanei sale. De ce a închis tocmai sertarul? Poate a vîrit în el cine știe ce drăcii lubrice, pe care se rușinează să i le vadă servitoarea cînd deretică. » Năvălit de gînduri obscure, Ioanide se-ntinse pe pat cu miinile sub cap, dormită îndelung astfel, în fine, se sculă, ieși, apoi veni cu o lădiță de chei și cu o pilă. Potrivi cîteva chei, pili puțin una din ele, care mergea mai ușor, și după o scurtă meșterire deschise sertarul (era îndemînat în asemenea operații). În cutie erau două hîrtii îndoite în patru, una în forma unei coli obișnuite de scris, alta — o foaie mică cu *en-tête*. Nimic altceva. Ioanide le luă și se întinse pe pat, aruncînd hîrțile lingă el, indecis dacă trebuie sau nu să le citească, cu teama îndeosebi de a nu fi ridicul făcînd atîta poliție pentru cine știe ce nimic. În cele din urmă examinează hîrtia cea mare, bătută la mașină, care cuprindea de la prima vedere un fel de raport ca răspuns la un chestionar, ale cărui puncte erau subliniate și distanțate în cursul compoziției. Iată, de altfel, conținutul lui:

« Camarade,

Făcînd investigațiile cele mai atente în cercurile și printre persoanele care cunosc bine pe arhitectul Ioanide, sînt în măsură a raporta următoarele:

1. *Dacă numitul a aparținut sau aparține vreunui partid politic.*

Este aproape sigur că arhitectul Ioanide n-a fost nici odată înscris în vreun partid politic, iar în momentul de față, după cercetările camarazilor noștri din partide, nu figurează în nici o listă de organizații, neplătînd nici o cotizație. Mai mult, arhitectul n-a votat în alegeri, nefiind înscris pe listele electorale. Toți cîți îl cunosc sînt de acord asupra dezinteresului său pentru viața politică, încît numitul intră în categoria *apoliticilor*.

2. *Din ce cauză a părăsit partidul?*

N-a părăsit nici un partid. Vezi mai sus.

3. *Nemulțumiri sau inimiții personale ce pot fi utilizate.*

N-are nici o inimiciție personală din cauze politice, ca unul ce se dezinteresează complet de acest capitol. Cu toate astea, arhitectul nu e lipsit de ideologie, s-ar putea chiar afirma că disprețul lui de partide reprezintă o politică a sa *sui generis*. Filozofia sa socială pune mai presus construcția decît formalismul politicianist, și arhitectul Ioanide spune peste tot prietenilor și studenților că detestă individualismul liberal anarhic și că ar avea nevoie de un principe sau o republică inteligentă, care să-i comande un oraș. Arhitectul disprețuiește și aproape refuză lucrările particulare, visînd construirea de foruri, de terme publice și alte asemenea monumente de interes colectiv. Exercițiile pe care le propune studenților sînt numai în acest sens. Pe acest punct de vedere constructivist, cred că arhitectul Ioanide poate fi cîștigat pentru o politică dinamică.

4. *Ce ambiții nutrește?*

Se poate spune că arhitectul Ioanide este lipsit de orice ambiție de ordin social, poziția pe care o ocupă, de profesor la Școala de arhitectură și de arhitect cu renume, fiindu-i suficientă. Însă are ambiția de a face lucrări de mare importanță, cum am spus mai sus, de a-și lega numele de o operă de mari proporții.

5. *Are greutăți bănești, e sensibil pe latura pecuniară?*

Se pare că arhitectul Ioanide, din cauza vieții cam dezordonate și a familiei, precum și pentru faptul că nu primește orice comandă, trece uneori prin

jene financiare. Totuși, se adaptează cu nepăsare la orice condiție, și am sentimentul că banii pentru el nu prezintă atracții, afară de cazul când i-ar primi pentru lucrări grandioase ca acelea de care am amintit la punctul 3.

6. Situația politică a familiei.

Soția arhitectului, Elvira Ioanide, nu manifestă nici o preocupare politică, are însă întinse relații mai ales prin femei cu numeroase familii din societatea bună. Fiul arhitectului este camaradul Tudor Ioanide din comandament, iar fiica, Pica Ioanide, este prietena camaradului Gavrilcea. Ea este notată ca un element devotat și de încredere.

7. Relațiile numitului, cu specială referință la persoanele de legătură.

Arhitectul Ioanide are foarte numeroase relații, însă dintre toate numai Saferian Manigomian și Gaittany ar avea posibilitatea, indirect, de a-l apropia de Mișcare.

8. Cum sînt raporturile numitului cu tineretul?

Excelente. Arhitectul Ioanide are o mare priză asupra studenților și tinerilor, îi entuziasmează cu ideile sale constructive, și dacă numitul ar pune o mai clară direcție ideologică, fără îndoială că adeziunea lui ar însemna un aport considerabil.

9. Părerile numitului despre Puterile Centrale și misiunea lor în noua ordine.

Arhitectul nu și-a manifestat niciodată vreo opinie în privința aceasta, se pare că n-a examinat suficient lucrurile și n-are o noțiune clară a marilor prefaceri ce vor urma. Simpatiile lui vechi sînt pentru Franța, unde și-a făcut studiile, cu toate acestea n-a arătat antipatie pentru marile înfăptuiri din Germania și Italia, și la curs a citat, ca modele de simplificare neoclasică, construcții ale noilor regimuri din aceste

două țări. Despre Franța, cu toată simpatia, a fost auzit uneori spunînd că este o țară în decadență, viitorul fiind de aci înainte al națiunilor tinere.

10. Ar primi numitul să intre în Mișcare?

Direct, cred că nu, ba ar fi chiar surprins dacă ar fi solicitat, avînd în vedere repulsia lui de acțiunea politică. De aceea sînt de părere că s-ar comite o eroare să i se facă propuneri. Singurul chip posibil deocamdată este de a se cita idei din cursurile sale, de a fi astfel prezentat încît opinia publică să înțeleagă că Ioanide ar merge în sensul Mișcării. »

Acest raport era semnat de un oarecare Vlădulescu. Propozițiile de la punctul 6 cu privire la Tudorel și Pica erau subliniate de cineva cu cerneală verde. Ca un referat într-un colț de sus al paginii prime, un indescifrabil scria: « Camaradului Tudor Ioanide, spre consultare și verificare ». A doua hîrtie avea un en-tête tipărit, purtînd aceste cuvinte: « Saferian Manigomian & Comp. Soc. în com. Sucursala nr. 4, Calea Dorobanților » etc. Urmău specificări asupra naturii comerțului: Cafea, Ceai, Lichioruri, Șampanie, Vinuri fine, Conserve străine și române, Coloniale, Fructe exotice etc. Înșirarea mărfurilor constituia un fel de vigneta-broderie, ce cobora pe laturile hîrtiei, dîndu-i aspect de bancnotă. Scrisoarea, bătută și ea la mașină, cuprindea următoarele:

« D-lui Tudor Ioanide
Str. Cotești nr. 35 (Polonă)

Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că puteți ridica oricînd salariul dumneavoastră la Sucursala nr. 4, unde ați fost repartizat.

Cu deosebită stimă» 207

Urma ștampila și o iscălitură neciteată, cu creion chimic.

După ce parcurse aceste două hîrtii, Ioanide se ridică palid și se plimbă prin casă în culmea celei mai mari agitații. Neobișnuit cu asemenea stil, avu momentan impresia că are în mîna piese de spionaj și de înaltă trădare și că Tudorel era un spion. Pe urmă, liniștindu-se, fiind de altfel de la o vreme, de cînd începuse a-l șoca purtările lui Tudorel, mai informat în aspectele politicii naționale și internaționale, pricepu că lucrurile n-au importanța pe care le-o acordase pripit, dar că sînt totuși sub unghiul moral niște revelații. Se trînti iar pe pat și reciti documentele mai atent. Ce rezulta din ele? Că mișcarea ilegală, deși destul de descoperită și adulată de unii oameni politici, căuta adeziuni, care în fond mergeau spre așa-zisele puteri centrale. Aderenții posibili erau studiați din punctul de vedere al venalității, ceea ce însemna că dinafară se ofereau bani spre a corupe unele personalități să contribuie la formarea unui curent în favoarea mișcării progermano-italiene. Asemenea lucruri se mai întîmplase și în trecut. Ceea ce surprindea pe Ioanide era insignifianța completă a numelor așa-numitei Mișcări. Ioanide avea superstiția notorietății întemeiate pe valoare și-și închipuia că cineva care nu se cheamă Leonardo da Vinci nu e calificat a decide în afacerile publice.

Mai reieșea că Doru avea un rol în « Comandament », era dar un factor de importanță, și că prin el necunoscuții viitori bărbați de stat voiau să influențeze și asupra lui Ioanide. Arhitectul era examinat pas cu pas, raportul, destul de bine informat, dovedea aceasta. Și, lucru important, raportul nu era întocmit de Doru, nici pe baza informațiilor

lui; acesta era pus să refere numai dacă e conform cu realitatea. « Cum, sări furios Ioanide din pat, scîrba asta de băiat, pe care eu îl credeam complet inocent, face spionaj politic, pune note la purtare oamenilor în vîrstă? Ce precocitate! Ce bandit! La vîrsta lui habar n-aveam cine e președintele Republicii franceze. Eu îl credeam apatic, și el e un conspirator. Nu zic, e și asta o vocație, în definitiv mai bine un *carbonaro* decît un notar. Dar în toată afacerea asta e ceva suspect, ceva ce nu pornește din sentimentul patriei. » O altă curiozitate pentru Ioanide fu citarea numelor lui Gaittany și Manigomian ca elemente de legătură. De Gaittany nu se mira, acela era cu siguranță simultan în toate combinațiile posibile. Manigomian însă, inocentul Manigomian, în asemenea afacere — mare mirare! Nu-i vorbă, nu se spunea nimic precis, nu rezulta că Saferian avea vreo participare la Mișcare, se pomenea chiar cuvîntul « indirect », dar oricum, prin urmare, Manigomian nu era privit rău și avea acces la conducătorii organizației. Ce legătură între comerțul de cafea și covoare și conspirațiile politice? Cu toate că nu vedea, aparent, nici o relație între cele două hîrtii, prezența numelui armeanului și în una, și în alta atrase atenția lui Ioanide. Și faptul că amîndouă hîrțile fusese găsite laolaltă avea un limbaj secret. Ioanide zărise întîmplător pe bulevard una din firmele Manigomian, însă nu le dăduse nici o importanță, pînă într-acolo că nici nu se gîndi la Saferian. Abia acum, sub impresia scrisorii către Tudorel, se întrebă cînd luase ființă aceste magazine de coloniale și cafele, toate pe aceeași formulă, cu mobilier de stejar, cu vînzători îmbrăcați în halaturi albe și cu vitrine extrem de îngrijit decorate. Nu avusese curiozitatea să-l chestioneze pe Mani-

gomian, și de altfel armenii au nume cam asemănătoare. Acum altceva. Ce sens avea asta, că Tudorel lua un salariu de la Sucursala nr. 4? Era deci impieगत acolo: vânzător (mare mirare!), casier, un fel de funcționar. Tudorel nu părea să aibă totuși vreo obligație fixă undeva, zile întregi stătuse închis în casă. Admițînd că într-adevăr avea o ocupație la firma Manigomian, cine putuse să-i ofere această slujbă decît Manigomian însuși? Prin urmare, fără știrea lui, a lui Ioanide, Doru avea contact cu Saferian. Te pomenești că acesta din urmă, ca să-i facă un serviciu, îi dăduse un rost băiatului! Ipoteza n-avea soliditate. Astfel conceput, gestul era mai degrabă nedelicat, incompatibil cu fineța infinită a lui Saferian. Avea aerul unui ajutor familial. Saferian, om eminent cinstit, l-ar fi prevenit, i-ar fi explicat de ce nu este inconvenient ca fiul arhitectului Ioanide să facă puțină practică într-o prăvălie de cafea și smochine. Față de absurditatea hîrtiei, Ioanide simți capul huruîndu-i. În ciuda iritației, nu-i scăpă și alt amănunt. Scrisoarea era adresată nu la locuința lui, ci în strada Cotești, o stradelă pe lingă biserica uniților din strada Polonă. Ce e acolo? Deocamdată, arhitectul își notă această adresă, apoi, după oarecare codire, depuse la loc hîrțile așa cum le găsisese și încuie sertarul la loc, luînd cheia falsă.

În chiar acea zi, arhitectul intră în Sucursala nr. 4 Manigomian & Comp. și întrebă dacă este acolo un impieगत cu numele Tudor Ioanide. Sucursala era un local restrîns, avea doar un vânzător și o casierită, amîndoi îmbrăcați în halaturi, după tipic. Răspunsul fu negativ.

— Cu toate astea, Tudor Ioanide ia salariu la dumneavoastră, insistă arhitectul.

Vînzătorul, care n-avea figura obișnuit comună a băieților de prăvălie, părînd mai curînd un mărunț intelectual, trădă o mică ezitare. Într-o ușa din fund se ivi un om cu priviri interogative, atras de conversație, un personaj inedit în comerțul de cafele, după stofa hainei, după părul scurt și ochelari, arătînd a austriac sau german.

— Domnul întrebă, zise vînzătorul către el, dacă avem un impieगत Tudor Ioanide.

Individul cu ochelari scrută pe Ioanide cu severitate, apoi decise scurt:

— Este o eroare. Nu avem nici un astfel de funcționar.

Ioanide se căi că nu luase hîrtia spre a o arăta. Pe urmă își zise că un exces de anchetă denotă lipsă de tact. Se îndreptă deci spre casa lui Saferian.

Aci, fără a fi prevenit de servitoare, pică într-o reuniune curioasă la prima vedere. Saferian, aproape culcat pe sofaua lui, părea a prezida o adunare alcătuită exclusiv din armeni, cum arătau fizionomiile brune, părul creț, fețele în general pletorice și un nas coroiat. Era și un personaj cu barbă, un prelat după îmbrăcăminte. Salonul plutea în ceață londoneză, din cauza fumului de țigară, căci se vedea după numeroasele scrumiere pline cu mucuri că armenii fumaseră asiduu în timpul ședinței. Ioanide dădu să plece. Saferian îi făcu semn să stea, să treacă în odaia învecinată. Într-adevăr, musafirii se ridicară să plece. Fuseseră destui de mulți, și, neavînd scaune suficiente, unii stătuseră pe mormanele de covoare, nelipsite în casa lui Manigomian. Acesta nu-și condusesese invitații pînă la ușa, din imposibilitatea de a se mișca, dar, în semn de politeță, se așezase pe sofa ca pe un scaun și se sprijinea cu mîna de un baston, în vreme ce cu cealaltă făcea niște saluturi

ca niște temenele. Când salonul se goli, Saferian puse pe servitoare să deschidă ferestrele, și fumul începu să iasă consistent pe geam, răsucindu-se în două suluri.

— Vin timpuri grele, domnule Ioanide, ce ne facem? zise Saferian când arhitectul fu lângă el.

Cum Ioanide nu deschise gura, Saferian mai emise o interogație:

— Ce ne facem dacă e război?

Ioanide făcu un gest de nepăsare.

— Afaceri încurcate, se căină armeanul, nesigurantă. Unde să pleci mai întâi, ce să scapi mai degrabă? Timpuri grele, timpuri grele...

— E mai bine să nu ne mai batem capul, fu de părere Ioanide. Noi aici sîntem pășiți, obișnuiți cu toate răzmerițele.

— În comerț e greu, continuă Saferian, neprinzînd de loc fatalismul arhitectului.

Saferian îi destăinui lui Ioanide că avusese în casă la el o reuniune de notabilități ale coloniei armenie, spre a se consulta asupra situației și a aviza asupra măsurilor de luat. Ceea ce nu spuse Manigomian — și nu din mefiență, ci pentru că i se părea o chestiune fără interes pentru alții — este că printre unii armeni cu greutate, rămași încă legați de Orient și recent stabiliți în România, mijea aspirația unui stat armenesc burghez. În conjunctura unui nou conflict, se punea problema politicii de urmat pentru atingerea acestui țel. Nu-i improbabil ca un îndemn secret să fi venit din partea diplomației germane naziste către armenii cu instincte capitaliste de a se agita în vederea unei așa-zise renașteri, de vreme ce începură să apară tot felul de publicații asupra culturii armenie. Fie că direcția expansiunii germane ar fi fost spre țările slave din

răsărit sau spre Constantinopol, o mică șansă se desena la orizont. Esențialul era de a vîntura propagandistic problema armeană sub auspiciile oricui. Fapt ce trebuie remarcat de la început, spre a înțelege spiritul de inocență al lui Manigomian și al consăngenilor săi, este că, acceptînd o asistență discretă din partea unei mari puteri străine agresoare, acești oameni credeau că nu săvîrșesc un act de conspirație, din moment ce patria lor nu era aci și nu se amestecau cîtuși de puțin în treburile țării care-i găzduia.

— Ascultă! zise deodată, serios ca niciodată față de Saferian, arhitectul; îi plătești vreo leafă lui Tudorel, băiatul meu, prin sucursala de pe Dorobanți?

Manigomian exprimă o uimire maximă, ajutată de ochii săi cam bulbucați.

— Te rog să fi sincer! insistă arhitectul.

Manigomian reluu rîsul său blajin.

— Am fost eu vreodată altfel cu dumneata?

Și Saferian se jură că nici nu l-ar cunoaște la față pe Doru, că nu i-a dat în nici un chip și niciodată vreo sumă de bani. Ioanide îi povesti cazul cu scrisoarea, ancheta făcută la sucursală. La toate astea Saferian clătina din cap și scotea intermitent cîte-un « of-of » cvasi șoptit.

— E ceva la mijloc, mai spuse Ioanide. Te rog să cercetezi.

Din nou Saferian oftă. În fine, îi explică lui Ioanide că n-avea nici un amestec în aceste magazine.

— Nu sînt ale dumitale?

— Mai mult nu decît da! rîse melancolic armeanul.

Nu-i ascunse de loc adevărul. Magazinele erau comanditate de o societate germană din Leipzig. Comandită e un fel de a vorbi. De fapt, contra unui

procent asupra cifrei de afaceri, Manigomian împrumuta numele său la această întreprindere comercială, ce lucra în rețea. Extinderea afacerilor, numirea personalului, tot ce privea administrația nu-l angaja contractual. Era un străin și nu intrase niciodată în vreunul din magazine, în care nu-l cunoștea nimeni. Reprezenta un nume exotic de firmă, mai mult nu.

— Pentru ce-ai făcut asta? Dacă sub numele dimitale se fac cine știe ce afaceri suspecte? Acum am sentimentul precis că aceste magazine sînt o agentură de spionaj. Canalia de fiu-meu primește bani străini. De-aia s-a dus la Berlin.

Saferian își clătina mereu capul amărit.

— Așa e comerțul, nu-i alegere!

Ar fi riscat dacă refuza, s-a consultat cu toți armenii de vază. De nu primea el, magazinele tot se înființau, sub alt nume, o bancă la care erau interesați oameni politici puternici era gata a servi ca intermediar. Concurența acestei întreprinderi ar fi fost așa de mare, încît ar fi desființat pe toți negustorii de cafea. Casa comanditară avea relații cu Turcia și cu Orientul arab și tindea către un monopol acoperit al importului de cafea și coloniale. În caz de război, de rupere a contactului cu Egiptul și alte piețe, ar fi fost singura în măsură să importe marfă pe căi indirecte. Într-un cuvînt, cafeaua, pînă acum treabă armenească, devenea afacere germană. Ce era de făcut? Așa se respecta oarecum tradiția, și prin Saferian ceilalți își păstrau pozițiile. Toți prietenii săi fuseseră de acord să se încheie afacerea care-i puneă într-o tabără protectoare. De s-ar fi schimbat lucrurile, lesne și-ar fi restabilit preponderența; dreptul de firmă și-l păstrase, și legături cu Orientul, dacă accesul într-acolo rămînea liber, avea, slavă Domnului!

Raționamentul păru lui Ioanide cam himeric, deși Saferian, om foarte pozitiv, nu vedea lucrurile astfel, de vreme ce veniturile lui crescuseră simțitor în ultimul timp.

— Rezultatul îl vezi, constată puțin cam sarcastic Ioanide. Societatea de cafea germană plătește lefuri la studenți români.

Saferian oftă din fundul pieptului:

— Așa e comerțul!

X

În aceste zile sosind în România un academician francez care arătase totdeauna simpatie pentru poporul român, Legația franceză dădu o recepție aproape somptuoasă, prin faptul că foarte mulți oameni politici ținură să fie invitați spre a face un fel de demonstrație de devotament față de vechile alianțe. Bineînțeles, Pomponescu nu lipsi, iar Gaittany, inevitabil în orice reuniune mondenă mai importantă, fu văzut împărțind în toate părțile zîmbete subtile și strîngeri de mîină savante, ca niște arcușuri mînuite de un virtuoz. Fu invitat și Ioanide, care se bucura de simpatie în cercurile franceze și posedea Legiunea de onoare, și, contrar supozițiilor lui Gaittany, veni într-un frac impecabil, ce-i făcea și mai original capul ras și fața de astă dată arsă de soare. Impresia printre doamne fu excelentă, și Ioanide relevă un mare stil de societate, caracterizat prin răceală fără aroganță și paradox plasat cu tact, în replici. În conversația cu academicianul, Pomponescu, care nu ieșea din locul comun debitat cu emfază, deși cu o desăvîrșită ținută, procedeu de natură a-i asigura oriunde o prezență comodă, fu

cu totul obnubilat. Academicianului îi plăcea poanta. Pe fața lui Pomponescu trecu un fel de nor melancolic, care nu întrerupse un moment zîmbetul molatic obișnuit. De altfel, cu tot acest insucces neobservat, căci nimeni nu-și închipuia că Pomponescu nu petrece și el împreună cu ceilalți la spiritul lui Ioanide, Pomponescu alcătui în permanență centrul discret de gravitate, întrucît era atunci considerat ca o personalitate a cărei deplasare într-o parte sau alta a tablei de șah politic ar fi avut o notabilă influență. Figura lui era afară de aceasta impunătoare și plăcută. Fracul îi ședea și mai bine decît smochingul și părea o haină de toate zilele, purtată cu simplitate. Pomponescu era înalt, sau făcea poate această impresie din cauza umerilor săi înalți. Smă-rîndache susținea că Pomponescu pare a da profesional audiență, căutînd a șterge cu cît mai multă modestie respectul pe care prestigiul său îl impunea. Recepția se încheie cu un scurt program muzical, aranjat și acesta spre a da posibilitatea unui mare pianist român foarte gustat în Franța să intervină în diplomația subțire a recepției. Cu acest prilej fu solicitată și Ioana să cînte cîteva arii franceze cu acompaniamentul pianistului, și se pune întrebarea dacă invitarea ei nu pornise la sugestia lui Pomponescu. Adevărul este că contribuția Ioanei fu foarte reușită. Într-o rochie decoltată, abia prinsă de umeri, ce semăna cu un veșmînt grec, aducea aminte de imaginea convențională a Mariannei. La asta contribuia gîtul ei puternic, soliditatea contururilor. Ioana cîntă cu gesturi liniștite, ridicînd în finale mîinile în sus, ca într-o tragedie antică. Cineva dintre români sugeră să se cînte ca o încheiere delicată *Marseieza*. Ioana se verifică dacă nu o excepțională artistă, în orice caz o bună elevă a pianistului,

care-i indica un stil. Ea nu dădu marșului nici o stridentă, îl execută cu o dicțiune clară, frazîndu-l ca pe o muzică de Beethoven, într-un eroic crescînd. Cînd sfîrși, rămase nemișcată, cu mîinile întinse asemeni unei statui. Rochia subțire, căzînd dreaptă de-a lungul pulpelor, trăda complet liniile sumare ale corpului. Aplauzele, cum era și de așteptat, fură furtunoase.

Elementul picant al episodului, reținut de foarte puțini, fu faptul că Pomponescu și Ioanide, ca decorați cu Legiunea de onoare, fură invitați de cineva din personalul legației, căruia îi plăceau demarcațiile precise, să stea alături, într-un sector al rîndului din față. Astfel, Pomponescu și Ioanide considerară, fără a se uita unul la altul, fiecare din punctul său de privire solitar, pe Ioana tot timpul concertului vocal. Pomponescu ținea mîinile împreunate la piept și-și mușca din cînd în cînd mustața, într-o vădită absorbție morală; Ioanide, picior peste picior și puțin răsturnat pe spate, cu pupilele sale albastre fixate asupra cîntăreței, o măsura profesional, ca pe o operă arhitecturală. Amîndoi în singurătatea ființei lor interioare păreau foarte satisfăcuți. O singură dată, printr-un gest mecanic, Pomponescu și Ioanide se întoarseră unul spre altul, dar numai-decît, ca și cînd ar fi fost mirați de apropierea fizică dintre ei, reveniră la poziția dintii, fără nici un fel de mișcare a fețelor, într-o abstracțiune totală. Cu toate astea, cînd Ioana sfîrșise și toți aplaudînd se ridicaseră în picioare cu intenția de a se apropia de ea și a o felicita, Pomponescu avu o ezitare cînd simți alături pe Ioanide și manifestă pe față aceeași contrarietate solemnă ce-i era proprie la nemulțumiri. În mod învederat, ideea de a se prezenta la cot cu Ioanide, în flagrantă concurență în fața Ioanei,

il stînjenea. Din fericire, Ioanide, care se ridicase așa de brusc de pe scaun, întoarse cu aceeași bruschetă spatele și se îndreptă spre cineva din fundul sălii, ca și cînd nu-l interesa de loc Ioana și ar fi așteptat de mult prilejul de a fugi. Scăpat de rival, Pomponescu merse la Ioana și cu încovoierea lui de umeri care nu-i diminuea de loc statura și nici nu i-o înclina din mijloc, ridică mîna Ioanei și o sărută, adăugînd un compliment oral.

Numai cine nu cunoștea bine pe Ioanide putea interpreta fuga lui ca indiferență. Cît stătuse pe scaun, arhitectul bătuse cu degetele darabana pe genunchi, semn grav. Ioana începuse a-l interesa din ce în ce mai mult. Luînd masa la Erminia, a doua zi, deoarece acasă nu era încă nimeni, arhitectul deschise discuția asupra însușirilor pe care trebuie să le aibă femeia. La această aprinsă dezbatere, Hergot privi smerit ca un arbitru, sau mai bine zis ca un unic spectator al unei reprezentării excepționale. Erminia zise că nu putea ști ce vor bărbații de la o femeie, dar ea personal socotea că cea mai însemnată însușire feminină e de a respecta bărbatul de merit, de a-l stimula discret, fără a-l obseda.

— Bărbații merituoși sînt puțini, replică Ioanide; cu toate astea, ceea ce spui este adevărat în parte. Este o forță idealistă în orice bărbat care face din femeie o fantasmă; întîia manifestare a sexualității e frica de noțiunile sexuale, misticismul cel mai eteric. Sînt femei care sugerează corporal intangibilitatea. Ca spre pildă tu...

Ioanide spuse asta ca un profesor de erotologie, iar Erminia acceptă învățătura ca pe o decizie *ex cathedra*. Orice vanitate carnală murise în ea, dacă existase vreodată, și soiul acesta de dispute înfățișa pentru ea cea mai înaltă voluptate posibilă.

— Prerafaelitismul, continuă Ioanide, nu e totul. Îndrăgostit sau căsătorit, bărbatul -- vorbesc de cel normal -- caută mereu altceva. Sînt femei cu prestigiu exclusiv fizic. Nu-ți vorbesc de simple mizerabile instincte, de femei căutate pentru voluptate. De fapt și în direcția asta tot idealismul lucrează. Bărbatul, în afară de aceea de a fi îndrăgostit... Pricepi? întrebă autoritar și suplimentar Ioanide pe Erminia, pironind-o cu ochii lui albaștri.

— Desigur! îl asigură Erminia cu devotament.

— Ei bine, în afară de faptul de a fi îndrăgostit mistic sau marital, bărbatul e totdeauna un expert eugenic al femeii. El e obsedat de orice formulă fizică extraordinară, are amorul propriu de a înscrie în galeria sa exemplarele rare. Natura vrea perfecționarea speței.

— Iubita, soția nu pot fi unul din aceste exemplare? întrebă Erminia.

— Vezi că n-ai înțeles? se supără amuzat Ioanide. Iubita ca atare e imaterială, rostul ei e de a converti energiile spirituale ale omului; soția e altceva, e un sanctuar despre care bărbatul nu se destăinuie în public. Femeia de care îți vorbesc e totdeauna alta, e un eveniment viril profesional, un episod fulgător. Un rapt, o inspirație, niciodată un fapt definitiv, pentru că formele din univers sînt multiple și ochiul e mereu solicitat de inedit.

Simpozionul continuă multă vreme astfel, cu aplicațiuni. De fapt, Ioanide monologa, și-n timp ce vorbea părea a se gândi la altceva. Erminia se arătă cu deosebire interesată. Hergot nu rămase indiferent, și deși în carnetul său a notat în acea zi numai « insomnia », e de presupus că aceasta a

fost efectul fizic al emoției sale, singurul pe care, ca medic, îl însemnă.

Ioanide își continuă acasă meditațiile, cărora, dintr-o firească discreție, nu le putuse da față de Erminia toată extinderea. Compară pe Sultana cu Ioana. Între ele era o anume analogie fizică, același glas de alto, complexiunea planturoasă. Deosebiri erau cu toate astea mari. Sultana părea consumată de un foc lăuntric, ochii ei negri, părul tumultuos și creș reprezenta craterul, fumigația unui vulcan. Sultana era activă în pasiunile ei, și cu toate că n-avea niciodată ieșiri propriu-zis dezordonate, ci aparent rezonabile și intelectualizate, ea puneă toate facultățile spiritului în slujba unei obsesii. Era capabilă să demonstreze cu citate din zece autori necesitatea extravaganțelor. Într-asta semăna oarecum cu Ioanide, căruia însă împrejurarea ca o femeie să fie voluntară față de el i se părea foarte originală. Dar dincolo de această surpriză plăcută din punct de vedere estetic, arhitectul nutrea o aprehensiune. Nu-i plăcea să fie tîrît în voia valurilor de o femeie, avea o latentă veleitate de a rămîne stăpîn pe sine. Ioana era și ea pasională, în sensul că sugera pasiunile. Felul dramatic cu care lăsa pleoapele sau încovoia mîna spre a-i fi sărutată, cadența maiestruoasă a pașilor ei inspirau gîndurile cele mai voluptuoase. Adeseori Ioana puneă în vorbă accente pline de patos și participa cu temperament la viață. Ochii săi erau profunzi și inteligenți. În total, însă, impresia era de așa natură, încît porecla Indolenta se motiva deplin. Ioana solicita atenția bărbaților, nu făcea nimic spre a-i capta, juca pasiunea ca o actriță pe scenă, care știe că nu-i cazul a descinde în sală. După cele mai vibrante colocvii, Ioana se depărta cu un calm glacial, ca după recitarea unui rol. Era

imposibil a citi vreo decizie în privirile ei. Un astfel de stil apatic excita de altfel în cel mai mare grad și dădea timizilor impresia unor dificultăți invincibile, cu toate că în realitate abordarea Ioanei era foarte facilă. Bineînțeles, pentru cine avea acest curaj. În aceasta consta și forța Ioanei: de a speria și a da chinuri morale. Sultana, dimpotrivă, inspira îndrăzneli și părea chiar libertină, și s-au găsit tineri care să încerce un atac brutal. Dezamăgirea era amară. Întîi Sultana avea un limbaj așa de cult și ponderat, încît după cîteva fraze ale ei agresorul se demoraliza. Afară de asta, imprudentul găsea un obstacol în chiar orientarea pasională a Sultanei, care totdeauna era în altă parte. Sultana nu se supăra de temeritatea lui, îi mărturisea, cu spontaneitatea ei caracteristică și cu predilecția pentru vorbele mari:

— Iubesc pe altcineva.

Ioanide își dădea seama perfect că dacă Sultana ar fi pus ochii pe altcineva, ar fi fost ireductibilă, și el, Ioanide, dacă ar fi avut capriciul de a o cîștiga, ar fi trecut prin încercările cele mai dure.

Vara mergea spre sfîrșite, și doamna Ioanide și Pica se întoarseră de la mare. Cam în același timp reapăru și Tudorel, așezîndu-se într-o zi pe neașteptate la masă, cu un aer bine dispus, care însă izgoni dispoziția lui Ioanide. Acesta, după ce arătase atîta deciziune în anchetele lui și părea hotărît a pune lucrurile la punct, se lăsa furat pe încetul de gînduri erotice, ca unul care voia parcă să uite necazurile diurne în preocupări frivole. Instinctul îi spunea că problema copiilor nu e dintre cele mai ușoare. În ce fel, de pildă, ar fi putut să scoată pe Tudorel de pe calea lui? Băiatul era voluntar ca și Ioanide, în forma inferioară a obstinației (credea arhitectul),

chestiunea depășea cu mult limitele pedagogiei paterne. « Junele » lucra ca om liber, alături de o întreagă societate, nu mai era vorba de o simplă delicvență. Se chema că « dobitocul » făcea altă politică. « Dacă e așa, treaba lui, mie nu-mi mai rămîne decît să-l dau afară din casă. » Ideea însă apărea pedagogicește și mai riscată. Prin urmare, plictisit, Ioanide cădea tot mai mult în mușenia lui și, în ciuda motivelor de a stîrni un scandal imens, nu făcuse deocamdată absolut nimic. Aceste preocupări dădură fizionomiei lui Ioanide, la masă, o astfel de înfățișare, încît doamna Ioanide crezu că pe arhitect îl doare capul, mai ales văzînd că acesta își prinde fruntea în palmă. A ghici gîndurile arhitectului nu era lucru ușor în astfel de momente de meditație solitară, de aceea doamna Ioanide căută să extragă adevărul cu metodă.

— Am impresia că te doare capul, zise ea.

Ioanide o privi zîmbind vag, de fapt foarte distrat, într-atît îl frămînta necazul de a sta față în față cu un mistificator ca Doru. « A răspunde nu, înseamnă în stilul lui Ioanide da », raționă doamna Ioanide. O dată această premisă stabilită, faptul putea fi considerat și studiat.

— De atîtea ori ți-am spus, continuă ea, să nu mai stai așa în soare cu capul gol, ras. Ai să capeți congestie.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mîna, pîrînd a participa astfel la conversație, în realitate el își urmărea ideea lui fixă.

« Ticălosul, cugeta el, stă absolut liniștit, adevărat monstru de disimulație. Vine din Germania, încasează salarii de complezență și vizionează raporturi asupra mea. Ce generație! »

— Am să te rog, reveni madam Ioanide la presupunerea sa, să iei un medicament. Este minunat.

Cîteva picături în puțină apă zaharată. E astringent și răcoritor. Vrei? De ce nu? Ce strică?

Încîntată de a fi ghicit suferința lui Ioanide și de a-l găsi docil, merse la bufet și pregăti tizana. Însă gestul arhitectului însemna următoarele:

« Cînd te gîndești că sînt prins aici într-o rețea de nesinceritate! zăpăcitul îmi ametește pe Pica, o dă în brațele celui Mirabeau de Dunăre și-mi înstrăinează astfel într-un moment progenitura în care pusesem atîta nădejde. Cel puțin dacă aş salva pe fată. »

— Ia, Ioanide, să vezi, e aproape agreabilă.

— Ce e asta? se deșteptă arhitectul din reveria lui. Dai puncti rece la masă?

— Pentru durere de cap, Ioanide.

— Dar, se scuză arhitectul nedumerit, nu mă doare capul!

— N-ai zis tu?

Arhitectul era să spună, cu bruschețea lui caracteristică, nu, dar citi atîta contrarietate pe fața Elvirei, încît se răzgîndi și nu se mai întrebă ce rost avea tizana. Elvira era singura ființă din casă în care avea încredere încă nestrămutată. Spre a-i face hatîrul, o chestionă în prealabil:

— Și zici că e bună?

— Infașibilă!

— Dacă zici tu, așa o fi.

Și arhitectul bău tizana astringentă, făcînd o grimasă, privit cu aere victorioase de Elvira.

Totuși, incorigibil, Ioanide, ridicîndu-se de la masă, spuse aceste vorbe enigmatice, fixînd teribil pe Tudorel:

— E adevărat că mă doare capul, însă nu mă doare capul meu.

Plictiseala pe care i-o pricinui Doru cu secretele lui era mult mai mare decît și-o închipui. Într-o zi, dînd ochii cu Gaittany, acesta îi zise:

— Domnule, am cunoscut pe băiatul dumitale. Te felicit! Este un tânăr simpatic.

— De unde pînă unde?

— A venit la muzeu cu un grup, e vorba de a face o expoziție de fotografii.

Ioanide strîmbă gura a nedumerire. Văzînd că Ioanide îl privește cam fix, Gaittany izbucni în rîs:

— Ha-ha-ha! Apoi și-aduse aminte de alte lucruri. Băiatul dumitale a fost la Berlin. Te felicit!

Ioanide se încurcă. Era să zică «nu știu», ceea ce era adevărul oficial. A spune «da» însemna pentru conștiința sa a mărturisi rezultatele anchetelor sale particulare.

— Așa mi se pare! răspuse el cu necaz.

Gaittany n-avea obiceiul să descoasă oamenii, el însuși trăind din afirmații și negații echivoce, așa că dialogul se opri aci. Dar arhitectul se izbi pe stradă piept în piept cu Panait Suflețel, care, indiscret și zgomotos, nu-l cruță de loc:

— Am auzit că băiatul dumitale a fost la Berlin.

— Nu știu nimic.

— Cum se poate?

— Sînt un părinte care nu se amestecă în treburile copiilor lui majori.

Panait Suflețel, Andrei Gulimănescu și Dan Bogdan comentară între ei acest eveniment. Gulimănescu refuză să admită ipoteza ignoranței lui Ioanide:

— E imposibil! Cum era să lipsească de acasă fără știrea lui?

Dan Bogdan fu totuși de opinie că lucrul era probabil, avînd în vedere dezinteresul total al lui Ioanide pentru familie.

— Nu se dezinteresează, domnule, protestă Gulimănescu, l-am văzut deunăzi pe Calea Victoriei la braț cu fata lui, o cunosc acum (faptul era adevărat).

— Ioanide este mehenghi, dădu Suflețel definiția situației, *græculus insidiosus!* Joacă pe mai multe cărți. Își împinge băiatul pentru cazul cînd ar da năvală bestiile. (Suflețel profesa o antipatie zgomoasă și foarte sinceră momentan împotriva Mișcării, de acord cu ceilalți doi, în tonalități deosebite.)

— Crezi oare? se îndoi Gulimănescu.

În fond, interogația lui avea, intim, cu totul alt sens și trebuia înțeleasă astfel: «Crezi oare că e posibil să ieși din încurcătură împingînd pe cineva din familie?» Același lucru îl înțelese și Dan Bogdan, care tăcu, mulțumindu-se numai a-și întinde pe față ironia lui tipică.

În seara aceleiași zile, Ioanide trînti pumnul în masă în fața tuturor, fără a privi totuși spre Tudorel.

— Toată lumea zice că ai fost la Berlin. M-am plictisit. Nu știu ce să răspund.

Tudorel îngăimă ceva ininteligibil.

— Nu-mi trebuie, domnule, nici o explicație, faci ce poțtești! Ai fost sau n-ai fost?

— Da! răspuse moale Doru.

— Iată un adevăr pe care l-am cucerit cinstit! observă malițios Ioanide. Acum pot să ies în lume cu fața deschisă.

De aci încolo, ca și cînd nimic insolit nu s-ar fi întîmplat, Ioanide cerea din cînd în cînd cîte-o informație despre ceea ce văzuse în Germania, interesîndu-se numai de aspectul de civilizație, și dezvolta astfel convorbirea încît să se desprindă anume idei generale, fără nici un raport cu politica. Proceda Ioanide așa din malignitate, sau voia să cîștige treptat

sufletul lui Tudorel chiar pe calea cea mai accesibilă, mergînd provizoriu în direcția lui? Amîndouă presupunerile sînt valabile simultan, pentru că Ioanide era un om care chiar cînd vorbea serios pregătea o înțepătură. Doamna Ioanide și mai ales Pica erau foarte mulțumite de această atmosferă de cordialitate între Ioanide și Tudorel, sperînd fiecare din unghiul său de vedere o rezolvare fericită a neînțelegerilor în curs. Tudorel, pe de altă parte, prinsese limbă, vorbea mai degajat și strecura anume clișee din cercurile pe care le frecventa, ascultat cu amabilitate de tatăl său (aceasta era impresia, gîndurile îi erau adesea aiurea). Acordul se strică brusc atunci cînd, într-o bună zi, Tudorel veni transfigurat la față, cu o mulțime de ziare în mîină, și vesti gîfîind celorlalți:

— Germanii au intrat în Praga!¹

— Oo, se indignă doamna Ioanide, ce grozăvie!

Fiica părea ea însăși emoționată ca și mamă-sa, dar privind cu coada ochiului către Tudorel nu spuse nimic.

Ioanide scrută cu mare răceală bizarul entuziasm al lui Tudorel.

— Mă rog, zise el, am impresia că te bucuri de o catastrofă.

Intimidat, Tudorel dădu o explicație ocolită:

— Europa se transformă.

Ioanide se uită la el mai teribil decît Meduza la Perseu și nu spuse decît atît:

— De altfel, nu mă interesează.

¹ Atragem atenția că în excitația lui, folosindu-se de știri incomplete și anticipînd asupra unui fapt ce Mișcarea știa că se va întîmpla neapărat, Tudorel crede că germanii au intrat în Praga, cînd de fapt ei ocupau atunci numai Țara Sudeților.

Și nu mai scoase nici un cuvînt.

Curînd după aceea ieși zvonul că Ioanide a fugit cu Ioana. Suflețel juca chiar înaintea cunoscuților scena în care arhitectul ar fi cucerit violent pe Indolenta:

— I-a pus mîna în păr, uite-așa (Suflețel apuca aerul cu mîna dreaptă, crispată ca o gheară), a tras-o ca pe o victimă docilă. Faun cu ochi care fascinează!

— Ha-ha-ha! rîse Gaittany ascultînd acest raport jucat.

XI

Bonifaciu Hagienuş, zis Regele Lear, era un om extraordinar de tabietliu, și denotația «epicureu» i se potrivea în sensul exact al cuvîntului, fiindcă-și justifica temperamentul printr-o filozofie adecvată, sprijinită numai pe antici, greci, latini și orientali. Ceea ce dorea Hagienuş cu o sete ardentă și prematură era liniștea și vorbea de ieșirea la pensie de vreo zece ani. A te retrage de la orice agitație, a avea bătrînețea asigurată și a te deda fără sollicitudine din partea cuiva la preocupările tale favorite, aceasta era concepția orientalistului despre bătrînețe, *de senectute*. Din Seneca, singurul dintre stoici pe care îl tolera Hagienuş, recita pe dinafară. Studiile pe care le făcuse Regele Lear erau eminente, și încă și acum, cînd mergea în străinătate, avea acces la savanții iluștri, care-l stimau nespuse. Oral, Hagienuş era în stare să descifreze o inscripție dificilă și să o comenteze sau să dea sugestii surprinzătoare în dezlegarea unei probleme. Știa tot ce se putea ști, fiind extrem de disociativ. Cînd era vorba de a scrie, lucrul se schimba, Hagienuş nu trecea de

titlul lucrării. Cu greu și-ar fi putut închipui un om mai puțin perspicace ce creier ascunde țeasta sileniană a orientalistului. Conduita Regelui Lear era a unui copil leneș și a unei femei curioase. E foarte adevărat, indiscreția era un viciu obștesc în casa lui, totuși, lucru remarcabil, Panait Suflețel, amicul și inamicul etern al lui Hagienuş, avea aceeași meteahnă, încît se pune întrebarea dacă rătăcirea spiritului lor într-o lume cu totul inactuală nu le dădea această puerilitate în viața zilnică. În privința aceasta i se întîmplă lui Hagienuş odată un lucru cu totul rizibil. Auzind gălăgie, de dimineață, undeva în interiorul casei, se repezi la uşă în cămaşa națională extraordinar de lungă și de largă cu care dormea. Din cauza unei trosnituri de pași în coridorul lui, Hagienuş se sfiu a deschide uşa și se mulțumi a privi pe gaura cheii. Nu vedea însă nimic și i se părea că aude un fel de frămîntare pe loc dinapoia clanței. Deodată simți o înțepătură în ochi și zări un pai de mătura ce ieșea din gaura broaștei. Deschizînd brusc uşa, văzu pe guvernanta lui, care, neputînd să fugă la vreme, se făcea a mătura pe jos. Aceasta, întîmpinînd în observațiile ei pe gaura cheii aceeași obturație, crezînd că a intrat ceva în broască, încercase s-o desfunde. Hagienuş nu se scandaliza de asemenea spionări și nu se rușina cînd era surprins el însuși asupra faptului. Cărțile nu satisfăceau toată setea de mișcare sufletească a lui Hagienuş, care căuta evenimente în viața de toate zilele, mărindu-le cu imaginația pe cele mai neînsemnate. Hagienuş dorea zgomotul și liniștea în același timp, adică o reclusiune într-un sanctuar personal, unde să nu intre nimeni, asta însă în mijlocul unui cămin familial cît mai gălăgios. Trăit într-o familie numeroasă, orientalistul nu putea nici să mănînce la

masă singur. De aceea cele cinci persoane din casă (trei copii, un ginere și guvernanta sa) reprezentau un minim de animație.

Hagienuş se uita la copiii lui ca la ochii din cap, încîntîndu-l chiar și impertinențele lor, și nu prindea necaz pe ei nici cînd îi făceau pozne ca acelea împotriva guvernantei. N-avea încredere, cu toate astea, în ei, pentru că în filozofia lui copiii prin legea naturii înlătură pe bătrîni. Făcînd tot ce părinteasca lui slăbiciune îi dicta în favoarea copiilor, luase o precauțiune, deoarece soția îi testase averea, lăsîndu-i uzufructul, pe care însă Hagienuş nu-l reclama, ținînd numai lucrurile încurcate și pe copii în imposibilitate de a vinde. Casa în care locuia era jumătate acordată drept zestre fetei, jumătate testată fiului cel mai mare, cu drept pentru Hagienuş de a locui în ea. O bucată bună de vie fusese dată la toți laolaltă, cu drept de uzufruct pentru Hagienuş. Ca să tragă mai mult profit din asemenea combinație, precum și dintr-o simpatie colectivă, toți copiii locuiau în vasta casă a lui Hagienuş, împreună cu acesta, care dădea o sumă de bani pentru întreținerea lui și a guvernantei. (« Nu vreau gratis, domnule, se justifica Hagienuş peste tot, nu vreau să fiu întreținut de copii. ») Venitul viei îl luau copiii, cu asentimentul tatălui, care însă, prevăzător, mai agonisise pentru el o altă vie, fără a scoate o vorbă clară asupra intențiilor sale testamentare, speculînd șiret speranțele separate ale fiecăruia. Hagienuş era numai fricos și mizantrop, altfel inimă excelentă, și dacă copiii l-ar fi dat afară din casă, nu era omul care să apeleze la justiție contra lor. Dimpotrivă, încă de pe acum se lăsa ciupit de bani de către toți, însă cu așa dificultate și tapaj, încît toată chestiunea era o voluptate specială a lui Hagienuş, un fel al lui

candid de a șantaja speranțele. Astfel, când era cu fata deoparte și aceasta făcea ceva pentru el, Hagienuş, tremurînd fălcile de rîs viclean, zicea :

— Lasă, tu Florico, tu ești fată, ai mai multe nevoi, ție o să-ți las via. Da' nu spune nimic celorlalți, să rămînă între noi.

Ofițerului îi spunea, când acesta îl lua cîteodată la vreo berărie :

— Petrișor, să n-ai nici o grijă, uite, mă jur pe ce am mai scump că numai la voi mă gîndesc. Tu, ca ofițer, ai nevoie de independență, îți las via mea dacă vrei; dacă nu, îți dau casa din Pitești, casă bună, sănătoasă, cu grădină. (Hagienuş avea într-adevăr și această casă, care însă nu producea mai nimic.)

— Ce să fac cu casa? observa Petrișor, privind pe tatăl său cu difidență, recunoscînd în el propria-i fire mistificatoare.

— Bine, atunci îți dau via, îl asigura Hagienuş. Uite, mă jur!

Exact vorbind, Hagienuş nu mințea. Avînd sentimentul facil, acorda pe loc orice, invadat momentan de un val de sentimentalism. Pe urmă, alt sentiment înghițea pe cel dintii, iar Hagienuş, conștient de efectele pe care le făceau aceste promisiuni, ca om meridional malițios, petrecea în sineși.

Hagienuş, trăit din copilărie numai în belșug și înlesniri, nu suporta boema. Voia rufăria de corp bine călcată și scrobită (în altele era numai neglijent), dulceață dimineată, apoi cafea neagră (lapte dulce nu bea niciodată: « Ce, sînt copil mic? » zicea el). După masă se întindea pe pat, dezbrăcîndu-se ca de noapte, și începea să-și consulte cărțile rare. Dar abia lua, să presupunem, *De religione Persarum* în mînă, Hagienuş se simțea plum-

buit de somn, și punînd un zălog la carte o lăsa să alunece din mînă și adormea. După această siestă își făcea singur cafea la mașina de spirt și lua o dulceață. Ceașca de cafea de dimineată, întoarsă pe farfurioară, și cu ceașca de după siestă constituiau documentele oculte ale zilei. Hagienuş le aducea la masa de seară și le dădea Florichii, fata lui, să i le citească (odată s-a dus cu ele și la madam Farfara), fiind mereu în așteptarea unui noroc neobișnuit. Hagienuş era un mare sceptic în multe privințe, și cînd se afla în cuprinsul arheologiei făcea declarațiile cele mai nihiliste. Seara însă, înainte de a se culca, se închina, la fel făcea cînd trecea pe lîngă biserici, și, scos din antichitate, profesa cea mai patriarhală religie.

La unul din prînzuri, Hagienuş avu plăcerea de a constata că i se gătise mîncările la care ținea mai mult, plus plăcinta cu cremă, prăjitura lui favorită. Masa avea un aer suspect festiv, și orientalistul, plin de zahăr pisat la gură din cauza plăcintei, privea suspicios la copiii și ginerele său, pregătit a face față oricărei eventualități. Spre a pipăi terenul, întrebă timid :

— E vreo sărbătoare azi, ce e?

— He, zise Petrișor, ofițerul, nu-i nimic în calendar, dumneata ești oricînd o sărbătoare pentru noi.

Hagienuş rîse muțeste și clipi din ochi satisfăcut și totdeodată ironic.

— Dacă e așa, foarte bine, primi el, să-mi faceți mereu gusturile ca azi.

— Cînd nu ți-am făcut noi gusturile, tată? zise Florica, și-i mai întinse o bucată de plăcintă.

— Și pe urmă avem o cafea faină, rișnită în casă, care, fiartă cu rom, are să facă o drojdie extraordinară pentru ghicit, adăugă băiatul mai mic.

— Și mai are o surpriză, denunță ginerele, om mai sfios, pe Petrișor.

— Ghici, ce am aici? Întrebă ofițerul scoțind un șervet învîrtit ca un sul.

— Ce? se informă Hagienuş, curios și lacom ca un copil.

— Şampanie, tată! clamă Petrișor.

Hagienuş rămase cu gura căscată.

— Da, scumpe tată! Vezi cât de mult te iubim noi?

Și Petrișor manevră sticla cu șervetul deasupra spre a-i scoate dopul, în vreme ce Hagienuş, în panică, aștepta fenomenul destupării.

— Bum! făcu Petrișor formidabil din gură, imitînd explozia, care nu se produse în realitate, din cauză că șampania nu era suficient de gazoasă și pentru că dopul fusese tras treptat de o mîină vînjoasă. Uite paharele!

Hagienuş întinse un pahar conic și-l trase plin de spumă efervescentă, pe care o bău cît mai repede, cu ochii la sticlă, să vadă de nu mai rămîne unul pentru el. Petrișor mai avea însă o butelie și nu făcu nici un mister din faptul că le căpătase în schimbul unor sticle de vin negru vîrtos, de dată veche, din via lui Hagienuş, de care era amator cineva.

— Un vin sănătos, vechi e mai bun decît șampania, recunosc Regele Lear, dar e bună și șampania.

Și orientalistul scoase limba afară din gură, ca să sugereze că băutura îl înțepase în mod agreabil.

Acum Hagienuş se aștepta la vreo lovitură din partea copiilor și, isteț, după căscături repetate, voia să se ridice.

— Copii, zise, să trăiți și să fiți fericiți, că numai pe voi vă am, așa să-mi ajute Dumnezeu, vă mulțumesc pentru atenție. Mă duc să mă culc puțin, m-a amețit șampania.

— Cum, tată, se miră drăgăstos dar imperios ofițerul, pleci tocmai cînd vine cafeaua, se poate așa ceva?

Hagienuş, care se ridicase pe jumătate de pe scaun, șovăind o clipă, se reachează la loc, neavînd puterea de a contrazice. De altfel, cafeaua îl ademenea.

Cafeaua servită și băută, se trecu la ceremonia divinației, și Petrișor ținu să facă personal oficiul de lector ocultistic.

— Știi tu, tată, ce-ți iese ție în cafea azi?

— Ce? zise Hagienuş plin de curiozitate și tremurîndu-și în rîs fălcile căzute.

— Îți iese c-ai să faci o afacere minunată, pe onoarea mea!

Orientalistul păru încîntat, deși un expert ar fi semnalat în pupilele lui unele sclipiri de inteligență.

— Ce fel de afacere?

— Păi, spuse ofițerul alunecînd firesc de la planul mistic la cel real, cafeaua spune adevărul. Ți s-a oferit o afacere bună, prin mine.

Hagienuş se uită la toți interogativ. Petrișor își mută scaunul lîngă locul tatălui său, și, prin mișcări insensibile, ceilalți se strînseseră astfel în jurul orientalistului, încît acesta se afla ca și arestat într-un cerc. Petrișor continuă:

— O persoană a văzut cavoul mamei făcut de dumneata la Bellu și i-a plăcut grozav și propune să i-l vinzi.

Hagienuş deschise ochii mari.

— Plătește bine! pară Petrișor repede șocul moral.

— Și-apoi, interveni Florica, sărînd și mai aproape de tată-său, să n-ai nici o grijă, am aranjat totul. Este cavoul mătușii, care ne-a rămas nouă. O punem acolo.

După o fază de uimire, orientalistul se posomori, însă tot comic, din cauza nefericitei fizionomii, și luă o poză de reproș, din care lipsea energia.

— Cum, măi copii, mormîntul mamei voastre? Ce-am iubit mai mult pe lume să părăsesc în voia soartei?

— Păi n-o părăsim, tată, atrase atenția ofițerul, n-azi c-o punem în cavoul de la mătușa?

— O puneți, dar unde-i casa ei, monumentul ei? Cum o cinstesc eu pe ea?

— Monumentul e în suflute, spuse sentențios ofițerul.

— Nu pot, copii, decise Hagienuş, nu sînt păgîn. Avem un Dumnezeu deasupra noastră, care vede. Nevastă-mea, săraca, să aibă și ea colțul ei liniștit acolo, pîn-oi veni și eu alături.

Pe fața lui Hagienuş se întipări o mare jale, și ochii, de multă clipire, parcă lăcrimau. Sentimentul, cu toate că sincer, era totuși exagerat pentru privitor, de masca facială.

— De ce vezi dumneata lucrurile în negru, tată? reveni la atac Petrișor. Ce? Iubirea stă într-o piatră, în niște pereți? Cavoul tușei e foarte frumos, punem o inscripție frumoasă. Nimeni nu mai bagă azi banii în zădărnicii de astea. Se vinde via lui Ionescu de lingă noi, crîmpeiul de la deal. Zi și dumneata, nu-i mai bună vița-de-vie decît mormîntul? Să bem în amintirea scumpă a mamei! Gîndește-te, ne dă pe mormînt trei sute de mii de lei, sculptura, numele lui Ioanide, face.

Hagienuş ascultă știrea aiurit și zise bosumflat, dar moale:

— Să vînd eu mormîntul nevasti-mi? Asta nu e frumos, copii, să știți că nu e frumos.

Florica sări deodată pe genunchiul orientalistului și-i cuprinse gîtul cu mîinile. Petrișor se așeză în spatele scaunului lui Hagienuş și făcu și el un cerc de afecție în jurul umerilor tatălui său.

— Tată, strigară aproape toți, ție îți dăm o sută cincizeci de mii de lei, și nouă ne dai tot atît! Să cumpărăm locul lui Ionescu, e în interesul tuturor.

Fiind sensibil la gîdilătură, Hagienuş începu să ridă crispat, fără a ceda.

— E o crimă ce-mi cereți voi, zău așa, gîndiți-vă și voi la Dumnezeu! Sufletul mortului fără groapă n-are liniște. Grecii, anticii, toți aveau credința asta, și chinezii o au. Credințele popoarelor au rosturile lor. Și cît ziceți că dă?

— Trei sute de mii, tată, o sută cincizeci de mii pentru tine.

— Un monument de Ioanide n-are preț, e cel mai mare arhitect al nostru, recunoaște și străinătatea, uite, mă jur. Dar sculptura?

— Va să zică recunoști că nu facem un rău dacă vindem? Luxul e vanitate.

— Nu vînd, copii, lăsați-mă să mă gîndesc, să-mi întreb conștiința. Pe urmă, sculptura arată pe nevastă-mea, ce-o să facă cu ea?

— Ce ne pasă nouă? zise Petrișor. Dacă o lasă, se cheamă că figura mamei o să rămînă acolo de veci, dacă îi înlocuiește capul, îl cerem și îl punem dincoace, la cavoul tușichii.

— Voi ăștia, tinerii, observă Hagienuş cu reproș mai mult admirativ, n-aveți nimic sfînt. Noi am trăit altfel, aveam o credință, un respect de părinți.

Florica și Petrișor gîtură pe orientalist într-o strînsoare demonstrativă de simpatie.

— Cum? Nu te iubim noi pe dumneata? Nu ți-am dat noi prăjitură cu cremă și șampanie?

— Las', că vă știu! îi amenință șăgalnic Hagienuş. Dați-mi drumul, că mă înec. Vreau să mă culc. Somnul dă înțelepciune.

Copiii eliberară pe Hagienuş și-l lăsară să plece, știind că, o dată pusă problema, gestațiunea venea de la sine. Nu făcu nici unul vreo amenințare discretă cu privire la guvernantă, care era prezentă ca de obicei la masă, pentru motivul că aceasta era și ea asociată la campania de vânzare a mormîntului.

Regele Lear reflectă a doua și a treia zi la propunerea copiilor, evitînd orice discuție pe această chestiune. Că venera memoria nevestei era un fapt sigur, și sentimentul de datorie împlinită cu care construisese cavoul constituia și el un element greu în cîntarul meditațiilor sale. Monumentul îl costase mai nimic, deoarece avînd prin natura funcțiilor sale raporturi cu furnizorii căpătase materialul gratis, cu excepția cîtorva articole. Chiar și mîna de lucru în parte o furnizase tot el, deplasînd pietrari de la lucrări oficiale. Lui Ioanide nu-i dăduse nimic. Numai lui Ilie Butoiescu și lucrătorilor fusese nevoit a le plăti. Prin sistemul contractului zilnic pe mai multe șantiere și al deplasării lucrătorilor, Butoiescu izbutea în general a realiza economii. Astfel își făcuse însuși în București două case, în timp ce Ioanide, distrat, n-avea nici una. Arhitectul ținuse să-i facă lui Hagienuş cavoul numai de dragul ideii, și lucrarea se executase ca un joc de recreație. A vinde acum acest cavou cu prețul ce se oferea însemna pentru Hagienuş agonisirea neașteptată a unei sume de bani peste aceea abandonată copiilor, care în sentimentul lui patern se chema a intra tot sub acoperișul său. Hagienuş plănuia să mai întreprindă înainte de pensionare un voiaj în străinătate, și suma i-ar fi prins bine. Și apoi știa

ce se întîmplă cînd o idee intra în capetele lui Petrișor și al Florichii, cei doi copii mai teribili. Mai devreme sau mai tîrziu, tot își făceau gustul. În mintea lui Hagienuş, admisă fiind fatalitatea renunțării la cavou, încolțea acum gîndul de a tatona dacă monumentul n-ar putea fi vîndut și mai scump altcuiva decît amatorului propus de ofițer, fără știrea acestuia, așa încît să-și rezerve o sumă mai mare. Pe acea vreme de panică incipientă, oamenii cu bani, de frica devalorizării sau a altor accidente inerente războiului, căutau a-i vîri în ceva solid. Bijuteriile constituiau primul mod de investiție, după aceea imobilele, cu oarecare îndoială în privința celor din urmă, din cauză că experiența arată că rechizițiunile sau regimurile postbelice diminuează ori suprimă veniturile imobiliare. De aceea nu erau rari aceia care cumpărau chiar cavouri monumentale. Cererea provoca oferta acelor blazați de misticism, și o dată cu asta o ridicare a prețurilor. *Universul* era plin la « Mica publicitate » de astfel de anunțuri. Regele Lear avu un moment fantezia de a compune un anunț pentru ziar așa:

« Cavou monumental, în stilul epocii lui August, de marele arhitect de renume internațional Ioanide, cu splendid monument funerar de sculptorul Hansen, reprezentînd un arhanghel ducînd de mîna un simbol al celor morți, se vinde numai cunoscătorilor. »

Răposata madam Hagienuş devenise, precum se vede, în ingenioasa reclamă a orientalistului, o simplă abstracțiune în stare a satisface pe oricine de ambe sexe, bătrîn ori tînăr. Hagienuş chiar compusese o inscripție latină, în hexa și pentametre, ca o legendă la statuie:

Fii fără teamă, iubito, nu-ți tremure pașii, poarta
Cînd crezi că se-nchide, ea se deschide spre cer.

Scandîndu-și stihurile, orientalistul clipi din ochi de emoție, ca și când ar fi fost gata să lăcrimeze. Compoziția era într-adevăr mișcătoare, dar nu-i venise în minte decât într-un moment comercial. Publicarea anunțului i se păru lui Hagienuş periculoasă. Fără pomenirea lui Ioanide și a lui Hansen n-avea nici o atracție, cu numele acestora se putea întâmpla ca Ioanide în special să afle și să se scandalizeze de vânzarea unui cavou ce nu-i fusese încă plătit. Ar fi aflat prea devreme și copiii. Atunci, după multă chibzuială, Hagienuş se decise a merge la madam Valsamaky-Farfara, care era de o discreție verificată. Când vru să se ducă la aceasta, veni la el, la minister, Panait Sufleţel, care nu-l slăbea din ochi, în scopul de a afla când s-ar ivi vacanța vreunei direcții de muzeu. În parte, drumul spre casă le era comun și trecea prin fața casei doamnei Farfara, și implicit cu câteva curți mai încoace, pe dinaintea casei pe care o construia Ioanide. În poarta binalei aproape terminate, cei doi scunzi, unul pletoric, altul înarmat cu bastonul răsucit, se opriră, și amîndoi, din simplă curiozitate, avură simultan ideea de a vedea pe arhitect, Hagienuş gîndindu-se pe deasupra la posibilitatea de a-l descoase pe Ioanide asupra valorii reale a unui cavou de felul celui construit. Își și tichuise pretextul. Avea să-i spună arhitectului așa: « Domnule Ioanide, am venit să te rog să mă mai amîi puțin cu plata datoriei, fiindcă sînt foarte strîmtorat ». Intrară deci în clădire, și Sufleţel vîrî capul pe toate uşile, să vadă ce este în odăi. Camerele de jos erau parchetate, și zugrăveala era în curs. Gălețile de vopsele ședeau adunate pe jos, zugravii aflîndu-se probabil undeva în siestă. În fața celor doi se înălța o somptuoasă scară de piatră fără balustrada de fier, încă nemontată.

Hagienuş și Sufleţel se suiră pe ea tiptil și ajunseră în holul de la etaj. Aci tavanele se sprijineau pe grinzi foarte late de stejar, și interiorul părea gata, ba chiar în curs de mobilare. Într-adevăr, Ioanide concepuse un număr de mobile specifice, fixate în pereți. Cu bastonul în mîină, Sufleţel băga capul pe uși, intra în odăi, ieșea, luîndu-și, cum îi era firea, aere misterioase, de aceea pășind fără zgomot. Cînd ajunse la ușa celei din urmă odăi, foarte largă, o sufragerie probabil, cu boaserie pe toată suprafața pereților, Hagienuş și Sufleţel rămaseră pironiți locului. În fața unui geam deschis, Ioanide și Ioana ședeau strîns îmbrățișați, Ioanide ținînd pe Ioana cu mîna stîngă de mijloc și cu cea dreaptă vîrîtă ca o rășchitoare în părul ei abundent și sărutînd-o energic, cu o consimțire deplină din partea Ioanei. Cei doi clasicisti se consultară din ochi, apoi, mecanic, o zbughiră pe uşă, înainte de a fi văzuți, coborînd scările vertiginos și luînd-o la goană pe stradă, atît cît permiteau forțele lor fizice. Ioanide nu-i văzu, deoarece ferestrele deschise dădeau spre curte, iar fugarii o luaseră în direcție opusă. În apropierea casei doamnei Valsamaky-Farfara, Hagienuş, suflînd greu, se opri.

— Nu mai pot, domnule Sufleţel, am obosit! Eu rămîn aici.

— Ai văzut? deschise gura abia acum celălalt, Ioanide e posedat de Eros, strivește, mușcă. Centaurul în calcadă.

Sufleţel, plin de întîmplarea neașteptată, plecă în grabă spre casă, minuind convulsiv bastonul, spre a încredința întîi de toate evenimentele nevastei sale. De la el toți prietenii știură că Ioanide a fugit cu Ioana.

Madam Valsamaky-Farfara primi pe Hagienuş cu politeța ei obișnuită și cu un zîmbet plin de atracție.

Se cunoșteau bine între ei și, ca oameni în vîrstă, știau să fie discreți și solidari.

— N-ai mai fost de mult pe la mine, domnule Hagienuş, m-ai lăsat, zise madam Farfara făcînd aluzie la o întrevedere veche, în care amîndoi pusese la cale o mică afacere.

— Sînt supărat, madam Farfara, sînt foarte supărat.

— De ce?

— Ia, cu ale vieții. Copiii, griji familiare. Băiatul cel mare, ofițerul, are nevoie de bani, datorii vechi, fata are și ea greutăți. Și uite, acum m-au încolțit toate și n-am nici un ban. Am cheltuit o grămadă de parale cu monumentul, și tot nu l-am plătit în întregime. Pe o parte îmi pare bine că l-am făcut și pe de alta rău, fiindcă dacă nu pot să plătesc, ce-o să fac?

Madam Farfara știa pe degete existența lui Hagienuş, cu a cărui familie avea relații, nu făcu nici un gest din care să rezulte că nu crede ce spune orientalistul. Acesta privi precaut în direcția ușilor.

— Poți să vorbești fără grijă, îl încurajă madam Farfara cu o delicată confidență.

— Am venit să te consult pe dumneata, ca prietenă veche, să mă înveți ce să fac. Da' știi, te rog să nu afle nimeni.

— Îmi pare rău! se indignă madam Farfara, cu totul onest, confidența fiind însușirea ei capitală, deviza firmei ei neînscrise, cu care avea succese meritate.

— Am nevoie de bani!

— Vrei să împrumuți?

— Aș! Ce să împrumut, să-mi iau belele pe cap acum, la bătrînețe! Dacă aș putea să vînz ceva.

— E mult mai cuminte! Dacă ai ce...

— Asta e, că nu prea am ce să vînd. Am cărți de foarte mare preț, dar dacă le vînd cu ce mai

lucrez eu? Să mă ierte Dumnezeu și răposata nevastă-mea, îmi pare rău că m-am pripit cu monumentul. O s-ajung, Doamne ferește, de risul lumii, să fiu nevoit să vînd cavoul, ca să-l pot plăti.

Zicînd acestea, Hagienuş se uita cu coada ochiului la madam Valsamaky-Farfara, să surprindă vreun reproș din parte-i. Însă madam Farfara primi chestiunea foarte calm și pozitiv:

— Mulți au fost nevoiți să vîndă locurile de la cimitir. Face omul ce poate. Dacă-ți dă preț bun...

— Zău, madam Farfara, prinse inimă Hagienuş, nu fac un păcat dacă l-aș vinde? Te rog să-mi spui sincer, să n-am muștrări de conștiință.

— De ce să faci păcat? Răposata însăși, cînd și-ar fi știut copiii în suferință, ar fi renunțat la orice ca să-i ajute. Sufletul ei din cer vede și înțelege.

— Va să zică nu fac rău vînzînd?

— Nu, firește, dacă n-ai încotro.

— Întrebarea e cui să vînd, zise Hagienuş trecînd de la problema remușcărilor la problema comercială.

— Dăm sfoară, ne interesăm.

— Băiatul meu zice că a oferit cineva trei sute de mii de lei. Numai pe mine mă costă o groază de parale. E și statuia. De, n-am încotro, aș vinde, însă omenește, ce Dumnezeu!

Exclamînd «ce Dumnezeu!», Regele Lear făcu mișcarea tipică a omului indignat împotriva speculei.

— Dă-mi autorizație să mă ocup și, ca o prietenă veche, am să caut să te ajut.

Expresia «ca o prietenă veche» era cu totul hieroglifică la madam Farfara și însemna «cu comisionul știut».

— Dar te rog, insistă Hagienuş cu mîinile împreunate catolic, să nu afle nimic domnul Ioanide.

Fu convenit ca orientalistul să procure o fotografie a monumentului, pentru ca madam Farfara să poată s-o arate amatorilor.

De acum încolo, Hagienuş își purta cu vorba copiii, amăgindu-i și amînîndu-i:

— Lăsați-mă și voi numai puțin, să mă obișnuiesc cu ideea, atît vă cer, ce Dumnezeu!

Sau:

— Săptămîna asta sînt prins, n-am să pot, însă în săptămîna ce-o veni putem să ne ocupăm de chestie.

Fapt este că vîndu cavoul prin madam Valsamaky-Farfara, pe preț ceva mai bun decît cel oferit de amatorul propus de Petrișor. Se pare că Saferian nu fu străin de această tranzacție, deși, conform moralei sale comerciale, nu suflă nimănui nici un cuvînt, cu atît mai puțin lui Hagienuş. Încasîndu-și banii, orientalistul se găsi în fața unei noi probleme serioase: unde să ducă sicriul? Cavoul « mătușii », de care vorbeau copiii, era încuiat, și cheia se afla în mîinile Florichii. Hagienuş încercă să ceară cheia sub pretext de a studia mutarea osemintelor. Florica și Petrișor țineau morțiș să meargă cu toții împreună, ceea ce nu convenea orientalistului, de teamă să nu se afle despre vînzare, spre a fi silit să dea copiilor jumătate din bani. În fond, Hagienuş nu era avar și nu din lăcomie proceda astfel, voia doar să aibă un ascendent asupra progeniturii sale, să se lase extorcat în rate, cu maxim de profit moral și fizic. Tratamentele de soiul aceluia din ziua cu șampanie și prăjituri îi făceau deosebită plăcere. Hagienuş era din familia bătrînului din anecdotă care-și umple o ladă cu pietre, dînd a înțelege feciorilor că mai are avere, spre a fi îngrijit bine pînă la moarte. Neputînd căpăta cheia, Hagienuş

aduse cu trăsura sicriul de metal învelit bine în hîrtie și legat cu sfoară, ca și cînd ar fi fost un pachet de cărți, și spre a desăvîrși iluzia puse chiar cîteva reviste broșate pe deasupra. Operația izbuti aparent, și orientalistul putu să-și așeze chivotul așa legat în raft și să-l acopere cu cărți. Guvernanta însă văzuse transportul și, curioasă, nu se lăsă pînă nu descoperi depozitul și nu rupse hîrtia într-un loc. Cînd dădu de metal, nu mai avu nici o îndoială asupra adevărului, și spre a se pune bine cu copiii lui Hagienuş le destăinui secretul. Scandalul ce urmă fu formidabil.

— Tată, țipă Petrișor, la masă, ai vîndut cavoul!

Regele Lear privi pierdut în toate părțile, spre a vedea dacă are vreo cale de salvare, apoi se hotărî să înfrunte taurul ca toreadorii, cu mișcări repezi.

— Păi, nu m-ați îndemnat voi să-l vînd, copii?

— Foarte bine, noi te-am îndemnat, dar de ce să mă faci de rîs, să țin omul cu vorba? L-ai vîndut altcuiva.

— Gîndiți-vă și voi, încercă Hagienuş persuasiunea, un lucru de artă nu se dă oricui. L-am vîndut unei persoane culte, care îl va îngriji ca pe ochii din cap.

— Cui l-ai vîndut, cui nu — nu importă. Barem să-l fi vîndut mai bine. Cu cît l-ai dat?

Hagienuş se feri să spună suma exactă, fiind convins că Petrișor era în stare să afle.

— Nu l-am dat mai rău!

— Ascultă, tată, îl luară copiii cu binișorul, dă-ne banii care ni i-ai promis. Pierdem bucata de vie.

— O să vă dau eu, n-aveți grijă.

În fine, Hagienuş îi purtă cu vorba cîteva zile, apoi, ca să scape de strînsoare, începu să nu mai

dea pe acasă. Dormea iar la minister și spunea că l-au dat copiii afară. Aceștiarecurseră la o stratagemă. Amenințară cu vânzarea cărților, simulând chiar desfacerea lor, în chipul următor: unul din prietenii lui Petrișor fu prins de Hagienuş în oraş avînd la braţ cîteva cărți din cele mai arătoase și mai prețioase ale orientalistului.

— Da' ce ai acolo? întrebă acesta.

— Niște cărți, răspunse amicul, extrem de interesante. Le-am luat de la un anticar. A cumpărat o bibliotecă întreagă de cărți științifice și le dă ieftin. Am luat multe.

Hagienuş ceru să vadă cărțile și se făcu alb la față.

— Astea sînt cărțile mele!

— Tot ce se poate, eu le-am luat de la anticar!

— Cărțile mele, se scînci copilărește Hagienuş, agonisite cu trudă, cine are asemenea opere în România?

Și imploră (și pe drept cuvînt) pe amic să nu înstrăineze volumele, îl rugă să i le revîndă. Apoi îndată, în panică, se întoarse acasă.

— Nu mă nenorociți, copii, gîndiți-vă și voi că este un Dumnezeu sus! Se poate să faceți asemenea ispravă? O viață de om am pus în rafturile astea. Astea sînt o avere. Tot ale voastre sînt.

— Fugi de acolo, tată, zise Petrișor, că nu ți-am vîndut nici o carte. Se poate? Uită-te singur. Hagienuş se repezi la rafturi și căută operele pe care le văzuse în mîinile străine și le găsi la locul lor. Fața i se umplu de un rîs euforic, imens.

— Ai văzut? conchise Petrișor drăgăstos. Noi te iubim, numai dumneata n-ai milă de noi.

244 Orientalistul era prea inteligent spre a nu pricepe cum stau lucrurile, și de aceea acordă o porțiune

de bani copiilor, promițînd restul mai tîrziu. Nu mai căpătă șampanie, în schimb masa fu ireproșabilă. Un singur lucru întristă puțin sufletul lui Hagienuş, conștiința că făcuse o faptă jignitoare pentru soția sa defunctă. Seara cînd se culca, înveșmîntat în imensa lui cămașă oltenească, se închina smerit și, cu ochii spre locul sicrișului, șoptea:

— Iartă-mă!

Cînd ieșea pe stradă avea totdeauna în buzunar mărunțiș, și unde vedea un cerșetor dădea îndată între doi și cinci lei, după împrejurare. Aceste practici religioase îi ușurară considerabil sufletul, și Hagienuş dormea acum ca un copil și arăta în reuniuni același temperament pueril, malițios și plin de fineță intelectuală. Multă vreme, Ioanide, absorbit în preocupările lui complexe erotice și paterne, nu știu nimic de toată afacerea, pînă ce într-o zi Gaittany zise:

— Ai auzit de isprava lui Hagienuş?

— Nu. Știu că nu mi-a plătit planul.

— Domnule! Mi-a spus Smărăndache: a vîndut cavoul. Ha-ha-ha! Ei, ce zici?

— Un dobitoc! răspunse Ioanide.

XII

A spune că arhitectul fugise de acasă cu Ioana e o mare exagerare. Cel mult Ioanide trăi cîteva zile aproape marital cu fata doamnei Valsamaky-Farfara, și asta datorită faptului că apartamentul de sus al imobilului era în curs de mobilare, avea chiar divanuri largi, acoperite cu saltele. Ioanide își anunțase soția că va dormi acolo ca să comande mai comod un număr de lucrări de lichidat urgent

și transportase o planșă lungă, pe care o așezase pe două picioare portative. Venind la madam Farfara acasă, Ioanide contemplă de sus pînă jos pe Ioana și se simți cuprins de o decizie inevitabilă. Indolenta era molatică, însă foarte profundă în priviri, și ochirile ei părură lui Ioanide din ce în ce mai îmbietoare. Ministeriatul lui Pompo-nescu nu se realiza și e de înțeles că vreo vocație deosebită pentru ceremoniosul profesor de beton-armat Indolenta nu avea. De aceea, cînd Ioanide, devenit deodată straniu de imperios și mineral în ochii-i albaștri, o săgetă cu privirea, Ioana primi chemarea secretă și acceptă invitația arhitectului de a vizita imobilul construit în apropiere. Ioanide întui repede, din felul cum Indolenta lăsa capul în jos, dintr-un sentiment de subiecțiune, ea care în mod normal arăta deplină stăpînire de sine, că fructul era copt, și agresiunea se petrecu aproape exact așa cum o povestea Suflețel, violentă și liniștită totdeodată, ca un proces normal, însă nu atunci cînd picară Hagienuş și Suflețel, ci mai înainte. Ceea ce văzuseră cei doi aparținea idilei obișnuite. Arhitectul fu la început foarte plăcut surprins de vigoarea corporală a Ioanei, avînd impresia că păcătuiește cu o statuie a Venerei. Indolenta avea gesturile maiestuoase și o anume voluptate rece, care sublima amplexiunile de noțiunea prea materială a cărnii, lăsînd totuși o senzație de ponderabil. În acea epocă de plictiseli cu Tudorel și Pica, Ioanide se simți invadat de o vigoare sufletească nouă. Deși natura relațiilor cu Ioana, prin ceea ce știau prea bine unul despre altul, nu obliga la coabitare și scandal exterior, arhitectul socoti că un mic campament ca și casnic, cîtă vreme durau lucrările sale, avea farmecul său. Ioana aduse de

acasă cîteva esențiale piese de lenjerie și vesela strictă, iar servitoarea ei servea masa adusă din apropiere în mari sufertașe și încălzită pe *réchaud*-uri electrice. Madam Valsamaky-Farfara avu tactul de a nu înregistra schimbarea, ca una ce posedă un mare simț al libertății și se adapta, cu condiția unei decențe exterioare, celor mai extravagante situații. Aventura Ioanei nu atingea nici pe departe dimensiunile aventurilor ei juvenile.

Existența lui Ioanide luă cîtva timp forma unei căsnicii renovate în plină tensiune pasională. Arhitectul ieșea dintr-o îmbrățișare încleștată și vigo-roasă, era servit apoi cu cafea cu lapte încropită pe *réchaud*, trecea la lucrările lui, în care se absorbea, venea înapoi la masa imensă de stejar din sufragerie, pe marginea căreia la început așteptau două tacîmuri, și se așeza la masă după ceremonia îmbrățișării, se despărțea de Ioana spre a-și relua lucrul sau peregrinațiile, se întâlneau seara la masă și apoi intrau în alcovul improvizat. Însăși regularitatea programului permitea lui Ioanide să se cufunde tot mai mult în gîndurile lui, încît singurul element schimbat era o afecțiune veche și prietenoasă (aceea a doamnei Ioanide), cu un regim pasional violent, la ore fixe. Indolenta părea a fi foarte satisfăcută cu acest orar moderat și a nu da nici un semn de plictiseală. Cînd Ioanide o neglija din cauza ocupațiilor lui, se privea lung în uriașele oglinzi pe care le instalase arhitectul, vocaliza discret spre a controla ecoul odăilor, proba unele gesturi ale mîinilor și bustului ca într-o repetiție, uneori se arunca pe divan și citea, cînd nu dormea pur și simplu. Alteori dispărea pentru cîtăva vreme acasă. Primul simptom de oboseală al arhitectului fu provocat de problema ferestrelor. Seara Ioanide era obișnuit

să doarmă cu ele deschise, chiar și pe vreme relativ aspră, motiv pentru care nu petrecea noaptea în același dormitor cu doamna Ioanide.

Numai ideea ferestrei închise îl sufoca pe arhitect, oricît de mare ar fi fost camera. Odaia în care dormea cu Ioana era excepțional de vastă și aerată și fără mobile, afară de divan, dulapuri în perete și un fel de bancă fixă în apropierea geamurilor. Totuși Ioanide nu se gîndi nicidecum să procedeze la recluderea odăii, cu toată răcoarea de afară, și fu cu totul mirat cînd Indolenta, într-o cămașă foarte decoltată, prinsă cu șireturi pe umeri, ca și rochia de seară, maiestuoasă ca statuia Pallas Athenei, se îndreptă spre fereastră.

— Dar ce faci? întrebă el.

— Închid geamurile! răspuse Indolenta cu aerul cel mai rezonabil din lume.

— Să le închizi? se miră arhitectul. De ce?

Atît era de obișnuit să doarmă în aer deschis, încît nu bănuia, în ingenuitatea lui, că alții nu fac la fel. Indolenta îl privi cu o imperceptibilă surpriză.

— Să dormim în frig? Dar răcim!

Ioanide nu ripostă nimic și Indolenta obtură dormitorul. Arhitectul nu dormi bine peste noapte, avu senzația că se află într-o etuvă, și chiar apropierea fierbinte a Ioanei îl irită. Se sculă mai de dimineață și trecînd în sala cea mare inspiră cu sete aerul proaspăt lîngă o fereastră deschisă.

Al doilea simptom de blazare se ivi în legătură cu strîngerea șervetelor de la masă. Ca să lichideze mai repede operația, Ioana împătura șervetele și fața de masă după terminarea prînzului sau a cinei. Însă le îndoia așa de inegal, încît le transforma într-un morman de cîrpe informe, pe care le arunca apoi la o parte. Pe Ioanide afacerea asta îl supăra afară din

cale nu din pedanterie sau din excesiv spirit gospodăresc, ci fiindcă fața de masă era o figură geometrică, aproape un pătrat. Nu admitea împăturirea ei decît în secțiuni absolut simetrice, pînă la obținerea unui pachet exact patrulater. Asta constituia o necesitate imperioasă pentru liniștea ochilor săi, de aceea, de cîte ori vedea pe cineva maltratînd geometria se repezea și-i lua din mînă pătura, pînza, și o strîngea el însuși. La fel făcu și cu șervetele Indolentei. Ioanide fu departe de a-și manifesta pe față nemulțumirea lui arhitectonică, ba chiar rîse la ideea de a explica Indolentei pretențiile sale, nu mai puțin se înfioră de temperamentul unei femei pentru care liniile drepte nu spun nimic. Verticalitatea Ioanei îi apărură ca o impostură, și maiestatea ei — compromisă. Dimpotrivă, trecu în revistă obiceiurile doamnei Ioanide, lenjeria ei impecabilă, gustul pentru tot ce este imaculat și drapat. Ce-ar fi o statuie greacă de femeie cu veșmîntul în cute întrerupte anarhic? Arta spălatului și a drapării în antichitate mergea mînă-n mînă cu arta arhitectonică.

În legătură cu doamna Ioanide se petrecu în acest timp un incident și comic, și penibil. Pomponescu nu întîrzie, firește, să afle de felonia lui Ioanide (după gîndul lui intim), și cea dintîi reacție cînd i se comunică de către amicii malițioși fu că se acoperi de o paloare mortală și-și mușcă mustața cu o violență neobișnuită pentru temperamentul lui plin de decor. El nu văzu aci dezertiuca Ioanei, ci o jignire personală, o insultă premeditată din partea lui Ioanide, lucru ce ar fi putut într-adevăr să fie interpretat astfel, pe bună dreptate, dacă arhitectul, cu totul abstras, s-ar fi gîndit o clipă la așa ceva. De fapt, pentru preocupatul Ioanide, Pompo-

nescu era inexistent, gîndul mergea la el mai puțin decît la oricare altul. Situația politică a lui Pomponescu era din cele mai oscilante. Se dădea ca sigură intrarea lui în minister într-un timp dat, în vreme ce zvonuri circulau că refuză sau nu e acceptat. Însă cei mai familiari cu firea lui Pomponescu știau că acesta e un om care cînd a pus în mișcare zvonul ministeriatului nu se lasă pînă nu-l obține. În acest timp al episodului Ioanide-Ioana, știrea iminentei cooptări în minister a lui Pomponescu se răspîndi iarăși, și Bonifaciu Hagienuş, Panait Sufleţel, Andrei Gulimănescu și Gonzalv Ionescu se repeziră în anticamera sa. Dan Bogdan, mai rigid, păstrînd mereu o anume aparentă independență de caracter, stătu în rezervă. Servili și maligni totdeodată, curtenii nu se putură abține de a nu aduce vorba despre Ioanide.

— Se zice că Ioanide a fugit de acasă! intră în chestiune Gulimănescu.

— L-am văzut eu, asigură Hagienuş în culmea plăcerii de delator; este cu...

Însă orientalistul nu pronunță numele Ioanei, de frică să nu atingă pe Pomponescu, ci numai dădu a înțelege că persoana este prea cunoscută spre a mai fi pomenită.

Pomponescu, care depășise faza dramatică și trecuse acum la amărăciunea ironică, spuse numai atît, puțin cam umflat:

— Oare doamna Ioanide cunoaște aventurile stimatului ei soț?

Vorbele lui Pomponescu n-aveau în strictul lor înțeles noțional nici o nuanță imperativă, nefiind obiceiul ministeriabilului de a comite inconveniențe sociale. Era o simplă meditație, care, dacă ar fi fost proferată în bună dispoziție, ar fi trecut drept

o banală poantă de umor. Gulimănescu interpretă altfel întrebarea și interveni viguros:

— Trebuie să-i spuie cineva neapărat!

— Spune-i dumneata! propuse Hagienuş.

Gulimănescu se recuză speriat:

— Eu? Nici n-o cunosc personal pe doamna. Spuneți-i dumneavoastră!

Ca să scape de baroca misiune, Sufleţel pară invitația posibilă făcînd o propunere:

— Cel mai indicat este domnul Gonzalv Ionescu, ca om cu totul obiectiv.

Gonzalv ascultă invitația fără a simți de loc enormitatea lucrului, neprinzînd nuanța care desparte convenientul de gestul nedelicat. Se uită numai la Pomponescu, spre a vedea dacă acesta aprobă. Pomponescu nu făcu nici o mișcare de dezaprobare, păstrîndu-și amărăciunea mizantropică. De fapt, în sinea lui simți dezgust pentru ideea de a te duce să turburi liniștea unei femei cu informații ce nu te privesc, el personal n-ar fi făcut o asemenea faptă pentru nimic în lume. Însă afectarea lui împotriva lui Ioanide era așa de mare, încît îi surîse gîndul ca Gonzalv să facă pe propria-i răspundere detestabila gafă.

Gonzalv nu respinse misiunea, cu atît mai mult cu cît Conțescu era de puțină vreme bolnav de un icter mai degrabă ușor, pe care însă el, Gonzalv, îl interpreta ca pe un semn de agravare a funcțiunii tuturor organelor. În apropierea deschiderii anului școlar, de intra în minister Pomponescu, ar fi putut, cu sprijinul acestuia, să facă atmosferă împotriva lui Conțescu, care, deși în permanență bolnav, se încăpățîna a nu pune suplinitor. Se putea de asemenea întîmpla ca icterul lui Conțescu să se agraveze. Deci Gonzalv primi misiunea printr-o interogație:

— Credeți că trebuie să mă duc eu?

— Neapărat! strigară toți. Faci o faptă bună! Pomponescu dădu mâna lui Gonzalv la plecare și-l conduse pînă la ușă cu un dispreț cu totul pierdut în fundul ochilor, învelit în cea mai afabilă curtoazie.

Madam Ioanide primi vizita lui Gonzalv Ionescu fără nici o bănuială. Văzîndu-l cu geanta cea mare, crezu că e vreun plasator de cupoane și, amatoare impenitentă de cumpărături, așteptă. Recomandarea necunoscutului ca « profesor Gonzalv Ionescu » o dezamăgi.

— Luați loc! îl pofti ea gentilă.

Gonzalv, după un moment de reculegere, intră în materie.

— Probabil, zise el, sînteți îngrijorată de lipsa soțului dumneavoastră.

— Îngrijorată? se miră madam Ioanide. De ce?

Gonzalv nu se aștepta la o astfel de indiferență și-și pierdu oarecum cumpătul.

— Am crezut că e o datorie, în sfîrșit, să vă dau un indiciu ca să puteți să-l readuceți pe calea cea bună.

Prima impulsie a doamnei Ioanide fu de a invita pe Gonzalv să nu se amestece în treburi ce nu-l privesc, dar, femeie perfect calmă și de tact, mai ales nepricepînd de loc ce vrea să spună Gonzalv cu readucerea lui Ioanide (nu dădea nici o atenție escapadelor arhitectului, tolerîndu-le ca un drept intim al lui, sigură de afecțiunea transcendentală a soțului ei), crezu că vizitatorul e un nebun.

— Doamnă, îl întrebă ea matern, unde zici dumneata că se află soțul meu?

— Este cu o femeie; vă pot spune strada...
252 într-o casă nouă, se zăpăci cu totul Gonzalv.

Madam Ioanide rîse ponderat, ca o infirmieră voind să convingă pe bolnav că tot ce vede în delir e închipuire.

— Soțul meu lucrează într-adevăr la un imobil în oraș, a dormit cîteva zile acolo, fiind mai aproape de centru, și a luat masa la prietenele noastre madam Valsamaky-Farfara și fata ei, Ioana.

Gonzalv rămase fără replică. Madam Ioanide, în devotamentul ei pentru soț, merse și mai departe și spuse o minciună:

— Soțul meu a fost azi acasă, adineaori a plecat.

Și cu aceasta întinse foarte galant mâna lui Gonzalv, mulțumindu-i pentru bunele intenții.

— Oamenii ăștia sînt cu totul ridiculi! se supără Gonzalv cînd fu în stradă. Mă pun pe drumuri, după niște informații neserioase.

Atît reținu el din toată întîmplarea. Cînd auzi iarăși spunîndu-se că Ioanide se află cu Ioana (lucru perfect adevărat), Gonzalv, cu aerul unui om bine documentat, protestă:

— Nu e adevărat, domnule, Ioanide e acasă, mi-a spus soția.

Ioanide avu a suporta un alt accident pe care nu-l putea prevedea. Într-o zi se găsi față în față cu Sultana, acolo, în salonul în care lucra în imobilul neterminat. Ioana nu era de față, poate plecase acasă, întoarcerea ei se putea produce oricînd.

— Ce cauți aici? sări în sus Ioanide într-o șoaptă masivă, sonoră.

— Tu ce cauți aici? îi replică Sultana cu reproș.

Aceasta era foarte întunecată la obraz de soarele meridional, arăta a fi în cea mai perfectă stare de sănătate și cearcănele de la ochi îi dispăruse. Era îmbrăcată foarte elegant și simplu, tot în *tailleur marron* (culoarea ei predilectă), de o lină engleză

spongioasă și moale ca o țesătură de alge. În ea nu striga vreo stare maladivă, ci vitalitatea sudică, întreținută în depărtare de ideea că a câștigat un drept la Ioanide.

— Precum vezi, îi răspunse arhitectul, lucrez. Meseria mea nu permite lenea.

— Taci din gură! îl contrazise Sultana cu familiaritate, însă nu trivial, cu tonul pasionat al unei intime. Lucrezi? Se prea poate. Dar știe toată lumea că trăiești cu Ioana aici, pentru ce?

Ioanide nu putu să răspundă la această chestiune pusă cu atîta netezime și începu să se impacienteze. Sultana se trînti *sans façon* pe marginea unui scaun, scoase o țigară din poșetă și o aprinse cu o brichetă de aur. Apoi, dînd un fum care umplu atmosfera cu o aromă de smochine, întrebă ca din curată curiozitate:

— Ascultă, Ioanide, te rog să-mi spui drept, îți dau cuvîntul meu că nu mă supăr. Nu-ți plac?

Arhitectul făcu un examen vizual Sultanei și răspunse cu cea mai deplină sinceritate la care-l obliga conștiința lui virilă:

— Îmi plăci.

Din nou Sultana reveni la întrebarea ei turburătoare:

— Atunci, pentru ce faci ceea ce faci?

— Ascultă, Sultana, zise Ioanide punînd stăpînire pe sine și cu un ton de familiaritate mai mult paternă, întrebarea ta n-are nici un sens și n-aș vrea să cădem pe un teren penibil. Pentru ce? Presupunînd că este vreun temei să pui această întrebare, ce legămint există între noi? Ești tu logodnica mea, am dezertat de la vreo obligație?

— Ai spus că consimți să mergi în Egipt, am făcut pregătiri, am crezut în tine.

— Am spus eu asta?

— Desigur.

— Atunci, zise Ioanide, ai dreptate, sînt vinovat nu atît cît îți inchipui și în direcția în care crezi. Sînt vinovat fiindcă ți-am nutrit speranțe la care nu pot să răspund.

— Pentru ce?

— Pentru că sînt însurat, am responsabilități față de familia mea, Tudorel și Pica, copiii mei, mă îngrijorează. . .

— Cu toate astea, ești aici. . .

— Am o mare concepție despre inteligența ta ca să te rog să mă scutești de explicații neconvenabile. Nu se petrece nimic aici de natură a schimba direcția vieții mele.

Sultana înregistrează declarația, făcu un « aha » fără ironie și rămase gînditoare cîtăva vreme. Apoi, aruncîndu-și țigara pe geam, se îndreptă spre arhitect cu o ardentă deciziune.

— Ioanide, spuse ea, am făcut mari vise în privința ta, am văzut fel de fel de oameni, tu ești bărbatul care îmi convine, pierderea ta va fi o mare dezamăgire pentru mine. Probabil că nu voi muri, nu mai sînt bolnavă, cum credeți voi, tata și cu tine. Lucrul e mult mai simplu: îmi plăci.

Vrînd să dea accidentului o întorsătură amabilă, Ioanide făcu o plecăciune ceremonioasă. Dar n-avu vreme s-o dezvolte, căci Sultana îl prinse în brațe cu o forță de înotătoare voinică. Ioanide nu respinse îmbrățișarea, ci o acceptă, dezvoltînd-o și profitînd de ea. Însă după cîteva secunde de ardență, se desfăcu delicat și, liniștit în sinea lui, înregistrează umorul situației sale. În aceeași casă fusese agresor și victimă aproape din distracție, fără a fi tîrît de vreo pasiune. Tocmai această întîmplare îl făcu atent asupra stri-

dentei aparente a purtărilor sale într-un timp cînd era profund plictisit de probleme serioase. Interior, hotărîrea lui fu luată.

— Domnișoară Sultana, zise el, introducînd cu maxim de blîndeță pe « domnișoară », ți-am spus adineauri că-mi placî. Într-adevăr, mai mult decît crezi. Totuși, trebuie să-ți spun mai degrabă: Mi-ai place!

— Cum vine asta?

— Mi-ai place dacă în afară de gustul meu personal ne-ar da un ajutor condițiile obiective.

— Cine te împiedică?

— Aproape totul!

Sultana făcu un semn cu mîna, traductibil « Prejudicăți! »

— Sau, ca să mă exprim mai bine, ai venit prea tîrziu. Fără această diferență de orar, nu te-aș mai fi lăsat din brațe niciodată.

— Cînd trebuia să vin?

— Acum douăzeci și doi de ani!

— Oh! Ești și tu de ideea că un bărbat prea în vîrstă nu convine unei fete tinere? Dar tu-mi placî tocmai pentru vîrsta ta, mai tînăr n-ai avea nici un haz, cred că de-ai fi avut douăzeci de ani mi-ai fi părut anost.

— Ai perfectă dreptate. Și tu îmi placî pentru diferența de vîrstă.

— Atunci?

— Nu sînt bătrîn fiindcă am atîția ani, ci fiindcă am copii.

— Nu pricep încă acest sentiment.

— Îl vei pricepe probabil mai tîrziu. De fapt, prin natura lucrurilor, mai iubesc pe cineva.

— Ah!

— Pe Pica, pe fata mea. O iubesc patern, ca pe o fată care înfăptuiește, fără să mă turbure material, eugenia feminină la care aspir. Acest soi de iubire pune între tine și mine un timp considerabil. Pica îți face concurență.

— Presupunînd că ai fi liber și cu o fată, n-ai putea să te căsătorești?

— Mi-e teamă că nu.

— Ce logică absurdă! Cine-ți interzice?

— Pudoarea, domnișoară Sultana. Mi-e rușine de Pica.

— Dar Pica dumitale, pe cîte am auzit, iubește pe cineva, se va căsători.

— Nimic mai firesc. O fată poate avea pasiuni. Tatăl nu. Exemplul meu, sau falsa mea reputație, ajutată de accidente ca acela de acum, îmi diminuează autoritatea în ochii fetei mele și duce la dezorientări pe care le regret la Pica.

— Ioanide, zise Sultana, care nu renunța de loc la familiaritatea ei, Pica e tot așa de impulsivă ca și tine prin temperament, nu fiindcă urmează exemplul tău.

— Crezi? La urma urmei e posibil, însă eu sînt dator să lupt contra eredității.

— Nu te-aș fi crezut așa moral!

— Nici eu nu m-aș fi crezut. E o surpriză pentru mine însumi. Instinctul funcționează în ciuda libertății mele de conștiință. Urăsc filistinismul, vreau să fug cu tine în Egipt și nu pot.

— Și eu, zise Sultana cu un fel de decepție ironică, așezîndu-se din nou pe scaun, ți-am adus un angajament strălucit.

Și scoase din poșetă un plic prelung, pe care-l azvîrli cu umoare pe masă. Potolirea Sultanei bucură pe Ioanide, care socoti că scăpase din vîl-

toare. Tot ce spusese era sincer și spontan, și totuși inteligența lui de om experimentat îi arăta că sub raport pedagogic o întorsese bine cu sau fără intenție. Mai avea un act de executat, de a o scoate pe Sultana din casă.

— Tot ce ți-am spus, continuă, de data asta deplin lucid, nu dărimă legăturile dintre noi, le pune numai pe o cale mai cerebrală. Spiritul meu are nevoie de temperamentul dumitale, rămâi mai departe prietena, confidenta mea, de mult vreau să mă consult cu dumneata, o fată de vîrsta Pichii vede altfel, poate să mă lumineze. . .

În acest moment, Indolenta intră pe ușă. Ioanide vorbea așa de rezonabil, iar Sultana îl asculta de pe scaun cu aer așa de serios, încît nimic suspect nu plutea în aer. Arhitectul luă o ținută sigură și privi pe cele două femei cu un zîmbet extraordinar de autoritate.

— În fine, bine c-ai venit! zise el Ioanei. Îți prezint pe domnișoara Sultana, fiica prietenului meu Manigomian. Domnișoara este Ioana, amica mea din copilărie, fata doamnei Valsamaky-Farfara, care mă hrănește pe șantier. În fond, amîndouă sînteți tinerele mele prietene.

După ce-și dădură mîna bărbătește, Ioana se așeză și ea de partea cealaltă a mesei.

— Închipuie-ți, spuse Ioanide, domnișoara Sultana a fost în Egipt și mi-a adus un angajament oriental. Se pare că sînt mai prețuit în străinătate decît în țară. Ce zici, Ioana, să mă duc?

— Eu una m-aș duce! răspunse Ioana.

— Vezi că am dreptate? se întoarse Sultana ironic către Ioanide.

Arhitectul se temu de o recrudescență a dificultăților și dădu bir cu fugiții.

— Pe mine să mă iertați, zise, trebuie să inspectez șantierele. Vă las.

Și plecă. În urma lui, cele două femei vorbiră despre Egipt, despre mode și alte chestiuni feminine în chipul cel mai liniștit din lume, și Ioana conduse pe Sultana pînă în stradă. Ioanide, scrutînd pe Sultana și Indolenta, puse una în fața alteia, nu putu evita o observație: între ele exista o analogie de contrast simetric ca între un corp convex și unul concav. Amîndouă erau planturoase, atletice, pasionale, femei solicitînd vigoarea bărbatului, niște flăcări în fine, însă Ioana era o văpaie rece și pasivă, Sultana — o flacără roșie. Una se lăsa învinsă cu voluptate, alta ataca focos. Curios, în ciuda aparențelor, cea mai castă părea a fi Sultana, și era de fapt, căci agresiunea ei pornea nu din impudoare, ci dintr-o filozofie a independenței exprimate cu ingenuă lipsă de control. Sultana, dincolo de temperamentul ei eruptiv, era o cerebrală capabilă de a pricepe orice. Totul depindea de natura obiectului slujind drept aliment vitalității ei. Pentru acest motiv, Ioanide se purtă mai rezervat cu ea, nevoind a crea situații ireparabile. Oricum, gîndi arhitectul nu fără a rîde, scăpase ca prin minune de Scylla și Charibda.

Convorbirea cu Sultana despre Pica deșteptă în sufletul lui Ioanide preocuparea de fata lui, cu care prilej simți că poziția sa față de Ioana era din cele mai false. Trebuia găsit mai curînd ori mai tîrziu un pretext de a slăbi relațiile, unul putînd fi terminarea definitivă a lucrărilor. O soluție brutală repugna lui Ioanide, ca unul care cunoștea pe Ioana într-adevăr din copilărie, nutrînd pentru ea (aci nu mințise) și un veritabil sentiment de protecție. O știa pe madam Valsamaky-Farfara. Aceasta avea

aptitudini pentru cele mai nebunești aventuri, le făcea însă cu bonton, cerînd imperios unui bărbat să fie mereu «șarmant». Ea întreținea relații de prietenie mondenă cu bărbați cu care se afirma insistent a fi fost odată în raporturi mai intime, însă nu rezulta din întîlnirile decente ale celor împlicinați nimic suspect. Într-un cuvînt, madam Farfara prefera pentru ea și pentru Ioana oameni «bine», cu *usage du monde*. Cea mai nimerită metodă de a destrăma o legătură superficială era pentru Ioanide a ieși cît mai mult în lume, și într-adevăr necesitatea profesională îl obliga să facă acest lucru.

Întîi de toate, Ioanide fu nevoit a vizita pe Ermil Conțescu, a cărui casă rustică era gata și pe care urma s-o vadă într-o zi împreună cu proprietarul, spre a examina dacă totul fusese executat după plan. Conțescu lucra în biroul lui cu o ceașcă de ceai medicinal înainte, studiind un dosar. Nu se băga de seamă că fusese bolnav. Numai o ușoară gălbejeală în ochi trăda icterul recent. Dosarul pe care îl consulta Conțescu era acela cu rețete și bulletine de analiză, și el crescuse apreciabil între timp.

— Ei, cum te simți? îl întrebă arhitectul.

— Bine, bine, răspunse optimist geograful; se vede numai că am mîncat ceva gras, care mi-a dat puțin icter. Asta mi-a stricat din nou programul. Acum trebuie să cîștig timpul pierdut.

Intenția lui Conțescu era de a merge chiar de îndată să se instaleze la munte, împreună cu cîțiva colaboratori, urmînd a se deplasa pentru curs din cînd în cînd sau să delege pe cineva să-i citească lecțiile. Să-și ia concediu de la Universitate nici nu-i trecea prin gînd, și el explica cu oarecare aparență de dreptate că lucrările de seminar ale puștinilor lui

studenți nu se puteau nicăieri face mai bine decît pe teren. După socotelile lui, greșise cînd calculase că-i vor ajunge cincisprezece ani pentru executarea monografiei regiunii. Îi trebuiau vreo șaptesprezece ani spre a face o lucrare solidă, care să suporte orice critică științifică. Conțescu dorea să lărgească cercetările lui și pe latura antropologică, zicîndu-și că monografia ar fi căpătat astfel o semnificație mult mai adîncă. În acest scop, se învoise și cu colegul său de sociologie să-i detașeze o echipă de studenți. Ideea lui era de a întocmi un fel de atlas în felul celor lingvistice, cu arătarea coincidențelor geo-bio-sociologice. Pornind de la observarea din cîmpul medicinei sociale că gușa e în raport cu solul, Ermil Conțescu avu mirajul, după ani de descripție goală, al unei teorii științifice. Fără a îndrăzni să afirme nimic categoric *a priori*, geograful bănuia că între fizica solului și fenomenul sociologic este o corelație, pe care era încredințat c-o poate formula după întocmirea atlasului. Astfel, unde solul era bituminos, Conțescu descoperea o precisă conformanță fiziognomică și persistența unor anume teme folclorice. În spațiul granitului și al coniferelor geograful surprinsese paralele între fenomene mineralogice, vegetale, animale, morale și etnografice. Și — lucru surprinzător, mărturisea el — omul de la munte din spațiul pleșuv are foarte multe asemănări cu omul maritim, și de fapt, cu tot paradoxul, regiunea muntoasă dădea cel mai mare număr de marinari. Explicația lui Conțescu era că în partea stîncoasă a munților amintirea litoralului din era întinderii mării pînă în regiunea alpestră era mai puternică. La facultate, teoria geografului era caricaturizată de studenții umoriști, care făceau și desene cu creta pe tablă, revelînd că Ermil Conțescu

descoperise o corabie cu pânze pe Caraiman. Pentru Conțescu totul era semnificativ și plin de probleme, și dacă găsea o pietricică de o culoare insolită, îndată își nota coordonatele geografice și făcea un consult asupra compoziției rocii. Entuziasmul pueril al lui Ermil Conțescu n-avea nimic de a face cu pedanteria, nu era decît uimirea unui om din prima generație de cercetători ai naturii, pentru care știința e o religie, și universul — un continuu miracol. Geograful nu arbora de loc prezumția, dimpotrivă, nota lui distinctivă era difidența în propriile cunoștințe. De unde prudență infinită, frica de a nu poseda toată « literatura » chestiunii, proorogarea la infinit a unei probleme, din lipsa de comunicații științifice. Sub acest raport, Conțescu semăna cu Gonzalv Ionescu, cu deosebirea însă că el personal voia să meargă la substanța lucrurilor, să descopere ceva nou, fiind veritabil pasionat pentru știință, fie și în maniera lui cam naivă, în vreme ce Gonzalv strîngea numai bibliografie, cu grija continuă de a găsi pe ceilalți în culpă. Voluptatea lui Conțescu de a dibui și dezlega enigme avea acest rezultat că sugera elevilor cu inteligență mai suplă asociații, care la unul din ei, eseist de mare merit, luă forma unei adevărate filozofii a naturii. În scurt, maestrul era inferior intelectualicește școlarilor pe care îi producea, dar producea totdeauna cei mai buni elevi. El se purta afectuos cu ei, înglobîndu-i moralmente în marea lui familie, îi cita cu onoruri (« fostul și iubitul meu elev cutare, actualmente profesor la. . . »), se preocupa de starea lor materială, le procura posturi și nu refuza de a le găsi nevastă și de a-i cununa. Gonzalv nu vedea în specialitatea lui decît « catedra », și în știință — un șablon expozitiv.

— Domnule, zicea el strîmbînd gura de dezgust profesional, ne vede străinătatea și rîde de noi. Conțescu ignorează ultimele lucrări apărute, nu citează măcar o dată pe Dittweg.

Conțescu auzise bîrfeala și căutase în toate părțile pe acest Dittweg, și se jura că nu există, n-a dat de el nicăieri. Cine știe din ce obscură publicație îl scosese Gonzalv, care obișnuit refuza a face destăinuirii asupra surselor sale, pînă la data publicării unei broșuri, de teama plagiatului. El pîndea la tipografie pînă ce ieșea de sub teasc lucrarea, ca nu cumva un inamic să-i răpească materialul înainte de punerea în circulație a opului său.

— Să-mi dea Dumnezeu sănătate, se destăinui Conțescu lui Ioanide, să-mi termin opera. Generațiile viitoare vor pune alte trepte pe acest soclu.

Ioanide rîdea de toate atlasele lui Conțescu și de ierbarele lui. Cu toate acestea, om cu spirit de analiză, se întreba uneori dacă fixațiunea geografului în direcția unui monument științific nu era înrudită cu obsesia lui de a construi monumentul. « Ori, medita Ioanide, marota lui Conțescu e onorabilă, și pe urmele lui se va naște un Humboldt român, și atunci și pretenția mea e îndreptățită și sînt un precursor al unui Giotto sau Bramante român, ori toate acestea sînt mofturi, și atunci amîndoi sîntem egal de ridiculi. »

— Mă tem foarte mult, îi mai spuse Ermil Conțescu, de un război mondial care ne-ar arunca într-o tabără opusă Germaniei.

— De ce?

— Numai din punct de vedere științific. Cîțiva ani cel puțin, vom fi în imposibilitate să ne informăm. Fără știința germană, pretindea absurd geograful, e greu de făcut un pas în disciplina noastră.

Cu toate astea, Conțescu era departe de a propune vreo politică progermană. El își exprima simpla aprehensiune de a nu trebui să-și lungească itinerarul lucrărilor cu un număr de ani neprevăzut. E drept că acest sentiment îl făcea egoist și-l împingea să considere evenimentele după prejudecățile lui de intelectual care făcuse studiile în Germania. Astfel, Conțescu înregistra turburările provocate de Mișcare fără a se scandaliza, i se părea că ceva îndreptățește această orientare, blama numai violența. El, mărturisea, era obișnuit cu alte metode, crima și conspirația nu se potriveau cu viziunea lui. În politică, Conțescu înțelegea a rămâne membru credincios al unuia din cele două mari partide guvernamentale. Fratele, profesor la Facultatea veterinară, era membru al celui alt vechi mare partid, arătând și el aceeași îngăduință față de mișcările subterane. Alți membri ai familiei făceau parte din partide politice mai puțin importante, dar care dădeau fracțiuni parlamentare, unii aparțineau anturajului unor oameni politici oscilanți, ca Pomponescu, totalitatea familiei într-un cuvânt era astfel distribuită în forțele politice, încât totdeauna unul din membri deținea o funcțiune politică și înlesnea celorlalți accesul la autoritatea publică. Printre cei mai tineri ai familiei se găseau membri ai Mișcării. Familia nici nu-i aproba, nici nu-i dezaproba, precum, pe de altă parte, acești tineri n-arătau nici o inimizitate, nici o diminuare de respect pentru rudele lor de alte concepții. Se părea că tinerii fuseseră dezlegați de familie (ceea ce, firește, nu era adevărat decât doar în mod figurat, în sensul unui instinct) de a miza și pe posibilitatea victoriei mișcării subversive. Cei mai în vîrstă spuneau ca maxim de moralitate tinerilor conspiratori:

— Treaba voastră, vedeți să n-o pățiți!

Asta însemna că nu concepția îi șoca în primul rînd, ci riscul. În public, membrii familiei Conțescu se apărau reciproc și se dezavuau în modul cel mai tipic. Dacă cineva spunea: « Am auzit că nepotul dumitale e înscris în Mișcare », unchiul răspundea: « Nu cred, e un băiat cu totul nevinovat, aplicat studiului ». Iar cînd acela insista, unchiul își declina responsabilitatea: « Nu pot să știu ce fac rudele mele, nici să le oblig să aibă aceleași idei ca mine. Dacă ar fi adevărat ce spui, e regretabil. Dar nu cred. » Adunarea laolaltă a familiei dezvăluia o efervescență curioasă, alimentată mai ales de femei. Era un parlament în care fiecare împrumuta și repeta idei la ordinea zilei din felurite direcții, toți fiind de acord într-un singur punct: că o schimbare e neapărat necesară. Ioanide remarcase că nu numai Conțeștii, dar toți — Hagienuş, Sufleţel, Dan Bogdan etc. — aşteptau anxioși schimbări, fiecare alta, dar în fine o schimbare, și că fiecare lega de fluctuațiile politice o speranță personală. Toți fără deosebire erau într-o bună măsură clandestini, întrucît în dorința de a miza pe o ipoteză realizabilă se fereau de a-și exprima apartenența deschis. Cineva spuse lui Hagienuş într-un moment de derută a unuia din marile partide:

— Dumneata parcă ești înscris la liberali!

— Să mă bată Dumnezeu dacă mai sînt! se lepădă Hagienuş. Am fost pe vremuri, dar n-am plătit cotizația de zece ani de zile, uite, mă jur!

Smărăndache susținea că Hagienuş e înscris simultan în toate partidele, dar fără a plăti, bineînțeles, cotizația.

De la Conțescu, Ioanide află că guvernul începuse a urmări iar cu severitate mișcarea subversivă și a

face arestări, în scopul de a o intimida. Erau de față, ca întotdeauna, în casa lui Conțescu și alte rude stînd într-un colocviu, aparent fără vreo intenție practică, asupra situației. Fratele de la Cluj al lui Conțescu fusese numit secretar general la un minister. Ioanide rugase tot pe Butoiescu să caute discret adresa lui Tudorel de pe scrisoarea de la sucursala firmei Manigomian. Rezultatul fu surprinzător. Pe stradela cu căsuțe modeste, Cotești, nu exista numărul 35, prin urmare adresa era fictivă. Arhitectul își aducea aminte că plicul în care se afla hîrtia avea *en-tête*, însă nici o altă indicație de adresă și nici timbre poștale, prin urmare Tudorel primise scrisoarea în mîină, nu prin poștă. Spunînd asta Conțeștilor, aceștia fură de părere că Tudorel procedase așa ca să deruteze pe aceia în mîinile cărora ar cădea eventual hîrtia.

— Și asta, opină Ermil Conțescu foarte judicios, dar și o juvenilă veleitate de senzațional.

— Ceea ce înseamnă, replică Ioanide, că în timp ce dumneata citeai pe Pliniu și eu pe Vitruviu, copiii noștri devorau romane polițiste.

XIII

Nu mult după aceasta, madam Ioanide trimise cîteva rînduri arhitectului, rugîndu-l să treacă pe acasă, deoarece Tudorel se afla cam bolnav. Venind îndată, Ioanide află că Doru febricită în pat și avea o mină foarte sumbră, că numai cu mare trudă madam Ioanide izbutise a-i lua temperatura, descoperind 39 de grade, dar nu izbutise a afla ce are, pentru că Doru refuza cu încăpăținare să accepte un doctor, fie el Hergot, care îl îngrijise de cînd era

mic. De aceea prezența lui Ioanide era absolut necesară. Arhitectul nu stătu mult la îndoială și chemă telefonic chiar un Conțescu, pe conferențiarul de patologie generală, cumnat cu Ermil și care era nu numai priceput, dar autoritar cu bolnavii recalcitranți. Ioanide, doctorul și madam Ioanide irumpseră pe neașteptate în odaia lui Tudorel, care se săltă în pat cu o grimasă de suferință.

— Ce-i cu dumneata, stimabile, zise doctorul cu bonomie profesională, faci pe lăuza în pat?

Și cu dosul mîinii pipăi un obraz împurpurat al lui Tudorel.

— Puțină febră, constată conferențiarul scoțînd un termometru din trusă; ia să luăm temperatura științific.

Și puse termometrul la subsuoara bolnavului, așezîndu-se după aceea pe marginea patului în așteptarea scurgerii timpului reglementar.

— Ce să-i faci? . . . întreținu el conversația. Generație febrilă. Mîine omenirea o să aibă în mod normal 38 sau 39 de grade. Statistici întreprinse în Occident, doamnă Ioanide, au dovedit că tendința temperaturii este de a depăși linia roșie de 37 de grade. (Apoi, scoțînd termometrul.) Ia să vedem! Hm! 39 fără o linie. Nu-i mare lucru. Eu am făcut temperatura asta, de emoție, la examenul de neurologie. Scoate-ți cămașa, tinere!

La această invitație așa de firească, Tudorel manifestă o rezistență inexplicabilă, aproape rea-voință. Avea pe el o cămașă de zi, subțire, cu care se vîrîse sub învelitoare, fără a pune pijamaua. Neputînd găsi nici o scuză logică, Tudorel ridică din umeri cu ostilitate și cu privirile piezișe, mormăind numai:

— Nu pot, mi-e frig!

Doctorul reflectă puțin, pipăi cămașa, apoi, părînd a ceda, zise:

— Cel puțin stai așa, mai la îndemînă, musiu, să-ți fac auscultația. Cum vrei să te vindeci dacă nu știi ce ai?

Tudorel dovedi, cu condiția asta, mai multă bunăvoință și se așeză în capul oaselor. Doctorul îl ascultă la umeri, în spate, îl puse să respire adînc, apoi îl ascultă în dreptul inimii, cerîndu-i să-și oprească respirația, îl privi în cerul gurii, îi pipăi ganglionii pe la gît și sub maxila de jos.

— N-are absolut nimic la pulmoni, se miră doctorul, pare mai sănătos ca mine și ca dumneata. Ei, comedie! N-a avut vreodată crize de apendicită, greață, vărsături?

— Niciodată, pe cît știu, zise madam Ioanide.

— Îmi permiți, stimabile, întrebă doctorul cu ironie, să pipăi abdomenul dumitale? Sper că nu e tabu. Întinde-te pe spate, mai jos, mai jos, așa!

Trăgînd plapuma, doctorul înfipse mîinile în părțile de jos ale abdomenului, încercînd să surprindă dureri.

— Te doare cînd te apăs aici? întrebă el.

— Nu.

— Nici nu poate să-l doară, ar sări în sus. Parcă te doare totuși undeva, de ce faci grimasa asta?

Conferențiarul mai reflectă puțin tactic și creu în cea mai deplină bună dispoziție. Apoi comandă:

— Întoarce-te și pe spate, să văd, poate ai, Doamne ferește, vreo piatră la rinichi, deși nu e cazul la vîrsta dumitale.

La această invitație, Tudorel arătă iar rea-voință și-și netezi poalele cămășii spre a rămîne acoperit. Doctorul se prefăcu a-l pipăi sub coaste, apoi deodată, brusc, trase cămașa în sus și prinse cu mîna lui vînjoasă brațul lui Tudorel spre a împiedica

pe bolnav să se miște. Spatele lui Tudorel era zebrat de niște dungi roșiatice, ca și cînd ar fi fost vopsit. Doctorul trase și chiloții în jos de pe fese, fără nici o jenă, revelînd continuarea și mai clară a bizarului desen. Tudorel începu să geamă cînd doctorul îl palpă cu degetele și rămase așa, fără a încerca să se mai opună.

— Se vede treaba, doamnă Ioanide, că atunci cînd l-ai conceput pe tînărul dumitale fiu ai văzut la Grădina zoologică o zebra. Altfel nu-mi explic această piele vîrgată. Sau poate ai căzut pe scară?

Tudorel bombăni ceva ce semăna a confirmare.

— Nu-i exclus, zise madam Ioanide. Dă asta febră?

— Febra poate să vie din durere și din emoție. E ceva superficial.

Conferențiarul se mai uită de aproape la forma dungilor, făcu o strîmbătură din buze, apoi recomandă niște prișnițe banale, o unsoare și aspirină și atîta tot, și făcu cu ochii părinților să iasă din cameră.

Jos în birou, Conțescu-doctorul se așeză comod într-un fotoliu, examină încăperea, zise «frumos», apoi, ca și amuzat, exprimă o simplă constatare:

— Bată-i norocul de tineri! Multe pozne fac!

— Cum a putut să cadă pe scară și unde, mă întreb? zise madam Ioanide.

— N-a căzut pe nici o scară, stimată doamnă, negă doctorul.

— Atunci, temperatura de unde vine, interveni Ioanide, are vreo boală?

— N-are nici o boală. Cel mult comoție. E sănătos tun.

— Ei, doctore, mă ții în ghicitori, se impacientă Ioanide.

— Stimata dumitale progenitură n-are trebuință de un doctor, ci de un detectiv, ca în Sherlock

Holmes. Știi cum citeam noi în bancă la școală fasciculele despre Banda Neagră? Broșurile acelea au făcut prozele. Însă, apropo, ați pedepsit în vreun fel oarecare pe băiatul dumneavoastră?

— Ce vorbă! Cine se atinge de el?

— Ia, așa, o mică legitimă corecțiune, ca la copiii mici. . .

— Nici pomeneală!

— Așa cred și eu. Nu-mi închipui că marele nostru arhitect Ioanide (nu mai vorbesc de grațioasa sa doamnă) au bătut crunt cu frînghia udă la partea dorsală pe tînărul lor fiu.

— Bătut?

— Bătut cu frînghia udă! De acolo temperatura. În parte de durere, în parte din șoc nervos. Acesta e motivul pentru care nu voia să-și scoată cămașa.

— Băiatul acesta a apucat-o rău, și pe o cale în care nu pot să-l urmăresc și să-l opresc. Ce pot să fac? Pedagogia mea vine în conflict cu forțe obscure ale societății. L-am scăpat din mîini.

— E foarte adevărat. Am și eu în familia mea doi zurbagii de felul acesta. De la ei am aflat un lucru care mă pune în măsură să stabilesc în cazul băiatului duminical și diagnosticul social. După toate probabilitățile, a fost pedepsit.

— Cum așa? De cine? spuse doamna Ioanide.

— De tribunalul grupului conspirativ din care face parte, pentru că, vă spun sincer, am auzit că fiul dumneavoastră e membru în Mișcare.

— M-am convins și eu de asta, confirmă Ioanide.

— Ei bine, de curînd i-am auzit pe junii mei amici de care îți vorbesc spunînd într-un moment de indiscreție că unul dintre ei a fost flagelat pentru lipsă de grijă, nu-mi aduc aminte în ce; mînuirea documentelor, așa ceva. Despre cine vorbeau n-am

aflat, dar acum bănuiesc că era vorba de pacientul meu. Nu-i exclus, desigur, să mai fie și alt justitiat, totuși, forma bătăii nu lasă îndoială pentru mine că și în cazul de față e vorba de o astfel de pedeapsă.

— Să nu-l fi bătut la poliție! presupuse Ioanide, amintindu-și de agenți.

— Asta în cazul cînd ar fi fost arestat și ar fi lipsit multă vreme de acasă. Dar dacă a lipsit numai două-trei ore, înseamnă că s-a dus de bunăvoie la ședința de bătaie, a primit loviturile și s-a întors acasă emoționat, însă crescut în opinia colegilor săi de conspirație.

— Ce oroare! exclamă înspăimîntată doamna Ioanide.

— Ne întoarcem la evul mediu, zise sarcastic Ioanide, și încă și mai rău. Atunci cel puțin se construiau catedrale.

Nici arhitectul, nici doamna Ioanide nu turburară pe Tudorel cu vreo aluzie la cauza veritabilă a rănilor, doamna Ioanide chiar, dimpotrivă, îi reproșă delicat că nu-i atent cînd merge pe scări, osîndind obiceiul de a se repezi pe ele.

— Putea, adăugă ea, să ți se întîmple ceva și mai rău, să-ți frîngi șira spinării.

Astfel, un alibi fu improvisat cu gingășie pentru cazul lui Tudorel, care scăpă de umilință.

În schimb, Ioanide avu un colocviu cu Pica.

— Ascultă, Pica, zise el, dă-mi o mîină de ajutor. Ce se petrece în casa noastră mă pune pe gînduri.

— S-a întîmplat ceva rău? întrebă fata, cam emoționată.

— Ei, parcă nu știi? . . . Doru al tău. . .

— Doru n-are nimic grav, nu trebuie să te sperii. Azi e bine.

— Nu asta, răspunse Ioanide făcînd un gest vehement. Apoi se potoli și veni mai aproape de

Pica. Doru al dumitale a fost bătut cu frînghia udă acolo la bandele alea de haiduci pe care le frecven-
tați amîndoi.

Pica, roșindu-se, lăsă capul în jos și șopti doar :

— Eu nu frecventez.

— Tu nu frecventezi, să zicem, totuși ai de-a face cu ei. Am mereu încredere în cinstea, în noblețea frii tale, Pica, fiindcă nu-mi închipui că am produs monștri. Ce zici de un june care e bătut cu frînghia udă?

— Te asigur, tată, că n-a suferit nimic grav. Te neliniștești degeaba. Copilării de-ale lor, pe care eu nu le înțeleg. . .

— Știi că ai haz, Pica? Crezi tu că mă turbur fiindcă a suferit din cauza bătăii? Eu mă sperii de voința lui de a se supune biciului. De am fi în Sparta antică și am sta pe ideea de patrie, aș pricepe. Eu însă te întreb: pentru ce această disciplină feroce? Ce urmăresc?

Pica tăcu stînjenită.

— Întrebarea capitală este, reluă Ioanide firul dialogului, pentru ce a fost pedepsit? Ce zici tu, Pica?

Fata își mușcă doar buzele, dar vorbele intenționate se înțelegeau: « Nu știu ! » Atunci arhitectul o prinse puternic de umeri și o scutură nu fără gingășie, pironind cu ochii lui albaștri ochii opalini ai fetei.

— Nu se poate să nu știi tu! Spune-mi! . . .

— Tată, eu nu mă amestec în treburile lor, nici nu mă pricep, am credința că ei nu fac nimic rău.

— Așa socotești tu. Atunci de ce să nu-mi spui?

— Nu știu dacă e bine, dacă e frumos. Ei țin toți la păstrarea secretelor, e abaterea cea mai gravă în morala lor.

— Deci Doru a fost bătut pentru că a trădat un secret.

— Tată, imploră Pica cu fața în palme, te rog să nu spui la nimeni! Dă-mi cuvîntul tău!

— N-avea nici o grijă!

— O indiscreție poate să pricinuiască rău cuiva. Nu am nici o idee de importanța acestor lucruri.

Ioanide mîngîie părul Pichii.

— Nu te teme de nimic.

— Nici nu știu mare lucru. Din ce-am auzit reiese că Doru n-a păzit cu destulă atenție hîrtii care au fost citite de alții, aflînd astfel o adresă pe o stradelă și un loc unde se ridică niște fonduri. Nu pot să spun mai mult, tată, iartă-mă!

— Nici nu trebuie. Restul îl știu eu. Tot ce pot să-ți spun și eu este că fondurile provin cu siguranță de la o putere străină, care, lucrul e de la sine înțeles, nu moare de dragoste pentru noi. E, cum s-ar spune, puțină trădare la mijloc, sau, mai eufemistic, presiune dinafară, cumpărarea spiritelor. Tudorel, aproape un copil, vîrît în porcăria asta! Iar tu, mai mult sau mai puțin. . .

— Poate că exagerezi și tu, tată. Nu am de loc impresia că ei voiesc ceva rău. Sînt dezinteresați, bravi și vorbesc despre viitorul țării ca cei mai buni români. Au mai fost și înainte în istoria țărilor mișcări, considerate la început trădătoare, care însă au fost patriotice.

— Prin urmare, tu îi crezi patrioți.

— Dacă n-aș crede asta, n-aș putea sta de vorbă cu vreunul din ei. . .

— Pica, ascultă-mă pe mine, e posibil ca ei să-și închipuie că sînt patrioți, altfel nici n-aș mai încerca să-l vindec moralmente pe Doru. Dar niște adolescenți mînați de elemente suspecte și cu bani străini

nu pot să aibă noțiunea clară a intereselor țării. La 1848, revoluționarii voiau unitatea și democrația, acum însă, când avem un stat unitar, ce putem visa cu ajutorul unei puteri străine, care ajută revizionismul? Avem de-a face cu o mafie a destrămării, lucrurile nici nu se mai ascund. Tu ce zici?

— Când aș ști, tată, că ar fi adevărat ce spui tu, aș renunța la cele mai scumpe sentimente.

— E adevărat!

— Tu ții prea mult la noi, poate exagerezi. Tu, tată, trăiești în lumea imaginației, ca toți creatorii, și te înspăimînți de viața de toate zilele.

— Imaginația, iubita mea fiică, este organul prin care oamenii ce se ridică deasupra vulgului văd mișcările fundamentale ale vieții. Dar să lăsăm asta. Eu, Pica, aprob tot ce faci tu, dar cer de la afecția ta să nu faci nimic înainte de a-mi spune și mie.

— Bine! zise Pica zîbind, și sărută deodată pe Ioanide pe amîndoi obrazii, plecînd apoi din birou.

« Freud, medita arhitectul umblînd cu mîinile la spate prin odaie, este un mare dobitoc. Nu totul este libido. Ioana, Sultana făcînd același gest n-au nici o analogie cu Pica. O fiică sărutînd pe tată-său îl răpește de pe solul fiziologiei, aducîndu-l la sentimentul de gravitate paternă. »

Analizînd revelațiile Pichii, Ioanide ajunse la concluzia că adresa cu număr intruvabil a lui Tudorel nu era o simplă impostură juvenilă de dragul misteriosului. Tudorel lucra după indicații bine cugetate, altfel n-ar fi fost pedepsit că divulgase adresa. Din moment ce casa cu numărul indicat nu exista, ce rost avea ficțiunea? Ioanide deduse adevărul din dimensiunea minimă a străzii reduse la cîteva numere numai pe o parte a ei, cealaltă fiind reprezentată

de gardul bisericii. Prezența unor persoane suspecte de la Siguranță ar fi fost îndată semnalată în cazul când adresa ar fi fost interceptată și locatarul în chestiune filat. Agentul secret ar fi fost nevoit să întrebe într-una din puținele case de pe stradelă negăsind numărul 35, și astfel ar fi fost filat la rîndu-i. Asta însemna că un observator al Mișcării cu totul nepasibil de urmărire legală locuia în una din aceste curți, gata de a surprinde pe acela care ar fi întrebat de bizarul pentru partea locului număr 35. Acela era indiciul sigur că poliția avea informații precise. Patrularea agenților prin fața casei lui Ioanide, în mod așa de lipsit de orice jenă, nu părea să aibă în vedere pe Tudorel, ci probabil pe Gavrilcea, și scopul supravegherii era, după toate probabilitățile, acela de a verifica dacă nu cumva în casa lui Ioanide se țin în secret întruniri, sau în fine de a speria pe Tudorel și pe Gavrilcea și a-i sili astfel să se ascundă în altă parte, dînd puțința de a descoperi acel loc. Un fapt ce apărea bizar la prima vedere era acela că membrii Mișcării nu făceau nici un mister, îndrăznind chiar a improviza unele manifestații mai mult sau mai puțin discrete, avînd relații cvasi publice cu oamenii politici notorii. Exista prin urmare o inițiativă mai ocultă, încredințată unor membri conspirativi și care solicita interesul deosebit al autorităților prin natura ei pernicioasă. « În ce drăcii era vîrît Tudorel? » se întreba Ioanide, căruia îi trecu prin cap gîndul de a-l trimite în străinătate. Din nefericire, om imprudent, nu avea bani, și viitorul i se arăta foarte turbure.

Arhitectul se întîlni cu Dan Bogdan, care, extrem de rigid și cu ironia lui specifică pe față, îl vesti că are a-i comunica o chestiune foarte serioasă. Cum amîndoi se aflau în preajma Universității, Dan

Bogdan, profesor la Științe, îl pofti pe arhitect în cabinetul lui seminarial. Trebuie neapărat lămurit că în ultima vreme Dan Bogdan devenise antipatic studenților și dintr-o tabără și din alta. El, Panait Suflețel și Andrei Gulimănescu alcătuiau o trinitate cu câteva note comune, cu toată disparitatea caracterelor, și Smărăndache îi poreclise «cei trei Dioscuri», dată fiind inseparabilitatea lor. Citeșitrei sufereau moralmente dacă într-o schimbare de regim nu obțineau un avantaj oricât de mic. Asta îi deosebea de Hagienuș, care era ceva mai dezinteresat, mulțumindu-se să-și apere liniștea, singurul lui deziderat veritabil. Nu toți trei luau exact aceeași atitudine publică, dar ședeau laolaltă pe o linie sumară și păstrau comunicațiile între ei, solidari. Astfel, în privința Mișcării luară la început o poziție de ostilitate violentă, fiindcă li se părea că aceasta este calea istorică pe care o vor apuca lucrurile și totodată și dintr-un sentiment sincer de oroare împotriva brutalității. Era însă o deosebire de manifestare între ei: Suflețel se agita furibund, clamând contra «oamenilor cavernelor», zburându-și părul cu mâinile, bulbucînd ochii ca sub impresia teroarei. Dar asta numai la colțuri de stradă pustii sau între patru ziduri. De asemeni Gulimănescu, într-un stil mai potolît. Dan Bogdan însă, care cînd îmbrățișa o convingere cu încetul o păstra cu oarecare tenacitate, dimpotrivă, își destăinuia antipatia pe față, nu clamoros, însă într-un fel de aluzii mușcătoare și cu sarcasmul lui echivoc. Se pretindea chiar că face dificultăți la examene studenților pe care îi bănuiește a avea simpatii pentru Mișcare. În ciuda acestei dîrzenii aparente, Dan Bogdan era fricos și oportunist, și cînd cineva îi demonstra cu multe argumente că cel puțin temporar Mișcarea avea

șanse de a izbuti, Bogdan îl privea ironic, ceea ce însemna de fapt că medita cu dificultate la această ipoteză. Spasmul lui interior de idei, provenit dintr-un proces intelectual lent, îl determina să facă, în timp ce persifla Mișcarea, declarații necerute de nimeni că respectă cultura germană și înțelege aspirațiile poporului german. Culmea, Bogdan era căsătorit cu o austriacă. Astfel se explica iritația tinerilor de toate nuanțele. Dan Bogdan voia să facă pe subtilul cu o minte lipsită de spontaneitate. Rezultatul fu supărător. Dan Bogdan, om mai degrabă inofensiv și obscur, se trezi atacat violent în gazetele politice de toate culorile, primi amenințări anonime și fu notat ca un dușman implacabil și periculos al Mișcării (ceea ce nu era în realitate). Indignarea provocată de amenințări și mai ales încăpăținarea congenitală îl împinseră să joace cu mai multă tenacitate rolul de moralizator. Obsesia lui Dan Bogdan era de a fi un om obiectiv, fiind în realitate numai un sucit. Astfel, continuîndu-și din ce în ce mai strident sarcasmele contra Mișcării, semnă un protest împotriva judecării unui student din Mișcare arestat pentru violențe de resortul codului penal. Dan Bogdan deveni odios tuturor, într-o epocă de mare surescitare a spiritelor, și purtarea lui fu considerată de cei mai calmi ca fiind cel puțin haotică și provocatoare. Spre nenorocul lui, Dan Bogdan era aprobat frenetic de Suflețel și de Gulimănescu, care însă ei înșiși se fereau de manifestări deschise. Aceste circumstanțe agravară ironia permanentă de indecizie de pe fața lui Dan Bogdan, a cărui fizionomie suferea de la o vreme de un sarcasm cronic. Cu acest *facies* intră Bogdan în colocviu cu Ioanide.

— Am să-ți spun, zise el, un lucru cam supărător. Te rog să nu mi-o iei în nume de rău.

— Mă rog. . .

— Cred că e datoria mea să te previn, ca să poți lua măsuri din vreme.

Ioanide făcu un gest de agasare. Într-adevăr, îl supără întârzierea inutilă cu care Bogdan ataca chestiunea și aerul pedagogic insuportabil.

— Poate că știi că am primit amenințări. Acum lucrurile merg mai departe, sînt urmărit pe stradă de o ceată.

Și Dan Bogdan nară cum figuri suspecte îl pîndesc de cîtăva vreme la întoarcerea sa acasă pe o stradă dosnică într-un cartier cam pustiu. De cîteva ori, ca să evite orice accident, a luat trăsura. Deunăzi însă, negăsind nici un vehicul, a fost nevoit să vină pe jos. La o răspîntie din apropierea casei sale au ieșit din umbră, din direcții opuse, cîtiva indivizi cu pălăria trasă pe ochi, care au încercat să-l înconjoare din toate părțile. Din întîmplare, becurile electrice de pe stradă s-au aprins brusc de la uzină, și agresorii au întors spatele în grabă.

— Dacă continuă așa, o să fiu nevoit să mă mut, măcar provizoriu, încheie Dan Bogdan.

Ioanide își arată dezgustul său pentru astfel de moravuri și întrebă pe Bogdan ce avea să-i spună personal, fiindcă înțelesese că deține informații care îl privesc.

Dan Bogdan își dezvoltă ironia supărătoare (cu totul mecanică) de pe față.

— Am avut sentimentul, te rog din nou să nu te superi, că unul din ei era băiatul dumitale.

— Ești sigur?

— Nu pot să fiu sigur, zise Bogdan cu obiectivitatea lui ostentativă, poate că nici nu era el. L-am

văzut de mult, ce-i drept, și mi-a rămas întipărită figura lui. Seamănă puțin cu dumneata. Tot ce pot să spun este că îndată ce i-am zărit fața — fiind singurul care a întors capul — am rămas izbit ca de o fizionomie cunoscută. Acasă mi-am adus aminte de băiatul dumitale.

— Orice e posibil azi, recunosc amar Ioanide. Esențial ar fi să știm precis dacă era el. Altfel. . .

— Vezi, adăugă Bogdan, devenind și mai sarcastic (în fond cu intenția binevoitoare de a da fizicului său un aspect cruțător), că se afirmă cum că băiatul dumitale este amestecat în Mișcare. De aceea am făcut asociația.

În sinea lui, Ioanide găsi raționamentul lui Bogdan foarte corect, iar instinctul îi spunea că Tudorel e capabil de orice. Afectat și cu sentimentul dezarmării, scutură din umeri.

— De-ar fi așa, tot ce pot să-ți spun este că trebuie să iei măsurile cuvenite și să înștiințezi poliția.

— Totuși, insistă cu aer de reproș Bogdan, e bine ca și dumneata să iei măsuri.

— Ce măsuri vrei să iau? Să închid un tînr major în casă? Și mai întîi dă-mi voie să te întreb: Ai copii?

— Nu.

— Atunci e greu să ne înțelegem. Și mai e și altceva, iubite domnule Bogdan: sînt ca o găină care a clocit ouă de rață, stau pe mal și nu pot să urmăresc bobocii pe apă. Generația nouă s-a deplasat în alt element, pentru care oameni ca mine și ca dumneata n-au organe de respirație.

— Ar fi bine totuși. . . mai voi Dan Bogdan să plaseze un sfat.

Însă Ioanide se pretextă grăbit și ieși pe ușă. Mergînd îngîndurat, arhitectul se trezi în campa-

mentul lui cu Ioana, deși avusese intenția de a se întoarce acasă. I se născuse o a doua obicei din distracție. Cu toate acestea, simți falsitatea condiției sale, și de aceea viziunea lui din cuprinsul acestui spațiu fu alterată, circumstanță ce poate să explice parțial purtarea lui ulterioară. Pe la vremea prinzului, Indolenta chemă la masă pe Ioanide, foarte absorbit în planșele lui, pierdut în meditațiile sale liniare. Când ridică planurile unei construcții devenea absent din lume și mai ales mut. Mușenia zîmbitoare și evazivă era nota lui particulară și, dacă vreți, patologică, pe care madam Ioanide i-o cunoștea și menaja. Nu însă și Indolenta. Așadar, fără să răspundă, Ioanide se uită distrat la Ioana, contemplându-i trupul cu oasele mari antice, bărbia și buzele puternice, rotunde, ca de piatră, fără obezitate, privirile moi, uneori (observase arhitectul) teribil de placide. Indolenta nu era o femeie fără inteligență, dar era femeie și manifesta adesea în ochi o incomprehensiune mirată pentru ciudățeniile lui Ioanide.

— Poftim la masă! zise Ioana, și porni, legănându-și șoldurile statuare, spre sufrageria învecinată, unde servitoarea adusese mîncarea, așezată acum pe *réchaud*.

Arhitectul făcu un gest evaziv cu mîna, care însă în limbajul lui însemna: « Sînt în delirul facerii, mă absentez! » În astfel de împrejurări, madam Ioanide nu insista. Pe o masă alăturată, ea sau servitoarea aducea o tavă cu mîncare. Dacă mîncarea se răcea era reîncălzită, și dacă și așa rămînea neatinsă, era înlocuită cu alimente mai ușoare. Arhitectul ridică automat mîna în timpul lucrului și mîncă fără a privi ce mănîncă, laconic și chiar ursuz și mut, pînă ce ieșea din extazul lui și redevenea sociabil. Indolenta așteptă puțin în sufragerie, mai strigă o

dată: « Nu vii la masă? », apoi începu să mănînce singură. Arhitectul, cu totul preocupat, nu dădu nici o atenție faptului și nu remarcă deocamdată schimbările de mecanism din existența sa casnică. Dar pe la orele cinci, ridicînd instinctiv mîna spre a căuta un pahar cu apă, se trezi puțin din absența lui și constată că în vecinătatea sa nu se afla nimic comestibil sau îngurgitabil. Fu cam șocat că pînă la această oră nimeni nu insistase pe lîngă el să mănînce. Se plimbă puțin prin odaie cu mîinile la spate, aruncă ochii spre dormitorul improvizat, a cărui ușă era deschisă, și zări pe Indolenta tolănită pe divan, cu un aer cam indispus.

— De ce n-ai venit la masă? întrebă ea.

Arhitectul se afla cuprins din nou de planurile lui și, fire extrem de subtilă și chiar sofistică în delicateță, nu găsi nici un cuvînt de răspuns. Ar fi trebuit să spună: « Dar n-ai văzut că sînt ocupat? Nu puteai să pui să mi se dea ceva? » Ideea nu și-o exprimă, de frică de a nu jigni, silindu-se să creadă că vina este a lui, că oferta se făcuse, dar n-a observat-o. Ridică deci din umeri, zîbind cu evaziune, și se întoarse repede la proiectele lui. Adîncit în lucru, abia auzi pe Indolenta pe la opt seara:

— Masa e gata; vii, sau nu vii?

Întrebarea i se păru cam prea autoritară, avînd în vedere că Ioanide se afla oarecum pe teritoriu străin. Obosit și chiar înfometat, devenit mizantrop din cauza afacerii Doru, crezu a vedea în liniile umbrite de noapte ale cîntăreței de operă o brutalitate inedită. Surpriza dădu gestului său de preocupare o traiectorie mai iritată, și gurii o bolboroseală ininteligibilă. Mîntea sa, obișnuită cu gingășiile, începu să vadă catastrofe. Indolenta trecu în sufragerie, de unde îi mai strigă un ultimatum:

— Se răcește mîncarea, ce faci?

Arhitectul se aștepta să i se spună: « Văd că ești ocupat, să-ți aduc acolo masa? »

Indolenta nu intuia situația, lucru de altfel și greu fără o lungă experiență. De data asta arhitectul tăcu, fiindcă era jignit, precum și din frica de a nu se exprima brutal. Femeia începu să mînuiască tacîmurile, și Ioanide auzi, atins pînă în adîncul sufletului, sonoritatea cuțitului și furculiței. Indolenta, plictisită și renunțînd a analiza cazul, mîncă. Arhitectul, om inteligent, nu putu să nu observe comicul împrejurării. Ar fi putut curma scena intrînd pur și simplu în sufragerie. Însă amorul propriu, curiozitatea psihologică de a vedea pînă unde merge insensibilitatea Indolentei îl opri. Speră într-un minim de gingășie. De altfel, acum Ioanide trecea printr-o criză de entuziasm pentru madam Ioanide, după obiceiul care-l făcea ca atunci cînd era cu o femeie să tînjească după cea pe care o părăsise. Prin urmare, judeca pe Ioana cu prevențiune. Aceasta, spera el, după ce ar fi terminat masa, i-ar fi adus și lui ceva de mîncare sau cel puțin s-ar fi apropiat gentilă de el și, luîndu-l de braț, l-ar fi îmbiat să meargă în sufragerie, sau în fine, cu o sărutare, i-ar fi spus: « Azi ai fost indispus sau ocupat. N-ai mîncat. Dă-mi voie să-ți aduc ceva! »

Dar, vai, Indolenta nu făcu nici un astfel de gest. Ieșind din sala de mîncare, zise:

— Ți-am pus mîncarea în bufet! (Exista unul, fixat în sistemul de boaserie.)

Notificarea i se păru lui Ioanide teribil de nedelicată și autoritară. Înciudat, lăsă capul în jos. De cîteva ori foamea îl îndemnă să meargă să mănînce, dar gestul de a deschide bufetul, de a se supune

ordinelor Indolentei, de a da o reprezentăție de înfrîngere îl indigna. Cum, nu i se datora nici o deferență, n-avea dreptul de a fi un obiect de atenție din partea unei femei care pretindea a-l iubi? Îi veni un moment ideea, spre a lichida odată incidentul, să cheme servitoarea, care umbla prin sufragerie, strîngînd, să-i aducă ceva în odaia de lucru. Avu impresia că servitoarea interpreta incidentul ca o ceartă. Nu voi să suporte privirile ei stupide de înțelegere. Gustul de lucru îi pierise cu desăvîrșire. Iritat, merse și se plimbă prin curte. Cînd se întoarse, Indolenta dormea cu fața spre perete pe largul divan și scotea pe nări un imperceptibil sforăit, care lui Ioanide, nevrozat, i se păru înspăimîntător. Dezbrăcîndu-se, se culcă și adormi. A doua zi dimineață, cînd se sculă, era singur pe divan. Asta-l făcu să-și aducă aminte de întîmplare. Cum, Indolenta nu vine măcar dimineață să-i spună un cuvînt bun? De obicei cafeaua cu lapte i se aducea la pat. De astă dată ea îl aștepta în sufragerie, rece. Indolenta, fără intenții rele, din obtuzitate psihologică, nu voia să exacerbeze un om « supărat ». Arhitectul deveni brusc misogin, făcu asupra Indolentei un examen moral amar, exagerînd din exces de fineță insensibilitatea femeii. Nu se atinse de cafeaua cu lapte rece, iar spre douăsprezece, ca să evite privirile servitoarei la masă, coborî în stradă, cu gîndul de a merge la un restaurant apropiat. Chiar puse piciorul în pragul localului, cînd Gulimănescu îl acostă:

— Hei, mănînci la restaurant? Singur?

Spre a nu lăsa să se creadă că e certat cu madam Ioanide, bîigui scuza că voise numai să caute pe cineva și se întoarse la pseudodomiciliul său. Aci, înfometat, simți nevoia imperioasă de a bea măcar

un pahar de apă. Însă Indolenta ședea pe divan, cu ușa deschisă, cu un aer de incomprehensiune totală. A bea apă i se păru lui Ioanide a însemna: « Mi-e foame; mă predau! » Și nu bău. Obosit, se lăsă pe pat și adormi scuturat de frigurile anemiei. Când se sculă, Indolenta ședea încă la masă, cu fața în farfuria din care mîncase, cu capul în mîini. Anomalia purtării lui Ioanide o pusese pe gînduri; în cele din urmă, ideea care i se fixase în minte era că arhitectul avea « evident » o nouă relație. Ioanide se dădu jos pe scara de serviciu și plecă drept acasă, unde rugă pe madam Ioanide să-i facă un ceai cu rom mult. După ce-l bău, se culcă în patul lui auster, împreună cu cîinele Ștolț. Astfel se sfîrși aventura lui amoroasă cu Indolenta.

XIV

Printr-o întîmplare, Dan Bogdan și Andrei Gulimănescu locuiau alături, pe aceeași stradă, în două imobile absolut identice. Casele fuseseră ale socrilor lui Gulimănescu și intraseră în dota soției acestuia. Pe urmă soții Gulimănescu vîduseră lui Dan Bogdan imobilul dublet, fiindu-le cu totul incomodă folosirea lui, din cauza separației totale. Deși pe o stradă cu totul dosnică, casele, cu etaj, aveau ampleare și se semnalau prin particularitatea că posedau fiecare, în afară de o intrare interioară prin curți, ce ducea la parter și etaj, cîte o intrare prin față, direct din stradă, pe cîte două trepte de piatră în adîncimea zidului. Apartamentele de la parter din stradă, deși comunicante cu restul, puteau fi separate prin condamnarea unei uși. În ce scop

anume făcuse socrul lui Gulimănescu această dispoziție nu se știe. Probabil avusese în vedere o posibilă destinație a părților din stradă ale partenerelor unor eventuale birouri. Camerele erau așa de mari, încît nici Dan Bogdan, nici Gulimănescu nu le locuiau, iar cel din urmă făcuse jos depozit de cărți, de importanță secundară. Aceste localuri încăpătoare și în cartier puțin bătător la ochi căzură în atenția Mișcării ca sedii de reuniune acoperite, într-un timp cînd activitatea ei era stînjinită. Purtarea lui Dan Bogdan întîrzie decizia de a face vreo tatonare, și numai Panait Suflețel află de chestiune (fără să spună de unde și cu ce prilej) și o comunică misterios celor doi pe cînd se aflau în biblioteca lui Gulimănescu, consultîndu-se asupra amenințărilor primite de Dan Bogdan.

— Mișcarea vrea să închirieze unul din partere, șopti el privind precaut spre uși și ferestre, fără nici o nevoie.

— Da? se miră sarcastic Dan Bogdan. Aș vrea s-o văd și p-asta!

— Cine ți-a spus? Imposibil! sări Gulimănescu, foarte crispat la față, ca-ntotdeauna cînd o preocupare puternică punea stăpînire pe sufletul lui.

— Va să zică, observă ironic Dan Bogdan, pe de o parte ne amenință, pe de alta ne solicită localuri.

— Și ce pot să dea ei? interveni juridic Gulimănescu. Nu reprezintă o persoană morală, ca să ai cu cine sta de vorbă și face un contract.

— Nu închiriază în numele lor, explică Suflețel. Contractul îl face. . .

Suflețel se temu să spună numele persoanei contractante, pîrîndu-i-se teribil, și-l șopti pe rînd în ureche la fiecare din cei doi, apoi sărînd drept în

mijlocul odăii, cu mâinile înfipite în păr, defini situația paroxistic:

— Bestiile apocaliptice! Mitraliera sau banii! Nu-i altă scăpare. Au să ne cumpere tot cu forța. Ce, poți să te împotrivești?

— Bineînțeles, zise Gulimănescu căutînd a adînci chestiunea, dacă ar exista o ofertă serioasă ar fi nedelicat să o respingi fără vreun motiv. Însă n-am primit nimic.

— Mi-a spus mie, insistă Suflețel.

Gulimănescu rîse ca oricare altul la asemenea naivitate.

— Asta e nostim! Cu cine să stăm de vorbă?

— Gaïttany, zise Suflețel, Gaïttany știe chestia.

Suflețel interpreta lucrurile după concepția lui de viață. Dacă ar fi fost în situația lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu, el s-ar fi dat peste cap să închirieze casa cît mai avantajos, cu sentimentul sincer că refuzînd s-ar fi expus unei primejdii mortale. Prea departe de mentalitatea lui nu erau nici Bogdan, nici Gulimănescu, oameni fără percepția superioară a evenimentelor, împinși de o instinctivă dorință de avere. Casa lui Gulimănescu, profesor la Facultatea de drept, era plină de cărți, pe care le cumpăra din sentimentul obligației profesionale, fiind de altfel un asiduu cititor. Însă Gulimănescu citea cărțile precum citesc alții gazetele, satisfacția lui veritabilă era în direcția familiei, a gospodăriei. Gulimănescu arăta cu plăcere prietenilor colecția de pahare de cristal, porțelanele de Saxa și de Sèvres, cîteva vase autentic chinezești, apoi pe cei doi băiețași ai săi, în fine, două pisici siameze, iar în curte cocoșul și găinile Rhodes Island și de Brahma-putra. Originar de la țară, Gulimănescu savura formele superioare ale confor-

tului, și calitatea de « profesor » cheltuia toate aspirațiile lui. Casa lui Dan Bogdan era mai simplistă sub raportul rafinementului, tensiunea lui Bogdan mergea în direcția ajutării rudelor imediate. Sugația lui Suflețel fu primită deci cu o curiozitate secretă și cu indiferență exterioară. Pe Dan Bogdan, om cu raționamentul lent, îl supăra deza-cordul între interesul propunerii și antipatia lui momentană pentru Mișcare. Gulimănescu trecea numai prin îndoieli asupra desfășurării evenimentelor. De aceea îndreptă convorbirea în această direcție:

— Afacerea e complicată. Dacă Mișcarea eșuează, ne putem compromite.

— Eu am auzit, observă Dan Bogdan cu risul său ieșit din sfortșarea de a căpăta o convingere, că Pomponescu intră totuși în guvern.

— Ei, și atunci? . . . se întrebă Gulimănescu.

Informația lui Suflețel fu scoasă deocamdată din discuție, ca o vorbă fără substrat solid și aparent uitată. În realitate, fiecare, separat, medita la posibila ofertă care le convenea, bănuind o bună chirie și un fel de protecție din partea Mișcării. Mai greoi, Dan Bogdan consumă mai mult timp înainte de a se decide. Gulimănescu însă, după un sumar examen al problemei, ridică receptorul aproape îndată ce plecă Dan Bogdan.

— Mi s-a spus că ar fi cineva amator să închirieze parterul casei mele, telefonă el lui Gaïttany.

— Domnule, așa mi s-a spus! răspunse acela, ultraamabil ca de obicei și declinînd orice amestec personal. (De fapt servea numai ca intermediar amator, culegînd mulțumiri din ambele părți în caz de succes; Gaïttany mai făcea asta din pură nevoie de a se afla în toate misterele, de a obliga

pe toată lumea și fiindcă de fapt era în raporturi cu toți.) Dacă crezi, te pun în legătură.

— Aș fi curios, spuse Gulimănescu cu aviditatea de a o lua înaintea lui Dan Bogdan.

Gaityany ceru permisiunea să închidă telefonul, spre a se informa, apoi reveni după câteva momente.

— Domnule, zise, am vorbit și sînt dispuși cu plăcere să intre în tratative. Dorești să comunici?

— Cu cine?

— Cu Hangerliu, el se ocupă cu afacerea asta.

Gulimănescu acceptă și convorbi telefonic cu Hangerliu, de la care află că localul l-ar fi închiriat o *Deutsche Buchhandlung*, un depozit de cărți nemțești, contractul făcîndu-se cu o reprezentanță străină. Hangerliu lăsa a se înțelege că în depozit urma a se ține reuniuni ale iubitorilor de cultură germană, nu chiar membri ai Mișcării, permiterea lor intrînd în condițiile pactului. Se conveni ca Hangerliu să transmită mai departe consimțirea lui Gulimănescu.

Abia cu două zile mai tîrziu și sub sugestia insistentă a soției sale austriace, Dan Bogdan se hotărî și el să ia informații de la Gaityany. Acesta avu o clipă de ezitare, dat fiind că-i telefonase înainte Gulimănescu, dar, om de lume discret, nevoind să indispună personal pe Dan Bogdan, își puse în funcție afabilitatea cu un spor pentru a acoperi scepticismul.

— Într-adevăr, repetă el aproape identic convorbirea cu Gulimănescu, așa mi s-a spus. Dacă dorești, te pun în contact.

Cînd auzi numele lui Hangerliu, Bogdan ezită și se mulțumi cu numărul de telefon. Cu toate astea, nu renunță a se informa și puse pe soția sa să vorbească cu Hangerliu. Acesta, auzind de Dan

Bogdan, încercă și el incertitudinii, justificate de conflictul între Bogdan și Mișcare, nu mai puțin în considerație pentru naționalitatea interlocutoarei și, fiind și el un monden, o trimise mai departe, dîndu-i numărul de telefon și adresa exactă a amatorului formal. Soția lui Bogdan, tenace, merse pînă la capăt și avu o întrevvedere cu personajul german repartizat la această chestiune și care promise a veni să vadă casa într-o anume zi.

Dan Bogdan, Gulimănescu și Suflețel — cei trei Dioscuri într-un cuvînt — erau solidari între ei, nu însă pînă acolo încît să nu se concureze din umbră. Fiind din nou împreună cu Dan Bogdan, Gulimănescu aduse din nou vorba de ofertă.

— Îmi vine să cred, spuse el fără a mărturisi convorbirile cu Gaityany și Hangerliu, că nu e nimic serios în afacerea cu casa, de care vorbea Suflețel. N-am primit pînă acum nici o propunere.

Gulimănescu se gîdea la promisiunea că va obține în curînd un mesaj. Dan Bogdan făcu fizionomia lui ironică. Un sentiment de cinste îl îndemna să mărturisească adevărul, îl împiedica încetineala voinței. De aceea nu scoase o vorbă, deși știa că îl așteaptă chiar în acea zi la ora două pe reprezentant. Printr-un accident, se întîmpla să se găsească în casa lui Gulimănescu în momentul chiar cînd acesta era vestit de același reprezentant. Gulimănescu ridică receptorul, de față fiind și Dan Bogdan, și, aflînd despre ce e vorba, se feri în răspuns de orice precizie de natură a da de bănuț.

— La două? Perfect!

Atîta spuse, și, punînd receptorul la loc pe furcă, reluă convorbirea cu Dan Bogdan pe alte teme, ca și cînd la telefon vorbise despre lucruri complet străine de preocupările comune ale amîndurora.

Dan Bogdan și Gulimănescu se mințeau reciproc. La ora două apăru reprezentantul german, care vorbea totuși suficient românește, însoțit de Tudorel Ioanide, indiciu că localul se închiria în realitate pentru Mișcare. Cei doi intrară întâi la Dan Bogdan, probabil spre a-și face o idee de similitudinea sau diferența dintre cele două apartamente de acolo, foarte repede trecură alături la Gulimănescu, fără a fi văzuți de Dan Bogdan, din cauză că locuințele se sprijineau spate în spate, una fiind replica întoarsă a celeilalte. La Gulimănescu șezură mai îndelung, își făcură unele proiecte și trecură în birou chiar la tratative cu privire la contract. Reprezentantul oferi din proprie inițiativă o chirie disproporționat de mare față de valoarea localului, la care Gulimănescu, lacom, mai reclamă un mic spor, ceea ce i se făgădui. Dacă Ioanide ar fi asistat la aceste pertractări, ar fi ghicit îndată că generozitatea ofertei era în spiritul punctului cinci din raportul lui Vlădulescu: «... e sensibil pe latura pecuniară? »

În puțină vreme, contractul fu încheiat, și într-o bună zi, Dan Bogdan, care nu mai avusese nici o știre întrucît îl privea, fu izbit de o firmă scrisă într-o caligrafie gotică deasupra fațadei de la stradă a lui Gulimănescu: «*Deutsche Buchhandlung*». Ciuda lui fu foarte mare, nemanifestîndu-se decît printr-o privire lung ironică față de Gulimănescu, pe care însă nu-l blamă, întrucît el însuși lucrase secret, întîmpinînd doar un insucces. Fără a mărturisii că încercase și el a închiria apartamentul lui, feliicită pe Gulimănescu și-l apără față de insinuările altora (de acord aci cu Suflețel), întărind întocmai justificarea aceluia cînd era acuzat a se fi dat de partea Mișcării, oferindu-le un local.

— Ce legătură este între una și alta? A închiriat omul casa pentru o librărie.

Gulimănescu credea sincer în această formulă și veștejea din ce în ce mai violent Mișcarea, cu grijă de a nu fi auzit de persoane străine cercului său. Nu tot astfel făcea Dan Bogdan, influențat de frenezia prudentă a lui Suflețel și Gulimănescu și jignit că fusese eliminat în afacerea cu închirierea. De unde imprudență de limbaj. Toate aceste frămîntări meschine ar fi fost inofensive dacă viața ar fi urmat să decurgă monotonă și provincială, așa cum o trăise pînă atunci Hagienuş, Suflețel, Dan Bogdan și ceilalți. Dar îi pîndea un ciclon înspăimîntător.

Nu este inutil a ne face o idee de modul de existență al celor trei Dioscuri. Panait Suflețel sculîndu-se dimineața nu se îmbrăca îndată, ci ședea în pat sau umbla în odaia foarte încălzită de o sobă de teracotă imensă, și el în cămașă de noapte, însă de o pînză țărănească de o grosime nemaipomenită (în timp ce a lui Hagienuş era de borangic și largă ca un talar). În așteptarea laptelui, Suflețel scotea cîte un text grec sau latin, de obicei Theocrit, Virgiliu, Propertiu, și recita cîteva versuri cu glas tare. Întotdeauna, pe măsura de lîngă pat, Suflețel avea cîte-un volum de sinteză critică despre literaturile clasice, precum Karl Heinemann: *Dichtung der Römer* și *Dichtung der Griechen*, sau Haeker: *Vergil, Vater des Abendlandes*. Lecturile și interpretările le făcea soției sale, Aurora, și chiar și mamei sale, care amîndouă îl ascultau cu cel mai mare interes. De pildă, cînd Aurora intra cu tava, Suflețel era găsit în spasmurile deliciilor, exclamînd înduioșat:

— Minunat! Minunat! (Aspectul de caricatură era complet normal la Suflețel, și cele mai sincere

efuziuni făceau pe nepreparați să zîmbească. Dan Bogdan, Gulimănescu, însă, pierduseră sensul ridiculului prietenului lor și-l luau cu totul în serios.)

— Ce este minunat? întreba Aurora, punînd pe măsută tava, în mijlocul căreia trona o ceașcă de cafea cu lapte cu două degete de frișcă deasupra.

Trebuie adăugat că Aurora, *cara uxor*, nu cores-pundea în nici un fel numelui ei mitologic, fiind, ca și Suflețel, de o fizionomie producînd în primă recepție un șoc de rîs. Ochiul puțin mongolici, nasul mic și ușor cîrn, părul adunat în vârful capului, obrajii însă roșii, plini, îi dădeau înfățișarea tătarilor așa cum îi reprezenta secolul al XVII-lea occidental. Avea un mic zîmbet permanent pe gură, fiind de altfel excesiv de politicoasă și prevenitoare, cu o afectare de distincție cam didactică. Afectiunea dintre cei doi soți era mișcătoare, și Suflețel se uita la Aurora ca la Venus în persoană. O atracție instinctivă unise pe aceste două specimene umane șarjate de natură fizicește și moralmente, în așa chip, că formula lor li se părea absolut normală și, lucru remarcabil, chiar și ceilalți, stînd mai mult în atmosfera soților Suflețel, pierdeau simțul critic, înțelegeau seriozitatea modului lor de existență.

— Virgil, răspundea Suflețel la întrebarea Aurei, cel mai mare poet. Minunat! Ascultă:

*O fortunatos nimium, sua si bona novint
Agricolas!*

« O, agricultori, mai fericiți decît oricare, dacă și-ar cunoaște norocul! »

*Quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum justissima tellus.*

« Căroră pămîntul just, departe de vrăjbele armatelor, le întinde de la sine, din țărîină, lesnicioasă hrană. » (« Canalii! brute barbare! amenință în paranteză Suflețel, gîndindu-se la pregătirile de război recente, *procul discordibus armis* — acolo-i civilizația, *humanitas* »)

*Si non ingentem foribus domus alta superbis
Mane salutantum totis vomit aedibus undam,
Nec varios inhiant pulchra testudine postes
Illusasque auro vestes Ephyreiaque aera,
Alba neque Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi.*

« Cu toate că n-au palat înalt cu porți superbe, vomitînd dimineața un val imens de lingușitori veniți să salute pe stăpîn » (« Pomponescu, Pomponescu! » făcea Suflețel o apropiere ironică); « și nu tînjesc după uși încrustate, veșminte stropite cu aur sau bronzuri de Corint, și nici nu-și vopsec lîna cu culoare asiriană; nu corup untdelemnul cu scorțișoară. »

— Cum vine asta, Iti (așa îndulcea Aurora pe Panait), untdelemn cu scorțișoară?

Suflețel se învîrtea în cămașă prin odaie, pieptă-nîndu-și părul stufos și cărunț cu degetele.

— Untdelemn cu scorțișoară, haine aurite, uși încrustate cu бага (*testudine*), lîna colorată cu vopsea de Assyria, ehei! Lux roman, civilizație extraordinară!

— Bea-ți cafeaua, Iti, că se răcește, îl îndemna Aurora.

Suflețel sorbea o gură de lapte, ștergîndu-se de frișcă pe buze, și vîra în gură o prăjitură din mormanul de dulciuri pe care diligenta Aurora (« ca

Penelope de harnică», îi zicea Suflețel) le avea zilnic în casă.

— Ascultă, relua întărit Suflețel lectura:

*At secură quies, et nescia fallere vita,
Dives opum variorum, at latis otia fundis
(Speluncae, vivique lacus, et frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni)
Non absunt.*

« Nu le lipsesc liniștea sigură și viața fără amăgiri, bogată în bunuri felurite, tihna adâncă (cavernele, lacurile lucitoare, văile răcoroase, mugetul boilor, somnul dulce sub copaci). »

Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni! Minunat! Minunat! (Suflețel avea admirația convulsivă, și la imaginea « mugetului boilor » și a siestei sub arbori delira. Urmaș de țăran, era cu deosebire sensibil la spectacolul rustic, iar prestigiul textului clasic însutea valoarea versurilor. O descripție oricât de bogată a unui modern nu-i sugera lui Suflețel atît cît simplele hexametre virgiliene.) Emoția lui intimă era delicioasă, și Ioanide, căruia îi plăcea Virgil, se complăcea în entuziasmul extraordinar al lui Suflețel. « Cel puțin, zicea el, dobitocul nu-i apatic »

— Foarte frumos! recunoștea și Aurora.

— Ia ascultă aici! (Suflețel închidea ochii un moment ca într-un leșin de voluptate, căutînd a se domina.)

Felix qui potuit rerum cognoscere causas.

« Fericit cine poate cunoaște cauzele lucrurilor. »
(Minunat!)

*Atque metus omnes et inexorabile fatum
Subjecit pedibus.*

« Și pune sub picioare orice teamă și soarta inexorabilă. »

Strepitumque Acherontes avari!

« Precum și clocotul avarului Acheront! » (Capodoperă de gîndire filozofică! *Strepitum!* Parc-auzi cum urlă valurile Acherontului! Minunat!)

— Iti, sugera Aurora, se răcește laptele.

Suflețel mai muia un pișcot în ceașcă și trăgea o înghițitură.

— Dar asta?

Fortunatus et ille qui deos novit agrestes.

« Fericit și acela care cunoaște pe zeii agrești! »

În chipul acesta decurgea deșteptarea lui Suflețel, care avea totodată sub ochi o copie în mărime naturală a unui basorelief reprezentînd pe Venera ieșind din unde, Aphrodita Pontia, lipită într-un perete. În sufletul lui Suflețel stăpîneau în aceste clipe numai sublimul și metafizicul, prezentul îl dezgusta.

Pe la orele nouă aproximativ, Suflețel îmbrăca o altă cămașă, din aceeași pînză țărănească, și punea pe el un costum de haine în ultimul stadiu al eroziunii. Astfel echipat de lucru, se așeza la masa de scris, care se afla exact în mijlocul odăii. Suflețel avea și el o slujbă la stat cu titlul de consilier, nefiind totuși obligat de a presta ore de serviciu, întrucît fusese delegat să întocmească un corp de inscripții latine din Dacia și referitor la Dacia și o culegere de documente medievale în limba latină. Suflețel lucra acasă, tihnit și fără grabă. E adevărat că era foarte priceput și că munca lui lentă era științificește ireproșabilă. Lucra cel mult două ore zilnic și nu întocmise în doi ani mai mult de două

coli, de care autoritatea era foarte mulțumită, deoarece Suflețel trimisese colile la specialiști din străinătate, care le recenzaseră cu mari laude. Când întâmpina o dificultate, Suflețel făcea tapaj, reclama lipsa de cărți, întreținea corespondență ca și Conțescu, în scopul, întrucât îl privea, de a lungi operația. Era leneș și cu oroare de muncă obligată; plăcerea de a sta cu nasul în material critic era totul pentru el. Pe masă, în jurul manuscrisului, ședeau strânse ad-hoc volume savante cu zăloage în ele, iar deasupra lor, farfuria cu prăjituri, pe care o transporta din dormitor. Suflețel scotea dintr-un dulăpior, practicat în raftul de cărți, un flacon de lichior și un păhărel de cristal gros și trăgea o dușcă. Numai după aceea se spăla bine în odaia de baie, săpunindu-se pînă la mijloc și emițînd un zgomot țărănesc, un soi de sforăit, atunci cînd cu palmele pline de apă trecea prin dreptul gurii. În fine, se îmbrăca cu hainele de oraș, relativ largi, și se înarma cu bastonul său încolăcit ca și caduceul cu șerpi al lui Hermes. Înainte de a ieși din casă, căuta pe Aurora, chiar și în bucătărie, și depunea pe obrazul ei un sărut. Aurora, care-l ținea discret din scurt, îi fixa ora întoarcerii:

— Să nu vii, Iti, mai tîrziu de unu, unu jumătate, fac o cremă care nu ține!

Pășind impetuos pe stradă și izbind cu caduceul în trotuar, Suflețel începea turneul. Întîi, de la o vreme, îl călca pe Hagienuş la minister, ca să-i surprindă secretul vacanțelor direcțiilor de muzeu. Nu rareori trecea pe la Academie, cu o notă, spre a consulta în sala de lectură a bibliotecii unele lexicoane. De aci se abătea pe la Gaittany, la care, la vremea prînzului, era totdeauna amplă audiență de amici. Intra la « Capșa », ba chiar în restaurante

și bodegi, dacă i se părea că a zărit pe cineva cunoscut, dădea în fine tîrcoale peste tot unde se putea afla ceva. Cînd șantierele lui Ioanide erau în drumul său, se urca pe ele, întreba, descosea, voia să știe tot. Întors acasă la ora fixă, de frica Aurorei, ședea la masă și mîncă nu excesiv, ci succulent, prînzul Aurorei fiind compus după rețete foarte savante, și bea trei sferturi dintr-un pahar cu vin mai mult dulce, turnat dintr-un clondir de cristal tăiat în fațete. După masă, Suflețel se culca o oră, apoi, sculîndu-se, lucra din nou un ceas, la Corpul de inscripții. Vara, pe la cinci, dacă nu ieșea în oraș, își punea un șorț al Aurorei peste indigentul său costum de casă și se cobora în grădină, unde, prevăzut cu toate instrumentele, tăia și curăța trandafirii, plivea florile, stropea cu furtunul. Surprins de vreun amic, Suflețel avea totdeauna la îndemină vreun citat dintr-un poet agrest. Seara, clasicistul asculta la radio unele posturi străine numai pentru concerte din muzica clasică. Fără a fi meloman, își nota numai producțiile de reputație stabilită (Mozart, Bach, Haydn, Beethoven) și asculta religios, cu ochii închiși, șoptind din cînd în cînd: « Minunat! Minunat! »

Dacă concertul era început și Suflețel venea din altă odaie, mergea în vîrfurile picioarelor. Și aci prestigiul capodoperelor cauza lui Suflețel o comotie morală, fără raport la valoarea muzicii în sine, dar emoția era tot așa de convulsivă ca și față de *Georgicele* lui Virgil. În rezumat, Suflețel, descendent de țăran, se afla în fața mulțumirii de a trăi în civilizație. Afară de aceasta nu visa mare lucru. Suspecta îndeosebi pe alții de a se fi aranjat și-i ancheta asupra venitului pe care putea să-l producă anume funcție: « Iei vreo douăzeci de mii de lei? »

Cînd Gaittany îl invita în mașina sa, Suflețel se urca jovial ca pe un tobogan, făcînd gesturi agitate la cei rămași pe jos. Suflețel suporta tutela Aurorei așa cum Dante ar fi acceptat-o pe a Beatricei, cu desăvîrșită supunere. Ioanide explica fenomenul astfel: « Femeia la țară e un factor complet neglijat de bărbat; Suflețel, ajuns la stadiul civilizației, a căzut în extrema opusă, e mirat de situația de a te închina femeii, a devenit feudal, avînd plăcerea supliciului. »

Smărăndache nara că, fiind într-o excursie de intelectuali în străinătate, Suflețel a primit o telegramă din partea Aurorei cu acest conținut: « De ce întîrzi? » Atunci Suflețel a întrerupt excursia și s-a întors imediat în țară, arătînd la toți, ca un certificat, telegrama. Clasicistul era foarte politicos cu toată lumea, saluta reverențios îndepărtînd pălăria pînă la maxima distanță posibilă față de corp, săruta mîinile doamnelor înclinîndu-se și descoperindu-se, iar dacă cineva se răstia la el, făcea o figură mai speriată decît se cuvenea, nu riposta și fugea repede pe ușă, mulțumindu-se a reclama altora în afara locului de agresiune. « Oamenii cavernelor, striga el, barbari, care nu știu nici un hexamtru din divinul Homer! »

Încolo, nu era capabil a face vreun rău cuiva, refuza indignat să comită vreo nedelicateță și era omul cel mai sedentar și mai inofensiv.

Andrei Gulimănescu, deși de origine țărănească el însuși, cu rude foarte bogate într-o comună de munte, prezenta unele deosebiri formale. N-avea ticuri, nu era pitoresc și ducea o viață ca a oricărui altuia, cu veleitatea de a trăi pe picior mare. Ținea guvernanta la copii, avea încălzire centrală și frigider. Își prepara conștiincios cursurile, repetînd-

du-le cu îmbunătățiri. Nu se entuziasma personal de nimic, însă dacă altcineva ridica în slavă un autor sau o operă aproba energic, îi confirma părerile. Nu profesa nici o dexteritate, ieșea chiar și în curte bine îmbrăcat, mulțumindu-se a inspecta munca altuia. Dimineața, guvernanta venea cu copiii și-i dădeau colectiv bună ziua, lucru ce încînta pe Gulimănescu. Soția lui nu făcea gospodărie, masa n-avea calitatea aceleia a lui Suflețel. Gulimănescu angaja totuși bucătărese capabile de a pregăti un prînz decent. De altfel nu invita pe nici unul din cunoscuții lui la masă, excepție făcînd rudele intime, spre deosebire de Suflețel, în casa căruia la anume evenimente se ofereau festinuri din cele mai reușite, bineînțelese urmate de interpretări din Propertiu sau din alt poet antic. Gulimănescu nu părea să vadă în viața intelectuală decît împlinirea exactă a unei funcții, și de aceea nu căuta să se sustragă nici unei obligații oficiale. O convocare, chiar ratată, nota cel puțin prezența lui Gulimănescu.

— Vii mîine la consiliu? îl întreba un coleg.

— Se poate să nu viu?!

Avea de altfel aprehensiunea vagă că o lipsă poate să-i atragă vreo reținere din salariu sau pierderea unui beneficiu, și Gulimănescu era disperat cînd, spre exemplu, lipsise de la o recepție urmată de bufet.

— M-a ținut pe loc un individ, se căina, și am întîrziat.

Filozofia explicită ori numai semiconștientă a lui Gulimănescu era « a nu pierde nimic », a pune mîna pe cît mai multe lucruri, fie oricît de neînsemnate. Reclama cele mai mici misiuni, dacă erau plătite. Metoda lui era de a întreba despre toate ori de cîte ori din conversația altora înțelegea că se obține ceva avantajos.

— E bună, domnule, vorba, *exempli gratia*, un grup în cancelarie.

— Ce e bună? se informa îndată Gulimănescu.

— O stofă adusă de minister.

— Daa? tresărea Gulimănescu. Unde? De când?

Gulimănescu alerga îndată, măcar spre a se convinge că n-a pierdut o ocazie. El poseda totdeodată darul de a se strecura aproape neobservat în posturi decorative și remunerative, din cele mai obscure și disperate, fiind cenzor într-o bancă, lector la o editură, consilier juridic al unei întreprinderi, izbutind să cumuleze un număr foarte mare de venituri, fără altă contribuție decât aceea de a asista din când în când la câte-o ședință. Profesa foarte rar avocatura, neavînd talent oral și fiind specializat mai ales în documentație istorică. Nu cîștiga mai puțin prin această abstențiune. Discreția lui era așa de absolută, încît nimeni nu știa exact în ce combinații era băgat, și numai printr-o întîmplare, Suflețel, fără scrupule într-asta, citi o invitație imprimată aruncată în poartă, ridicată de el pe cînd intra la Gulimănescu și în care o societate de ajutor mutual și înmormîntare îi făcea cunoscut să ia parte la o adunare în calitate de membru în consiliul de administrație. Dacă Gulimănescu ar fi aflat că prin intervenții se pot obține locuri gratis la cimitir, ar fi intervenit, atît de mare era aviditatea lui de a nu pierde ceea ce se poate cîștiga. Se știa vag că profesorul de drept avea la țară, în satul părinților, o avere pe care și-o sporea în taină, gospodăria de la țară și cea de la oraș fiind conjugate. În vacanțele de Crăciun, Paști și peste vară, Gulimănescu dispărea cu toată familia, inclu-

siv doi cîini lupi. Înfățișarea locuinței sale de la oraș era dintre cele mai curioase. Curtea, foarte lungă în adîncime, ca și aceea a lui Dan Bogdan de alături, era totdeodată suficient de largă ca să cuprindă pe o latură și în fund niște șoproane bine întocmite, comode ca o galerie. Totul în curte era în cea mai perfectă regulă. Dar, fiind vorba de casa unui intelectual, surprindea prezența unor obiecte insolite: de pildă vreo zece poloboace noi de stejar sub șopron, o căruță nouă, lustruită ca o trăsură, stocuri — cu mult prea voluminoase pentru uzul casnic — de bucăți de teracotă pentru sobe, rafturi de olane, bidoane noi de metal, așezate unele peste altele ca într-un depozit de fierărie, straturi de cherestea, trei mosoare mari cu furtunuri de cauciuc, ce nu păreau destinate stropitului, ci tragerii vinului din căzi, pulverizatoare Vermorel, coli de tablă de zinc. Afară de aceasta, în cotețe bine fasonate, patru porci obezi și gușați grohăiau profund, priviți de afară de cîtiva iepuri albi ce circulau în libertate. Și — ca un paradox — aproape de intrare, încolăcit ca un șarpe, se vedea un lanț puțin ruginit, terminat cu o ancoră moderată de iaht sau de barcă cu motor. Toate aceste obiecte aveau epica lor, în discordanță cu purtarea obișnuită a lui Gulimănescu în societate. Oamenii au secrete neprevăzute, și adesea podul ori pivnița spun mai mult decât actele de stare civilă.

Întrucît Dan Bogdan prezintă unele asemănări cu Conțescu pe de o parte și cu ceilalți doi Dioscuri pe de alta, credem că e suficient a transcrie două documente, fără a mai încerca un portret. Unul este un buletin grafologic făcut de un sas, picat în cancelaria facultății spre a-și oferi serviciile ocultistice, buletin păstrat de doamna Bogdan:

« Laborios, tăcut, obstinat. Imaginație redusă, capabil de efort intelectual. Posac, fire onestă, difidentă. Vindictiv, deși fără izbucniri violente. Lipsa marilor pasiuni, în schimb afecționat familiei, spirit casnic. Moralizator și chiar cicălitor. Foarte formalist. Nu cunoaște oamenii, se impresionează repede de calități superficiale. Econom pînă la avariție și totuși personal dezinteresat. Caracter dificil și oscilant, combătut de contradicții. Ieșiri aspre cîteodată, iritînd și producînd dușmăni. Să se păzească de inamici înverșunați. »

Al doilea document este o scrisoare-raport, scrisă de mîna și semnată cu o inițială conspirativă, cam în genul chestionarului asupra lui Ioanide, însă mai familiar, slujind probabil la comunicarea unei impresii personale. Scrisoarea a fost găsită de poliție mai tîrziu și pusă la dosarul afacerii Dan Bogdan, ce se va ivi în curînd. Ea suna astfel:

« Iubite amice, cunosc întîmplător pe Dan Bogdan mai demult, în parte direct, în parte prin mijlocirea unor acte publice care mi-au fost la îndemîna. Am fost totdeodată coleg de școală cu un nepot al lui. Știu pozitiv că s-a născut în februarie 1885, ziua am uitat-o, e ușor totuși de găsit. Merge deci spre cincizeci și cinci de ani, arătînd cu toate astea ceva mai bătrîn, din cauza mustății aproape albe. Mersul îi e dimpotrivă dîrz, puțin cam clătinat, statura zveltă și părul gros și mai puțin vrîstat cu alb. Joacă popice și ping-pong. N-am auzit vreodată să fie bolnav, în ciuda feței palide și scobite în obraji. E așa de prudent în toate, încît nu l-am surprins niciodată amețit de băutură. De fapt bea la reuniuni și banchete, dar fiindcă toate gesturile lui sînt mai lente decît ale altora, în timp ce alții

beau două sau trei pahare, el bea numai unul, astfel încît nu se bagă de seamă abstențiunea sa. Acasă, de obicei, nu bea alcooluri. În total sînt trei frați Bogdan, fii ai unui țaran sărac din județul Buzău, fost odată notar în sat. Tatăl, care a murit nu demult și pe care l-am cunoscut, era un om foarte isteț și instruit, pîrînd a nu fi chiar țaran. Vorbea absolut ca un intelectual de la oraș care se ferește de un vocabular pretențios și nu făcea nici o greșală de limbă, așa cum fac semidoctii. Citind ziare, unele cărți și operele fiului său, căpătase un lustru surprinzător. La fel unul din frații Bogdan, care este agent sanitar, nu se deosebește întru nimic în vorbire de un medic veritabil. Am avut prilejul să-l văd pe Dan Bogdan împreună cu tată-său și cu fratele de care am pomenit și am făcut curioasa constatare că Dan Bogdan pare mult mai redus intelectualicește cînd îl pui pe planul conversației de toate zilele. Erudiția lui îi dă o jenă și un aer de pedanterie, în vreme ce frate-său, judecînd lucrurile direct, are un raționament mult mai vioi. Cultura a agravat la Dan Bogdan toate tarele spiritului rural, făcîndu-l sastisit, întortocheat, disimulat pînă la agasare. Bogdan a fost foarte sărac în copilărie și a urmat școala prin sacrificiile părinților și apoi prin burse. Chiar la Universitate la București a căpătat o bursă prin concurs, după cum am văzut însumi în dosarul respectiv. A fost pedagog la Sfîntul Sava și cîteva luni la liceul particular Sfîntul Gheorghe. Studiile fundamentale de fizică, cu aplicație specială la optică, și le-a făcut în Germania, la Hamburg, dîndu-și doctoratul la Viena, unde a cunoscut și pe actuala sa soție. De observat că teza tratează despre teoria culorilor la Goethe și Schopenhauer, tendința lui Bogdan fiind de a dezerta în domeniul

filozofiei și a se menține pe poziții strict teoretice. De prisos a spune că n-are nici o aptitudine de metafizician, totuși efortul lui de a se depăși impresionează pe unii studenți. Cel puțin nu i se poate nega o mare sete de cunoaștere generală. În privința soției vieneze, îți voi revela un lucru caracteristic. Așa de pașnicul Dan Bogdan a avut două scandaluri, răsunătoare în anume cercuri, azi complet uitate. Unul este cazul botezului. Dan Bogdan nu este botezat, deși fiu de creștini din tată-n fiu. Lui tată-său i s-a năzărit, sub impresia unor lecturi baptiste, la nașterea celui mai mic copil, că băiatul nu trebuie botezat decât adult, când e în măsură a adera conștient la dogmele creștinismului. Astfel, Dan Bogdan n-a avut certificat de botez în școală, ceea ce l-a expus la teribile ironii și vexațiuni din partea colegilor și corpului didactic. Din spirit de contradicție, n-a mai voit să se boteze de loc, sub cuvânt că educația științifică raționalistă îl împiedică să mintă. Dar totdeodată, sub cuvânt de respect pentru credința altuia, merge la Sfântul Iosif împreună cu soția sa, care e catolică, și botează pe oricine îi cere acest sacrificiu, fiind de mai multe ori naș. Al doilea scandal e acela făcut de o colegă cu care a avut relații înainte de a pleca în străinătate. Aceasta, rămasă însărcinată, a făcut zgomot, producând scrisori cu propuneri de căsătorie și cerînd întreținerea măcar a copilului. Femeie îndrăzneată și de temperament vulgar, a divulgat cazul tuturor cunoscuților lui Dan Bogdan și profesorilor care urma să-l cheme la Universitate, periclitiînd un timp numirea sa. Soția austriacă n-a vrut în nici un chip să accepte copilul în casa sa, Bogdan i-a plătit doi ani o pensie, spre a evita alte dezagremente. Era hotărît, în ciuda complicațiilor, să recunoască co-

pilul, cînd o anonimă i-a atras atenția că, după toate probabilitățile, copilul nu era al său, întrucît prietena avusese alte relații. Procedînd științific, cum e obiceiul său, Dan Bogdan ajunsese la încheierea că anonima spunea adevărul. De altfel, copilul a murit, și afacerea s-a stins. Mai este și al treilea caz, cunoscut numai cercului intim al familiei. Un nepot, fiu al fratelui mai mare, a dezertat din armată în campania din Ungaria comunistă și a fugit, după toate probabilitățile, în Rusia Sovietică. Ai putea presupune că fiind căsătorit cu o austriacă și făcîndu-și studiile în Germania, Dan Bogdan e germanofil. În realitate, tocmai fiindcă e căsătorit cu o austriacă, afectează sentimente francofile sau anglofile. Dacă însă cineva atacă Germania, atunci Dan Bogdan o apără. Dintr-un sentiment greoi de lealitate, Dan Bogdan e totdeauna contradictoriu, cu încetineală. Poate fi cîștigat după o mare incubație intelectuală, după care devine un prieten obstinat. Succesul unei teze sau frica sînt singurii factori ce scurtează gestația mentală a lui Dan Bogdan, care din cauza acestei frici, cîtă vreme controversa e liberă, apare ca un element foarte periculos, accesibil spiritelor indecise, așa de numeroase printre tinerii de origine rurală ca și el. Logica formală devine la Dan Bogdan un instrument de șicană și de eroziune a dinamicii. Convingerea mea este că e foarte laș. Aviditatea de bani e considerabilă de asemeni la Dan Bogdan, incapabil de abnegații, ca unul ce a îndurat mizeria. Familia sa este acum în situație economică onorabilă, prin provincie, cu gospodării solide. Dan Bogdan nutrește sentimentul unei mari responsabilități față de ea, și asta îi absoarbe veniturile. Totdeauna în casă la el locuiesc temporar o nepoată, un nepot, pe care îi înscrie la școli, obținîndu-le

burse, înlesniri. Bogdan îi privește sanchiu din temperament, prin rațiune se simte solidar cu ei. Ajută chiar rude ale nevestei de la Viena. În casă nu face nici un lux, din incompetență, singurele imagini mai remarcabile de pe pereți sînt niște fotografii ale profesorilor săi de la Hamburg și Viena și o pictură pasabilă reprezentînd portul Hamburg. Doamna Bogdan nu iese niciodată cu Bogdan în cercurile românești, frecventînd numai prietene germane sau austriace, și are două pisici siameze. Notabil: Bogdan are oroare de ele, însă din considerație pentru soția lui le tolerează în biroul său. Totdeodată, pentru a ajuta pe soția sa, care vorbește stricat românește, îi vorbește el însuși stricat nemțește, lăsîndu-se des corijat.»

Acestea sînt în scurt portretele celor trei Dioscuri, personaje șterse și lipsite de dramatism, inaptele parcă a deveni vreodată eroi de roman.

XV

La începutul lunii decembrie, într-o zi uscată și agreabilă în felul ei, cu o rară fulguială de zăpadă, se răspîndi fulgerător zvonul că Dan Bogdan a fost asasinat. Știrea fu confirmată în ziarele de după amiază. Încă din noaptea precedentă, Gaittany fusese întrebat telefonic de doamna Bogdan dacă Bogdan nu era cumva la el și dacă știe ceva despre soțul ei, întrucît acesta pînă la orele unsprezece noaptea nu se întorsese acasă, contrar obiceiului. Gulimănescu, intrat în domiciliul său de la orele nouă, nu știa de asemeni absolut nimic. Gaittany, foarte îndatoritor și activ cînd era vorba de a face

investigații telefonice, se oferi să întrebe pe decanul facultății, dat fiind că Bogdan avusese curs între orele cinci-șase după amiază. Decanul telefonă secretarului și află că într-adevăr Bogdan ținuse lecția și plecase după aceea din localul facultății. Gaittany retransmise știrea doamnei Bogdan. El nu se gîndea la nimic sinistru și vorbi la telefon cu o afectată politeță, bănuind și vreun conflict familial, asupra căruia nu voia să pară a avea vreo informație. Era și o oră tardivă. A doua zi dimineată, la ceasul șapte, Gulimănescu, ieșind din casă, zări în colțul străzii un grup de oameni și doi sergenți privind spre marginea trotuarului. Cînd se apropie, avu surpriza de a constata că grupul contempla cadavrul lui Dan Bogdan. Acesta, îmbrăcat în demiul său gri, ședea culcat pe o parte, cu capul aplecat spre gura canalului. Pălăria era rostogolită la picioarele lui, iar fulguiala de zăpadă îl pudrase pe tot trupul, inclusiv părul și mustățile. În jurul său se găseau mici pete de sînge coagulat, și un cetățean arăta cu piciorul un fel de pumnal cu plăselele de bronz foarte ornamentate, înfipt în spate, spre șale. În răsturnarea trupului, mînerul era acum înclinat în jos sub pardesiu, și sîngele, prelins, îl înroșise în cea mai mare parte. Gulimănescu, în culmea emoției, alergă înapoi acasă, să anunțe pe doamna Bogdan. Sergenții nu mișcaseră într-adevăr trupul din locul său, în așteptarea autorității superioare, prin urmare nu știau cine este mortul. După constatările făcute de medicul legist, Bogdan murise încă din seara trecută, pe la șapte, opt, cel mai tîrziu, fiind atacat pe locul unde fusese găsit. Cum se face că nimeni nu-l observase, nici chiar Gulimănescu, care trecuse pe la nouă pe acolo? Explicația stătea în faptul că Bogdan căzuse între stîlpii cu

lămpi electrice, așezați la distanțe destul de mari, și aproape de unul al cărui bec avea filamentul ars. În acea porțiune, întunericul era complet. Afară de asta, probabil nimeni nu trecuse pe stradă, sau dacă totuși pășise, din cauza frigului brusc lăsat pe seară și a fulguiei mersese cu capul drept și cu pași precipitați.

Ideea de crimă pentru furt se înlătură chiar de la început la acei care nu-și puteau închipui altă cauză. Dan Bogdan, în mod obișnuit, nu ieșea cu bani la el, avînd în portmoneu sume derizorii. În momentul asasinării avea în buzunar treizeci și doi de lei în mărunțiș și cinci sute de lei în portofoliu. Nu i se sustrăsese nimic, totul fusese găsit neatins, pină și batista. În buzunarul demiului i se descoperiră o cutie de penițe noi, două gume și cinci creioane Castell neascuțite. Secretarul facultății lămuri lucrul. Un furnizor de materiale de birou al lui Dan Bogdan avea obiceiul să-i ofere mici cadouri. Furnizorul venise chiar cu o zi înainte și dăduse lui Bogdan obiectele amintite, pe care defunctul le luase a doua zi după curs, în intenția probabil de a le da unei nepoate, în timpul acela în gazdă la el. Autopsia dovedi că Dan Bogdan fusese lovit de cel puțin cinci arme tăioase felurite, dintre care un cuțit de vînătoare și pumnalul găsit înfipt în trup și pe care unul din agresori, mai fricos, n-avusese tăria de a-l trage înapoi, deoarece corpul se răsturnase din cauza celorlalte lovituri. Pumnalul, la o atentă examinare, se constată a fi din recuzita unui teatru, unul ce slujise pentru rolul lui Hamlet. Deci între agresori se afla vreunul care într-un chip oarecare avea contact cu scena. Ironie a soartei, prozaicul Dan Bogdan căzuse ca și Caesar ciuruit de pumnale, învelit în demiul

său. Hagienuș povesti după aceea că în ziua crimei îl zărise pe Bogdan, la orele șase jumătate seara, aplecat asupra vitrinei « Cărții românești ». Nu și-ar fi închipuit — spunea el plin de emoții, cu fălcile tremurîndu-i ca gelatina și ochii înlăcrimați, din cauza asta comic fără să vrea — că îl vedea pentru ultima oară și că peste o jumătate de oră Bogdan avea să moară.

Că Dan Bogdan fusese suprimat pentru motive politice și de bună seamă din ordinul Mișcării reieșea din anume atitudini publice. Presa de inspirație subversivă înregistra știrea fără nici un comentariu, închizînd chestiunea definitiv, o dată cu publicarea informației. Ziarele politice ale marilor partide, cărora Bogdan nu le fusese simpatic, din cauză că oscila, după opinia lor, spre Mișcare, înregistrau faptul cu răceală, atrăgînd atenția discret asupra pericolului atitudinilor echivoce și condamnînd din principiu asasinatul, sub cuvînt că în tradiția noastră politică violența a fost totdeauna reprobata. Totdeodată, un post de radio german emise această știre: « Profesorul român Dan Bogdan a fost găsit mort. El era un dușman declarat al Noii Ordini în Europa. » Sensul era clar: postul înregistra cu satisfacție sobră crima. Presa independentă fu aceea care făcu mare caz de întîmplare, exprimîndu-și indignarea și cerînd insistent prinderea și pedepsirea exemplară a ucigașilor. Ele publicau fotografiile reprezentînd strada cu locul crimei, pe Bogdan pe masa de autopsie, cu pieptul gol pătat de găurile rănilor, și dădeau amănunte despre viața și opera defunctului. Însă, în curînd, alimentul lor senzațional scăzu, pentru că Siguranța acoperea din ce în ce mai mult de mister cercetările ei, ca și cînd ar fi voit să stingă afacerea, și în curînd nu se mai

auzi nimic oficial despre această chestiune. Totuși, circulau versiuni particulare. Ultimul ecou public fu un scurt schimb de explicații. O gazetă destăinui cu subînțeleșuri că pe strada în care locuia Dan Bogdan, și anume în casa lui Andrei Gulimănescu, se afla un cuib al Mișcării. Oficiosul acesteia publică un comunicat conform căruia Mișcarea nu are nici un local în numita stradă, în care n-a călcat nici unul din membrii ei. Din partea legației apărău o notă cum că *Deutsche Buchhandlung*, ca o foarte onorabilă agenție comercială, nu aparține reprezentanței politice. De altfel nici nu începuse a funcționa, singura operație deocamdată fiind punerea unei firme. Nimeni nu trecuse de o lună de zile pe acolo, localul era cu desăvârșire gol. Andrei Gulimănescu, pus în cauză și înfricoșat, trimise și el unei gazete o scrisoare, declarând (nu fără mistificație) că n-avea nici un amestec în închirierea parterului casei, de vreme ce nu-i aparținea și n-avea căderea să se amestece în tranzacție și că de altfel locațiunea se făcuse exclusiv în vederea comerțului de librărie. Gulimănescu voia să spună anume că locuința e a socrilor, separînd dota soției sale de averea sa proprie. În realitate, contractul îl subscrisese el. Cum acest amănunt făcu oarecare vilvă, Gulimănescu părea indignat.

— Ce mentalitate stupidă! exclama el. Nu pot fi făcut responsabil de actele rudelor. Și apoi, e vorba de o societate străină, în afara oricărei suspiciuni. Refuzul închirierii ar fi constituit o jignire. Doar nu sîntem în stare de război cu nimeni.

— Ai perfectă dreptate! zicea Gaittany.

Organele poliției întrebară discret acasă pe Gulimănescu dacă avea vreo cunoștință de vizita unor

persoane în vederea închirierii apartamentului lui Dan Bogdan. Gulimănescu zise că nu știa nimic. Doamna Bogdan fusese întrebăta mai înainte același lucru. Ea arătase, la îndemnul lui Bogdan, apartamentul de la parter reprezentantului oficiului de librărie și lui Tudorel. I se prezentară cîteva fotografii, între care aceea a lui Doru, pe care la început îl identifică drept al doilea vizitator. Chestionată dacă e absolut sigură, se retractă, declarînd că nu-și aduce bine aminte. Se părea deci că doamna Bogdan ține să nu implice pe nimeni în omorirea soțului ei. Nu se auzi în public de nici o arestare de persoane mai notorii, zvonul fiind că asasinii fugiseră peste graniță cu pașapoarte diplomatice. Dispărău numai șoferul lui Gaittany, înlocuit îndată și definitiv cu un altul, fapt ce trecu neobservat și nu fu pus în nici o legătură cu sîngerosul eveniment. De asemeni, Tudorel fu chemat pentru informații și reținut numai cîteva ore, după care fu concediat cu toate civilitățile. Ce interogator i se luă nu se știu; rostul anchetei părea a fi să dea relații asupra întrevederii pe care o avusese cu Dan Bogdan. Ioanide, auzind din șoapte această știre, concepă mari aprehensiuni în legătură cu Tudorel, pe care-l socotea acum în stare de orice; se miră numai a-l vedea nestingherit și nici măcar supravegheat de agenți.

« Nu-mi vine să cred că rasa mea produce brute! Probabil am exagerat! »

Rumoarea publică află însă totul, mai mult ori mai puțin exact, și, cu toată muțenia autorităților, cazul Dan Bogdan trecea drept rezolvat. Deși Bogdan era un personaj de importanță secundară, fusese suprimat prin sugestie dinafară și fără îndoială din ordinul șefilor Mișcării, în scopul de a se intimida persona-

litățile politice mai proeminente. Teroarea intra în programul Mișcării și se asigura că un număr de oameni cu vază erau înscriși pe lista neagră. Omorîrea aproape gratuită a lui Bogdan, pentru o relativă echivocitate de limbaj, era un preaviz că gruparea ilegală nu se juca cu vorbele, hotărîtă de a folosi un stil politic de o duritate nemaiîntîlnită în istoria noastră modernă. Supravegherea tehnică a operației ar fi avut-o Gavrilcea, care însă nu participase direct la ea și ședea acum ascuns la Legația germană. Înainte de crimă, participanții ar fi jurat solemn să nu se trădeze unul pe altul chiar dacă ar fi în primejdie de moarte. Unul din ucigași ar fi fost un actor, eliminat din teatru pentru activitate suspectă, iar altul, elev de liceu. În fine, se afirma că momentan nu putea fi vorba de a se lua măsuri deschise contra vinovaților dacă ar fi fost prinși, din cauză că intriga avea o contextură așa de complicată, încît s-ar fi compromis politica generală a țării. Deocamdată Siguranța forma dosarele discret, urmînd a se deferi chestiunea justiției militare în cazul cînd s-ar fi decretat starea de asediu. Dan Bogdan fu înmormîntat fără demonstrații deosebite. Gaittany bineînțeles asistă. Suflețel se pretextă bolnav și nu veni, mărginindu-se a trimite o telegramă. Asistența remarcă extraordinara demnitate a figurii lui Dan Bogdan în sicriu. De ordinar cu liniile feței dezordonate din cauza incertitudinii morale, Bogdan era acum solemn ca un episcop sculptat în piatră pe un mormînt medieval. Omul găsit cu penițe în buzunar domina necunoscutul sever și cu o pietrificare de stăpîn.

Din dosarul afacerii Bogdan extragem cîteva piese, care n-au fost accesibile decît mai tîrziu, după devoluția totală a spiritului epocii. Un proces-

verbal cuprinde un interogator luat lui Gaittany, care însă niciodată n-a lăsat să transpire că ar fi avut vreun amestec oricît de superficial în chestiune.

— De cînd aveți în serviciu pe șoferul Ion Munteanu?

— De la numirea mea ca director al așezămîntului Boldescu-Kapri, actualmente Casa de artă, la (urmează data).

— L-ați cunoscut înainte?

— Nu.

— Cum l-ați angajat?

— Mi-a fost recomandat de domnul Hangerliu-junior.

— Ce raporturi aveți cu domnul Hangerliu?

— Sîntem rude îndepărtate.

— Dumneavoastră ați solicitat domnului Hangerliu să vă recomande un șofer, sau domnul Hangerliu v-a propus spontan unul?

— Nu-mi aduc bine aminte, cred totuși că, manifestîndu-mi dorința de a angaja un șofer, domnul Hangerliu a notat acest lucru. De altfel, domnul Hangerliu face parte din comitetul de conducere al așezămîntului, instituit prin actul de donație, acceptat de minister.

— Ce impresie v-a făcut Ion Munteanu?

— Excelentă. Corect, politicos, foarte bun mecanic.

— Nu vi s-a părut nimic suspect în purtarea lui?

— Nu.

— Nici faptul de a arăta așa de distins la față, de a vorbi ca un om cult?

— Educația personalului de serviciu e un lucru obișnuit în familiile mai distinse și am crezut că

șoferul, fiind recomandat de domnul Hangerliu, a servit la case mari.

— Nu l-ați surprins vorbind o limbă străină, nemțește bunăoară?

— Ba mi se pare că da, odată a dat informații unui neamț pe stradă.

— Și asta nu vi s-a părut curios?

— De ce? Un șofer de azi poate foarte bine să știe, ca tehnician, o limbă străină. Putea să fie german de origine.

— Primea vreodată persoane străine în casă?

— Pe cât știu, nu. El locuia la așezămînt, unde avea o cameră la demisol.

— Vă cerea concedii din cînd în cînd?

— În general nu. Mă lua de acasă dimineața și mă lăsa acolo unde aveam nevoie a mă duce, apoi se întorcea la garaj, la Casa de artă, de unde venea la ora convenită spre a mă lua. Dacă mergeam chiar la Casa de artă, rămînea pe loc. Cred că numai o dată sau de două ori mi-a cerut permisiunea ca între timp, pînă la ora plecării mele, să lipsească o oră împreună cu mașina.

— În ziua de 4 decembrie a lipsit?

— Da. Mi-a cerut învoire să meargă să vadă un prieten bolnav. Cum eu ieșeam de la Casa de artă pe la opt, opt jumătate, n-am obiectat nimic.

— Cînd s-a întors?

— Mult mai devreme decît era de trebuință, pe la șapte jumătate.

— Și cînd a plecat?

— Aproape îndată după ce am descins la Casa de artă, pe la patru și un sfert.

— Așadar, a lipsit între orele patru și un sfert și șapte jumătate.

— Așa cred.

— N-ați observat la întoarcere nici o turburare pe fața lui, nimic neobișnuit?

— N-am băgat de seamă. Era întuneric.

— În mașină s-au găsit mucuri de țigări și un bilet de tramvai, precum și coji de semințe de floarea-soarelui. Fumați?

— Nu fumez.

— Obișnuiește cineva din familia dumneavoastră semințe de floarea-soarelui?

— (Gaittany, blesat, cu ironie.) Nu, desigur.

Alt interogator:

— Sînteți domnul Gheorghe Pintiș, student la Facultatea de științe, nu-i așa?

— Da.

— Priviți această fotografie. Cunoașteți persoana?

— Da. E un coleg de facultate, așa îmi închipui, sau un auditor cu care m-am întîlnit de două ori în bancă în cursul lunii acesteia și am schimbat două cuvinte.

— L-ați recunoaște dacă l-ați vedea în persoană?

— Desigur.

E introdus șoferul Ion Munteanu și ținut cîteva minute, apoi scos din birou.

— Acesta este?

— Absolut sigur.

— V-a făcut impresia Ion Munteanu că pricepe cursul lui Dan Bogdan? Lua note?

— Nu lua note. M-a întrebat doar în ce zile (asta prima oară) ține curs Bogdan, ce materie a făcut pînă atunci. Că avea o orientare am înțeles din faptul că s-a interesat cine face cursul de termodinamică și dacă prelegerile de fizică nucle-

ară sînt atrăgătoare. Limbajul pe care-l folosea nu mi-a lăsat nici o îndoială că era tot atît de apt ca și mine cel puțin să urmărească cursurile. Mai mult, doi colegi discutau o problemă de analiză matematică, și Munteanu, zîmbind, a intervenit cu o lămurire dovedind pregătirea lui.

— Într-un cuvînt, Ion Munteanu ți-a făcut impresia unei persoane cu instrucție științifică?

— Hotărît!

— În ziua de 4 decembrie ce-a făcut Munteanu în sala de curs?

— S-a așezat lîngă mine la marginea băncii dinspre zid fără să se dezbrace de haina de piele și a urmărit lecția lui Dan Bogdan pînă la sfîrșit. Apoi a ieșit din sala de curs imediat după plecarea profesorului.

Alt interogator:

— Ești Vasile Gheorghe, portarul Facultății de științe?

— Da, să trăiți!

— În ziua de 4 decembrie la ora cinci seara ai văzut o mașină în fața intrării facultății?

— Am văzut, să trăiți, o mașină mare, luxoasă, cu un șofer îmbrăcat în haină de piele.

— Era goală mașina?

— Nu, să trăiți! Erau înăuntru cîteva persoane, ghemuite în fund.

— Și ce s-a întîmplat după sosirea mașinii?

— Mașina a stat în ușă pînă ce a venit domnul profesor Bogdan, după aceea a mers mai încolo, eu zic că la stația de automobile de lîngă statuie, iar șoferul a intrat după puțină vreme în vestibul și s-a urcat sus, la sala de cursuri.

— L-ai văzut pe urmă cînd a ieșit?

— Da, nu era nimeni îmbrăcat ca el. A stat puțin pe sală, apoi a coborît domnul profesor Bogdan și a pornit pe ușă, s-a luat după el. Atîta știu.

Alt interogator, luat la domiciliu:

— Numele dumneavoastră?

— Maria Niculescu, maică.

— Profesia?

— Sînt văduvă, maică, de douăzeci de ani.

— Imobilul e proprietatea dumneavoastră?

— Da, maică, da' nu scot nimic, impozite mari, reparații, am o pensioară și ce cîrpesc de la două odăi mobilate, în fund.

— Mai aveți un chiriaș?

— Aveam altădată, acum, de cînd am închiriat tînarului ăsta, le-a luat pe amîndouă, că au ușă între ele. Înainte puneam un gardirop peste ușă.

— De cînd este chiriaș Vlădulescu la dumneavoastră?

— De la Sfîntu Dumitru, anul trecut, mai bine de un an.

— Ce fel de om vi s-a părut?

— Băiat bun, maică, blînd, respectuos. Nu trecea o dată fără să zică « sărut mîinile » sau să salute.

— Chiria o plătea regulat?

— Regulat, maică, cu o lună înainte. Acum cînd a plecat mi-a dat pe două luni înainte, ca să n-aștept dacă întîrzie pe unde s-a dus.

— Femei aducea în casă?

— Maică, ce să zic, uite, am pe Dumnezeu în față, niciodată.

— Atunci cum ți-a explicat el închirierea a două odăi mobilate cu pat?

— Zicea că e băiat de familie cu stare prin provincie, cu multe rude, și cînd vin ai lui la București, trag la el.

— Veneau des musafiri?
— Ca să stea mai mult, nu. Dormea câte unul o noapte și pe urmă pleca în zorii zilei. Mai mult se adunau ziua să stea de vorbă.
— Scrisori primea Vlădulescu?
— Niciodată, maică. Încă i-am și zis odată: «Dumneata, cu atâtea rude, nu primești nici o scrisoare?»
— Cine îi făcea curățenie prin casă?
— Am o fată, dar mai puneam și eu mâna, că fetele astea nu se pricep.
— N-ați observat scrisori prin casă?
— Ba da, maică, avea multe, pe care le strângea repede; nu prea lăsa nimic la îndemână. Erau pe altă adresă, se vede scrisori vechi de pe unde a stat altădată.
— Nu ți-neți minte adresa de pe scrisori?
— (Cu regret.) Nu, maică, nu văd bine fără ochelari.
— Ce făceau în casă când se adunau?
— Vorbeau, discutau, citea unul nu știu ce, poate învățau.
— N-ați auzit cam ce?
— N-aud bine, maică. Odată am prins o vorbă «popoare tinere», «mergem cu popoarele tinere», parcă așa ziceau.
— Cine era cel mai cu autoritate printre ei?
— Era unul bubos la față, plin la trup și cam gălbicios, foarte politicos și ăla. Glasul lui se auzea mai tare, ca la comenzi. Striga la ei «camarade, nu e bine», de-am crezut că-s militari. Purtau și cizme. I-am și întrebat odată: «De ce purtați dumneavoastră cizme?» «E mai vitejește», mi-a zis cel cu bube. Băiat bun, binecrescut!
— Altul? Mai ți-neți minte pe vreunul?

— Era unul slab, deșirat, îmbrăcat mereu, chiar și pe frig, cu o manta de ploaie de astea de doc gri, cum le zice?

— Trench-coat!

— Așa, așa! Țsta avea mereu buzunarele pline de semințe de floarea-soarelui și tot despica în gură, chiar când vorbea. Când venea el, pe sub masă fata găsea puzderie de coji. Însă ăsta spunea poezii pe dinafară, declama ca la teatru, de te minunai.

— În ziua de 4 decembrie ce s-a întâmplat?

— Cu o zi înainte a fost un fel de adunare la el în odaie, noaptea târziu au venit vreo opt, mi-a spus fata. Au vorbit tot încet, și unul din ei tot ședea afară pe la ușă și fuma. A doua zi, Vlădulescu a venit la mine foarte politicos, mi-a sărutat mâna și mi-a dat chiria pe două luni înainte, pe decembrie și ianuarie, zicea că pleacă de sărbători la familie, înainte de Sfântul Niculae, și poate întârzie mai mult. În odaie erau strinse toate cărțile, hîrțile, cuferele închise, dar hainele lăsate în gardirop. S-a întors pe la unsprezece acasă și n-a ieșit pînă după masă, când a venit o mașină luxoasă.

— Era cineva în mașină?

— Era, că m-am uitat de la geam, mai mulți, strînși în fund, îndărătul perdelelor. S-a dat jos numai șoferul, care a intrat în curte și l-a luat pe chiriașul meu.

— Pe șofer îl cunoașteți?

— Cum nu, maică! E unul cu haină de piele și frumos la față, parc-ar fi de familie bună. A stat vreo trei săptămîni în odaia liberă a lui Vlădulescu, înainte de a se angaja șofer. Citea, avea cărți de-am crezut că e student, tot cărți cu figuri și cu numere. Băiat bun, ca o fată mare.

— La ce ceas a venit mașina?

— Să fi fost patru jumătate, spre cinci, se întune-case, așa că nu-i puteai vedea la față.

— S-a mai întors Vlădulescu acasă?

— Așa zice fata, că s-a întors pe la vremea mesei, a stat puțin în odaie, și pe urmă a închis odaia cu cheia și a plecat.

— Tot cu mașina a venit?

— Nu cred, că s-ar fi auzit. De aici, din odaia mea, se simte cea mai mică hițănătură. O fi venit pe jos.

— Bagaj ceva a luat?

— Nu prea. Văz că acum în odaie, când ați deschis, erau toate bagajele. O fi luat un geamantan mic, de mână, pe care-l ținea sus, pe gardirop. De când a plecat s-a întristat casa, erau vioi, cântau toți în cor.

— (Anchetatorul, ironic.) Ce vreți? Băieți veseli!

Alt interogator:

— Vă numiți G. Carababă, tatăl actorului Nicu Carababă?

— Exact.

— A ieșit fiul dumneavoastră din casă în ziua de 4 decembrie?

— Iese-n fiecare zi, domnule, și dimineață și după masă, așa că a ieșit și atunci.

— Nu v-a spus unde se duce zilnic?

— Zice că « pe teren », se vede că-n treburile lui actoricești.

— Ține în casă fiul dumneavoastră recuzită de teatru, costume?

— Ține, cum nu! Are mantăi, pălărie cu pană, spadă, le ia când joacă.

— Unde joacă?

— Păi, la teatru!

— Fiul dumneavoastră nu mai este angajat la nici un teatru.

— Eu știu că juca, făcea repetiții, cu câte unul, chiar în odaie.

— Priviți pumnalul ăsta. Îl cunoașteți?

— Seamănă cu unul al lui fiu-meu, cu care juca în *Hamlet*.

— Sînteți sigur?

— Doar să mai fie altul la fel! Pumnal cu teaca îmbrăcată în catifea.

— Luați seama, pumnalul acesta a fost găsit înfipt în spatele profesorului Dan Bogdan. Asta e grav. Ar însemna că fiul dumneavoastră a participat la asasinarea lui.

— Vai de mine, cum se poate așa ceva? Băiatul meu criminal? Nu e adevărat, băiatul meu n-a făcut nici o crimă, domnule, jur pe orice!

— De ce credeți dumneavoastră că n-a făcut crimă, când pumnalul e aici?

— Tocmai de asta, pumnalul l-a dat mai demult.

— Așa, cui?

— A venit la el un tînăr, mi se pare că-i zice « camaradul Tudor », un băiat foarte spălat, și i-a dat pumnalul împrumut acum vreo lună, nu știu ce zicea că vrea să joace, pomenea de unul Cezar. De un singur lucru m-am mirat. Băiatul meu îl chema « camaradul Tudor », însă la ieșirea pe sală tînărul, ținînd pumnalul în mână, i-a zis, rîzînd, așa: « Simt că trăiesc cu două mii de ani în urmă. Numele meu este Brutiu. . . »

— Poate Brutus.

— Așa, așa!

— Mai avea fiul dumneavoastră vreun alt pumnal la teatru?

— N-am mai văzut, eu numai pe ăsta îl știu. Dumneavoastră doar ați făcut percheziție în casă.

Interogatorul lui Tudor Ioanide:

— Ați fost de curind în casa lui Dan Bogdan?

— Da.

— Cu ce prilej?

— Reprezentantul lui *Deutsche Buchhandlung* m-a rugat să-l însoțesc.

— De unde-l cunoașteți?

— Am venit în același tren din Germania.

— Ce rost avea să-l însoțiți într-o afacere care nu vă privea?

— Am fost rugat.

— Cine v-a rugat?

— Amicul meu Hangerliu.

— De ce folos puteați să-i fiți lui Fleischlein într-o afacere de închiriere?

— Sînt student în drept, puteam să-i dau consilii juridice la redactarea contractului.

— Dar Fleischlein e și el jurist.

— Jurist german, nu cunoaște procedura locală. Apoi s-a gândit probabil că, tata fiind arhitect, puteam să supun schița sumară a localului tatii, ca să-și dea avizul fără a se deplasa.

— Ați vorbit cu Dan Bogdan cînd ați intrat în casă?

— Eu nu. Dan Bogdan s-a scuzat din capătul scării că nu poate ieși, trimițînd pe doamna Bogdan să ne deschidă apartamentul de jos, aripa din stradă.

— Credeți că v-a cunoscut Dan Bogdan?

— E foarte posibil să mă fi cunoscut, nu mi-a spus totuși nimic personal.

— N-ați aflat dacă cumva, după aceea, Dan Bogdan n-a comunicat cuiva, de pildă tatălui dumneavoastră, că v-a văzut la el în casă?

— Am impresia că nu, ba chiar sînt convins că avea interesul să tacă.

— De ce?

— Pentru că nu ținea să se știe că accepta să-și închirieze casa unei firme germane, în timp ce arăta ostilitate față de germani în declarațiile publice.

— Am înțeles, trec la altceva: cînd ați împrumutat de la Nicu Carababă acest pumnal de teatru care s-a găsit înfipt în cadavrul lui Dan Bogdan?

— (După cîteva clipe de muțenie, în care timp fața i se face palidă.) N-am împrumutat pumnalul acesta de la Carababă.

— Vă rog să vorbiți onest, înlăturînd orice mistificații, întrucît cunoaștem amănunțit tot ce are raport cu crima și cu activitatea dumneavoastră politică. Ați împrumutat un pumnal de la Carababă?

— Da!

— Atunci?...

— Nu l-am împrumutat pe acesta.

— Dar pe care?

— Altul, tot din recuzita teatrală.

— Cum ați putea dovedi aceasta?

— (După o ezitare.) Foarte simplu. Am pumnalul acasă.

— Ce deosebire este între cele două pumnale? Fiindcă vă cred pe cuvînt.

— Pumnalul împrumutat de mine de la Carababă era un pumnal roman, un fel de gladiu scurt, dar teaca este ca și a acestuia, învelită parțial cu catifea.

— E pumnalul cu care Brutus a ucis pe Caesar.

— (Surprins, moale.) Da.

— La ce vă servea pumnalul pe care l-ați împrumutat?

— Un grup de prieteni voiam să facem, sub regizoratul lui Carababă, un festival la care să jucăm

Iulius Caesar de Shakespeare, într-o versiune scurtată.

— Ați fost în mașina condusă de Munteanu la ieșirea de la cursul lui Dan Bogdan?

— Nu.

— N-am nici un motiv să pun la îndoială cuvântul dumneavoastră. Vă mulțumesc.

Alt interogator, cu patronul cofetăriei Collas:

— Cît de departe este cofetăria dumneavoastră de strada Episcopul Partenie, pe care locuia Dan Bogdan?

— Distanță de două-trei minute pe jos.

— E frecventat localul?

— Potrivit. Vin mai mult copii, tineri din cartier, vara, pentru înghețată. Iarna fac frișcă bătută și foi de aluat și dau la domiciliu pentru gospodării.

— Trece lume multă pe stradă?

— Puțină, însă în tot cazul mai multă decît pe Episcopul Partenie. La mine e un fel de piațetă din care se desfac alte străzi. Episcopul Partenie vine pe dreapta, din Ilarie Diaconul, așa că de la mine, cine a intrat pe acea stradă nu se mai vede.

— Dar Bogdan, cînd venea acasă, pe unde trecea?

— Pe aici, nu-i altă cale. S-ar putea și pe la capătul celălalt al lui Ilarie Diaconul, dar cu ocol mare. Drumul de la centru ăsta e.

— Cînd a intrat acest tînăr în cofetăria dumneavoastră? (Îi arată fotografia lui Tudorel.)

— Pe la șase jumătate.

— Ce-a făcut în timpul acesta?

— A cerut prăjituri și s-a așezat la geam. I-am dat patru prăjituri să-și aleagă. Cît a stat a mîncat numai două. Să tot fi șezut o jumătate de ceas, pe urma s-a ridicat repede și a cerut plata, dîndu-mi

o sută de lei. Eu n-aveam mărunțiș pentru rest și am intrat înăuntru să caut la nevastă-mea. Cînd am intrat din nou în prăvălie, clientul plecase. Crezînd c-a uitat să ia restul, am ieșit repede în stradă. Atunci am văzut că clientul mergea pe Ilarie Diaconul, îndărătul unei mașini luxoase, din care îi făcea cineva semn cu mîna.

— Mașina a luat-o pe Episcopul Partenie, nu-i așa?

— Exact n-aș putea să spun, căci era întuneric. După faruri, cred, dimpotrivă, că a trecut mai sus de Episcopul Partenie, pe Ilarie Diaconul, și cei din ea s-ar fi întors apoi pe jos, după ce au lăsat pe cineva să păzească mașina.

— L-ai urmărit pe client să-i dai restul?

— Nu. Plecase prea departe, mi-a fost frică să las prăvălia singură.

O piesă la dosar din partea Casei de artă:

« Am onoarea a vă face cunoscut că verificînd colecțiile noastre am remarcat lipsa unui stilet Renaștere florentină, înscris în inventarul Așezămîntului Boldescu-Kapri la nr. 146. Văzînd fotografia stiletului din albumul de reproduceri fotografice ale obiectelor din muzeu, pe care îl posedăm, m-am convins că este identic cu piesa pe care mi-ați arătat-o. Ea a fost probabil sustrasă din colecția noastră. Spre confruntare, vă înaintez o copie fotografică a obiectului, rugîndu-vă să ne comunicați în ce chip am putea reintra în posesia stiletului, care aparține unui muzeu de stat. Cu cele mai etc. Dinu Gaittany. »

Interogatorul lui Ion Munteanu (fragment):

— Această scrisoare a fost găsită într-un buzunar al unui pardesiu al lui Vlădulescu și conține amă-

nunte despre viața lui Dan Bogdan într-un fel de portret moral. Te rog să te gîndești bine cînd răspunzi, ca să nu pierdem vremea degeaba cu lucruri mărunte. Cunoști scrisul?

— E al meu.

— Ai făcut bine c-ai mărturisit adevărul, se putea deduce același lucru printr-o simplă confruntare de grafii. Se vede că-l cunoșteai bine pe Dan Bogdan, el nu te-a semnalat la domnul Gaittany?

— Nu știa de mine decît superficial, m-am schimbat mult la față de cînd m-a văzut în treacăt cu mulți ani în urmă.

— Din scrisul dumitale, din amănuntele pe care le dai în scrisoare, apare că dumneata ai o cultură cu mult superioară meseriei de șofer. Ce studii ai făcut?

— Am urmat liceul, secția reală, apoi m-am înscris la Facultatea de științe, deoarece am căzut la examenul de admitere la Politehnică, neavînd timp să mă prepar. Adică, de fapt, n-am căzut, m-am retras, neavînd încredere în mine. La științe n-am urmat, am fost doar la vreo două-trei lecții. Ivindu-se prilejul de a pleca în străinătate, am părăsit țara.

— Ce prilej zici să s-a ivit?

— Nu interesează.

— Ai plecat cu o artistă de varieteu care avea nevoie de un « soț » prezentabil?

— Da.

— Pe urmă?

— În străinătate am vrut să studiez și am încercat să mă înscriu la un institut din Berlin, dar am întîmpinat unele greutăți cu actele, apoi n-aveam din ce trăi. De tovarășa de călătorie m-am despărțit, fiindcă deplasîndu-se mereu îmi făcea cu neputință viața școlară. Atunci m-am înscris la o școală de șoferi și

am căpătat autorizația de a conduce. Cu asta am trecut la Milano și m-am înscris la Politehnică, unde am fost admis, făcînd pe șoferul, ca să pot urma studiile.

— Ei bravo, văd că ești un tînăr muncitor. Ei, și ai terminat?

— Nu, alte preocupări m-au abătut de la viața academică și m-am decis să mă întorc în țară. Studiile le pot termina.

— Dacă vei mai avea ocazie, nu mă îndoiesc... Domnului Gaittany de ce nu i-ai spus că ești poli-tehnician?

— Nu m-a întrebat absolut nimic, m-a primit îndată ce i-am fost recomandat de Hangerliu, zicînd numai: « E-n regulă! S-a făcut! » Dar poate dacă m-ar fi întrebat aș fi ezitat să-i spun, avînd în vedere prejudecățile împotriva intelectualilor cînd cer posturi manuale.

— Dar la cursul lui Bogdan de ce-ai fost exact în ziua de 4 decembrie?

— Ca să mai respir aerul universitar, în vederea unei reînscrieri posibile.

— Puteai să faci asta și alte dăți, să mergi și la alte cursuri. De ce tocmai la optică și acustică?

— Mărturisesc că eram curios să cunosc și atitudinea ideologică a lui Dan Bogdan, deoarece știam că în ultima vreme făcea la curs dese aluzii.

— Asta e mai plauzibil. Dar de ce-ai venit cu mașina încărcată de persoane?

— M-au întîlnit unii prieteni pe stradă și i-am dus pînă la un loc.

— Unul din ei are obiceiul să mănînce semințe de floarea-soarelui?

— Posibil.

— Nu posibil, ci sigur. Țasta e Carababă, actorul, care deci a fost în mașină. Al lui trebuie să fie și

biletul de tramvai linia 12, ceea ce înseamnă că l-ai luat dintr-un loc, împreună cu alții, de pildă de la Vlădulescu. Apropo, să nu uit, dumneata știi să ochești cu pistolul?

— Am făcut serviciul militar, termen redus.

— Să revenim la chestiune. După ce-ai ieșit de la curs, unde-ai fost cu mașina?

— M-am întors acasă.

— Prelegerea lui Dan Bogdan s-a terminat la ora șase, iar dumneata ai apărut la garaj la șapte jumătate. O oră jumătate pentru a te întoarce cu o mașină splendidă e cam mult!

— Am mers mai încet, neavînd grabă.

— Cu ceilalți înăuntru. Nu ți se pare ciudat ca vreo cinci-șase prieteni să te aștepte un ceas afară în automobil?

— Erau interesați să știe ce am auzit la curs din punct de vedere politic. Ei n-ar fi putut intra, căci ar fi atras atenția.

— Și pe urmă unde i-ai dus pe amici?

— Pînă într-un loc mai aproape de locuința unuia, unde s-au dat jos, iar eu m-am întors acasă.

— Nu vrei să-mi spui cine erau amicii din mașină?

— Nu interesează. E necavaleresc să pun în poziție delicată niște oameni numai fiindcă i-am plîmbat puțin cu mașina.

— Ai o morală excelentă!

Interogatorul lui Ilie Albulescu, de paisprezece ani, din strada Episcopul Partenie:

— Zici că știi ceva în legătură cu becul electric din fața casei voastre în apropierea locului unde a fost găsit Dan Bogdan.

— Da, domnule.

— Sergentul declară că becul avea filamentul rupt de vreo lună și că a fost spart pe urmă de vreun copil cu pietre.

— Nu e adevărat, domnule, sergentul e bețiv.

— (Glumind.) Birfești organele publice, hai? Spune tu atunci, cum a fost?

— Cu câteva zile, domnule, înainte de găsirea mortului, cînd eram la poartă, a trecut seara, pe întuneric, ca la cinematograf, un automobil mare, negru, încet de tot, pe partea cealaltă, și șoferul a scos mîna pe fereastră și a ochit becul cu un revolver.

— Curat ca la cinematograf! Și nu era nimeni pe stradă?

— Nimeni, domnule. Eu eram ascuns pe după poartă, înăuntru, voiam să mă duc la cofetărie.

— Și ce-ai făcut atunci?

— Automobilul a luat-o repede la goană. Eu am strigat tatii să iasă afară și i-am spus. Tata zicea c-a plesnit cauciucul la automobil. Atunci l-am adus în fața stîlpului și i-am arătat becul plesnit, căzuse și pe jos țândări. Tata a spus că sînt becurile proaste, s-o fi spart de frig, și nu m-a crezut.

— Uite, eu te cred.

Raportul medicului legist (fragment):

« Plaga a treia, situată în regiunea dorsală stîngă, în dreptul vertebrei flotante, se caracterizează prin lărgimea ei excepțională, de forma unei despicături lineare cu grosimea de trei mm. Ea nu e profundă, probabil din cauză că instrumentul cu care a fost făcută a întîmpinat rezistență în palton și haină. Lovitura a fost totuși dură, sfărîmînd coasta. Plaga pare făcută cu un cuțit gros, cu marginile puțin

tăioase, asemeni unui gladium antic. Obiectul a forțat epiderma mai mult prin violența apăsării, din care pricină rana are aspect de contuziune, fiind impregnată cu fire de lână provenind din sacou. . .

Nici una din plăgi nu e mortală în sine, aproape toate în general avînd caracter de contuziuni profunde, fără penetrație la organele interne. Stiletul din regiunea lombară s-a găsit înfipt în epidermă. Moartea s-a produs prin pierderea excesivă de sînge de la vena mîinii drepte, în care victima a fost înțepată probabil cînd, într-un gest de apărare, a întors brațul în fața pieptului. Pierzîndu-și cunoștința, victima a căzut jos și, neprimind asistență la timp, a murit prin anemie. »

Rapoarte de agenți secreți:

« În ziua de 3 decembrie, dimineața la orele zece jumătate, Gavrilcea a intrat în localul fostei Legații austriace (aparținînd Reich-ului german prin Anschluss) și a stat circa trei sferturi de oră. »

« În ziua de 5 decembrie la nouă dimineața, Vlădulescu și Carababă au intrat în localul Legației austriace, de unde n-au ieșit în tot timpul zilei. »

« 7 decembrie. Vlădulescu și Carababă, însoțiți de Fleischlein, au părăsit fosta Legație austriacă într-o mașină a legației, cu perdelele trase, la șase seara. »

« 4 decembrie. Cioarec s-a suit în acceleratul de Timișoara, azi-noapte la unsprezece. Agentul Ionescu s-a urcat în tren după el. »

« În ziua de 3 decembrie, aproape de unsprezece noaptea, s-au întilnit, în casă la Vlădulescu, Gavrilcea, Ioanide, Munteanu, Carababă și Cioarec. Ultimul a dormit acolo și a plecat dimineață, împreună cu Vlădulescu. »

« 4 decembrie. Cioarec a venit de dimineață la Casa de artă și a stat de vorbă vreun ceas, în garaj, cu Munteanu. »

« 3 decembrie. Peste noapte, pe la unu, lumina electrică de la demisolul Casei de artă, la fațadă, s-a aprins, apoi s-a stins după cîteva minute. În această aripă este expoziția de instrumente militare istorice. »

Lung referat cu semnătură indescifrabilă (fragment):

« Nu încape îndoială că Mișcarea este sprijinită din umbră, cu toate că combătută de formă, de partidele parlamentare și de persoane de vază din marea finanță și marea industrie. În afară de declarațiile știute în favoarea Mișcării ale domnilor (urmează semne criptice simbolizînd desigur oameni politici notorii), mandatarii ai Mișcării au avut întrevederi secrete cu reprezentanți ai partidelor de guvernămînt. În noaptea de 10 octombrie trecut, Gavrilcea și Tudor Ioanide, însoțiți de prințul Hangerliu, s-au întilnit cu (semn criptic) secretarul general al partidului (semn criptic) la castelul contesei X, stînd pînă la patru dimineața. După indiscrețiile lui X, am aflat că șeful partidului ar dori o colaborare cu „forțele tinere“, cum le zice el, pe de o parte pentru a amenința pe „patron“ (= rege, în stilul rapoartelor secrete), pe de alta spre a se orienta către Berlin și Roma, prudent, fără

să se compromită deschis. Toți au convingerea intimă că Hitler și Mussolini sînt stăpîni pe situație și-i vor salva de comunism. La 15 octombrie c., Gavrilcea cu Munteanu au făcut o vizită industriașului X, care le-a trimis mașina. A doua zi, Gavrilcea a încasat la Banca românească un cec de două milioane lei. Notez că la Banca X, Gavrilcea are de asemenea un adevărat cont curent, ascuns la capitolul „ajutoare culturale“. Bancherul X, anti-comunist înfocat și amator de teatru, a primit la masă, la 2 noiembrie c., la Snagov, pe Hangerliu și pe Carababă. Era de față și fostul ministru X (care, cum se știe, este proprietar de steampuri de aur). Acesta a susținut că trebuie să mergem cu „forțele tinere“ și cu puterile ce vor ataca și distruge Sovietele. Numai astfel vom salvarda principiul sfînt al proprietății și vom feri de pieire elita societății românești. (Bancherul X părea foarte satisfăcut și a oferit șampanie.) »

Interpretarea acestor fragmente documentare oferă o noțiune foarte clară a lucrurilor. Întîi de toate rezultă din ele că poliția secretă era amănunțit informată, prin agenți, de gesturile tuturor membrilor Mișcării, avînd pînă și fotografiile ale lor. Numele lor erau perfect cunoscute, putem să spunem chiar familiare autorităților. Oricînd organismul politic al guvernului ar fi dorit, Siguranța era în măsură să arate evidența tuturor membrilor mai însemnați și să procure toate elementele pentru urmărirea juridică. Întîmplarea din strada Episcopul Partenie n-a fost un lucru care să surprindă autoritățile. Pe de altă parte, Mișcarea nu punea prea multă precauție în demonstrațiile ei, indiferentă parcă de aspectul penal, voind dimpotrivă a face o

manifestare sfidătoare de forță. Legăturile lui Gavrilcea și ale altor activiști cu Fleischlein și cu legația nu lăsa îndoială asupra protecției străine într-un an cînd Austria fusese înghițită, Țara Sudeților anexată, și atacul asupra Cehiei pregătit. În ziua de 3 decembrie, Gavrilcea are conversații la fosta Legație austriacă, ceea ce înseamnă că primește instrucții sau încuviințare asupra actului din ziua de 4 decembrie. Tot la 3 decembrie, noaptea, Gavrilcea a convocat la Vlădulescu echipa de cinci, dîndu-i desigur instrucții generale. În aceeași noapte, la ora unu, Munteanu intră în depozitul de la demisol al Casei de artă, neglijat prin extravaganța lui (halebarde, armuri, paveze, sulite, un tun mic de lemn etc.), și scoate pumnalul stil Renaștere (un similitudine pentru teatru, cumpărat din incompetență). A doua zi dimineață, Cioarec vine la garaj să dea lui Munteanu noi consemne cu privire la itinerarul automobilului. Scenariul atentatului era pus la cale însă de mai înainte, și cînd Fleischlein și Tudorel au vizitat pe Dan Bogdan și Andrei Gulimănescu, au căpătat o intuiție a topografiei. Fapt este că reverberația străzii a fost studiată noaptea, din moment ce, după acest examen, Munteanu, trecînd cu mașina pe stradă, a ochit becul cu revolverul. Carababă, cu semințe de floarea-soarelui în buzunar, a venit cu tramvaiul 12 pînă în centru, unde a găsit mașina staționată în preajma Universității. Munteanu s-a dus la curs și a ieșit imediat după terminarea lui și plecarea lui Dan Bogdan, luîndu-i pe ceilalți din stație și urmărind pe Dan Bogdan. E aproape cert că urmărirea nu s-a făcut pas cu pas, căci ar fi șocat spectacolul unei mașini luînd-o încet după un trecător. Echipa s-a încredințat numai că Dan Bogdan o ia spre casă și e posibil ca unul dintre ei

să se fi dat jos din automobil, care aștepta pe la răspîntiile mai populate din centru, spre a nu pierde din vedere victima, care se oprea la vitrine. Când grupul s-a încredințat că Bogdan intră în cartierul lui, a luat-o înainte cu mașina. Tudorel fusese postat anticipat la cofetăria din apropierea străzii Episcopul Partenie, spre a comunica eventual observații de natură a schimba hotărîrea. Poate că o anume prejudecată că Tudorel e cam imprudent, prin tinerețe, dovadă penalitatea cu frînghia udă, a determinat acest aranjament. Zărind farurile mașinii din cofetărie, Tudorel a ieșit și s-au dus cu toții, probabil, în susul străzii Ilarie Diaconul, de unde apoi, sub protecția întinericului, au coborît în întîmpinarea lui Bogdan, risipindu-se în diferite puncte, avînd ca centru stîlpul cu becul împușcat. Gavrilcea n-a luat parte la agresiune, după toate probabilitățile, el rămînînd în mașină, ca director de scenă. Echipa întocmită de el constituia un fel de trupă de șoc, căreia el, ca șef politic, nu-și permitea a-i aparține. Tudorel, ca mai tînăr, avea prilejul să se călească în lupta clandestină. Cîntărind bine toate circumstanțele, rezultă că echipa n-a avut intenția expresă de a ucide pe Dan Bogdan, însă firește nici vreo grijă deosebită de a-i menaja viața. Chiar alegerea mijloacelor pledează pentru această ipoteză. Dan Bogdan putea prea bine fi împușcat fără un spor de riscuri imediate pentru agresori. E imposibil de crezut că un om așa de plin de reflecție în toate și consiliat de oameni competenți ar fi ales agresiunea cu pumnale de operetă în scopul de a ucide. Niște stilette neascuțite suficient și un pumnal de teatru nu puteau să străbată prin palton, sacou, vestă și cămașă decît cu greutate. Intenția echipei, respectiv a Mișcării, a fost de a da o corecție

exemplară lui Dan Bogdan. Bătaia simplă putea să n-aibă ecou în public; mai mult, victima ar fi fost în stare să ascundă accidentul, de teamă să nu se divulge inconsecvențele sale. Izbirea cu pumnalele constituia o corecție romantică și spectaculoasă, care ar fi produs senzație în public și o propagație bună a faptului în atenția altor personalități amenințate. Rănile nu puteau fi ascunse, erau niște stigmatice publice. Pe de altă parte, și din punct de vedere al psihologiei cadrelor subversiunii, gestul teatral era de natură a exalta spiritele, înlăturînd cazurile de conștiință în fața unei crime ordinare. Intenția de-a juca *Iuliu Caesar* revelă spiritul domnind în această organizație. Membrii echipei au lucrat cu oarecare emoție, Munteanu a lovit la întîmplare și fără energie, fugind fără a-și lua stiletul, pe care n-a avut răgaz a-l căuta în căderea precipitată a lui Dan Bogdan. Tudorel a izbit și el cu violența emoției, căci pumnalul împrumutat de la Carababă, pe care Carababă-tatăl îl confunda, e acela care făcuse contuzia descrisă în raportul medicului legist. Cînd, pînă dimineață, Gavrilcea a aflat că Dan Bogdan murise (în apropierea lui Gaittany, Munteanu era în măsură să înregistreze toate zvonurile), socoti necesar să pună la adăpost măcar doi din echipieri, pe Vlădulescu și pe Carababă, trimițîndu-i la fosta Legație austriacă, pînă la noi instrucții. Cioarec, alt element lucrînd pe teren rural, fu îndrumat spre regiunea lui din Severin, unde, deși filat, se putea ascunde. Munteanu nu putea dispărea fără a atrage atenția. Cît despre Tudorel, probabil și-au zis că arestarea lui ar produce atîta vîlvă în cercurile intelectuale, încît asta ar folosi, mărind amplitudinea amenințărilor Mișcării, alimentînd scandalul de care avea nevoie. De aceea Siguranța nu l-a reținut, simulînd o

respectuoasă indiferență. De observat că Tudorel a avut la interogator amorul propriu de a nu spune nici o minciună. Mișcarea conta prin sugestii străine pe o astfel de întorsătură a evenimentelor, încît procesele politice ar fi fost zădărnice sau stinse, și în curînd cei filiați ar fi răzbătut la putere. De altfel, agresiunea în contra lui Dan Bogdan coincidea cu tratative și tatonări secrete între partidele vechi și Mișcare. Un amănunt epic trebuie neapărat reținut. Nenorocitul Dan Bogdan a căzut asasinat cu un pumnal falsificat din muzeul de sub direcțiunea lui Gaittany, atacat de șoferul acestuia, alături de un grup venit în superba lui mașină. Cu același automobil, Gaittany a luat parte la înmormîntarea lui Dan Bogdan, împărțind condoleanțele cele mai onctuoase și ștergînd de pe agenda sa și această obligație socială. Însă poliția ținu arestat la infinit pe Munteanu, ca să aibă un ostatec în mîină, iar Gaittany angajă imediat un șofer recomandat de madam Pomponescu.

Reacțiunea lui Gonzalv Ionescu merită și ea a fi consemnată. La aflarea morții lui Bogdan, Gonzalv avu o tresărire, din păcate nu de indignare. De cîte ori murea un profesor universitar, el tresălta la ideea unei catedre vacante. Dan Bogdan deținuse catedra de acustică și optică, nici în clin, nici în minecă cu geografia lui Gonzalv. Totuși, a doua zi chiar, Gonzalv veni cu o propunere uimitoare: să se desființeze catedra de acustică și optică, materia fiind inerentă catedrei de fizică generală, și să se înființeze o catedră « plină » de geografie și geofizică. Cu această obsesie asistă la înmormîntare, unde întreținu pe toți, separat, cu proiectul său de modificare a listei de materii la Facultatea de științe.

În ziua cînd a fost convocat la Siguranță, Tudorel chemă misterios pe Pica și, exprimîndu-și încrederea în fidelitatea ei, îi înmînă un caiet cu scoarțe de carton lipite prin două etichete gumate, cu consemnul de a-l preda lui Ioanide dacă s-ar întîmpla să lipsească mai mult fără motivare sau s-ar afla că s-a petrecut ceva neobișnuit. Mai multe Tudorel nu voi să spună; adăugă totuși că în acest caiet se află testamentul său moral, concepția sa de viață. Ioanide făcu în cursul zilei comentarii așa de sinistre asupra morții lui Dan Bogdan, cu aluzie la calea de pierzanie pe care o luase Doru, ceea ce produse o teribilă impresie asupra doamnei Ioanide, încît Pica, înspăimîntată și văzînd că Tudorel întîrzie să se întoarcă acasă, avu bănuiala că fratele ei a fost arestat. Închipuindu-și că în acest caiet vor fi elemente care să ajute la dezvinovățirea lui, îl arătă, prematur, lui Ioanide, care începu lectura imediat. Iată conținutul caietului:

« Drumul pe care mi l-am ales în viață este plin de primejdii, de aceea socotesc necesar să explic pentru orice eventualitate purtarea mea. Tata, în special, crede că actele mele sînt lipsite de țel precis, mă crede dezorientat și adesea am constatat pe fața lui nedumerire. El are sentimentul c-o iau razna și că fac parte din altă familie de oameni decît el. Eu însă am o concepție de viață precisă, care se deosebește într-adevăr profund de a lui și de a generațiilor mai vechi. Temperamental sînt multe puncte care mă leagă de tata, și dacă aș fi avut vreme să stau de vorbă cu dînsul, în multe chestiuni cred că aș fi izbutit să-l fac să înțeleagă că aparțin neamului

său. Din nefericire, tata, după opinia mea, e pe o cale greșită, fiind mai bătrîn moralmente decît s-ar aștepta de la vîrsta lui. Filozofia mea e a tinereții absolute. Tata va rîde cînd va auzi că eu am profesat o filozofie, crezîndu-mă străin de orice cugetare. Este adevărat că filozofia mea, a noastră, nu e o filozofie de manuale; Kant, Hegel ne interesează puțin. Noi profesăm o filozofie ieșită din trăirea directă, o filozofie combatantă. („Hm! Hm!“ însemnă Ioanide cu umoare pe caiet.)

Unul din comandamentele noastre este: a trăi în prezent. De fapt, a nu trăi în prezent reprezintă pentru mine o pură contradicție, fiindcă a trăi este sinonim cu a fi prezent. De aceea, noi ne chemăm din cînd în cînd la apel și strigăm „prezent“, în semn că avem conștiința îndreptată asupra orei curente. Generațiile mai vechi, intoxicate de cărți, fac prea mare caz de memorie și de istorie și se lasă înăbușite de strigoi. Luați un calendar. Mai tot e plin de date solemne care nu-ți dau răgaz să respiri aerul vremii: 24 ianuarie, 10 mai etc., numai trecut mort, numai statui, numai morminte. Tata este un om pentru care trecutul ia atîta importanță, încît îl face să trăiască în vis, ca un somnambul. El nu ține seamă de loc că azi sînt fabrici, terenuri de sport, garaje etc., el ar vrea să radă prezentul și să ridice pe malurile Dîmboviței Atena sau Roma. Toată arhitectura se reduce la el la temple, foruri, fîntîni, și dacă ar fi lăsat în voia lui, numărul statuiilor ar întrece în oraș populația vie. Tata e obsedat de arta moartă, concepe cetatea ca o entitate în sine. Recunosc că concepția tatii nu-i lipsită de grandoare și că în felul lui pune tot atîta dinamism cît punem și noi în trăirea directă. Ne-am și gîndit o vreme să-l cîștigăm pentru cauza noastră, să-l punem să cons-

truiască pentru generațiile tinere, în spiritul prezentului. Însă tata, prin obsesia grandoarei și a cetății ca locuință indivizibilă a mulțimii, are, fără să-și dea seama poate, mai multă înclinare spre comunism. Afară de aceasta, el crede fanatic în cultură, în valoarea cărților, și adesea mă lua de braț purtîndu-mă prin fața rafturilor bibliotecii, surprins că nu iau nimic să citesc. Obiceiul acesta al cititului e o adevărată maladie a generațiilor mai vechi, intoxicate de lecturi, și tata ar fi complet depeizat dacă n-ar avea pe Vitruviu pe masă. În școală am fost un elev bun, apreciat de profesori, oroarea mea de cărți nu provine din inaptitudine. La latină eram un bun traducător din Horațiu ori din Tacit, eram, ca să zic așa, juxta clasei. Mi-aduc aminte însă cu ce pedanterie se extazia profesorul pentru niște fleacuri ca: „*O navis referent in mare te novi fluctus*“ sau „*Eheu fugaces, Postume, Postume*“. O barcă cu motor condusă cu propria-ți mîină și un „hei“ strigat cu pieptul tău fac mai mult decît toate odele și epodele lui Horațiu. Cu toate acestea, sînt cărți care excită la viață, vina e a profesorilor. Aceștia scot dintr-un autor și ultima picătură de sînge. De aceea la Cicero s-a petrecut un fenomen invers, am prins simpatie pentru Catilina și antipatie pentru un avocat care, cum am citit mai pe urmă, umbla cu cuirasă pe sub togă, înconjurat de o ceată de prieteni. Din Homer n-am priceput nimic în școală, abia în urmă, picîndu-mi în mîină o traducere franceză în proză și răsfoind-o, mi-am dat seama că *Iliada* e un fel de poem al faptei, și eroii sînt niște dinamici. Dar cînd ghicești asta, arunci cartea din mîină și te lași însuși în vola vieții, fără falsificări. Odată m-am hotărît să nu citesc nimic literar un an întreg, totuși nu m-am putut ține exact de cuvînt.

Admir pe Cioarec, care n-are habar de nimic și când îi pomenești de Flaubert cască ochii mari. El nu citește decît jurnalele politice și cele de sport. Din cauza slăbiciunii mele relative pentru lectură (biblioteca tatii a exercitat un prestigiu asupra mea), camarazii mă ironizează ca „intelectual“.

E de la sine înțeles că antipatia mea, din păcate în bună parte filozofică, pentru cărți se unește cu o indiferență tot atît de mare pentru scris. Mania de a fi autor bîntuia și printre colegii mei de școală, și nu e unul care să nu fi compus măcar o poezie. La liceu, colegii scoteau și o revistă, și cred că sînt singurul care am rezistat și n-am colaborat cu nimic. Cînd un profesor sau un director de revistă încuraja la „Poșta redacției“ pe un coleg al meu, acesta se roșea de plăcere. Pentru ce? Gîndesc că din ambiție, din setea de glorie. Ce prostie! Gloria intelectualului — dacă gloria merită atenția noastră — e cea mai mizerabilă de pe lume și-mi pare bine că n-am nici un stil, nici o însușire literară. Sper că nenorocul nu va face ca aceste rînduri să „placă“ cuiva. Ar fi culmea. Foarte rar poeții au statui, și pe străzile cele mai dosnice. Reputație au oamenii politici, oamenii de acțiune. Ea se cucerește cu spada, cu fapta, și un Cromwell, un Napoleon se bucură de o glorie pe care niciodată un poet nu o va atinge. Cine se va măsura oare cu Alexandru cel Mare, cu Napoleon? Adevărata sursă a gloriei este războiul, și numai cine se bate și învinge devine ilustru. (Ioanide: „E zăpăcit de tot“.) Am invidiat adesea viața bandiților și am citit ca licean isprăvile lui Iancu Jianu și ale lui Tunsu. Chiar gangsterii din America au ceva măreț în ei, bucuria de a lupta, care e cea mai înaltă manifestare a vieții.

340 Terente al nostru a fost sublim și va trăi în poezia

populară, și n-aș fi fost de loc rușinat de cariera lui. Din nenorocire, pentru asta se cer mari daruri, nepăsarea de prejudecățile sociale, superbă lipsă de cultură și o performanță trupească excepțională. M-am născut incapabil de a sta sub apă . . . (Nota lui Ioanide: „Dă-mi voie, amice, faci grozave confuzii. Îți acord să admiri pe marii bărbați de stat pentru fapta lor, patriotică, *nota bene*, pe un Bălcescu sau pe un Kogălniceanu, fie și pe Jianu, dar să-i confuzi cu hoții și gangsterii e grav. Nu există o adevărată bucurie a acțiunii pure cînd faci o faptă rea, dăunătoare societății! Dacă în sport omori pe altul, acela nu e sport!“) Setea noastră de viață dinamică nu se poate satisface decît în mijlocul civilizației Europei tinere, după tipare consfințite de instituțiile juridice în spirit nou. („O civilizație *sui generis* — scrise Ioanide — a cărei lege este crima!“)

Am impresia că tata, mare amator de literatură, deși el însuși inapt a o profesia, face o distincție în favoarea artelor plastice, arhitecturii îndeosebi. Aceasta după el e strîns legată de viață, neimitînd nimic. Îi dau dreptate numai întrucît locuința pare a fi necesară omului, dar că gloria sa cîștigă prin construcție neg. Cine se întrebă cînd intră într-un hotel de cine a fost construit? Attila, Genghishan au străbătut veacurile prin erupție și distrucție. Viața fiind luptă, a dărîma e mai tonic pentru omul tînăr decît a construi. („Nenorocitul! glosă Ioanide. Cu astfel de spirite primitive nu-i de trăit pentru un arhitect. El visează să dărîme ceea ce cu visează să construiesc.“) Numai bătrînii caută culcușul ca să moară. Artistul e totdeauna un sclav, și marele bărbat îl cumpără cu bani. Tata își face iluzii. Niciodată numele lui Ioanide nu va întuneca pe

341

al lui Tudor Vladimirescu, pe al lui Iancu Jianu și pe al lui Terente. (Ioanide: „Tudor Vladimirescu alături de Terente! Mare dobitoc!“)

Nu trebuie să se înțeleagă din slaba mea idee despre construcții că iubesc natura. Dimpotrivă. Am oroare de ea, și pentru acest motiv nu stimez pe romantici. A te holba la lună, a privi fix cascadele, a sta în furtună, astea sînt teatralisme de prost-gust. Natura e inferioară omului, proporția de viață zoologică și vegetală n-atinge niciodată tensiunea vieții umane. Este om numai cine trăiește ca om, numai printre oameni. (Comentariul lui Ioanide: „Mare descoperire! Ce om sănătos a negat asta vreodată?“) De altfel, luați ca exemplu animalele. Toate sînt „sălbatic“ și gregare și nici un lup nu coboară la oraș. Animalele domestice sînt lipsite de noblețea sălbăticilor. Asta înseamnă că acestea din urmă nu ies din speța lor și nu prind dragoste pentru alte animale, precum omul, ci aparțin, respectiv, naturii, de la unghiul lor de vedere. În privința asta nu pot să nu blamez romanticismul tatii, gustul lui solitar pentru vietățile dazarmate, evident în slăbiciunea lui pentru ciinele Ștolț, cu care doarme în pat. Tata e mizantrop, iar filozofia noastră e filantropică, cu o anume restricție. (Ioanide: „Fleacuri superficiale, și totuși sinistre!“)

De asemeni, tata, orice s-ar zice, este excesiv de afemeiat, boală romantică, tipică popoarelor bătrîne. Nu vreau să spun că tata e lipsit de moralitate, departe de asta, ci numai că are un cult extraordinar pentru femeie, chiar cînd s-ar părea că o disprețuiește. Cînd construiește, el are totdeauna în gînd o femeie, și am simțit, ca să fiu sincer, că pe Pica o iubește mai mult decît pe mine numai pentru că e de sex feminin. E veșnica preferință pentru

ființele slabe, care aduc omul în sclavie. Nu sînt pentru viața ascetică, nici pentru eliminarea femeii. Socotesc că un bărbat nu trebuie să cheltuiască energie spre a cerși dragoste femeii, ființă subalternă, care se supune omului puternic, și experiența a arătat că toți cei care au făcut cheltuială de poezie și geniu s-au văzut disprețuiți. (Glosa lui Ioanide: „Tristă concepție despre sora noastră, femeia! Sau ne sălbăticim, sau Doru al meu e un degenerat frigid!“) Oamenii cei mai puțin dotați intelectualește au succese scandaloase la femei la care oameni excepționali n-au nici un acces. Nu pot să neg că tata are un mare prestigiu asupra femeilor, însă nu fiindcă e talentat, nici fiindcă le admiră, ci dimpotrivă, pentru motivul că știe să-și ascundă emoția și le tratează cu o superioară indiferență, care este infailibilă. În privința asta mă tem că e dotat mai bine decît mine. Eu am o bună filozofie a femeii (Ioanide: „Mai bine zis: o nebună filozofie“), de care el ar fi scandalizat, totuși, el aplică inconștient filozofia mea, ajutat de temperament. (Nota lui Ioanide: „Ce comedie!“) Sufăr de o anume timiditate, din care cauză, ca să nu capitulez în fața femeilor, prefer să le evit. Sînt femei care se ridică pînă la condiția bărbatului, căpătînd o fermitate de caracter care le face să merite a fi camaradele noastre. În categoria aceasta o clasez pe Pica.

De multe ori m-am gîndit că dinamismul nostru poate fi considerat ca avînd analogie cu acela al eroilor stendhalieni, care și ei cultivă vitalismul, în special Fabrice del Dongo. (Ioanide strîmbă din nas, știind că Tudorel nu citea. Aici vorbea de Byron, opunîndu-i pe Napoleon, pe Cromwell.) Idealul nostru este anonimul, sau, ca să mă exprim mai exact, promovarea *in corpore*. („Confunzi,

stimabile, adunarea umană cu turma — notă Ioanide — și personalitatea cu personalismul.“) De aceea sîntem constituiți pe centurii și decurii și ne numim centurioni, decurioni și camarazi, trăind laolaltă și beneficiind solidar de izbînzile comune. Cultivăm spiritul de „bandă“. Spiritul romantic de întrecere, orgoliul nu sînt în vederile noastre, disciplina și uniformitatea stînd la baza concepției dinamice pe care o profesăm. Acesta e motivul pentru care am adoptat o uniformă de aspect militar și cizmele: luptă, disciplină, camaraderie. Voluptatea noastră e de a trăi ca numere de ordine, respingînd întrecerile calitative pe care le cultivă comuniștii, cum mi-a spus Gavrilcea. Dimpotrivă, elementul mai slab, dacă este camaraderesc, se bucură de atenția noastră deosebită. Adoptăm într-asta spiritul creștin, centuria noastră avînd caracter profund religios, fiind o formulă de luptă pe temeiul unui crez comun și al abnegației, ca și Ordinul Templierilor sau al Cavalerilor de Malta. Sentimentul de viață îl simțim în umilirea meritului personal.

De aci și voluptatea noastră de a ne supune și a suferi pedepse. Tata m-a surprins vîrgat pe spate de frînghiile cu care am fost bătut la cererea mea, deși camarazii acceptaseră a-mi suspenda corecția. Am voit aceasta nu ca să mă îndrept, ci din simpla bucurie de a suferi și de a mă umili în fața camarazilor mei, ca nu cumva să-mi intre în suflet orgoliul de a fi o persoană de excepție, fiul ilustrului arhitect Ioanide. („Poți să fii modest — scrise Ioanide — și să îți seamă de părerea semenilor fără să cazi în patru labe.“) Singurul lucru de care mă tem este de a nu mă fi ilustrat prin umilința mea. Dar dacă despici firul de păr în patru, faci filozofie și încetezi de a mai trăi.

Am vorbit mai sus de doctrina comunistă, pe care noi o combatem: aceasta e raționalistă și proclamă egalitatea tuturor oamenilor și raselor. Noi nu primim această teorie. (Ioanide trecu peste alte rînduri, pîrîndu-i-se pure divagații). Noi avem cultul morții, și fără a profesa sinuciderea sau a căuta moartea cu dinadinsul credem că acuitatea vieții se verifică în înfruntarea morții: a muri în înclștare, acesta e supremul bine pe care-l oferă viața. Restul e deșertăciune. M-am exercitat atît de mult în acest sentiment, încît ideea morții plutește asupra mea și-mi dă o liniște extraordinară. (Glosă ioanidiană: „Simptome maladive grave. Nu m-am ocupat de băiatul ăsta!“)

Din această concepție fundamentală derivă un nou drept, pe care, de voi avea condiții prielnice, îl voi formula în calitate de jurist: dreptul corporației celei mai tari, celei mai tinere. Întemeiat pe vaga doctrină a drepturilor omului, detestabilul pașoptism interzice orice atingere a individului numai pentru motivul că are aparență de om, fără a se întreba dacă aparține unei corporații tinere. Astfel, a arunca de pe Tayget un infirm devine delict. O sumă de instituții perimate dăinuie în jurul acestei erori, ca de pildă asistența infirmilor, demenților, a bătrînilor. (La această frază, Ioanide observă aproape cu glas tare: „Din nefericire, demenți sînteți voi, demenți fără ospiciu!“ Ioanide întoarse iar pagina, agasat, dînd de nume ca Raskolnikoff, André Gide, pe care Tudorel le auzise probabil într-o discuție a lui Ioanide cu alții, avînd îndoieli că fiul său îl citise chiar pe Dostoievski.) Suprimarea unui individ fără ordinul comandamentului, fără siguranța că distrugem un element inferior e oribilă. Noi nu facem omoruri, ci numai „execuții“,

în urma unei hotăriri motivate a tribunalului nostru. Orice criză de conștiință sau bucurie sanguinară personală este exclusă. Nu ascund că trăind în două planuri deosebite — sub regimul inferior al orînduirii actuale și sub regimul încă nelegalizat al concepției dinamice (observația lui Ioanide: „Băiatul ăsta suferă de demență acută, caracterizată prin logică sofistică implacabilă! Dacă psihoza lui se lățește, omenirea e pierdută!“) — încerc adesea șovăiri. Acesta este motivul pentru care, cu toată sila mea de literatură, am consimțit să jucăm *Iulius Caesar* de Shakespeare, în special pentru scena asasinării lui Caesar în Senat. Eu luasem rolul lui Brutus, căruia Caesar îi zice: „*Et tu, Brute?*“ După căderea lui Caesar aveam să vorbesc calm poporului, rugîndu-l să nu se înpăimînte, să nu fugă, întrucît ambiția plătise. Îmi plăceau și strigătele lui Cinna către popor:

Liberty, Freedom! Tyranny is dead!
Run hence, proclaim, cry it about the streets.

Ca să mă obișnuiesc cu mînuirea pumnalului, am lovit de două ori perna. Am auzit pe mama zicînd: „E curios ce putredă a fost olanda la fața de pernă a lui Doru, s-a sfîșiat parcă ar fi fost tăiată cu cuțitul!“ Mama nu bănuiește nimic excepțional, n-admite călcarea bontonului. (Reflecția lui Ioanide: „Biata Elvira, ea nu bănuiește că stimabilul Doru poate să fie un infam criminal, mai odios decît toți, fiindcă are pretenții de filozofie.“) Venind vorba de teatru, voi destăinui aici interesanta concepție a lui Carababă. După umila mea părere, Carababă este un actor de un talent covîrșitor, mult mai profund decît al lui Moissi, cu care seamănă puțin la față, avînd ca și acela preferință pentru rolul lui

Hamlet. Carababă zice că simte capodopera teatrală atît de sincer, încît are impulsul de a o transforma în dramă reală și că în general scena nu-l satisface. El conține atîta vitalitate, încît vrea să joace pe o scenă mai vastă, pe scena vieții. Un actor de talent, dacă e îndrăzneț, găsește în viață destule piese nescrise care să-i ofere un rol adevărat. În scurt, el e în căutarea spectacolului *real*. (Meditația lui Ioanide: „Dobitoc incult și cu instincte patologice, care nu știe că esența artei este ficțiunea!“) În curînd, probabil, vom avea prilejul să jucăm cu toții o piesă reală, în care personajele căzute nu se mai scoală de jos la ridicarea cortinei, iar actorii fug de pe scenă, evitînd ovațiile.

Dintre cărțile de faimă universală am citit *Il principe* de Machiavel. (Ioanide: „Minți! N-ai citit pe Machiavel, pe care nici n-ai binevoit să-l scoți din raft!“ Și sări iarăși cîteva rînduri întregi, unde se vorbea de cultul lui Zamolxe, de sanctificarea lui Boerebista și Decebal.) Valabil pentru mine nu este raționalul, ci autoritarul, spiritul de corp. Vedeți ce figuri fericite au tinerii germani scutiți de anxietatea „problemelor“! *Führer*-ul le dă un ordin, și ei aleargă voioși să-l îndeplinească. (Ioanide: „Prin urmare, de aceea nu sînt ascultat, fiindcă ceea ce cer eu este rațional! Umanitatea degenerază!“)

Din convorbirile cu tata am ghicit că aprehensiunea lui capitală este în ordinea patriotică. Pentru faptul că sîntem ajutați de marele popor german al *Reich*-ului să întemeiem o ordine nouă el ne consideră trădători. Deși noi punem pe planul întii națiunea, nu mai avem concepția răsuflată a egoismului. Ca și indivizii sănătoși, națiile sănătoase trăiesc în *corpore*. Zic „sănătoase“ pentru că noua

ordine exclude din sinul ei popoarele inferioare. Acestea vor trebui să fie conduse. Lectura pedantă a cărților produce fixațiunea. (Ioanide trecu repede asupra unui soi de teorii din care rezulta că unitatea patriei nu-i necesară. Erau folosite haotic evenimente din istoria Italiei. „Nu credeam — glosă arhitectul — că sub acoperământul meu să se gîndească lucruri așa de triste. Nenorocitul, e infirm!“)

Am încercat în repetate rînduri să-mi explic divorțul sufletesc ce există între mine și tata, și concluzia la care am ajuns e următoarea: și eu, și tata avem un sînge clocotitor, setos de fapte. Noi aparținem unui neam care nu suportă existența banală. Se vede că ne tragem, precum arată numele, din aventurieri care au emigrat aici, atrași de mirajul vieții agitate și excepționale. În ciuda teoriilor mele în jurul anonimatului, se pare că sînt împins de o forță obscură să ies din rînduri. De altfel, aceasta e condiția nației întregi. Un popor care n-a produs pe Homer sau pe Platon, nici un general ca Caesar, e neliniștit, simte nevoia să sară peste determinațiile de timp, în plină aventură. E un risc într-asta, dar, vorba lui Pascal (Ioanide: „Și asta e tot din auzite, Tudorel n-a pus mîna pe opera lui Pascal“.), și o șansă de cîștig. Singura purtare fatală ar fi completa inerție. (Ioanide sări iarăși o pagină, care i se păru pretențioasă și lipsită de documentație.) Au apărut un fel de politicieni de meserie, căutînd obscure avantaje personale din profesarea unei politici meschine, fără riscuri și fără grandoare. Poate numai comunismul a păstrat pînă la o vreme marea tradiție a tensiunii energetice, fapt pe care nu pot să nu-l admit, deși adversar. Cuvîntul de ordine către tineret a fost: „Vedeți-vă de carte!“ Din respectarea lui

care e străin cu totul de viața publică și consideră ca o aberație lectura jurnalelor politice. El nici măcar nu cunoaște harta actuală a Europei.

De multe ori mi-am făcut un examen serios de conștiință, și am ajuns la concluzia că am o oarecare asemănare cu tata sub raportul indiferenței la geografie. N-am destăinuit acest lucru camarazilor, de teamă să nu-i contrarez, deși am impresia că cei mai mulți din ei sînt în categoria mea. Singurul fapt absolut cert este nevoia mea biologică de a participa la un mare eveniment al timpului meu, de a nu fi eliminat de la momentele epocale. Solitudinea îmi face rău, și o zi petrecută fără a mă întîlni cu camarazii mei mi se pare tristă. Cînd eram mai mic am fost entuziasmat la cinematograful de Gavroche din *Mizerabilii* lui Victor Hugo, și nopți în șir mă visam în rolul lui. Tata mi-a arătat un desen de David reprezentînd pe Bara, un copil de paisprezece ani, împușcat fiindcă, somat să strige „Trăiască regele!“, a strigat „Trăiască Republica!“, și această imagine m-a entuziasmat mai ales că eu însumi aveam aceeași vîrstă și am devenit îndată republican aprins, fără a-mi da seama complet în ce constă republica. Toate cărțile, filmele, piesele de teatru despre Revoluția franceză mă atrag și acum și le devorez, în ciuda faptului că teoretic lupt împotriva ideilor revoluției. Mă fascinează figurile oamenilor Convenției, agitația acelor ani și, trebuie să spun, primejdia la fiecîre moment de a merge la eșafod. Îmi plac personajele cele mai detestate: Robespierre, Marat, Saint-Just, eroii absurzi, făcînd o politică aparent lipsită de bun-simț, descreierată. (Ioanide: „Robespierre voia ceva onorabil: să doboare despotismul monarhic!“) O paranteză: Bunul-simț n-are succes în istorie. Spre pildă, Napoleon. Toate campaniile

lui sînt iraționale, politica lui este ieșită parcă din capul unui poet epic în delir. Și cu toate astea, l-au urmat frenetic milioane de oameni, și prestigiul epocii lui a fost atît de mare, încît în umbra lui a putut să se strecoare Napoleon al III-lea, un om mediocru, de la care lumea spera probabil fapte colosale. Dacă Bonaparte ar fi făgăduit contemporanilor liniște și prînzuri bune, cam cum a făcut Louis Philippe, probabil ar fi fost pus în caricatură. Inacceptabilul, absurdul, cum am spus, e pe placul maselor, care au o tendință voluptuoasă de a merge spre pieire, asemeni oilor care cad în prăpastie luîndu-se după una. („Elucubrații, domnule Doru! comentă Ioanide. Poporul are bun-simț!“) În călătoria pe mare, probabil că mi-ar place naufragiul. Faceți o conspirație pentru desființarea Franței și unirea ei cu Germania, spre a rezolva astfel un conflict secular, și veți vedea că se vor găsi aderenți. Noile stări de lucruri au apărut din această orientare a maselor către tot ce este insolit și incomod, în pofida conformismelor burgheze (pe care personal le detest, fiind într-asta în mod surprinzător în consonanță cu tata). Dar să reiau șirul ideii. Am spus că nu sînt bine încredințat a fi cu desăvîrșire fixat asupra modului geografic de a mă realiza în structura mea spirituală. Fiindcă mă aflu în România și am întîlnit Mișcarea, m-am devotat ei. Presupunînd că viitorul n-ar corespunde așteptărilor și am eșua în acalmie istorică, întocmai ca o corabie cu pînze pe un ocean pacific, lipsit de vînt, aș emigra oriunde, în căutarea de aventură colectivă. Evident, tata are dreptate în aluziile lui, generația noastră, cel puțin o parte din ea, nu mai are sentiment patriotic, a depășit cadrele vechi de gîndire. Patria pentru mine e o realitate ce trebuie construită, și

dacă n-o pot realiza aici, încerc oriunde. (Observarea lui Ioanide: „Nenorocitul!“) Noi aceștia născuți în timpul unui război mondial, în vibrațiile tunurilor și în așteptarea unei conflagrații care va întrece probabil tot ce închipuirea umană a putut concepe, avem nervii zdruncinați organic, nu mai credem în stabilitatea formelor vechi. Sîntem ca niște cetățeni ai Imperiului roman în decadență, care, oboșiți de o formulă perimată și în disoluție, se lasă în voia noii ordini barbare. Aș vrea să știu dacă un roman din Galia sau din Bizanț mai avea sentimentul că trădează Roma, mergînd în sensul unei complete separații. Sentimentul acesta de incertitudine și oboseală îl observ și la francezi, care par a fi animați de un dor de sinucidere, proclamînd inutilitatea coloniilor și oroarea de război, fie și defensiv. (Nota lui Ioanide: „Proștii! Poate burghezii putrezi au gust să se sinucidă, nu cred eu că adevăratul popor francez voiește să moară!“ Ioanide sări iarăși cîteva rînduri întregi, care i se părură absurde, unde era vorba de Cătărău, de haiduci, de aventură.) În Sicilia există o veche tendință izolaționistă, din nefericire fascismul a sugrumat violent „spiritul din Sud“, încît șansele noastre erau foarte mici. De aceea am îmbrățișat cauza „spiritului din nord“. Ne-am mai gîndit odată ca imitînd pe haiduci într-un spirit superior să facem o lovitură spre a cuceri un district din România, fie la munte, fie la mare, și a întemeia acolo un stat al nostru independent, cum e San Marino în Italia, pe proporții mai mari, cu o populație voluntară, acceptînd în totul constituția noastră, care n-ar fi fost — lucrul e de la sine înțeles — de loc liberală. Am fi introdus sistemul castelor: războinici-sclavi, întemeind o aristocrație severă, bazată pe urmărirea strictă a filiației,

cu împiedicarea oricărei mezalianțe cu elemente inferioare. În concepția noastră, și cei din clasa sclavilor (de altfel din punct de vedere material apărați de orice mizerie, miserabili numai moralmente) ar fi fost mai fericiți decât burghezii actuali, fiindcă ar fi simțit bucuria amară a condiției lor tragice, inexorabilitatea sclaviei lor, din care n-ar fi putut scăpa decât prin sinucidere. Un coleg de universitate căruia îi spuneam aceste lucruri în formă de badinaj, ca să văd cum reacționează, dispus în caz de sensibilitate la absurd să-l cîștig Mișcării noastre, mi-a obiectat că vitalitatea ce ne agită ar putea găsi o descărcare utilă societății actuale, făcînd de pildă ca Robinson, descoperind o insulă și anexînd-o civilizației, sau dedicîndu-mă experiențelor utile științei, traversarea Atlanticului cu avionul sau în barca cu pînze, explorarea Polului Nord sau Polului Sud etc. Englezii îndeosebi cam fac asta ca să se scuture de plictiseală și în scopul purei plăceri personale. Nu neg că e posibil și acest chip de existență furtunoasă, eu însă nu-l pricep. Întîi, n-am încredere în persoana mea, caut aventura *in corpore*, al doilea, nu vreau să mă lupt cu natura, ci cu oamenii. În războiul cu burii poate m-aș fi dus. De unde-mi vine această pornire nu mă întreb, adevărul este că am instinctul. Luptăm pentru o Europă nouă, ținta noastră e de a cuceri puterea spre a ne pune la ordinele *Führer*-ului. În guvernul a cărui listă am și făcut-o și care s-ar constitui în cazul izbîndei noastre cu ajutorul marilor forțe ale ordinii noi, eu sînt desemnat a fi ministru de externe, ca unul ce am mai multă pregătire intelectuală, Gavrilcea, om strașnic, va fi ministru de interne. (Ioanide: „Acum am dezlegat enigma hîrtiuței din cort“.)

Tata n-ar accepta, în meseria lui, deplasarea de pe solul României, cu toate că admite a se afla în condiții neprielnice pentru creație. L-am auzit de atîtea ori spunînd că în alte țări mai înaintate perfecțiunea artelor l-ar demoraliza. Recunoaște și el că succesul în artă e problematic. În țară, în acest gol, în unele privințe aproape total, disperarea îi dă avînt, are halucinații arhitectonice caracteristice pusteii, e sub imperiul unei fata morgana. Oricît ar dori, un artist, zice el, nu poate asimila brusc tradiția unei țări, spațiul specific, iar arhitectura e arta cea mai geografică. Ea combate natura, dar se substituie ei și creează o geologie arhitecturală. Astfel, în nordul Europei cresc vîrfuri de catedrale, în Grecia și Sicilia — coloane dorice. Tata, cum s-ar zice, pune coloanele la vegetația solului. Am avut întotdeauna sentimentul că tata e de o mare inteligență (Ioanide: „Foarte mersi!“), nu se știe dacă n-are și el puțin dreptate, firește, în domeniul lui. Am stat de vorbă și cu intelectuali străini cînd am fost la Berlin, mărturisesc că mi s-au părut foarte *terre-à-terre*. Să fi fost tata, îi culca intelectualicește la pămînt. Și cu toate astea, oamenii banali din țările cu trecut fac lucrări considerabile. Și în creație individul izolat nu poate nimic, are nevoie de un corp social. Creația artistică e și ea un produs centurional. Cînd voi fi ministru de externe și eventual un factor important de conducere, voi înlesni tatii opera sa constructivă. Dacă un accident nu ni se pune în cale, evenimentul va fi foarte apropiat. În curînd, Cehoslovacia, Polonia, Franța vor fi rase de pe harta Europei și va începe asaltul cel mare împotriva putredei Anglii. În programul meu diplomatic este inclusă ideea de a reclama de la marii noștri prieteni, după dezmem-

brarea imperiului colonial al Angliei, o colonie pentru România, o insulă, un arhipelag măcar cât Noua-Zeelandă, pentru ca românii să se obișnuiască cu marea expediție, cu supunerea popoarelor născute sclave. Numai această politică de domnie va vindeca de complexul de inferioritate strecurat în sufletele noastre prin secole de șerbie și exploatare. (Ioanide: „Tudorel al meu are farmecul unor paranoici, delirează spiritual“.) Tata va construi atunci în voia fanteziei sale, creînd o lume nouă, fără a se depărta de ideea patriei lui. O va proiecta pe ocean. (Ioanide: „Ce curiozități! Și Sultana, și Tudorel vor să mă deporteze!“)

Cum am ajuns în sinul Mișcării? Cred că prima cauză a fost liceul. Acolo am avut profesori de o mare mediocritate, mai ales morală, oameni lamentabili, recrutați parcă printre sclavi. Nu vorbesc de pregătirea lor intelectuală. Unii din noi, cu bibliotecă acasă, rîdeam din toată inima de gafele profesorilor de literaturi, de ignoranța, de platitudinea ideilor lor. Profesorul de franceză nu citise pe Rimbaud și făcea cele mai comice sforțări spre a evita discuția la care îl provocam. Puneam, de pildă, profesorilor întrebări chinuitoare: ce părere are (asta profesorului de franceză) despre *Le bergsonisme* de Albert Thibaudet; iar celui de istorie: ce misiune a avut Machiavel la Forlì, la contesa Caterina Sforza. Natural, mistificam, pentru că noi înșine nu citeam excesiv, și întrebările de mai sus le preparam viclean, cu ajutorul cărților găsite pe acasă sau la rude studenți. (Ioanide: „M-aș fi mirat să fie altfel!“) Penibilă mi se părea nu neștiința profesorilor, foarte scuzabilă, dar lipsa lor de demnitate intelectuală, incapacitatea de a face față situației. Dacă ar fi răspuns: „Nu mai citesc

nimic peste Victor Hugo“, ni s-ar fi părut sublim, asta ar fi fost o filozofie a ignoranței. Cu rare excepții (vorbesc de școala mea), profesorii erau lipsiți de intelectualitate, incapabili de a bănui efervescența noastră, pînă acolo, că noi, cei mai răsăriți, ne rușinam pentru ei. Cîțiva făceau spiritele cele mai vulgare, erau familiari, nescoțîndu-ne din „mă“ și „bre“. Pe urmă, starea lor materială era în general rea, veneau la școală rău îmbrăcați, și indiferent de aceasta, n-aveau nici măcar poza sublimă a proletarului intelectual, impunînd respectul prin severitatea frunții lor. Profesorul de filozofie a avut odată o ieșire care mi-a lăsat o urîță impresie de vulgaritate. L-am rugat să ne facă o lecție suplimentară de logică, la care ne-a răspuns în felul lui familiar, arătîndu-ne coatele roase: „Cu cît mă plătește statul, nu-mi dă mîna să vă fac lecții în plus“. Desigur că profesorimea avea dreptate în felul ei, și noi am înscris în programul nostru ridicarea nivelului de viață al membrilor corpului didactic, însă la o anumită vîrstă, cînd profesorul ți se pare un zeu, familiaritatea aceasta pe chestii materiale prăbușește temple. Ca școlar și chiar acum am încercat două sentimente contradictorii față de oamenii maturi: ori un dispreț care în clasă merge pînă la scandal, ori, dimpotrivă, un respect religios. Sîntem în căutarea unui spirit care să ne domine de la o altitudine superioară. Tata ar fi fost pentru mine un astfel de spirit, și în fond prezența lui e întotdeauna sărbătoare; din nefericire cîmpul său de activitate îmi e complet refuzat, iar el e atît de absorbit în arhitectura lui, încît nu acceptă prezența profanilor. De departe, totuși, îmi inspiră o filozofie, chiar și în formă întoarsă. Deci așa au stat lucrurile cu profesorii. Într-o zi, la o singură

oră, ca suplinitor improvizat, a venit în clasă Gavrilcea, în locul profesorului de istorie. Pentru mine a fost o revelație. Un moment sufletesc crucial. (Tot dialogul provocat de Gavrilcea cu privire la esența istoriei i se păru lui Ioanide de un cretinism total, efect nedigerat al lecturilor de jurnale cu pretenții doctrinare. Întoarse paginile scirbit.)

Măcar în acea zi ora lui Gavrilcea a făcut mare impresie asupra tuturor, chiar și asupra celor mai indiferenți, care au gustat mult acest soi de lecție fără examinări. Pe urmă impresia s-a șters (la ceilalți, nu și la mine), fiindcă e mult mai comod pentru unii să învețe pe dinafară și să ia note. Când, mai târziu, am cunoscut amănunțit pe Gavrilcea, mi-am dat seama că exercitase un miraj intelectual asupra mea numai prin ineditul metodei și încăpăținata lui seriozitate. El nu este un om cult, nici prea filozof (pot spune asta fără a-l jigni, date fiind marile lui merite), și ceea ce ne strecurase în oră era efectul unei prelegeri despre filozofia istoriei, pe care o ascultase probabil la Facultatea de litere. Sînt sigur că printr-un defect de memorie și instinctiva pornire de a clarifica am înnobilit ideile lui Gavrilcea, care trebuie să fi fost mult mai confuze. Nu noi ne puteam da socoteală de asta. Scopul lui era de a ajunge la încheierea că istoria se face, fiind faptă, nu narațiune goală (asta o auzea el mereu de la aceia pe care îi recunoștea drept doctrinari ai Mișcării), și mai ales la ideea că tinerimea trebuie să joace un rol activ în viața publică. Această afirmație s-a aflat îndată la minister, și direcțiile școlilor din capitală au primit confidențial instrucții să nu îngăduie profesorilor a trimite suplinitor pe Gavrilcea.

În recreație, am remarcat că Gavrilcea stă de vorbă în drum spre ieșirea din școală cu un elev din clasa

a VIII-a (eu eram într-a VII-a), cu care vorbește foarte familiar, întinzîndu-i mîna. Gavrilcea, văzîndu-mă prin apropiere, m-a chemat și m-a recomandat colegului din clasa a VIII-a, întrebîndu-l dacă mă cunoaște și adăugînd că-i făcusem o impresie foarte bună, că mă socotea a fi un element promițător. El vorbea astfel din punct de vedere al Mișcării, cum am priceput mai târziu. Fapt este că elevul dintr-a opta, care azi — lucru curios — nu mai activează, m-a introdus treptat în misterele conspirației, punîndu-mă întîi în contact cu cîțiva camarazi, în reuniuni fără consecință. Numai după o pipăire îndelungă mi s-a făcut o propunere, fiind admis deocamdată într-o unitate exterioară, formată din simpatizanți elevi, sub conducerea unui instructor, care din punct de vedere intelectual lăsa de dorit (scopul nostru alegînd ca instructori oameni hotărîți, lipsiți de complicație cerebrală, e de a încerca tăria sufletească a tinerilor intelectuali, de obicei plini de amor propriu). Sensul intim al Mișcării nu mi s-a destăinuit, dar cînd eu am dovedit a-l fi intuit am fost imediat promovată într-o unitate interioară. Ascensiunea mea a fost foarte rapidă, și sufletește m-am relevat mie însumi ca un element întreprinzător, tenace, ambițios și cu vocația organizației politice. Toate studiile mele le-am îndreptat atunci în acest sens, consultînd cărți de istorie și biografie, înscriindu-mă la Drept și ținîndu-mă în curent cu mișcarea politică din întreaga lume. În prima fază a inițierii, instrucția consta din exerciții de disciplină și ierarhie (eram obligat să salut pe un elev dintr-o clasă inferioară mie pentru că avea un grad mai mare decît mine: am învățat voluptatea supunerii), cîntam în cor cîntece de-ale noastre, stridente pentru mine la început, și în

fine făceam marșuri. Cu greu mi-am procurat o pereche de cizme și pantaloni adecvați, și greutatea cea mai mare a fost la început de a le găsi un ascunziș. Din fericire, tata nici nu se uita la mine, iar Pichii i-am spus că iau lecții de călărie. Pentru marșuri ieșeam afară din oraș și mărșăluiam așa câte patru în rînd, cu instructorul alături, spre mirarea rarilor drumeți, care nu pricepeau ce fel de armată eram, cu cămăși cafenii și cizme de călărie. Apoi am început să învățăm tragerea. Eu am luat cîteva lecții de tir, dar trebuia să ne obișnuim a mînuii revolvere. Exercițiile le făceam cu toții, tot prin pădure, țintind în pomi. Cînd instrucția fizică a fost aproape completă, am fost supus unei probe de energie morală, dacă voiesc a accepta. Am primit. Tema era cucerirea unei mici localități prin luarea în stăpînire a autorității locale. Eu eram desemnat să comand operația, la care luau parte numai liceeni, inclusiv șoferul (acesta participa cu mașina părinților). Se fixă un sat din apropierea Bucureștilor, la cinci kilometri depărtare de barieră. Am luat îndelung informații topografice și administrative, interesîndu-mă asupra locului primăriei, depărtării postului de jandarmi, obiceiului primarului și alte de acestea, trimițînd înainte un camarad care nu lua parte la acțiune și nici nu era informat asupra scopurilor noastre. Am cerut chiar la telefon primăria, ca să-mi fac o idee cînd se află la post autoritatea. În ziua hotărîtă am plecat îmbrăcați toți cu trench-coat, cu cîte o mască neagră venețiană și cu cîte un revolver de alarmă în buzunar. Acestea funcționează cu niște capse în formă de gloanțe, ca și pistoalele-jucării, însă seamănă perfect cu revolverele adevărate, sînt inofensive și fac impresie. Conducerea ne-a avertizat că toată răs-

punderea cade asupra noastră în caz de nereușită, că ne va dezavua hotărît dacă vom implica Mișcarea. Se cerea de la noi fermitate și discreție. La vremea cuvenită, conducerea avea să-și aducă aminte de noi. De aceea lovitura era organizată astfel. Presupunînd că ar fi pus mîna pe noi și ne-ar fi arestat, noi am fi spus că sîntem liceeni și am voit să facem o farsă în urma unei prinsori și sub înfrurirea romanelor și filmelor cu gangsteri. Dovadă: revolverele-jucării cu care nu puteam face nici un rău cuiva și lipsa oricărui mobil material. Ne-am strîns la sediul nostru secret, unul a spus rugăciunea, și noi am îngenuncheat, apoi am cîntat un cîntec al Mișcării și ne-am suit în mașină, eu lîngă camaradul șofer, alți trei înăuntru. După ieșirea de la barieră m-am dat jos și am învelit numărul de ordine al mașinii cu o cîrpă neagră. În apropiere de sat ne-am pus măștile. Astfel am stopat în fața primăriei. Voi lămuri mai întii că imediat la intrarea în sat se află un parc foarte mare, cu un fel de castel care a aparținut unei familii boierești și a fost donat statului. Satul se distribuie pe două drumuri, luînd-o circular în stînga și în dreapta parcului înconjurat cu zid. Primăria se află pe drumul din dreapta, aproximativ în fața porții parcului. Casele țăranilor sînt mai încolo, de-a lungul șoselelor în chestiune, încît primăria, aflată nu departe de biserică și în fața parcului, pe o șosea asfaltată, stă în izolare. De altfel, drumul face o curbă după forma zidului parcului, așa că trecătorii mai îndepărtați n-ajung să vadă ce se petrece spre intrarea satului. Cînd deci am oprit în fața primăriei, n-am găsit pe nimeni prin apropiere. Mai încolo, îndărătul primăriei, unde, se vede, era un ocol de vite, la anume zile un băiețaș păzea vreo cîteva oi. Imper-

turbabili și mascați, am pășit în ogradă și am intrat în tinda localului. Frica mea cea mare era de a nu afla pe nimeni înăuntru și a ne face de ris. Din fericire, în sală am găsit o femeie stînd pe o bancă, o slugă probabil a primarului. A rămas holbată. Am întrebat-o dacă primarul e înăuntru și i-am poruncit să stea pe loc. Deschizînd ușa cancelariei, am dat de două persoane, primarul și un secretar, pîrînd mai degrabă niște bieți impiegați de percepție. Cu revolverul cu capse în mîină, avînd în spatele meu patru mascați la fel înarmați, am cerut primarului să-mi predea cheile de la dulapuri și registrul de intrare și ieșire (asta ca să cer ceva). Apoi, vîzînd telefonul, i-am ordonat să taie cu foarfecele de pe masă firul de legătură, lucru pe care acela, pierit cu totul, l-a și făcut. Apoi le-am spus la amîndoi să ridice mîinile în sus și să nu iasă din cancelarie, nici să avertizeze pe cineva timp de o jumătate de oră, deoarece oameni ai noștri erau postați în apropierea primăriei. În sală am predat cheile și registrul femeii, spunîndu-i să le înapoieze domnului primar. Și am ieșit astfel mascați. Pe șosea nu era nimeni, doar în fundul parcului, în fața așa-zisului castel (un mare conac cu aspect de internat), un grădinar bătrîn așeza ghivece mici de pansele în straturi. Nici nu s-a uitat la noi. Astfel am plecat nestingheriți, scoțîndu-ne măștile pe drum. Înainte de intrarea pe barieră am înlăturat și cîrpa de pe numărul mașinii, deoarece nu ne urmărea nimeni. Misiunea mea fusese îndeplinită și, deși totul fusese un exercițiu, ca și manevrele, știam acum că pot izbuti în realitate. Nu numai că nu ne-a turburat nimeni, dar două zile gazetele n-au pomenit, spre ciuda mea, nimic despre întîmplare. În fine, a treia zi abia, un ziar vesti că oameni

mascați au atacat primăria unei comune de lîngă București. Alte gazete reveniră, fără a putea preciza ce maleficiu comisese banda. Un singur ziar, mai bine informat, emise ipoteza că o bandă de tineri încercase, fără a izbuti, să facă un atac și apela la guvern să ia măsuri educative. În acest moment m-am crezut descoperit. Însă mă înșelam. Afacerea luă o întorsătură comică, după care intră îndată în uitare. Se vede treaba că autorităților imediat li se păru cam stranie povestea cu o bandă de oameni mascați, debitată de o femeie și doi funcționari rurali și neconfirmată de nimeni altul. Se făcu, probabil, o inspecție financiară primarului și fu găsit cu un deficit în casă de cîteva mii de lei. Autoritățile crezură că primarul a înscenat atacul ca să justifice lipsa sumei, deși, adăuga ziarul, primarul afirma că are banii acasă, a luat de la primărie cînd a avut nevoie, fiindu-i mai la îndemînă. Reportajul încheia cu constatarea că totul pare a fi o închipuire a primarului sau o mistificație, făcînd ironia că filmele cu gangsteri au început să zdruncine nervii primarilor din preajma capitalei. Azi am convingerea că Siguranța, chiar dacă n-a aflat cine a comis atacul, a știut care-i sensul și originea lui. Ea are evidența tuturor, și dacă ar voi serios să pună lucrurile la punct ar putea-o face. Însă n-ar trage nici un avantaj, căci n-ar putea dovedi nimic serios, afară de curajul nostru. Chestiunea e de ordin politic.

După această ispravă, am fost înaintat. O vreme am fost folosit pentru cîștigarea de aderenți printre liceeni și studenți și mai ales în cercurile bune. De atunci datează legătura mea cu camaradul Hangerliu, urmașul domnitorului cu același nume. Împreună cu el, care posedă moșie, ne-am transpor-

tat și în mediul rural, ocupându-ne în special de convertirea preoților tineri și a învățătorilor. Succesele pe care le-am avut mi-au produs o nouă promovare. Am fost însărcinat cu redactarea circularelor noastre, cu probleme de organizație, iar în cele din urmă cu colectarea știrilor politice din străinătate și compilarea lor într-un raport politic. Am început să intru în contact cu factori externi să am corespondență, iar în călătoria la Berlin am avut schimburi de vederi hotărâtoare pentru viitorul nostru. Sînt de pe acum secretarul pentru afacerile externe al Mișcării. Politica cere a nu încredința hîrtiei nici postum aceste rezultate; ceea ce pot destăinui este că am înlesnit unele raporturi între oameni politici români și Mișcare. Fără îndoială, ne vom scutura în cele din urmă de toate aceste uscături imorale, deocamdată ele ne pot fi de folos prin oportunismul lor, cu care vor slăbi partidele cărora le aparțin.

Diplomația singură n-ajunge în această fază, metodele vechi s-au perimat. Se cer procedee pline de îndrăzneală, potrivite cu evenimentele care ne așteaptă. Unul din ele, aprobat de conducerea noastră, este teroarea. Politicienii trebuiesc intimidăți prin exemple răsunătoare, determinați să capituleze. Dacă unele corecții moderate nu vor izbuti, vom ști să mergem mai departe. De altfel, măsura e în bună parte legată de sugestiile ce le vom primi dinafară. Nici o slăbiciune nu mă mai turbură, încep să înțeleg sufletul lui Machiavel. Vom aplica metoda lui Alexandru Lăpușneanu, tăind tot ce ne stă în cale. Prea ne-am toropit cu romane franțuzești și cu piese bulevardiere, sau cu știință de amatori ca a lui Hagienuş, care în epoca noastră se ocupă de Babilon, uitînd trecutul nostru bizantin, plin de

evenimente tragice. Să poftească Fabrice del Dongo aci în țara lui Brîncoveanu și a lui Hangerliu! Acest erou manierat, căutător de senzații tari fără riscuri, ar deveni la noi ridicul, un fluture învîrtit în ciclon. Noi trăim ca marinarii în furtună și nu sîntem căutători de emoții din diletantism, ci fiindcă regimul de uscat ne plictisește, ca pe matoși. Organismul nostru are tensiune, avem nevoie să-l supunem obișnuitului regim forte. Liniștea în care trăiește generația părinților noștri, liniștea de la „Capșa“ și de la cluburi, e o iluzie, o scurtă tăcere între două trăsnete. „Nenorociții“, vorba tatii, nici nu știu ce-i așteaptă. Dar căderea lor e inevitabilă, e fatală, și crușindu-i, noi nu i-am salva. Prin urmare, să lăsăm destinul acestei țări să se exprime prin noi, să avem măcar consolația de a nu fi fost lași.

Ceea ce se va întîmpla va fi uluitor, fața pămîntului se va schimba cu desăvîrșire, și bietele noastre manuale de geografie și istorie vor trebui arse în mormane. Am văzut și ascultat lucruri decisive, pe care mulți dintre oamenii noștri așa-zii de răspundere nu le știu. Forțele tinere vor inunda toată Europa, de la Gibraltar pînă la Caucaz și de la Oceanul Glacial pînă la gurile Nilului. În acest iureș soarta noastră e hotărîtă. Trebuie neapărat să ne alăturăm forței irezistibile. Marile imperii sînt osîndite a fi promovate tocmai de elementele mici și dinamice pe care le-au înghițit. Minoritatea conduce majoritatea. Așa s-a întîmplat în Imperiul otoman, unde grecii levantini au jucat un rol considerabil. Prin vocația noastră politică innăscută, vom pătrunde la locurile de comandă și vom juca un rol preponderant. Noi vom fi pigmentul, principiul vital al noii ordini, vom face ca centrul de gravitate să cadă în spațiul nostru, cucerind pe

nesimțite pe cuceritori. Iar dacă, printr-o greșeală stranie de calcul, marele iureș va eșua, fapta noastră nu este inutilă. Ea reprezintă o concentrare de forțe sufletești utilă în orice împrejurare, o demonstrație istorică de energie. Nu există în natură forță vinovată. E nebun cine crede că echilibrul și pacea sînt moduri ce pot să dureze la infinit. Astfel fiind, în așteptarea furtunii, intrînd în ea viguroși, activi, *n-avem ce pierde.*

Printre camarazii mei sînt specimene bestiale, nu pot să ascund, care mi-ar produce oroare dacă nu m-aș așeza dintr-un punct de vedere superior istoric: ființe complet inculte, fără scrupule, inconștiente de țelul nostru, care s-au înrolat la noi din instinct de bandă, în speranța de a trage un folos și fiindcă nu sînt capabile de muncă cerebrală sau manuală. Sînt instrumentele noastre cele mai bune cînd le disciplinăm și le încadrăm. Îndrăznesc a merge și mai departe: șeful nostru suprem, factorii importanți din comandă nu sînt mințile cele mai alese, cerebral vorbind, nici capete deosebit cultivate. Ideile și le scot din jurnale, din publicații obscure, cînd le pică în mîină, n-au nici o noțiune clară de științe, de arte. Parcă Attila, Tamerlan și Genghishan aveau vreo idee de filozofia lui Platon sau de arta lui Praxitel! („Zadarnic fac proiecte, observă amar Ioanide, Genghishan mă pîndește!“) Ei sînt niște birocrați, ordonînd și întocmind rapoarte, descinderi pe teren, întruniri, marșuri, manifeste, însă cu o hotărîre calmă pe care n-o intimidează nici o intelectualitate. Un manual de metafizică de le-ar cădea în mîină, ar fi pierduți. Astfel, somnambulul nu se menține pe marginea acoperișului decît fiindcă doarme. Îndată ce-l deșepti, șovăie și se prăbușește. Ei au asupra oame-

nilor din comun o eficiență extraordinară. Clișeele lor, gramatica dubioasă, platitudinea fac pe ascultători să caște gura. Ei n-au „delicateța“ oamenilor educați: atacă năprasnic pe adversari, cu o pornire de ură sinceră, sau pîrînd astfel, care place. Eu, chiar după ce prin examen critic mi-am simplificat limbajul, nu fac, vorbind, aceeași impresie, sînt privit cu nedumerire și îndoială. Îndată ce vine Cioarec după mine și spune exact aceleași lucruri mai prost, mai confuz, ascultătorii sînt în delîr. Le place Cioarec în sine, îl simt al lor, n-au sentimentul a fi depășiți. Eu însă inspir respect șefilor, îi neliniștesc prin „spiritualitatea“ mea, cum zic ei fără să înțeleagă perfect sensul acestui cuvînt. De aceea m-am specializat în probleme de cabinet, voi adopta pe măsura succeselor noastre metoda de a mă ascunde, de a fi un personaj ocult și temut de la distanță, un intrigant, așa cum a fost în Spania...» (Manuscrisul e neterminat.)

Ioanide, sfîrșind lectura, șezu multă vreme cu capul în mîini, aproape imobil (în fond era speriat). Apoi, trîgînd sertarul biroului, scoase două etichete la fel cu cele rupte și, fără a-și da seama de inutilitatea lucrului, întrucît însemnările făcute pe margini în focul indignării l-ar fi denunțat oricum că citise jurnalul, lipi din nou scoarțele caietului.

XVII

Panait Suflețel dădu, în urma morții lui Dan Bogdan, niște reprezentatii de lașitate nemaipomenită, frizînd bufoneria. De la orele patru după amiază nu mai ieșea din casă, spre a nu fi prins de întuneric. Dormea pe la rude — la un cumnat,

la un frate — schimbându-și des adresa și evitînd a spune unde locuiește. Cînd Gulimănescu vru să-l însoțească o bucată de drum, întrucît mergea în aceeași direcție, Suflețel se opri în loc la un colț de stradă și-și luă rămas bun de la el.

— Merg și eu mai încolo, zise Gulimănescu.

— Dumneata mergi, dar eu mă întorc!

— Parcă asta e direcția dumitale.

— Nu! negă Suflețel energic, privind în toate părțile.

— Unde stai, omule?

— Ce, se agită Suflețel, mai avem acum case? Ne ascundem în grote, ca troglodiții, în catacombe. Vin bestiile apocaliptice!

Și scuturînd precipitat mîna lui Gulimănescu, trecu drumul și se pierdu pe o stradă laterală. Ca să inducă în eroare (lamentabilă comedie!), Suflețel lua un tramvai într-o direcție opusă cartierului său, apoi se dădea jos la stația următoare și revenea pe străzi ocolite la tramvaiul care îi trebuia. Începuse să evite prietenii care i se păreau a nu fi agreați de Mișcare, și cînd i se întîmpla să dea ochi cu unul, îl planta repede, scuzîndu-se: « Ne omoară Mafia, n-avem ce face, executăm ordinele, de unde nu, pac-pac! »

Și din gură, potrivindu-și mîna în chip de armă de foc, Suflețel imita pocnetul revolverelor.

Este foarte adevărat că evenimentele dădeau oarecare îndreptățire alarmei sale, fapt e că Suflețel avea spaima funambulescă și mai ales că Mișcarea nici nu se gîndea la el. Suflețel circula, nu-i vorba, în mediile academice, publicul nu-l cunoștea, și nefiind profesor n-avea contact cu tineretul, ca Dan Bogdan. Așadar, nu prezenta importanță. După vreo zece zile, convins de Aurora, Suflețel se resemnă

să doarmă acasă, păstrînd toate celelalte precauții, ba chiar întărindu-le. Ademeni cu avantaje culinare și pecuniare pe sergentul de stradă să vegheze în chip deosebit asupra locuinței lui și aduse dulăul din fundul curții la poartă, cu cușcă cu tot. Intrarea la Suflețel era mai dificilă decît la palat. Gaittany povestea cu mare haz ce pățise voind să-i facă o vizită. Cînd Suflețel auzi zgomot de mașină și văzu un automobil în poartă (instinctul lui avea o justificare: era mașina ce servise la omorul lui Dan Bogdan!) fugi imediat în pod. Poarta era închisă, dulăul lătra formidabil, o servitoare deschizînd dinăuntru o fereastră întrebă cine este. Abia după ce, descoperind pe Suflețel în gura podului, primi instrucțiuni, veni la poartă cu cheia, unde mai verifică o dată identitatea vizitatorului. Poarta fu reînchisă imediat, tot cu cheia. Suflețel coborî în fine din ascunzătoare și sosi tiptil pînă la ușa biroului său, încercînd să ghicească din respirația musafirului dacă este într-adevăr Gaittany.

— Ce vreți? conchise directorul Casei de artă, posesorul stiletului cu care fusese asasinat Dan Bogdan, îi e frică! Și emise un hohot de ris.

Bonifaciu Hagienuş era mult mai calm, cu toate că și el admitea ipoteza, absolut improbabilă, de a deveni un obiect de atac.

— Ce-o fi o fi, domnule Gaittany, cum mi-o fi soarta! Dar dumnealor ar trebui să se gîndească, ce Dumnezeu, fac eu vreun rău cuiva? Eu nu fac politică, nu m-amestec dincolo de cărțile mele. Sînt un biet funcționar care mă supun superiorilor. Eu am filozofia lui Horațiu: *nil admirari*.

Relativa calmare a lui Suflețel mai avea și altă pricină. Suflețel aflase că o rudă foarte apropiată a lui Hangerliu, o doamnă cu relațiile cele mai

considerabile, purtînd același nume, Hangerliu, obținuse încuviințarea de a deschide în București, într-un local vast, în mijlocul unui mare parc, ce aparținuse patrimoniului ei, o școală completă de fete, de la întîia clasă primară pînă la ultima de liceu, care nu primea decît orfane și dădea o educație avînd la bază sentimentul religios. Era o școală confesională, după modelul celor catolice, cu călugărițe, însă ortodoxe și alese din familiile cele mai bune. Ministerul plătea profesorii, însă fondatoarea, cu un consiliu ad-hoc, din care făceau parte și prelați, își rezerva dreptul de a-i accepta sau nu, și procura importante fonduri din alte părți. Școala avea internat, externe nu se primeau. Cînd descoperi această instituție, Suflețel intră în delirul impa-cienței. Școala avea nevoie de o directoare, și postul ar fi fost excelent pentru Aurora, rezolvîndu-se astfel problema locuinței, căci școala era prevăzută cu un superb pavilion pentru direcție. Suflețel întreprinse demersurile într-un secret magnific, ferindu-se în primul rînd de Hagienuş « cel ascuțit la limbă ». Înarmată cu un memoriu, Aurora ceru audiență prințesei Hangerliu, după ce în prealabil vizitase pe madam Pomponescu și alte personalități feminine. Aurora făcu impresia cea mai bună din cauza fizionomiei ei fără atracții. Afară de aceasta, uza de un mod dulceag și plat de a adula, care ar fi scandalizat un om de spirit. Dar aceștia sînt rari, mai ales printre femei. Aurora vorbi astfel doamnei Pomponescu:

— Soțul dumneavoastră, care este unul din marii bărbați ai neamului, de care toți sîntem mîndri, un artist și un mare om de stat etc.

Puțini sînt oamenii care să reziste la asemenea platitudini, și tot ce poate face un om de educație

este de a-și ascunde satisfacția sub o mască de severă modestie. Față de prințesa Hangerliu, Aurora debută cam așa, adoptînd o sfială foarte bine condusă și schițînd, ca din ignorare a ceremonialului just, o reverență:

— Doamnă prințesă, sînt emoționată și nu știu dacă n-am fost cam îndrăzneată să vă importunez. Numele dumneavoastră istoric îl am întipărit în minte din școală, de cînd învățam despre marele voievod Hangerliu. . .

Cine dă ființelor mediocre atîta instinct de adaptare? Într-adevăr, prințesa Hangerliu, persoană bonomă și caritabilă, de înfățișarea cea mai modestă în relațiile diurne, nutrea un amor propriu voievodal cu totul deplasat și era de o ambiție de putere nemăsurată, revelabilă în intonația groasă a vorbirii, semănată cu « dă ce, pă ce » în pretenția de a fi o prințesă autentic « rumână » pînă și în pronunție. Ea se vîra în toate, intriga politicește și, deși era admisă la curte, afecta o anume poziție și visa restaurarea dinastiilor domnești române, adică a ei. Nu-i de mirare, deci, că Aurora fu ascultată cu cea mai mare bunăvoință și obținu o adeziune unanimă în consiliul ctitorilor școlii din care făcea parte și madam Pomponescu. Recomandarea se făcu, și numirea era iminentă, întrucît școala funcționa, sub direcția provizorie a unei profesoare, numai cu cîte o clasă de fiece ciclu; deocamdată, Aurora nu uită a face o vizită și lui Hangerliu-junior, foarte în grațiile prințesei, căruia între altele îi spuse că soțul ei, Panait Suflețel, admiră mult valoarea de numismat a lui Hangerliu-tatăl. Cu acest prilej, Hangerliu împărtăși Aurorei, cu rugămîntea de a transmite mai departe, că sînt amatori pentru închirierea casei lui Dan Bogdan sau a lui Gulimănescu.

Astfel Suflețel comunicase vestea, ferindu-se a revela modul cum ajunsese în posesia ei.

Cînd se petrecu accidentul Dan Bogdan, Suflețel se umplu de spaima de a nu rata direcția Aurorii la școala prințesei, din cauză că exprimase în public antipatie față de Mișcare.

— Dragă Iti, îi sugeră Aurora, n-ar strica să te duci la Hangerliu, să-i explici că tu nu te bagi în politică.

Astfel, Suflețel decise a face o vizită, perfect inutilă, lui Hangerliu, în care scop solicită intercesiunea lui Gaittany. Acesta chemă la telefon pe fiul numismatului.

— Să trăiești ! debută el. Aci Gaittany. Uite, Max, aci este amicul nostru Panait Suflețel. Vrea să-ți vorbească. Poți să-l primești ?

Glasul răspunse ceva satisfăcător, căci Gaittany zise : « Perfect ! » și încheie convorbirea. Hangerliu acorda lui Suflețel întrevvedere cerută.

Cîteva cuvinte despre Hangerliu devin necesare. Acesta părea să aibă cel mult douăzeci și opt de ani, în realitate era în vîrstă de patruzeci de ani. Fața lui prelungă și de aspect infantil inducea în eroare. Era fiul prințului Hangerliu, numismatul, și se numea Maximilian, după Robespierre, deoarece tată-său într-un moment de umor declarase că are nevoie în familie de un terorist, pentru a scutura inerția neamului său. Asta îndreptătea pe Max să îmbrățișeze ideile cele mai riscate și potrivnice, în aparență, clasei sale. Era alintat ca banditul, declasatul familiei. Max era căsătorit cu o pianistă ungueroaică dibuită pe la Cluj și care avea relații cu mediile cele mai cabotine, pretîndu-se la orice combinații. Astfel, fu într-o vară pianistă în mica orchestră a teatrului de vară « Volta-Buzești ». Cu toate astea, Hangerliu pretindea că nevastă-sa este

din familia conților Kálnoky din Ardeal, și un văr al său, care alcătuisse, cu concursul binevoitor al lui N. Iorga, genealogia familiei, o trecea în opul său ca atare. Conții Kálnoky nu dezavauau această versiune, și doamna Kálnoky-Hangerliu avea acces în familiile nobile din Ardeal. Cît despre Max, el se trăgea în linie dreaptă din Hangerliu domnitorul, și pe cărțile sale de vizită, gravate la Mütznier, o coroană ședea asupra inscripției « Prințul Maximilian Hangerliu ». Era singura sa manifestare nobilitară în public, altfel un neavizat l-ar fi socotit pe Hangerliu boxer sau șomer. Economicește o ducea rău, trăind din expediente. Tată-său, numismatul, om de aproape șaptezeci de ani, văduv, trăia separat, într-un minuscul apartament modern pe care i-l cumpăraseră fetele sale, și se întreținea cu o pensie viajeră modestă, servită de acestea, în virtutea căreia, abonat la o pensiune, primea prînzul în sufertaș, acasă. Seara nu mîncea, mulțumindu-se cu o cafea acasă sau la cafenea. Din nenorocire, mergînd tîrșea picioarele. Modicitatea veniturilor îl silise să vîndă monedele de aur, de fapt nu cele mai prețioase din punct de vedere strict numismatic, la care se adăugase și medalia samiotă, dată de Ioanide lui Tudorel, de Tudorel lui Max, și de Max numismatului. Una din fete, căsătorită cu un *Earl* englez Derrick Assheton-Jones, devenise astfel *Countess Assheton-Jones née Princess Handgerly*. A doua fată era măritată cu marchizul de Falloux, numită de aceea de sora din Anglia « *the Marchioness* ». Marchizul avea întinse relații de rudenie cu cele mai aristocrate familii, între altele și cu a contelui de Noailles. Astfel, Max Hangerliu era rudă cu răposata contesă de Noailles. Nu astea erau cărțile de vizită europene ale Hangerliilor. Prin

celalalte rubedenii de generație mai veche, aveau legăturile cele mai solide cu familii mult mai importante, în Italia, Belgia și Spania, și cea mai neînsemnată rudenie era cu o familie din Graz: von Tupay-Isertingen. Lui Max nu-i rămăsese decât o casă veche pe Calea Victoriei, nu departe de palatul Cantacuzino, și un fragment de moșie, înglobat în exploatarea unui văr, de la care extrăgea un venit precar. În momentele critice Hangerliu vindea obiecte din casă, tocmindu-se fără rușine și servindu-se de luminile comerciale ale doamnei Valsamaky-Farfara, care putea dovedi, când era mai inspirată, că foarte pe departe se putea socoti încuscrită cu Hangerliu. Când lucrurile erau și mai grave, madam Hangerliu căuta un angajament ca pianistă. De ordinar însă, Hangerliu se descurca ușor, invitându-se la masă la numeroasele rude, uneori cerind dinainte informații asupra meniului.

— Mă Dinule, telefona el lui Gaittany, voi ce-aveți de mâncare? Vin la voi la masă.

Totuși, mesele la rude Hangerliu nu le găsea suculente, pe prințesa Hangerliu o denunța ca avară, restrânsă culinar. Prefera prânzurile burgheze și chiar populare, fiind acceptat cu plăcere prin lipsa lui de mofturi și prin prestigiul numelui. Intra pe la recepții, unde devasta pur și simplu bufetul, fiind mereu cu gura plină și cu buzunarele umflate de alimente luate pentru acasă. Pîndea pe amici prin cafenele când mergeau la mese comune și se însoțea cu ei, iar la plată se scuza, mărturisind candid că n-are decât un leu. De altfel, nimeni n-a pretins vreodată ca Hangerliu să plătească, iar ideea de a hrăni un prinț scăpătat măgulea pe mulți, dîndu-le sentimentul puterii claselor noi. De fapt se iluzionau. Hangerliu proceda astfel din plăcerea de a nu-și

bate capul și din gust pentru inedit, însăși ideea de a fi în mizerie îl amuza. Semăna puțin cu Gabriel-Jean-Anne-Victor-Benjamin-Georges-Ferdinand-Charles-Edouard Rusticoli, comte de la Palférine al lui Balzac, boem amator. Toamna mergea la vînătoare invitat de prietenii săi, iar când existența în capitală îi devenea penibilă, se plasa cu săptămînile și chiar cu lunile pe la moșiile rudelor. Afară de aceasta, Max făcea și gazetărie, și anume reportaj, primind cele mai umile comenzi. Contribuția lui era importantă în recepțiile sau reuniunile la care presa obișnuită n-avea acces lesnicios. Hangerliu pătrundea la o solemnitate cu mîinile în buzunar și intra în vorbă cu primul-ministru fără nici o jenă. Acesta îl cunoștea, nu putea să-l evite, considerînd rețeaua invizibilă ce pune pe Hangerliu în raport cu societatea înaltă. «Ce faci, Max, pe-aici?» îl întreba demnitarul, iar Max înregistra ceea ce vedea și transmitea reporterilor, după care faptă nu uita să reclame onorarul. La legații pătrundea și mai ușor, din cauză că plenipotențiarilor le era foarte cunoscută alianța Hangerliilor cu familii notabile din țara lor și menajau o familie ce le putea fi utilă îndeplinirii misiunilor lor delicate. Prințesa Hangerliu dădea ea însăși ceaiuri diplomaților și era o vizitatoare obișnuită a ambasadelor. De la un timp, de când se deschisese orfelinatul, Hangerliu apărea în timpul mesei, singur sau cu nevasta, și se arăta încîntat de regimul alimentar. Administratoarea, temîndu-se ca nu cumva să fie trimis în mod special de prințesă ca să controleze bunul mers al internatului, îl poștea la masă, oferindu-i mîncări neînscrise pe lista zilei.

Ceea ce surprindea în primul moment la Hangerliu era ținuta sa de esența imbecilității. Prințul

rămînea nu rareori cu gura căscată și mai presus de toate scotea din gîtlej un rîs înfiorător, un fel de behăit de capră, replică înjosită a hohotului jovial al lui Gaittany. Pe urmă îți dădea seama că dacă Hangerliu nu era inteligent, nu era iarăși așa de imbecil cum părea. Era un prost de familie cu un *je ne sais quoi* care în anume privințe îi dădea superioritatea asupra unui inteligent de extracție joasă. Fără să fie cult, prin frunzărirea cărților din bibliotecă, prin participarea la discuții savante și lectura de jurnale străine, Hangerliu putea să se descurce în momente dificile, să arunce un apropo potrivit. Putea conversa onorabil cu nunțiul papal, cu un arheolog, cu un filolog și cu atît mai mult cu un militar sau un diplomat. Cînd nu-l ajutau cunoștințele, răscolea cronică de familie. Astfel, nunțiului papal îi spunea: « Monsenior, știi că în familia Hangerliu tradiția catolică e destul de puternică? Uite, o vară a tatii s-a convertit la catolicism, măritîndu-se cu ducele d'Albufera, nevastă-mea e catolică » etc. La arheologie o dădea prin numismatică sau făcea nepăsător o mărturisire uimitoare: fusese, de pildă, la Cutais, în Armenia, împreună cu familia Krupenschi, tare la curtea țaristă (tot legătură de rudenie). Pe filologi îi speria la nevoie cu limba țigănească, pe care o vorbea ca chivuțele, după care o dădea pe franțuzește. De notat că pentru Hangerliu franceza era, cu oricîte balcanisme, o limbă spontană, pe care își permitea a o întoarce în toate chipurile, maltratînd-o, fără să pară un străin. În românește, ca și prințesa Hangerliu, Max vorbea muntenește, zicînd « dă ce », « rumân » și înjura ca surugiii, chiar în saloane: « Tanti, exclama el despre cîte unul, ăla e un escroc, mama lui ! » Prințesa însăși era tot așa de slobodă la gură,

și pe un funcționar superior, pe care îl ajutase în carieră și care acum se codea să-i facă un serviciu, îl înjură în plin minister, zicîndu-i: « Păcătosule! *Propre à rien!* . . . Tu-ți paștele mă-ti ! » Prințesa juca teatru, dozînd savant franțuzeasca cu ocară excesivă, spre a da dovadă că are simțire « rumânească » și profitînd de bătrîneță și de ținuta ei autoritară. Vulgaritatea ei era făcută, un naționalism de chermesă. Max avea moravurile cele mai democrate și se cobora în medii pe care un burghez obișnuit le-ar fi evitat. Avea prieteni prin mahalale, pe la țară, mai ales de cînd cu Mișcarea intra prin locuințe sordide, mînca la masă chiar și cu o spălătoreasă, fără nici o încruntare, cu un firesc extraordinar. Nu făcea nici o sforțare pentru asta, de aceea și plăcea grozav oamenilor simpli. Cu « camarazii » Hangerliu dormise de atîtea ori doi într-un pat, suportînd miasmele inerente cazării în comun. Singurul lucru care distingea pe Max era trecerea fără spasm de la un regim la altul. Spre exemplu Hangerliu bea într-o băcănie cu reporteri de jurnal, pretîndu-se manierelor celor mai redacționale, apoi trecea drumul la o recepție, unde fără tranziție apreciabilă, exact în același ton nepăsător, pigmentat cu behăitul caracteristic, discuta cu ministrul Angliei despre vînătoarea urșilor, dînd informații de un interes acut pentru excelența-sa. Ba mai mult, la recepție relua temele din cîrciumă, traducînd ministrului Franței înjurăturile românești « Parastasul mă-ti », « Vedea-te-aș la morgă-n galantar », « Să i-o spui lui mutu », strîngînd cerc în jurul său. Prostul, cu sau fără știință, era un diplomat eminent. Hangerliu suferea de două complexe, de cel de inferioritate și de cel de superioritate, simultan. Se simțea inferior oricărui om din comun,

mai ales mahalagiilor. Întrevedea în ei o forță imensă, tremura în subconștientul lui la ideea că aceștia vor fi neapărat stăpîinii de mâine, se prosterna în fața lor, se pregătea să se facă tolerat de ei. Un ton mai răstit al unui căruțaș îl demonta, îl făcea să-și piardă cumpătul. Cînd a făcut serviciul militar, Hangerliu a fost terorizat de sergentul de trupă, purtîndu-se prevenitor cu fiecare din ei, respectîndu-i sincer în raport direct cu brutalitatea lor. Lipsa de cultură și educație, într-un cuvînt, exercita un fel de miraj asupra sa. Pe de altă parte, însă, avea sentimentul intim că el e Hangerliu, un individ cu certificat genealogic. Putea să se coboare oricît de jos, să vorbească țigănește, să tapeze pe alții, el era prințul Hangerliu, urmaș direct al aceluia de care vorbește cronica, cu un sistem de relații familiale ce-i deschidea ușile cele mai dificile. De aci acea *nonchalance*, acea nepăsătoare siguranță de sine cu care-și permitea gesturi care pentru altul ar fi fost fatale. Hangerliu nu ședea niciodată ca oamenii pe scaun: sau punea un picior sus, pe sub fesa celui alt, sau se lăsa pe spate atît de mult încît picioarele i se întindeau departe pe covor. Se scărpină în văzul tuturor și fără jenă în cap, strănuta zgomotos, scotea limba cîteodată din gură ca să dea a înțelege că o chestiune e boacăină, fluiera în plin salon o arie, sau se-nvîrtea în pas de dans. Deodată apoi se lăsa jos pe covor lîngă fotoliul unei doamne. La prințesa Hangerliu făcu la o masă o drăcie hazardată. Pe bufet se afla un tort cu o mare coamă de frișcă. Max vîrî degetul în ea, reteză o bună porțiune și o duse la gură, lîngîndu-și apoi tacticos degetul. «E bună, tanti», fu toată scuza sa, admonestat cu un îngăduitor «Ești teribil de răucrescut, Max! Labele jos!»

În treacăt fie zis, în cercul Hangerliu expresia «Labele jos!» era în vogă, preferată de cele mai distinse membre feminine, chiar de *the Countess* și de *the Marchioness*, în țară și în străinătate, cu sentimentul de a comite o mitocănie *exquise*. Astfel, în timp ce în mediile populare pe care le frecventa Hangerliu oamenii se fereau de expresiile mai metaforice din snobism, în familia Hangerliu vulgaritatea era cultivată ca o petrecere de un risc delicios. Cu toată bătăria lui în gesturi și în vorbire, Hangerliu avea o margine secretă, imperceptibilă omului fără uzul lumii. Dacă Max își permitea să se dea de-a dura în fotoliu, nu-și îngăduia să întrerupă vorba prințesei. Rîsul său imbeciloid răsuna numai după ce nunțiul papal comisese o îngerească glumă. Hangerliu știa pînă unde să meargă și unde să se oprească și la propriu și la figurat, și în purtarea lui stridentă pentru profan era o stranie rezervă și o supraveghere care îl fereau de orice inconveniență. Hangerliu putea fi oricînd mareșal la palat, știind cînd să tacă și cînd să înjure, modest și suficient după nevoie, totdeauna egal, niciodată șovăitor. Sastisirea era un fenomen moral necunoscut lui Max. Gaittany avea multe analogii cu Hangerliu, cu unele distincții: nu suporta un mediu prea vulgar cu acea superioară simplitate proprie lui Max, nici nu aborda somitățile cu aceeași liniștită suficiență. Cu cei mari, Gaittany era onctuos și servil. Iar cînd se risca în glume dubioase, pierdea tonul just și devenea scabros.

Hangerliu aderase la Mișcare prin circulația lui în straturile joase. În fond, Mișcarea făcuse apel la el. Șefii își dădură seama că Hangerliu este un element comod și care nu bate la ochi, capabil de a-i pune în legătură cu cercurile înalte din țară

și din străinătate. Pe de altă parte, familia lui Max și grupurile aristocratice favorizară din umbră această afacere, din care puteau trage profit în cazul unui seism social. Impresia în aceste cercuri era că organizația ilegală va putea fi la timp oportunită încălecată și dominată de regia din umbră a aristocrației. Conspiratorii sperau și ei același lucru: să înlăture după izbîndă și după familiarizarea cu treburile publice pe Hangerliu și toată tagma lui. Deocamdată, ambele tabere, conștiente de rezervele mentale reciproce, mergeau solidar împreună pentru atingerea primelor obiective. Prin urmare, ideea că Max era sincer trebuie exclusă. Totuși, se poate vorbi de sinceritate în sensul că, ancestral, intriga era elementul său. Prințesa Hangerliu îl consilia secret, pe față avînd aerul a nu atribui nici o seriozitate unor simple *polissonneries* ale lui Max. Nimeni nu privea cu oroare pe Hangerliu, acesta circula în toate părțile, chiar și în societatea germanofobilor, ostilă cu energie politicii lui. Deși amestecat în Mișcare, Hangerliu nu mergea cu sacrificiul așa de departe încît să rupă relațiile cu lumea lui, și se invita la masă la persoanele cele mai adversare, unde se încerca chiar să pledeze cauza Mișcării, uzînd de o anume furie demonstrativă, repede reprimată, din decor monden, cînd altul desfășura teza adversă. Max făcea banditismul agreabil, așa cum Fontenelle redacta ipoteze astronomice pentru doamne.

— Max, îi zicea cîte unul, tu nu poți să te «încanaiezi», ai să vii cu noi!

Atunci Max dădea drumul rîsului său imbeciloid, aluneca în fotolii ca pe un tobogan, cu mîinile în buzunar și cu picioarele întinse pe covor, și protesta vehement «nu, nu», însă în cel mai perfect bonton. De la o vreme, ca să aibă un aer *farouche*,

venea cu semințe de floarea-soarelui în buzunar, și în salonul doamnei Mavrogheni scoase o sămînță și o strivi în gură.

— Ce faci, Max? se scandaliză prințesa Hangerliu.

— *Mais c'est bon ça, vous savez!* fu răspunsul lui Max.

Evident, Hangerliu știa infailibil cînd și unde e cazul de a mîncă semințe. Ca să fim drepți, vișlul îl căpătase de la Carababă.

Panait Suflețel îl găsi pe Hangerliu într-o odaie mare de stil demodat, cu picturi pe tavan și parchet policrom octogonal. Era frig, soba de teracotă, se vede, nu dădea căldură sau nu era hrănită cu lemne. Max era îmbrăcat într-un cojoc oieresc și cu căciulă țurcănească pe cap. În odaie mirosea a hîrtie rîncedă, ca în vechiul local al Academiei. Într-adevăr, un morman de cărți, mai toate îmbrăcate în pergament, erau puse vraf pe parchet lîngă un perete, în schimb un dulap de nuc cu două coloane răsucite de lemn era plin cu cutii de alice și cartușiere. Trei puști de vînătoare erau rezemate de dulap, iar alături de perete spînzura o autentică archebuză. În odaie era o canapea vetustă, trasă mai lîngă sobă, și o masă rotundă de nuc în mijloc, neînvelită cu nimic, pe care tronau vreo trei roate mari de floarea-soarelui uscate. O alta o ținea Hangerliu în mînă.

— Să trăiești! salută amfitrionul pe Suflețel, ca și Gaittany, dar apoi adăugă: Ce mai faci? — ca și cînd l-ar fi cunoscut personal dinainte. Apoi, cu grabă, precum ar fi voit să repare o eroare: Mănînci floarea-soarelui?

Înainte ca Suflețel să se dezmeticească, Hangerliu rupse un sfert din roata lui și o înmînă clasicistului, care, temîndu-se a nu contraria pe amfitrion, o luă în mînă. Hangerliu îi făcu semn să se așeze pe

canapeaua foarte largă, iar el însuși se urcă cu picioare cu tot la capătul celălalt, scuturându-și tot bustul.

— E frig al dracului, domnule! observă.

— Boreu devine pervers! își dădu în petec Suflețel, făcând aplicații mitologice.

Hangerliu îl privi liniștit, trosnind în gură o sămînță, apoi aprobă: « Da, da », și rîse gutural. De fapt nu înțelesese.

— Am auzit, observă Hangerliu, că în casa dumitale se face o bucătărie fantastică, mi-a spus Dinu Gaittany, ești un *gourmet*. Am să vii o dată, *je vous demanderai à dîner*.

— Bucuros! se precipită Suflețel, în fond nu prea încîntat, fiindcă n-ar fi vrut să se știe că are raporturi cu Hangerliu.

— Voi ai să-mi spui ceva! aduse Max la chestie pe Suflețel.

Acesta făcu o anchetă circulară cu privire prin odaie, spre a se asigura că nu e nimeni altul de față, apoi izbucni cu ardoare:

— Am venit să vă rog să comunicați locului în drept că se comite o eroare strigătoare la cer împotriva mea, sînt urmărit, amenințat. . .

Deși Hangerliu știa perfect că pe Suflețel nu-l amenința nimeni, din maliție luă o figură îngrijorată, suspendînd despicarea unei semințe.

— Crezi că ești urmărit? Posibil, am să mă interesez.

— Sînt canalii în stare să dea informații eronate, ca să mă piarză. Eu simpatizez cu popoarele tinere, am făcut studii în Germania, în Italia. *Giovinezza, giovinezza. . .*

— . . . *prima. . . ve. . . ra di bel-le-e-e-za!*
continuă cîntînd Hangerliu, foarte gros.

Ca să nu distoneze, Suflețel făcu și el din cap și buze gestul de a intona marșul.

— Merg cu forțele. . .

— În special, îl întrerupse Hangerliu cu gîndul la masa pe care i-ar fi oferit-o Suflețel, îmi place ciorba de potroace. La noi (voia să zică: în cercul nostru monden) se ignoră asemenea delicii.

— . . . cu forțele biruitoare.

— Știi ce aș fi eu de părere, domnule profesor? zise Max, pentru care orice individ dedicat studiului era profesor, meserie pe care o confunda cu aceea de preceptor și de guvernor, să faci o mărturisire de credință publică în acest sens, spre exemplu într-un articol de gazetă. Asta ar produce o impresie excelentă.

— Credeți? se îndoi Suflețel, speriat de această propunere.

— Pozitiv!

Hangerliu făcuse propunerea ca să alimenteze dialogul, complet indiferent la afacerile altora, așa încît ideea compromiterii lui Suflețel, presupunînd că i-ar fi venit în minte, îi era ininteligibilă. Smărăndache spunea cînd avea prilej anecdota cu sinuciderea. Un amic se prezintă la Max.

— Vreau să mă sinucid, împrumută-mi un instrument.

— Vrei să te sinucizi? întrebă banal Hangerliu. Interesant! Cu ce?

— Cu ce-o fi, cuțit de vînătoare. . .

— Fi *donc!* Cuțit de vînătoare! Numai apașii uzează de cuțite.

— O armă de foc, revolver.

— Exclus, te descalifici, revolverul e arma predilectă de autoexterminare a gradelor inferioare.

— Atunci ce?

— Pușcă de vânătoare. O rezemi așa de piept, și poc! E delicios.

Și Hangerliu îi prezintă armele sale, îndemnînd ingenuu:

— Ia-o pe asta, pe cinstea mea. *C'est formidable!*

Așadar, Hangerliu nu intuia torturile infernale ale pusilanimului Suflețel, se gîndi că a-i smulge o declarație ar fi nostim.

— N-am nici o legătură cu ziarele, protestă Suflețel. Ce, presa română are vreo considerație pentru intelectualitate? *Povera e nuda vai filosofia!*

— Am eu, n-ai grijă, mă oblig să-l public. Mi-l lași, sau mai bine îl dai lui Dinu Gaittany în plic.

După o conferință furtunoasă cu Aurora, Suflețel se hotărî să scrie articolul. Erau în joc postul de la internat și viața lui (așa credea). Greutatea cea mare fu în fond a-l compune, pentru că Suflețel nu scria, redacta numai comentarii de texte, iar mania compilației de citate făcea compoziția lui inaccesibilă profanilor. Îi fu cu neputință să nu înceapă subtil cu un extras din *Aeneis*, pe care voia să-l utilizeze ca o aluzie la « Italia imperială modernă » (vorbea Anchise):

*Tu regere imperio populos, Romane memento;
Hae tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subjectis, et debellare superbos.*

Articolul în sine, plasat de Hangerliu în *Universul* (care făcea o politică echivocă), nu spunea nimic clar. Exalta « forțele tinere », culturalitatea popoarelor viguroase din centrul Europei, cita pe Goethe și pe Marinetti și arăta încredere în orientarea tineretului român. Era prea puțin pentru

un articol pretins politic, dar de ajuns de mult ca societatea intelectualilor să înțeleagă că Suflețel făcuse o adeziune discretă la Mișcare.

— Ce-i cu Suflețel? se informă Pomponescu. Alunecă spre dreapta!

Suflețel, însă, cînd era incolțit avea un mod original de a se apăra, neafirmînd și netăgăduind nimic, făcînd numai aluzie la o amenințare teribilă.

— Domnule Suflețel, îl prinse Hagienuş, te-ai dat și dumneata cu bandiții. Ți-am citit articolul.

— Ne omoară! Ne strîng de gît. Nu mai avem liber-arbitru.

Și Suflețel fugi în panică, izbind cu caduceul său. În curînd se prezentă și a doua problemă spinoasă. Gaittany îl chemă la telefon:

— Să trăiești! Aci Gaittany. Domnule, mi-a spus Hangerliu că l-ai invitat la masă poimîine la prînz, m-a însărcinat să-ți rememorez. Zice că te-a căutat la telefon și n-a răspuns nimeni. Ha-ha-ha!

Suflețel intră în convulsii. A se scuza, imposibil, numirea Aurorei nu ieșise, în orice caz era legat de acum încolo de Hangerliu. A-l primi numai pe el la masă, cu soția, bătea la ochi, putea să treacă drept o familiaritate cu oamenii Mișcării. În ultimele zile umbla zvonul persistent că Mișcarea va fi lichidată brutal, pusă definitiv în afara legii. Această versiune i-o distila malign Gulimănescu, cu aere de sfătuitor, care personal e cu totul rezervat.

— Fii prudent, dacă te compromiți? Vor fi exterminați. Mișcarea constituie un scandal public.

Suflețel se înfurie, și pe drept cuvînt.

— Mă compromit eu, și dumneata, care ai închiriat casa la *Deutsche Buchhandlung*, nu?

Gulimănescu făcu o față surprinsă de puerilitatea argumentației lui Suflețel.

— Aș! Ce-are de-a face, ce legătură este între politică și închirierea unei case la o întreprindere comercială? Să nu exprimi idei, să nu participi la acțiuni!

Suflețel alergă la Gaittany, îl imploră să vie la masă în ziua când se invitase Hangerliu, combinară o mică listă de persoane, în așa chip încît prințul să aibă un caracter eclectic. Fu invitat Hagienuş, care trecea drept omul lui Pomponescu, apoi directorul de cabinet prezumtiv al lui Pomponescu, om al lui Gaittany. Astfel erau între persoane cunoscute, dar de etichete politice deosebite. Smărăndache și Smărăndăchioaia, care surprinseră la timp proiectul, avură și ei norocul de a fi poftiți. Aurora desfășură talentele ei excepționale de organizatoare, și festinul fu reușit din toate punctele de vedere. Gaittany dezvoltă o activitate digitală maximă, semnalînd prin aer deliciul mîncărilor. Hangerliu fu încîntat și, familiar, se îndestulă *sans façon* din toate ca și o rudă a casei, omagiînd pe amfitrioană. Făcu toate năzdrăvăniile posibile, sub influența vinului, un moment însă nu aduse vorba de politică, de Dan Bogdan, de Pomponescu, de nimic ce-ar fi putut să stînjenească pe vreunul din cei prezenți. Dimpotrivă, vorbi de virtuțile femeilor, luîndu-și de mijloc soția și sugerînd astfel că gustă armonia matrimonială a familiei Suflețel. Ca o recompensă, le promise ceva imposibil de acceptat în cazul de față:

— Am să-mi fac plăcerea să vă invit la o vînătoare!

Bîrfeala se îndreptă mai ales în direcția Gonzalv Ionescu. Smărăndache spuse că Gonzalv consultă în fiecare dimineață la *Universul* rubrica morților, să vadă dacă n-a decedat un profesor universitar.

Apoi merge la telefon și cere casa titularilor catedrelor ce-l interesează.

— Alo, casa Nițescu? Aci Gonzalv Ionescu. Sărut mîinile, doamnă. Mi s-a spus că domnul profesor e indispus. Am ținut să-i transmit grabnică însănătoșire.

În chipul acesta avea evidența sanitară a tuturor. Hangerliu arată un băț ascuțit la cele două capete, ca o suveică, o țurcă, și afirmă că o va trimite cumnatului său, contele Assheton-Jones, cu instrucții precise asupra felului cum se joacă țurca. Ceru lămuriri. Apoi avu gust să se « tragă în degete » cu Suflețel, care, mic, sedentar, ieși zdrobit din măsurarea cu forțele lui Hangerliu. În rezumat, se petrecu de minune.

Curînd după aceea, numirea Aurorei apăru, iar Suflețel se instalează triumfător în apartamentul directorial. Aveau la dispoziție și o mașină, nu exclusivă, cam învechită, dar în fine mașină. Spre deosebire de Gaittany, care se întindea confortabil pe spate, Suflețel ședea în automobil drept, înfipt pe marginea banchetei, sprijinindu-și bărbia în mînerul bastonului.

XVIII

— Ia spune-mi, Pica, ce fel de om este Gavrilcea? întrebă Ioanide.

— Mi-e foarte greu să-ți spun, tată, descripția unei persoane de aproape este imposibilă. Spre pildă, de m-ar întreba cineva ce fel de om ești tu. . .

— Ce i-ai spune?

— Că ești un om bun. . .

— E un fel de definiție sumară, pe care de altfel o gălesc exactă. Ei bine, Gavrilcea al tău e și el om bun?

— N-aș putea zice că e rău, însă ceea ce izbește la el, cel puțin după opinia mea, e altceva: e viteaz.

— Iată o însușire rară. Dar pentru asta avem nevoie de război, de duel, de o primejdie. L-ai văzut într-o astfel de împrejurare?

— Nu. Am vrut să spun că îndrăznește lucruri mari, își ia răspunderi.

— Nu te mai întreb ce lucruri îndrăznește Gavrilcea, bine totuși n-am înțeles.

— Am să încerc să-ți explic. Cei mai mulți oameni pe care îi cunosc primesc viața așa cum este și caută să-și croiască în ea un loc cât mai bun.

— Oportuniștii! Conformiștii! Văd că ai claritate în idei.

— Alții, însă, mult mai rari, vor să schimbe viața, se așază în contra ei.

— Ah, va să zică Gavrilcea e idealist!

— Toți sîntem idealisti mai mult sau mai puțin. Gavrilcea nu se mulțumește să viseze, el crede în izbînda ideilor lui.

— Va să zică e un luptător.

— Da. Și are o voință extraordinară, care te convinge.

— Nu e cine știe ce greu să convingi o femeie.

— Tată, dacă l-ai cunoaște n-ai vorbi așa!

— În fine, nu vreau să te contrazic, spune mai departe. Ce face Gavrilcea al tău?

— Își sacrifică existența pentru alții. Tot greul organizației apasă pe umerii lui, el aleargă, el se expune, ceilalți stau în umbră. Pe urmă, el se poartă astfel ca tinerii de sub conducerea lui să nu sufere nici o consecință, îi ferește de riscuri. . .

— (Cu o imperceptibilă ironie, exprimată printr-o seriozitate extremă.) E un om leal!

— (Fără a prinde ironia, înflăcărată.) Da, tată, își pierde ziua și noaptea, aleargă în toate părțile, aproape nu mănîncă.

— Tu mi-ai vorbit de vitejie. Pînă acum înțeleg doar că Gavrilcea e un om activ, cu încredere în ideile lui.

— Vezi, tată, că politica lor nu e în vederile guvernului, sînt urmăriți cîteodată de poliție, cum ai văzut și tu. Însă numai el e amenințat serios, pe ceilalți poliția îi lasă în pace.

— Și de ce crezi tu că-l urmărește numai pe el?

— Fiindcă el e sufletul întregii organizații, fără el n-ar face nimic. De aceea își închipuie că distrugîndu-l pe el vor desființa Mișcarea. Are totdeauna un revolver asupra lui, mi-a spus că de nu l-ar lua s-ar simți primejduit la fiecare pas.

— Recunosc, duce o existență agitată.

— Îți spuneam de responsabilitatea pe care și-o ia. Odată a expediat doi elevi de liceu nu știu unde, într-o misiune, și aceștia nu s-au întors decît foarte tîrziu. El a stat la sediu pînă la miezul nopții, a trimis după ei și n-a plecat acasă pînă ce nu le-a dat de urmă, apoi i-a condus la părinți, scuizîndu-i.

— (Cu aceeași seriozitate suspectă oricui, numai exaltatei Pica nu.) Frumos din partea lui!

— S-a întîmplat odată ca un sediu să fie înconjurat de agenți. Înăuntru erau tineri care s-ar fi compromis. I-a scos pe din dos, trecîndu-i pe altă stradă, iar el s-a întors la sediu, a ieșit pe ușa obișnuită, închizînd-o ca și cînd n-ar fi fost nimic, sub ochii agenților.

— Calmul și hotărîrea sînt calități puțin comune.

— Alții iau lucrurile în glumă, sau se gîndesc să tragă profit în caz de izbîndă. El e absolut sincer și dezinteresat, și ia asupra lui tot ce nu fac ceilalți. Pentru el nu mai există altceva pe lume decît organizația, stă la sediu sau pe teren zile și nopți întregi. I-am spus să-și ia și el o recreație, să se repauzeze,

mai sînt și alte petreceri pe lume decît senzațiile tari, teatru, cărți. Mi-a spus: « Pe baricadă nu există recreație, nici pe mare. Am pornit dintr-un port, nu pot să mă culc liniștit decît cînd am ajuns în portul celălalt. »

— Ca metaforă, nu-i rău. Gavrilcea al tău are fantazie. Mai există, conform imaginii lui, un singur loc de odihnă, între cele două porturi: fundul mării.

— Vai, tată, ce prevestiri funeste faci! Adesea am temeri, mă întreb de ce s-a vîrit în asta!

— Dragă Pica, mi-e teamă, din cîte-mi spui, că fără asta n-ar fi nici un motiv să nutrești vreun interes pentru Gavrilcea. Te-a fascinat iregularitatea existenței lui, faptul de-a fi *bandito*, nu te speria, vreau să zic izgonit de societate, pus în marginea ei. Nu-i nici o îndoială. Gavrilcea e « bandit », dacă izbutește, devine șef de stat. Are toate însușirile, și în special una: a fi un idealist *terre-à-terre*, netrăind decît dintr-o idee simplificată. Îndoieli în sensul existenței, *spleen* istoric, asemenea oameni n-au. E o mare calitate pentru luptător, bineînțeles o inferioritate din punct de vedere uman.

— Nu știu cum vorbești tu, tată, tu ironizezi toate. Recunoști o însușire și apoi o persiflezi.

— Pica, fii liniștită, nu ironizez. Filozofam, uitînd că stau de vorbă cu tine. Așa am eu obiceiul, să succesc cuvintele. Voiam să spun un lucru mult mai simplu în favoarea lui Gavrilcea. Ființele se specializează, într-asta stă atracția lor, în special pentru sexul contrar. Viteazul nu reflectează asupra inutilității curajului, căci ar deveni laș, și un om politic care n-ar crede în relativitățile istorice ar fi copt spre a merge la minăstire. Gavrilcea al tău e o forță propulsivă...

— Să-l vezi, tată, cu ce liniște vorbește de ideile lui, nu-l poți zdruncina cu nici un argument.

— Are obstinație, marea putere a ființelor ireflexive.

— Ghicesc ce vrei să spui. Gavrilcea după tine nu e așa deștept. Într-un fel îți dau dreptate, nu e nici pe departe inteligent cum ești tu, tată...

— O, mă lingusești...

— Nicidecum. E mai puțin sprinten ca mulți de vîrsta lui, apoi n-are cultură suficientă. De pildă, pentru el muzica nu înseamnă nimic, organizează corurile cele mai oribile pentru a « dinamiza », cum spune el, trupa. Artă, literatură nu înțelege, n-are gust. Am vrut să-i fac cadou o cravată și l-am pus să aleagă. Îngrozitor! A ales-o pe cea mai bălțată. N-a avut nici timp să se educe. Ascultă cu interes tot ce-i spui, încruntă din sprîncene ca să priceapă, bunăvoință are, însă — el însuși mi-a spus — între cărți n-ar voi să moară, și arta i se pare o petrecere pentru oamenii efeminați. El zice că sînt destui artiști să se ocupe cu astfel de lucruri, și cînd va izbuti în planurile lui îi va folosi.

— Aha, deci are intenții bune la adresa mea.

— (Neînțelegînd ironia, din fanatism.) Te asigur, tată.

— Voi trece din stăpînirea lui Pomponescu în posesia unui bineintenționat. Ascultă, Pica, vreau să-mi lămurești o chestiune. Cum se face că tu, o intelectuală, arăți interes pentru un om mai puțin cerebral?

— Și eu mi-am pus această chestiune. Dar, vezi tu, ce înseamnă un intelectual? Un om cu diplomă? Prin intelectual am înțeles totdeauna un om sîn, o minte excepțională, un savant, un artist în care să am stimă. Nu cred ca tu să pretinzi să nimeresc neapărat o personalitate. În mediile pe care le

frecventez n-am găsit-o, și pe urmă cunosc, cum e și firesc, tineri care nu s-au afirmat. Printre aceștia, tocmai artiștii nu m-au atras. Sînt așa de mediocri, și-e milă să le mărturisești că nu le afli nici un talent. Și apoi sînt invidioși, meschini. O fată cultă prețuiește ființele excepționale, însă nu e obligată a sta singură pînă întîlnește una în care crede.

— Nu zic că n-ai dreptate!

— Cît despre ceilalți intelectuali, vreau să zic titrați, sînt de o platitudine înspăimîntătoare. Mai toți superficiali, viriți pînă-n gît în specialitatea lor. Pușini am găsit să aibă un suflet, cum să zic, bărbătesc, ceva eroic cît de cît, în sfera lor de activitate, care să inspire admirație unei femei.

— Deci cauți un erou!

— Într-un anume înțeles, un om de care să nu-mi fie rușine. Aș suferi oricît alături de un bărbat care vrea să treacă Atlanticul în barcă și face asta. Deși nu-mi plac cursele de automobile, m-aș resemna să stimez un bărbat care a bătut recordul de viteză. L-a noi nu sînt nici de ăștia.

— Sper că n-ai să exagerezi, acceptînd învingătorul în cursele de biciclete!

— Tu totdeauna iei lucrurile în glumă. Eu știu ce vrei să spui tu: că prefer bărbăția fizică. N-am vrut să spun asta. Bicicliștii, vezi, nu mă interesează, n-au demnitate cu picioarele lor strîmbe pe bicicletă. Învingătorul în curse de automobil e altceva, e un inginer care a studiat bine aparatul lui și care se încrede în mașina ieșită din mîinile sale. Cînd intră în ea, serios, înfruntă moartea. Poate în viteza nebună mașina ia foc sau se dă peste cap. Răceala curajului, bazată pe judecată, asta place la bărbatul viteaz. Pregătirile pe care le face un aviator la încercarea unui nou tip de avion

sau la baterea unui record mă impresionează. Chiar dacă ar face glumele cele mai insipide, le-aș socoti cu totul neglijabile față de hotărîrea de a înfrunta moartea. E curios, cînd un bărbat injură într-o întreprindere extraordinară, unde consumă energii sufletești mari, nu mi se pare trivial.

— Nu te credeam așa interesantă, dă-i înainte!

— Nu vreau să fiu interesantă, spun ce simt.

Aș iubi un intelectual, chiar mediocru, dacă l-aș vedea îndîrjit în țelurile lui, suferind pentru ele. Femeia în general nu-și dă seama dacă un ideal e bun sau nu, n-are spirit critic, ea admiră efortul, atîta tot. Nu cred că există femeie pe lume care să afirme că bărbatul pe care-l iubește e ratat. Pentru noi un ratat e un om pe care nu-l stimăm. Ca să vin la întrebarea pe care mi-ai pus-o. E adevărat, Gavrilcea e mai puțin cultivat decît alții, în schimb are o viață mai intensă, trăiește adînc și puternic ceea ce citește, îl simți tare, gata să te apere dacă te primește în apropierea lui. Cînd intră Gavrilcea în odaie, așa modest cum e, întunecă pe alți zece, mult mai rafinați în limbaj. Pentru el cuvintele nu sînt jucării; cînd el zice « Pornim », înseamnă într-adevăr că pornește undeva. Îți spun sincer: inspiră și teamă, poate tocmai teama aceasta e prestigiul pe care îl exercită astfel de oameni asupra sufletului feminin (ce vrei, ne-am născut cu această infirmitate!). El exercită același respect și asupra bărbaților chiar și în vîrstă. E curios că el nu se răstește niciodată, n-are voce aspră, e chiar molatic în gesturi, zîmbind și cînd e încruntat. E destul să deschidă gura și să rezume discuțiile celorlalți, și toți sînt de părerea lui. Chiar dacă cedează un moment, revine calm la ideea lui, și nimeni nu îndrăznește să-l contrazică, mai ales că el are expe-

riență practică și a dovedit de atâtea ori că vede just. Este un dar excepțional, trebuie să admiți și tu, ca un om fără nici o funcție oficială să aibă atîta autoritate asupra unor oameni.

— Vorbește, e elocvent?

— N-aș putea zice. Dimpotrivă, e mai mult timid la vorbă, nu e orator, însă pune în glas o convingere pe care n-o au alții. Nu pot să-ți spun, în fine, dacă are vreun merit exterior deosebit, fapt este că toată lumea ascultă de el. S-a născut cu darul de a subjugă.

— Într-adevăr, aceasta e o vocație stranie, ireducibilă la rațiune, se pare conferită de natură tocmai aceluia cărora li se refuză toate celelalte daruri.

— E posibil să fie cum zici tu. Cu toate acestea, tată, societatea n-are nevoie oare și de oameni de aceștia, care s-o conducă, apărînd liniștea celorlalți? Cum ți-ai putea tu vedea de arhitectura ta dacă n-ar fi alții care să se ocupe de politică?

— Ce spui e adevărat, cu condiția ca Gavrilcea să aparțină categoriei paznicilor cetății. Sînt însă și aventurieri, spre a folosi un termen neajunător.

— Tu m-ai întrebat cum se face că eu, intelectuală, admir un bărbat mai puțin remarcabil intelectualicește. Ți-am răspuns. Are în el ceva mai presus de orice diplomă: e un stăpîn, calm, curajos, care se impune altora.

— Există într-adevăr acest tip de om. Chestiunea este numai dacă nu cumva prestigiul nu se exercită în sensul unei cauze pierdute. Știi tu, cum să zic? (Ioanide tărăgăna vorbele în căutarea de eufemisme, sub impresia unor teorii din memoriul lui Tudorel) sînt și haiduci interesanți în felul lor, al căror curaj se cheltuiește în cauze meschine, în marginea societății.

— Nu pot să cred că Gavrilcea urmărește un țel condamnat. Poate că politica lui e greșită, n-am

priceperea acestor lucruri, însă el crede sincer în ea, el îi consideră pe ceilalți în eroare. Și-apoi, nu pot să-mi explic un fapt: dacă politica lui ar fi rea, de ce alții s-au alăturat de el? Nu e singur, are și el un șef. Pe urmă întreține legături și cu persoane influente.

— Vezi tu, Pica, sînt unele lucruri subtile, scăpînd minților noastre profane. Distanța dintre anume oameni de război și un criminal e de un milimetru. Dacă ataci o bancă și omori un om, ești un gangster, dacă ataci toate autoritățile și ucizi o mie de oameni plătit de o putere vrăjmașă cum ar fi... (Ioanide voia să spună « Germania lui Hitler », dar înghiți cuvintele) ai făcut, după unii, o lovitură de stat. Milimetrul acesta e teribil de vast, e distanța dintre fișa unui penitenciar și un capitol trist într-un manual de istorie, alături de adevărații revoluționari.

— Și tu-ți închipui că Gavrilcea?...

— Nu, nu, să nu ne gîndim la asta. Am voit pur și simplu să-l cunosc pe Gavrilcea, să aflu de la tine ce vezi tu în el. Apropo, ce studii are?

— Mi-a spus că a urmat seminarul, fiind eliminat în ultimul an pentru idei înaintate. E foarte curios ce povestea el. N-a fost dat afară fiindcă e ateu sau pentru vreo erezie, ci fiindcă cerea de la corpul clerical o misiune spirituală, un sacrificiu, așa cum a văzut la catolici: preotul un soldat al Bisericii. Și încă și mai ridicul: el susținea, zice, că temeiul religiei este miracolul; direcția l-a acuzat că e mistic și l-a eliminat.

— Astea sînt paradoxuri care se-ntîmplă la noi; să vezi că pe mine are să mă dea afară din corpul arhitecților fiindcă vreau să construiesc. Ei, și pe urmă?

— Pe urmă a încercat să se facă ofițer...

— Te pomenești că de aci l-au dat afară pentru exces de spirit militar!

— Nu prea e departe de ce spui tu. Gavrilcea are obiceiul acesta, că oriunde se află vrea să reformeze. A început și acolo să citească opere despre organizarea armatelor, să se distingă la instrucție, trezind antipatii. A fost pîrît că strecoară printre camarazi idei revoluționare. Teoria lui era atunci că soldații trebuie să fie conștienți de rostul lor, să intre în armată numai ca voluntari.

— Cum văd, acest Gavrilcea e un pericol pentru orice instituție consolidată, un ferment de furtună.

— Nu tăgăduiesc, asta îl deosebește de ceilalți, e totdeauna gata să răstoarne ceva.

— Cu un astfel de om existența unei femei nu-i comodă.

— Probabil că nu. Soția unui căpitan de vapor, care rămîne aproape mereu acasă, în vreme ce soțul străbate oceanele, duce oare o viață mai comodă? Există legături aeriene.

— O fată prea inteligentă, cum ești tu, ajunge prin sofism să înobileze și un gladiator.

— Ei, tată, tu ai o prevențiune contra lui. Pare acum așa agitat fiindcă e tînăr și e în căutarea unei realizări. Cînd își va atinge scopurile și va fi un om cunoscut, va părea mult mai ponderat, ca toți oamenii maturi admiși de opinia publică. El e așa acum fiindcă suspectează pe alții, bănuiește prejudecata lor. A avut o copilărie altfel decît a noastră, vede lumea puțin cam întăit. A fost orfan de părinți aproape din leagăn și l-au crescut unul și altul, mai mult ca pe-o slugă decît ca pe-un copil. Seminarul nu l-a făcut din vocație, ci fiindcă l-a îndemnat o rudă preot, ca să scape de el din casă. El n-a cunoscut viața de familie, n-a avut un cămin sigur,

de aceea și acum cînd îi vorbește cineva se uită pieziș și neîncrezător. Dar dacă se încredințează că-i ești prieten, e omul cel mai devotat.

— Oricum, a găsit în tine un avocat excepțional. Și... despre femeii ce părere are?

— Nu prea bune, e cam misogin. A avut, spune el, o soție...

— Cum? A mai fost căsătorit?

— Ce curioși sînteți voi bărbații, tată! Și ce dacă a mai fost căsătorit? Tu nu admiți c-a putut să întîlnească o femeie neînțelegătoare, cu suflet vulgar? Sînt cazuri și cazuri. El a fost sincer și mi-a mărturisit totul. Fosta lui soție a fugit fiindcă el n-a vrut să renunțe la idealurile lui și să se facă ofițer, cum sperase ea. El nu e construit pentru funcționarism, are o personalitate, visează un post de conducere. Mi-a promis că-și va da toate examenele și va lua doctoratul. Pe furiș, fără știrea mea, a făcut examene de diferență și a obținut bacalauratul, astfel că poate căpăta un titlu universitar.

— Și cu temperamentul lui așa agitat, n-a venit niciodată în conflict cu legea?

— Ba da, tată, de ce să-ți ascund, de vreme ce el însuși nu s-a ferit de mine? A fost, spune el, condamnat de Tribunalul militar la vreo lună închisoare pentru că a lovit pe întuneric un gradat care îi brutaliza. De fapt nu-l lovide el, ci un altul, care însă dacă ar fi fost condamnat își pierdea toată cariera, fiind un băiat de familie. Gavrilcea și-a zis că din moment ce el îl ațîțase pe coleg, făcîndu-i teoria demnității umane, era oarecum vinovatul moral și a declarat că el îl lovide pe gradat. Adevăratul vinovat n-a scos o vorbă, și astfel Gavrilcea a fost condamnat la o lună închisoare. I-au dat numai atît fiindcă s-a cam bănuț adevărul.

— Îmi spui un roman întreg. Am uitat un lucru. Din ce trăiește?

— El are așa de puține trebuințe!

— Foarte bine, oricât de ascet ar fi, trebuie să aibă un rost.

— Pe cât știu eu, Mișcarea îi dă bani de întreținere din cotizații, deoarece el trăiește aproape numai pe la sediu, ocupat mereu cu treburile partidului. Acum, deocamdată, n-ar putea să-și ia vreo ocupație.

— Dar atunci, cum ar fi cu puțință pentru el să se căsătorească? O familie, fie ea de concepția cea mai largă, implică o responsabilitate.

— Depinde. Aș ști să nu cer nimic, spre a nu stinjeni un destin, câtă vreme ar fi necesar. Totuși, în această fază de luptă a lui sîntem hotărîți a ne limita la o camaraderie credincioasă.

— E un lucru bine cugetat!

★

— Ce fel de om este Gavrilcea? întrebă Ioanide pe Hagienuş în biroul de la Casa de artă al lui Gaittany, am auzit că-l cunoști.

— Îl cunosc, îl cunosc, zise acesta rîzînd semnificativ.

Gaittany lăsă capul în jos, nevrînd să fie complice la judecățile lui Hagienuş.

— De unde? se interesă Ioanide.

— Păi, de la Pitești, îi știu și părinții.

— Care au murit cînd copilul era mic.

— Mamă-sa da, dar tată-său, Dumnezeu știe, a dispărut, l-o fi omorît cineva, fiindcă era cam alcoolic, ori l-o fi condamnat pe undeva, uite, mă jur dacă a aflat vreunul ce-a fost. În Pitești n-a murit în orice caz.

— Va să zică dumneata insinuezi cum că tată-său a putut fi condamnat pentru vreun delict.

— Pe conștiința mea, asta n-aș putea să spun. Atîta am zis, că și nevastă-sa prevestea că ori o să-l omoare unul, ori o să omoare el pe cineva, din alcoolism. A murit în altă parte decît nevastă-sa.

— Și... ce era tată-său?

— Nu om prost, învățător, ca pe vremea aceea, destul de citit. Am și o broșură de el, despre anti-chitățile Piteștiului.

— Ei, va să zică e adevărat că a dus-o rău băiatul, orfan.

— A dus-o rău pe dracu, el a fost rău! L-a luat un unchi bogat, fără copii, care ținea grozav la el. Ce-i făcea ăstuia?!

— Anume ce?

— Tot felul de drăcii. Avea obiceiul de aduna o haită de copii, cu care punea la cale toate comediile. Învățase să prepare niște explozibile, pe care le îngropa în curtea lui unchiu-său sau a școlii primare, și pe urmă le exploda nu știu cum, de speria toată mahalaua. A plătit unchiu-său toate geamurile sparte de la școală.

— De-aia l-a dat afară?

— Nu l-a dat afară, a fugit singur. N-avea atașament pentru o casă, se îmbufna din nimic și pleca la altă rudă.

— Dar la seminar de ce s-a înscris? L-a îndemnat un preot ca să scape de el din casă, mi-a spus cineva.

— Fugi de-acolo, îl cunosc pe popa, trăiește și-acum. Popa tocmai l-a sfătuit să nu se ducă la seminar fără vocație, s-a oferit să-l întreție într-un liceu. Lui i s-a năzărit să urmeze seminarul.

— Mi s-a spus că avea ideile cele mai pioase, cerea austeritate clerului și misionarism și că l-au dat afară pentru misticism.

— Păi, ce, domnule Ioanide, seminarul e instituție de tortură? Îi intrase în cap, cine știe de pe urma

cărei lecturi, că preotul trebuie să fie ascet, să disprețuiască lumea. I-a amețit pe seminariști, le-a sucit capul. Au început să mănince numai jumătate din porții, să refuze carnea și vinul când li se dădea. Doi din ei au părăsit seminarul și s-au călugărit. Atunci, făcându-se anchetă, s-a descoperit că Gavrilcea îi îndemna să nu se căsătorească, dovedindu-le că sistema catolică e mai conformă cu spiritul creștinismului. Atunci l-au dat afară. Biserica ortodoxă nu hirotonisește preoții necăsătoriți.

— În fine, e o extravaganță nobilă în felul ei. A fost și la școala militară.

— A fost, doar îl cunoaște fiu-meu Petrișor. Și acolo a avut belele.

— A acoperit un camarad.

— Așa spune el. Fi-meu zice că, neputându-se dovedi cine a lovit, a fost condamnat numai Gavrilcea, pentru instigare la nesupunere. Era foarte ambițios, și o vorbă mai brutală, cum e la cazarmă, îi suia sîngele la cap. Ar fi fost auzit zicînd: «ăsta trebuie bătut».

— E regretabil c-a fost condamnat, pare a avea o circumstanță atenuantă.

— Dar n-a fost condamnat, domnule Ioanide, se laudă el, la apel a fost achitat pentru lipsă de dovezi. Criminal!

— Păi zici că l-au achitat, de ce-l faci criminal?

— Hei, are el altele la activul lui. Toată lumea spune că subprefectul Iliescu a fost împușcat de el. A fost proces mare, nu-ți aduci aminte?

— În nici un fel.

— E sigur că l-a împușcat, jurații însă l-au achitat, pentru lipsă de dovezi. Au venit anume oameni politici care în scopuri electorale au dat a înțelege că subprefectul merita pedeapsa opiniei publice. A scăpat și atunci, are protecții mari.

— Cum văd, ai părerea cea mai rea despre el. Știi oare de ce l-a părăsit nevasta?

— Care nevastă?

— Cum care? Nevasta cu care a fost căsătorit.

— Pe cinstea mea, domnule Ioanide, ăsta a fost bigam! Zău! S-a însurat cu una în Pitești, și pe urmă cu alta, aici în București. A scăpat nu știu cum, învoindu-se cu cea dintîi să transcrie divorțul. A doua a fugit, aflînd că are un copil cu cea dintîi.

— Nu te credeam așa de informat în cronica vieții lui Gavrilcea! E un personaj complex și, cum văd, cu prestigiu asupra femeilor.

Gaittany, care era de față la dialog, știind chestiunea cu Pica, se alteră ușor la față, zîmbind echivoc în sfîrșirea de a înăbuși orice aparență de a cunoaște cazul.

— Domnule Ioanide, uite, am să caut jurnalele cu procesul, am tăiat din ele, din cauză că sînt puțin rudă cu fostul subprefect, să vezi și dumneata, să-ți faci o idee. Spun și eu ce-am aflat și ce vorbește lumea. Cum o fi el în sufletul lui, Dumnezeu știe!

Într-adevăr, Hagienuș aduse tăieturile de jurnal la Gaittany, care le remise prin intercesiunea șoferului în mîinile lui Ioanide. Erau versiuni de la două jurnale, unul favorabil, exprimînd părerile cercurilor reacționare sau de-a dreptul fasciste, progermane și antisovietice, celălalt democrat, defavorabil lui Gavrilcea. Aprecierea se constata numai în descripția atmosferei, interogatorul rămînea nealterat și dădea prilejul de a evoca pe Gavrilcea mai tînăr în fața unui juriu, față de care își expunea filozofia sa de viață. Intervenția avocaților dădea și ea o idee asupra pasiunilor ce turburau anume sec-toare ale opiniei publice din acel timp.

Gazeta favorabilă, intitulînd reportajul dezbaterilor *Acuzatul acuză*, făcea lui Gavrilcea un portret

în stilul acesta: « Tinăru! Gavrilcea, mîndru ca un brad din această țară de sub munți, stă în boxa lui liniștit, îmbrăcat într-un frumos costum național. Publicul din sală îl soarbe din ochi, văzînd în el nădejdea acestui neam prea mult umilit de vitregia partidelor politice. „Acuzatul“ (?!) are frumusețea aspră a voinicului, nu efeminarea dulceagă a generațiilor culcate în puf. Fața lui bătută de soare evocă secerișurile și vînturile drumurilor de țară, vocea lui e bărbătească și hotărîtă ca a flăcăilor încercați în lupta cu glia » etc. Gazeta defavorabilă scria însă așa: « Procesul ale cărei dezbateri le publicăm dezvăluie o tristă mentalitate, strecurată în sufletul unor tineri prin înriurirea unor agenți provocatori și a oamenilor politici lipsiți de răspundere. O eră întunecată ne așteaptă dacă justiția nu-și va spune răspicat cuvîntul spre a da un preaviz categoric acelor care vor să ne prăbușească în întunecimile evului mediu. Acuzatul, vînat la față, ciuruit de furunculoză, trădînd sîngele său bolnav, privește încruntat sala indignată, drapat de regizorii săi într-un costum național de operetă. Uitătura feroce, ochii săi mici aparțin criminalului înăscut și produc în sală o impresie penibilă. »

Ar fi inutil a copia în întregime reportajele, esențialul este de a urmări modificările produse de ele în spiritul lui Ioanide. Extragem deci ceea ce l-a frapat mai mult.

(Din interogator.)

Președintele: Acuzat, de la cine ai învățat în școală să te exercitezi cu materiale explozibile în scopul de a arunca în aer puncte din localul instituției?

Avocatul lui Gavrilcea: Protestez în fața unei astfel de întrebări, complet inuzitată, menită a

strecura în spiritul onoratului juriu un portret preconcept al său. Consiliesc pe acuzat să nu răspundă.

Acuzatul face semn către avocat că ar voi totuși să dea o replică. Avocatul cedează.

Acuzatul: Mă întrebați, domnule președinte, de la cine am învățat să mînuiesc explozibile? Vă răspund: de la toți copiii pe care i-am întîlnit. Toți se exercitau la exterminarea unui inamic și cumpărau materii explozante. Poate ați vrut să știți cu ce fel de instrumente ne exercitam, cum ziceți dumneavoastră. În materie de armament, cu pușcă de lemn, făcută foarte sumar, în așa chip încît neputînd să-i punem nici un fel de glonț făceam din gură: poc! (Aci jurnalul favorabil constată în sală risete homerice, biciuind întrebările lipsite de gust ale președintelui. Gazeta defavorabilă vorbește, dimpotrivă, de cinismul cu care acuzatul mărturisește « instinctul incoercibil » de a declanșa pocnetul unei arme.) Cît despre instituția amenințată cu explozibile (niște capse inofensive), vă asigur că era doar closetul școlii.

Președintele: Care este motivul pentru care ai fost eliminat din seminar?

Avocatul lui Gavrilcea: Domnule președinte, nu vă supărați, dumneavoastră continuați a pune chestiuni improprii, de natură a crea o atmosferă defavorabilă acuzatului.

Acuzatul: Pot să răspund, domnule președinte. Întîi de toate n-am fost eliminat, neexistînd un motiv serios pentru asta. E adevărat, am avut un colocviu cu unul din profesori, care vorbea în numele direcției, și acesta (nu-mi permit a-i revela numele) m-a consiliat, aș putea spune chiar m-a rugat, să mă retrag din seminar, deoarece zicea că ideile mele, foarte juste, « sînt din nefericire inaplicabile acum, cînd toată străduința autorităților bise-

Președintele: Nu înțeleg teoriile dumitale neconstituționale. Avem cetățeni care nu sînt ortodocși și sînt buni români, poate mai buni ca dumneata. În fine! Pentru ce ai fost condamnat de Tribunalul militar la o lună închisoare?

Acuzatul: N-am fost condamnat la închisoare. Am fost doar acuzat și achitat.

Avocatul: Întrebarea n-are rost decît dacă domnul președinte vrea să însinueze. Cînd un acuzat este achitat, repet, înseamnă că n-a fost vinovat. **Președintele:** Ei bine, ca să dau satisfacție domnului avocat, pentru ce motiv ai fost chemat în fața justiției militare?

Acuzatul: Am protestat în termeni admiși de regulamentele militare împotriva înșosirii, obișnuită în regimul militar, a tinerimii venite să capete instrucția necesară spre a putea, cu armele în mîni, să apere independența țării, pe granițele exterioare și interioare.

Președintele: Ce înțelegi prin granițe interioare? **Acuzatul:** Pozițiile de pe care te aperi de inamicii dinăuntru, adică de tot ce nu trăiește în climatul spiritualității românești.

Președintele: E cam obscur ce spui dumneata. **Acuzatul:** Împotriva acestui sentiment de obscuritate lupțăm, pînă ce toți se vor clarifica. **Președintele:** Vîno la chestie, fără politică subțire.

Acuzatul: Brutalități ca « ritane » sau « miriane » cînd e vorba de camarazii noștri, însoțite de manifestații contondente, precum și sistematica maltratare morală a tinerimii naționaliste din școlile militare sau din instrucția pe termen redus, numai pentru motivul că e însușită de noua spiritualitate,

ricești e de a promova elemente sulficente pentru înțeles că direcția avea oarecare dreptate și am urmat îndemnul.

Președintele: Mă rog, care sînt acele idei ce te-au îndemnat să te retragi din seminar, cum spui dumneata?

Acuzatul: Ideea noastră fundamentală este că sîntem un popor prin esența creștin-ortodox, ortodoxia constituind una din coordonatele românismului. Calitatea de ortodox implică un sacrificiu colectiv. Noi trebuie să aducem crucea pătimilor lui Iesus pe aceste plaiuri, înțelegînd pedagogia suferinței și regenerîndu-ne ca popor prin ea. Ortodoxia nu este o meserie pentru cîțiva amatori de parohii, Biserica se confundă cu toată nația, care, într-o spiritualitate comună, se consacră unei misiuni supreme. Preoții se disting de ceilalți numai prin faptul că sînt în fruntea armatei spiritualiste în bătălia pentru Cruce și Neam.

(Gazeta favorabilă comenta astfel: « Un murmur de admirație a întovărășit uluitoarea predică a acuzatului, care acuza generațiile noastre de lipsă de orizont și spiritualitate românească. Președintele neobișnuit cu problemele abisale, fisticit, a schimbat direcția interogatorului ». Gazeta defavorabilă releva « incoerența fanatică a acuzatului, nutrit cu idei haotice și torționare, sub care mocnesc instincte primejdioase de intoleranță, incompatibile cu spiritul blînd al Bisericii noastre, deliruri mistice venite din surse de a treia mîng, de la periculosii agitatori ai tinerimii ca Unamuno »).

sint viții pe care le voim eliminate. Din umilire nu poate să iasă un duh demn și vitelesc.

Președintele: Te rog, nu face predică! Ce înțelegi prin tinerime naționalistă? Acea care maltratează pe cetățenii de altă confesiune și rasă? Pentru astfel de proteste împotriva bății în armată ai fost acuzat? *Acuzatul:* Nu. Știndu-se ce idei nutresc, s-a presupus că am participat la o corecțiune intimă pe care a primit-o un gradat, obișnuit a înșoși pe anume elevi, camarazi ai noștri, la instrucție. Înșă am fost achitat de această presupunere.

Președintele: Este adevărat, acuzat, că ai amenințat pe subprefectul Iliescu « că va răspunde » pentru purtarea lui față de dumneata? *Acuzatul:* În felul cum puneți întrebarea, nu e adevărat.

Avocatul: Domnule președinte, din piesele de la dosar rezultă clar că o astfel de întrebare nu-i îndreptățită. Imprișcinatul, spune chiar actul de acuzare, a « atras atenția », dar nicidecum n-a amenințat pe subprefect « că va răspunde în fața nației », deci nu a imprișcinatului și nu pentru purtări în-dreptate contra acestuia, ci « pentru răpirea liber-tăților publice ». Dematurând astfel textele, creați impresia că a existat o amenințare personală, urmată în mod fatal de o răzbuinare.

Președintele: Refac întrebarea : care a fost obiectul și forma întvederii cu subprefectul înainte de asasinarea lui? *Avocatul:* Intrucit nu s-a găsit un asasin, cuvîntul « asasinare » e fără rost.

Președintele (ironic): Scuzată: înainte de moartea lui prin introducerea în piept a unui glonte de revolver. *Avocatul:* Putea să vină din aer, prin accident, de la niște cheii, fiind duminică.

Președintele: Domnule avocat, vă chem la ordine! Prin urmare, acuzat, spune despre întvederea cu subprefectul.

Acuzatul: Defunctul subprefect împiedica liberă manifestare a sentimentelor tinerimii române urbane și mai ales rurale din județ, care voia să contribuie la instaurarea unui regim bazat pe spiritualitate românească. Cum eu aveam răspunderea preparării elemen-telor în vederea alegerilor la care ne prezentam pe liste comune cu partide mai apropiate ideologicște de noi, am vestit pe subprefect că purtarea sa va trezi o reacțiune și va suferi neapărat o sancțiune morală. *Președintele:* A, va să zică sancțiunea...

Acuzatul: Da, am vrut să spun că nația sancțio-nează totdeauna ceea ce se-ndreaptă împotriva ei. *Președintele:* Ce căutați pe șosea în ziua omorului, nu departe de locul cu pricina?

Acuzatul: Mă întorceam din județ, unde avusesem întvederi cu prietenii. Văzînd lumee adunată, am grăbit pasul.

Președintele: La sold aveai tocul unui revolver, aparent de calibrul acestui glonte.

Acuzatul: Revolverul meu nu este de acest calibru. *Președintele:* Unde ai aruncat revolverul?

Avocatul: Insinuați, domnule președinte. *Acuzatul:* N-am aruncat revolverul, l-am uitat într-o comună, am spus în declarații. A fost nuntă și l-am împrumutat unui băcău.

Președintele: De ce umbli cu revolver?

Acuzatul: Am autorizat, căpătată desigur în urma unei serioase motivări.

Președintele: Martorul spune că te îndepărtai de locul omorului. *Acuzatul:* Martorul, presupunînd că m-a văzut într-adevăr într-un moment al mișcărilor mele, nu

Acuzat, recunoști această chitanță prin care pri-
mești de la marelă fabricant cutare (numele nu socot
necesar să-l pronunți) suma de un mi-li-on? În ce
scop îți erau dați acești bani?

Avocatul: Permiteți-mi, domnule președinte, nu
văd nici o legătură între procesul de azi și chitanța
pe care o produceți.

Președintele, care a voit numai să sugereze com-
plicitatea cu sfere mai largi, nedorind totuși să se
pună în conflict cu ele, face un gest cu mâna că
renunță la întrebare.

Acuzatul (peremptoriu): Nu pot decît să aduc
un omagiu public acelor reprezentanți ai finanței
și industriei care înțeleg năzuințele către o rînduială
nouă a tinerimii creștine și o ajută culturalicește.
Președintele (fără ironie, închizînd problema):
Prea bine, e, cum văd, o acțiune culturală.

Acuzarea nu se bizuia pe alte probe materiale
decît glonțele extras din plămîni subprefectului,
mort după operație, pe exclamația lui necircum-
stanțiată: «Canalia!» și pe depozitia unui singur
martor, care l-a văzut pe Gavrilcea venind pe șosea.
De altfel, Gavrilcea se apropia singur de locul
întîmplării, interesîndu-se, și fu arestat împreună
cu alții, apoi eliberat, în fine rearestat cu puțin
înaintea procesului. Gazeta adversă afirmă că tot
procesul era o comedie, cu intenția de a apoteoza,
prin achitare, pe acuzat. Iată și o parte din înte-
rogatorul martorului.

Președintele: Ce cuvînt a pronunțat subprefectul
cînd s-a simțit împușcat?

Martorul (șovăind): Parcă a zis «canalile» sau
«haimanale».

Președintele: Păi în declarația scrisă ai spus
«canalia» — la singular. De ce schimbi acum?

greșește. Întîi am venit dinspre șoseaua principală
și am ajuns aproape de încrucișarea celor două
străzi de periferie, unde se afla trăsura. Auzînd o
pocnitură de revolver, m-am ferit, luînd-o cîtiva
pași înapoi pe șosea, pe lingă gard, temîndu-mă
de vreun atac din partea oamenilor subprefectului,
în scopul de a împiedica venirea la vot a alegăto-
rilor. Pe urmă m-am retrors.

Președintele: Fiații cu căruța care au tăiat drumul
subprefectului îți erau cunoscuți?

Acuzatul: De ce-ai tăgăduit? Îi cunoșteam foarte
bine. Asta nu e un motiv să se creadă că acciden-
tele lor au vreun raport cu faptul de a ne cunoaște.

Președintele: Da, dar în același moment cînd
căruța s-a lovit de trăsura, oamenii cu căciula peste
ochi au ieșit din cele patru părți ale răsăpi-
neli și s-au repezit cu ciomegele la subprefect.

S-ar părea că totul a fost pus la punct concomitent.
Acuzatul: S-ar părea pentru cine dorește neapărat
să facă raporturi fortuite între lucruri. De fapt au
fost accidente foarte explicabile. Era zi de alegeri,
trăsura subprefectului a trecut prea repede, lovin-
du-se de căruța cu boi. Atunci alegătorii care sta-

ționau prin apropiere, necăjiți că nu pot trece
spre localul de vot, zărînd pe subprefect, s-au
îndreptat spre el, protestînd împotriva samavol-
niciei. Subprefectul s-a ridicat în picioare, și atunci
din aer a venit accidental un glonte, care l-a atîns
în partea de sus a pieptului. Cine-mi spune că

glonțele nu provenea chiar de la un agent al
forței publice, prea zelos să intimideze dorința
de a se exprima politiceste a alegătorilor?

Președintele: Eu ți-am pus o întrebare, nu te-am
invitat să faci ipoteze. (Comunicînd lui Gavrilcea
copia fotografiiei unei hirtii). Trec la altă chestiune.

Avocatul: Vă rog, domnule președinte, lăsați martorului libertatea de conștiință.

Martorul: Poate m-am intimidat la declarația scrisă, mi-aduc aminte că a spus ceva la plural, « canale ». **Avocatul:** Între « canale » și « canale », nota bene, e o distanță enormă, subprefectul n-a vizat o persoană anume, s-a referit la inamici mulți, sau poate numai la dezordini.

Președintele: Era departe acuzatul de șosea, socotind de la locul accidentului?

Martorul: Departe, departe, abia îl vedeai cu ochiul. **Președintele:** Putea, de unde era, să ochescă cu revolverul spre trasură?

Martorul: Nu mă pricep, n-am tras niciodată cu revolverul.

Președintele: Dar în depozitia scrisă ai spus: « ca la o bătaie de revolver ».

Martorul: Așa vine vorba, cum as fi zis « ca la o bătaie de pușcă », adică departișor și nu prea.

Avocatul (satisfăcut): Vedeți și dumneavoastră, domnule președinte, pe ce elemente fragile se

sprânghă acuzarea.

Între martorii apărării, spre surpriza lui Ioanide, se afla și Pomponescu, care profita de acest eveniment spre a culege simpatii. Ascultat cu respect de juriu intimidat probabil, determina în buna măsură verdictul. Ca de obicei abil și redondant, plutea în vag, atingând toate temele la care opinia publică era sensibilă.

Președintele: Domnule martor, vă rog să-mi spuneți dacă socotiți pe acuzat capabil de a comite o crimă.

Martorul: La întrebarea astfel formulată, cu regret vă marturisesc, domnule președinte, că n-aș ști să răspund. Și iată pentru ce, dacă-mi permiteți să

Președintele (intimidat): Mă rog. . .

Martorul: Eu fac distincție între omor și crimă. Crima este suprimarea unei vieți în chip premeditat, în scop de răzbuinare sau jefuire, în orice caz, după o reflecție suficientă asupra urmărilor juridice ale faptei. Omorul e un accident, ca și decesul, o moarte la care am participat în mod spontan, împins de forțe superioare puterii mele de stăpînire. Oricine poate fi victima acestei impulsivități, fără a intra prin asta în categoria propriu-zisă a criminalilor. Astfel, eu, avînd un revolver lingă mine, cu toate că sint om pașnic și cu oroarea vărsării de sînge, cînd m-aș afla în fața cuiva care ar insulta patria îngrozitor, cutremurînd cele mai sînte simțiri ale mele, n-aș fi sigur că mă pot stăpîni. (Gazeta favorabilă nota la aceasta frază aplauze furtivoase în sală, în timp ce

gazeta defavorabilă, calificînd pe Pomponescu drept apologet improvizat al crimei, observa că o încercare timidă de a aplauda a unui individ a fost strivită de tăcerea semnificativă și dispregiuitoare a publicului.) Astăzi simțămîntul de naștere a scăzut atît de mult la unii politicieni, încît fenomenul îngrijorătorii din partea spiritelor profunde, mai ales din simțul tineretului, care totdeauna a fost însudat de idei generoase, e foarte firesc, și nu eu aș reprimă expresia liberă a spiritualității acestui tineret. (Gazeta favorabilă semnală iarăși « aplauze furtivoase », în vreme ce Ioanide remarcă uzul și abuzul ideii de « spiritualitate ».) Nu vreau să se creadă un moment că am în gînd bănuiala că s-a comis un omor și că vin să-l discut. Din dezbaterile procesului pe care l-am urmat și eu din jurnale n-am avut impresia că există o prezumție precisă. Obiectiv vorbind, nu pot ca martor să fac nici o afirmație în această privință și deci nu știu dacă a fost sau nu

un omor. Pe domnul Gavrilcea, acuzatul de azi, îl cunosc din relațiile de partid ca un element tînăr, foarte înimos și dotat cu vocația organizării. Înșă ceea ce m-a surprins la dînsul, în această eră de scepticism născut dintr-o educație științifică rîu înțeleasă, este simțămîntul său religios (« Ceea ce-l nostim, zise Ioanide, este că nu l-am văzut nicio-dată pe Pomponescu făcînd cruce! »), cu artă mai plăcut surprinzător cu cit ateismul a început să se întîndă printre bătrîni. (« Așa e! » s-ar fi strigat în sala, după gazeta favorabilă.) Patria noastră s-a rezemat în trecut pe așezămîntul Bisericii, adevărată păstrătoare a tradiției noastre, încît după mine și de aci înainte ideea de Stat rămîne împlerită cu aceea de Biserică, și de aceea am primit cu mulțumire înșărcinarea de a face planurile Catedralei Neamului. Așadar, domnule președinte, la întrebarea dumnea-voastră de adevărat răspund : chiar și în cazul cînd ar fi existat indicii obiective că s-a întîmplat un omor, nu socotesc pe tînărul Gavrilcea capabil de o *crimă*. (« Cel mai desăvîrșit retor, reflectă Ioanide, de aceea arhitectura lui e un baroc balcanic, bătînd în flamboiant ! »)

Oricine își poate închipui că o asemenea depo-ziție din partea unui om politic cu vază ca Pompo-nescu putea stîmni agitația aprobatoare de care pome-nesțe gazeta favorabilă și chiar scandalizarea adversa-rilor democrați din sala tribunalului, transformată în local de oratorie politică. De aceea, rechizitoriul procurorului, făcut după tipic, cu asprimi dispro-portionate, răsună într-un spațiu moral modificat.

Iată fraze și din acest rechizitoriu :

« Onorat juriu, societatea vine azi să-și exprime prin mine oroarea pentru criminele ce se comit împo-triva liniștii statului și a cetățenilor pașnici de către

oameni trăind în marginile ei și meritînd cea mai exemplară pedeapsă, aplicată fără șovăire, fără senti-mentalism. Onorat juriu, s-a văzut din actul de acuzare, din interogatoriu și depozitia martorilor vina îngrozitoare ce apasă pe umerii acuzatului din boxă. Înainte de a trece la expunerea faptelor, dați-mi voie să vă evoc momente din viața lui, pentru ca să vă faceți o idee asupra conformației lui morale. Încă din copilărie, acuzatul se dovedește turbulent și aplecat către jocurile violente, caracteristice copiilor ce se-ndreaptă pe drumul crimel. Uîndu-se cu elementele cele mai rele din clasă, el învătă să mînu-iască arme de foc și subminează curtea școlii. NESTA-tornic (anxietatea e simptomul delivescenței, așa cum arată criminaliștii), nu stă mult în casa rudelor ce-l întreprin și pleacă la alții. În seminar își dezvă-luie spiritul său de instigare și îndeamnă pe victorii precuți să fie nesupuși canoanelor, propunîndu-le o morală incompatibilă cu demnitatea preoțească. Nu e de mirare că autoritatea respectivă l-a înlăturat din seminar. În loc de a-și vedea de carte, acuzatul se aruncă în vîltoarea luptelor politice, înregimen-tîndu-se în diferite partide ca agitator, iar în ultima vreme înscriindu-se într-o formație subterană care încearcă a pătrunde prin metode nemăimîlînite în moravurile noastre, ca agresivuni, amenințări etc., încurajată de unii oameni politici, subvenționată cu fonduri așa-zise culturale de mari capitaliști, în scopuri ce scapă competenței acestui onorat tribunal. Trece peste viața casnică a acuzatului, plină de nere-gularități pe care le tac, din considerație pentru ființe cu totul nevinovate. În armată, acuzatul a fost un factor de dezordine și insubordonanță, dovadă traducerea sa în fața Tribunalului militar. Din acel timp a scos o experiență greșit aplicată, 411

adică aceea de a da formație de bătaie după modelul militar organizatiilor politice, echipându-le cu arme și instrundu-le după disciplina din armată. Culumea activității sale nefaste a atins-o acuzatul în ziua cînd s-a produs moartea regretatului subprefect Iliescu. Fîindcă acesta își făcea strict datorția și interzicea propaganda subversivă și hulișnică, făcută cu mijloace nelegale, acuzatul, fire violentă, l-a amenințat în biroul lui, prevestindu-i un sfîrșit fatal. Ceea ce s-a și întimplat în curînd.

Agresiunea a fost abil combinată, cum se va vedea. Acuzatul știa foarte bine că subprefectul inspecta în trăsura localurile de vot, trecînd de la unul la altul. Cu o zi înainte a plecat în comună, punînd la cale atacul și încercînd în același timp a-și constitui un fel de alibi. A trimis din zorii zilei doi tineri cunoscuți ai săi, cu căruța cu boi, care a așteptat cîtiva vreme la barieră. O dată cu aceștia au venit și alții din ceată, cu căciulii mari, așezîndu-se în cîte patru grupuri pe cele patru direcții ale răs-crucii. În urmă, pe șosea, s-a postat undeva și acuzatul. Cînd trăsura subprefectului a fost zărită venînd dinspre oras, căruța cu boi a fost împinsă drept în răspline și astfel întoarsă ca din încăpă-finarea viteilor, încît s-a izbit de oiște și s-a pus de-a curmezișul trăsurii. La acest semnal, cele patru grupuri formate din oameni ai acuzatului, toți cu căciulile trase pe frunte și nerăși, ca să nu fie recunoscuți, s-au îngărădat în jurul trăsurii, strigînd și ameninșînd. Subprefectul s-a ridicat în picioare în trăsura, ca să vadă pe deasupra lor vreun organ al forței publice. Atunci un glonte s-a tras dintr-un loc, din partea de unde venea acuzatul. Acesta avea numai focul revolverului, iar revolverul său s-a găsit în satul indicat de el. Însă nimic nu exclude ca

revolverul din sat să fi fost dinadins lăsat acolo, cu martori, acuzatul plecînd aparent cu tocul gol, în vreme ce în buzunar avea alt revolver, pe care l-a aruncat apoi. Complicii săi s-au risipit în toate părțile, drumurile fiind pustiit din cauza stringerii cetățenilor la localurile de vot, iar acuzatul a rămas într-adins prin apropiere, ca un simplu curios. Deși anume greutăți materiale împiedică dezvoltarea argumentării, sînt unele adevăruri ce se impun cu claritate de la sine. Cine putea să impuște pe subprefect? *Cui prodest?* Numai acela care l-a amenințat, fiind personal stînjelit în activitatea sa. Oricît de viclană a fost înjghebară, justiția nu se va opri în fața unor formalisme, exceptînd de la pedepsa ei severă un criminal pericolos societății. »

Iată și apărarea (prescurtat).

« Domnule președinte, onorat juriu, am urmarit cu toată disciplina rechizitoriului onoratului domn procuror, repunîndu-mi exclamările de uimire ce țîșneau în cugetul meu la tot pasul. Din fericire, ne aflăm în fața unui juriu, adică în fața unor cetățeni ferți de ticurile juridice, știînd să judece cu bunul lor simț, cu sentimentul de părinți și soți, cu umanitatea lor în sfîrșit. Cîte erori judiciare strigătoare la cer nu s-au comis din cauza formalismului justiției, care consulta numai textele, nu și inimile! Domnul procuror a compus acuzatului, acestui tînar în vîșmînt național românesc, un portret de fără sanguinară. Doamne, cum ne înțuresc lecturile de specialitate! Ați văzut în ce culori sinistre și anormale ne-a evocat o copilărie așa de nevinovată, așa de suavă? Nui uitați că acuzatul este ortan de părinți, silit a trăi prin străini. Instabilitate! Ușor de zis! Cine se simte bine în casa altuia? Oricе aluzie, orice semn de răceală își strînge inima. Acesta

procuror însuși pretinde că aduce maniere militare în viața civică, ci împotriva a ceea ce slăbește combativitatea ostașului. Toată lumea e de acord cu împricinatul în această privință, problema a fost dezbătută pe larg pe vremuri, și autoritatea superioară a interzis regulamentul orori de aceea pe care le-a vestejit acuzatul.

Să viu la nefericitul accident al subprefectului. Chestia conspirației cu boii e cu totul absurdă. Nici o minte serioasă nu poate admite că s-a putut gândi cineva să organizeze un atentat în plină zi, la o răsplată frecventată, în zi de alegeri și cu un car cu boi. Strada era destul de largă — cum au putut, după arta așteptare, flacăii cu căruța s-o împingă tocmai în trăsură? Lucrul a fost posibil numai prin accident. Povestea cu căciulile de carnaval trase peste frunte nu se susține de loc. Dacă trăgeau căciula peste ochi, nu vedeau; altfel, putea fi recunoscut măcar unul. Cămenii au venit spontan, prin simpla întâmplare a recunoașterii subprefectului și bineînțeles fără intenția de a-l molesta. Cit despre premeditarea împușcării, ea e o absurditate. Cine putea să garanteze preinșilor conspiratori că subprefectul se va ridica în picioare în trăsură ca să-l poată ochi unul de la distanță? Căci în cazul mult mai normal că nu s-ar fi ridicat, nu se putea trage în subprefect de departe, fără pericol de a lovi unul din cămenii din jurul trăsuri, afară de cazul când am presupune că trăgătorul ar fi fost un Wilhelm Tell al revoluverului. Totul, se vede cit de colo, e o tristă întâmplare, datorindu-se obiceiului nostru rău la alegeri de a lua măsuri excepționale și de a pune pe agenți să tragă în aer spre a crea o atmosferă de jenă. Subprefectul a căzut probabil victima propriilor sale metode, prinzind din aer fatalul glonș al

e și motivul pentru care împricinatul nu continuă studiile. Vrea să-și câștige cit mai curînd existența singur, să nu mai mănince pîinea amară a rudelor îndepărtate. Deși toată lumea a ris în sala cînd s-a vorbit de explozibil, rechizitoriul a crezut de cuviință să insiste asupra acestui punct. Un copilăș de școală care se joacă cu o capsă sau o pușcă de scîndură, deoarece nefîind bogat nu poate să-și cumpere tun și tanc în miniatură, candidat la crimă! Ce teorie! Eu, domnilor jurai, mă jucam numai cu praștia cînd eram mic, și azi, slavă Domnului, sînt un cetățean pașnic. Să trecem peste aceste însușări neserioase. Domnilor, se face iarăși un caz dispriportionat cu așa-zisa pășire a seminarului. Vestitul Renan, autorul *Vieții lui Ișus*, a abjurat cariera eclesiastică, și nimeni nu l-a socotit anormal, predispus la delivescență! Cu împricinatul chestiunea e și mai simplă: el nu pleacă din seminar fiindcă are oroare de creștinism, din contra, pentru că e un bun creștin. Vă fixați în momentul plecării lui din seminar, uitînd momentul intrării. Intr-a-devăz, un băiat fără părinți, care alege calea profesiei religioase în mod spontan, dovedește un suflet bun, dedicat iubirii între cămenii și pentru cele sfînte. Aceasta vocație îl îndeamnă să dorească a vedea înlăpuit spiritul religios cit mai aproape de spiritul *Evangelic*. Cum, domnilor, calificăm candidat la crimă un tânăr numai fiindcă se închină lui Dumnezeu? Acest lucru e așa de ciudat, încît, avînd încredere deplină în discernămintul jurului, refuz de a mai insista. Cit despre inocențul incident din viața militară, să-mi spuneti, cine n-a avut o mică pricină? La acea vîrstă spiritul e turbulent, suferă în contact cu disciplina ostășească. De altfel, cum ați auzit, nu împotriva armatei protesta acuzatul, din moment ce domnul

subalternilor săi. Sau, în fine, glonțul putea veni și de la altul. Dar că a ieșit dintr-un revolver al acuzatului, asta e o vorbă fără sens. Acuzatului i-ar fi fost cu neputință să arunce revolverul, sau dacă i-ar fi zvrilit, cu siguranță s-ar fi găsit. Apoi se uita un lucrul. Glonțele indică o anume direcție, din față spre spate. Unde este dovada că subprefectul a privit cu fața spre șoseaua dinspre care venea acuzatul, admitînd că acesta se risca să-l lovească făcîș? Neștiindu-se din ce parte a sosit glonțele, orice identificare e o pură speculație polițistă. O anume fatalitate îl pune încă o dată pe acuzat în situația penibilă de a fi suspectat printr-o denaturare enormă în interpretarea faptelor. Admit, acuzatul e un spirit mobil, plin de elan și nestatornicie, toți românii care s-au ilustrat în viața publică au fost astfel, ajungînd pînă la bizarerie. C. A. Rosetti mergea cu sanie de os vara și încăleca de-a-ndosaselea pe saca, ceea ce nu l-a împiedicat a deveni unul din marii noștri bărbați. Nimic din toate acestea la împic-natul nostru, poate numai impetuos în vorbire și înflăcărat în idei. Așa este tineretul pe care noi, oamenii mai maturi, din generația părinților, trebuie să-l înțelegem, fiindcă ei sînt aceia care prelau destinele țării noastre. Cer juriului un verdict de achitare.»

Ioanide rîse de toată comedia aceasta juridică, însă bombasticul rechizitoriu îl puse pe gînduri. Procurorul era pueril la frază și dădea argumentației un aspect artificioș, cu toate astea, Ioanide, din cîre ațase despre cazul Dan Bogdan, începuse a recunoaște un tip de regizură: o răsplîntie, un număr de indivizi care se îndreaptă concentric spre victimă, unul care rămîne departe, ca simplu observator.

Cu toată aparența de bun-simț a avocatului, pentru Gavrilcea întreprinderea nu era imposibilă, și procurorul era acela care spunea adevărul. Într-o perioadă de oras provincial, aci complet pustie duminică, aci străbătută de grupuri răzlețe, atacul premeditat putuse fi înscenat. Dacă subprefectul nu s-ar fi ridicat, cine garanta că n-ar fi tras unul din apropiere? Fiindcă s-a ridicat, Gavrilcea a profitat, apoi s-a întors și a aruncat, să zicem, revolverul într-o curte, din șosea, unde avea un complice. Așa imaginea cazul Ioanide și, oricum, reținea un element comun. La armată, în afacerea cu subprefectul, în cazul Dan Bogdan, Gavrilcea era totdeauna pus în cauză ca organizator, fără a i se putea dovedi participarea directă. Sub nici un cuvînt nu era ușă de biserică. În procesul de la Pitești Gavrilcea de asemenea fu achitat. — Așa e un tip de om, conchise Ioanide izbind foile cu mîna, care nu face parte din tagma mea. Ioanide — Gavrilcea, cum se potrivesc aceste două sunete?

— Vorbii de Gavrilcea? întrebă smerit Butoiescu, intrat în birou fără ca Ioanide să se fi scuturat bine de impresiile sale penibile.

— Cum? Cunoști pe Gavrilcea?

— Da! mărturisi Botticelli punîndu-și în funcție ironia sa de tip danbogdanian.

— Nu mi-ai spus niciodată, de attea ori a fost vorba de Gavrilcea.

— Nu m-ai întrebat.

— Mă rog, dacă zici că-l cunoști, ce fel de om e Gavrilcea?

— E om bun, eu așa cred.

— Asta-i acum, om bun, știți că-mi plăci? Mai înti, de unde-l cunoști?

— Tată-său a fost învățător la noi în sat cîva timp.

— Aşa? N-am ştiut. Hagienus pretinde că fiind institutor pe la Piteşti, a dispărut, a fost omorât, una din astea. Alcoolic. Nevastă-sa a murit de inimă rea.

— Chiar de inimă rea n-o fi pierit ea, dacă a murit înaintea lui.

— A părăsit-o!

— Mi-a povestit el întâmplarea, aşa, mai pe ocolite. Nevastă-sa se ţinea de la o vreme cu un oşter, fiind mult mai tinăra decât Gavrilcea-bătrînul.

El, ca să se ferească de scandal, fiind om blajin, a cerut mutarea tocmai în sat la noi. Nevastă-sa însă n-a voit să vină, a zis că nu-şi lasă rostiurile ci, oraşul în care s-a născut, ca să trăiască la fară.

Avea şi un pic de avere. Atunci el a plecat singur, fiind şi cam slab de piept şi avînd nevoie de aer. Băiatul a venit şi el un timp, o clasă primară a făcut-o în şcoala lui tata-său. Pe urmă trecea din

cînd în cînd pe la tata-său, să-l vadă.

— Cîndat! E adevărat că bea?

— Ferit-a Sfîntul! Nici pic de vin nu punea în gură. Aşa îl ştiu la Butoieşti, o fi băut înainte.

— Atunci de unde povestea cu moartea lui?

— O fi scos-o nevastă-sa, ca să spună că e liberă şi să explice lipsa lui bărbatu-său.

— Ea din ce cauză a murit?

— Aşa cred, că din naştere sau abort. Mi se pare că a rămas însărcinată cu oşterul, şi ca să nu se facă de ris o fi luat cine ştie ce draicii, cum e obiceiul.

— Şi tata-său mai trăieşte?

— A murit, să tot fie zece ani. Ieşise la pensie şi n-a mai vrut să plece de la noi. E îngropat acolo.

— Eşti sigur, Butoiescule?

— Eu aşa ştiu!

— Cum «aşa ştiu», ai vreo îndoială?

— Ba sînt absolut sigur. Inşă, vedeţi, în anul cînd a murit eu nu eram în sat, mi-au spus ceilalţi că s-a prăpădit.

— Mari ciudaţenii! Vreau să zic, bizareria e baza istoriei. Insuşi Homer e îngropat în mai multe cetăţi deodată. Şi băiatul cum era, Boticelli, turbulent, încapăţînat?

— Ba nu! Blajin, respectuos şi învăţa carte. Cînd se aduna el cu copiii într-un loc, şedeau ca oamenii mari la adunare, nu făceau pozne.

— Nu arunca şcoala cu explozibile în aer?

— Da' de unde? Nu se aduna decît cu băieţii cuminiţi din sat, le citea din cîte o carte, se jucau potolit.

— Deci o imagine inedită: Gavrilcea înţeleptul. Boticelli nu pricepu bine cuvintele lui Ioanide, stătu puţin nedumerit.

— N-avea manie religioasă, obiceiul de a vorbi de Dumnezeu?

— N-am observat aşa ceva. Copiii, ştii, nu prea merg la biserică. Nu l-am auzit niciodată vorbind de asta, nici atunci, nici mai tîrziu. Acum mai în urmă văd că spune de ortodoxie, dar asta e, cum să zic, un fel de politică. Bisericos nu-l ştiu.

— Bun! Dar, mă rog, de ce toţi cîţi îl cunosc îl acuză de instincte criminale, de omor?

— Lumea, nu ştii, domnule arhitect, cum îţi scoate vorba? Mie, unul, nu-mi vine să cred. Băiatul ăsta e milos ca o femeie. Mi-aduc aminte că a pus tatca-său să taie nişte pui de găină şi s-a dat la o parte scribit cînd a văzut că se scutura păsările. Nu

«Ce este adevărul? se întreba Ioanide mergînd

prin birou cu minimele în buzunar după ieșirea lui Botticelli. Sau, în sfîrșit, cum ajuși la adevăr?

Pica, Hagienus, procurorul, avocatul, Butoiescu și-au dat părerea despre Gavrilca, și pe deasupra Gavrilca însuși s-a definit la proces. Cine spune adevărul și cine minte? În fece versiune e ceva veridic sau numai înșelînd pe creduli, fiecare judecă pe de altă parte din punctul său de vedere. Spre

exemplu, Botticelli. Pentru el, unul care nu se răstește, un om molatic și didactic e om bun.

Aluzie inconștientă la mine. Eu tîp, mă agit, nu sint chibzuit. Să fac o sinteză? Dar nouăzeci și nouă greșesc, și numai unul spune adevărul. Nu e nimic de făcut, decît să apreciez din nou singur individul,

examinînd rece faptele. Sint parte în cauză, am dreptul să judec. Nu încapе discuție, Gavrilca e un bandit! Gavrilca blajin! Da. Blîndețea se acordă

adesea foarte bine cu instinctul sanguinar, sudicii au un calm onctuos, care farmecă. Teroriștii s-au

ilustrat prin cele mai suave sentimente de familie, ba chiar prin spirit gospodăresc. Am citit de un

asașin care-și făcea tacticos cafea cu ibricul și citea *Times*, după aceea, punîndu-și vată în urechi să nu

răcească, ieșea la drumul mare, numai pe ceață, să spîntece. Sufletul uman prezintă contrastele cele

mai paradoxale. Eu însuși am asistat la o execuție militară în timpul războiului, la Iași, cînd con-

damnarul, după ce a fumat o țigară, a cerut mantaua, fiindu-i răcoare. Ca și cînd pentru citeva secunde pînă la execuție conta ceva senzația lui de frig.»

Cu toate că rezervat, Gaittanu avea eleganța să

divulge prietenilor faptele a căror cunoaștere se

părea capitală pentru existența lor. Astfel, după ce

a auzit pocnetul, nu l-a plăcut.

— Butoiescule, Gavrilca are armă, trage cu

revolverul.

— O fi învățat la armată, eu însă nu pot să mi-l

inchipui împușcînd. E timid din firea lui, și cînd vorbește lasă capul jos.

— Uite-aiici scrie despre procesul lui la Pitești,

în pricina omorii subprefectului Iliescu. Oric-ar fi, a organizat acolo o bandă.

— Am auzit și de asta, dar, din cite am aflat eu

de la oamenii din Pitești, pe subprefect l-au împușcat

chiar ai lui, fiindcă îi avea la mîna cu niște daraveli

urte în județ și pe urmă au pus moartea în spinarea

partidului lui Gavrilca, ca să-l compromită. Oamenii

strînși în jurul trăsuri erau plătiți de prefect. Alfel

cum ar fi îndrăznit?

— O, Tacit! O, Tit-Liviu! E greu să fi istoric...

În rezumat, iubite Butoiescule, care e părerea ta

sincera despre Gavrilca?

— E un om cu cap, chibzuit, care atrage pe tineri

fiindcă le vorbește frumos, se poartă prietenos cu

ei. E foarte modest, nu se răstește niciodată, dacă

n-a izbutit să convingă pe cineva, iar o ia de la capăt

cu vorba. Are ceva bătrînesc în el. Seamănă cu

tată-său la darul vorbirii, căci și acela nu se infuria

niciodată, se așeza pe bancă lîngă copil și-l sfătua

rîzînd încet, pînă-l făcea să priceapă. Eu cred că

dacă ar fi avut mijloace să continue studiile, ambi-

țios cum e, putea să ajungă profesor de universitate.

El e făcut pentru viața tîhnită, învîlmășgala asta în

care trăiește acum nu i se potrivește, îl silește ceva

să meargă pe drumul ăsta.

anunța telefonic o scurtă vizită, apărui în somptuoasa lui mașină în fața casei lui Ioanide.

— Să trăiești! Debuta Gaittany cu ceasornicul în mână, spre a nu intriza o clipă mai mult.

— Ce s-a întâmplat?

Gaittany puse mîna paravan la gură, de formă, spre a sugera importanța știrii. Altfel, vorbi normal:

— Am vrut să te anunț într-o chestiune care poate să te intereseze. Am informații precise că se

vor lua măsuri drastice împotriva Mișcării. Vor fi lichidați! Gavrițea e pe listă, nenorocitul! Nu strică

să lei unele măsuri (Gaittany propagă mîna prin aer, insistînd necesitatea îndepărtării), știu că băiatul

dumitale are relații cu el, ar fi bine, mă înțelegi, un timp să-l reții în casă. Ai priceput.

Și ridicîndu-se repede, Gaittany porni jovial spre ușă, căuțind să scape cit mai tîrziu.

— Asta am vrut să-ți spun. Te salut cu dragoste!

Și cu mîna făcu un salut dulce la frunte. Ioanide, absorbit, îi mulțumi și-l conduse la ușă, tîmînd-o

deschisă, pînă ce Gaittany se întinse confortabil în automobil.

— E-n regulă! îi strigă acela făcîndu-i semn cu mîna în care ținea agenda, de pe care apoi îndată

șterse punctul efectuat.

Ioanide convocă pe Pica.

— Deși rămîn la principiul de a nu mă amesteca în viața ta personală, îi zise, acum se întîmplă lucruri

care mă obligă să intervin. Mai tîrziu faci ce vrei. Gavrițea e părtaş la asasinarea lui Dan Bogdan,

nu știu în ce măsură, străin nu este, oricum, te rog să mă crezi. Neliniștea mea e mare în privința lui

Tudorel. Să fi alunecat așa de jos, amejit de alții, încît să ajungă un criminal? Să salvăm ce se poate

salva. Nu se poate ca tu, fata lui Ioanide, din senti-

mentalism rău plasat, să te vîrți în această speluncă.

Veți fi arestată, dacă nu, implicată măcar indirect. Scandal. Pentru mine, la urma urmelor, totul e indi-

ferent, suport orice, dar mama-ta ce va zice? Elvira pare indiferentă fiindcă nu-și imaginează asemenea

lume, se crede mereu în paradisul ei monden. Vrei tu, Pica, să te solidarizezi cu un criminal?

— Nu cred, nu cred! se văită Pica scurcîndu-și bruscă părul de pe o parte pe alta a capului. Are

dusmani, tată, sint calomnii.

— Fii serioasă, ce calomnii, eu îți vorbesc de fapte precise. E urmat pentruuciderea lui Dan Bogdan și altele pe care nu le știți. Dacă totul se va

dovedi neîntemeiat, îl vei revedea, după reabilitarea completă. Acum trebuie să m-ascuți pe mine.

Te vei muta la Erminia și vei sta acolo, fără să ieși din casă, evitînd orice întîlnire cu oricine arit timp

cît îți voi spune eu. Te voi vedea des. Pe Tudorel o să-l fîn aici, sub ochii mei, e tot ce pot să fac,

ireparabilul nu se poate repara.

În aceeași seară, într-o trăsură, Ioanide conducea pe Pica în casa lui Hergot din strada Tritonilor.

Pica dormi din acea noapte în odaia de la mansardă a arhitectului.